GÜNEY

109

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

temmuz · ağustos · eylül '24
tîrmeh · tebax · îlon '24
juli · august · september '24

50 tl · 6 euro · 6,5 chf

FİLİSTİN YAZILARI

Ne oldu insana böyle?

// Aramızdan ayrılışının 40. yıldönümünde Yılmaz Güney'i anmak // Dik durup diklenen edebiyat(çılar)ın önemi // Sanatın bir de karanlık dünyası vardır! // Sinema Notları: 74. Berlinale // Aydınlanmanın Şairi: Tevfik Fikret // Mekânlar ve tanıklıkları

"TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ"

Değişen nedir?

4 193600 906004 00109

‘Halkın Sanatçısı - Halkın Savaşçısı’

Yılmaz Güney

bedenen aramızdan ayrılışının 40. yılında da
geride bıraktığı eserlerle,
sanatına yön veren düşünceleriyle aramızda...
O, devrim ve sosyalizm mücadelemizde bizimle!

GÜNEY
KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

GÜNEY'DEN SİZLERE

Değerli Güney Okurları,

Zengin içerikli bir dergiyle daha sizlerle birlikteyiz.

Bu yıl Yılmaz Güney'in bedenen aramızdan ayrılışının 40. yıldönümü... Derya Gümüş 40. ölüm yıldönümünde Yılmaz Güney'i anmanın en iyi yolu üzerine yazdı...

Halil Yeni arkadaşımız "halkın sanatçısı-halkın savaşçısı" Yılmaz Güney'in Selimiye günlerine ilişkin yazdı.

Savaşın ortasındayız. Yanı başımızda Gazze merkezli bir savaş sürüyor. İsrail'in barbarca saldırıları sonucu yaşamını yitirenlerin sayısı artık onbinlerle ifade ediliyor. Bir insanlık dramı yaşanıyor Ortadoğu'nun orta yerinde...

Güney dergisi olarak savaşın ortaya çıktığı günden bu yana duyarlı tavır takındık, bu sayımızda da bu tavrımızı sürdürüyoruz.

Ganime Gülmez arkadaşımız bu sayıdaki yazısını savaşa ayırıyor. Ama aynı zamanda O, yaptığı çevirilerle bir yazı bloku oluşturdu bu sayıda... "Filistin Yazıları" olarak adlandırdığımız bloku ilgiyle okuyacağınızı düşünüyoruz.

Millî Eğitim Bakanlığı Nisan ayında "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli" olarak isimlendirdiği yeni müfredatı açıkladı. Yeni müfredat, 2024-2025 eğitim öğretim yılından itibaren kademeli olarak uygulanmaya başlanacak. Yeni müfredat Kuzey Kürdistan-Türkiye kamuoyunu oldukça meşgul etti, ediyor. Konuyu Gülfer Uğur arkadaşımız çeşitli yönleriyle inceledi ve yazdı. İlginizi çekeceğini düşünüyoruz.

• • • •

Her sayıda olduğu gibi bu sayımızda da, sizlerden gelen ürünlere sayfa sayımız elverdiği ölçüde yer verdik. Bir şeyi vurgulamak istiyoruz: Ürünlerinizi Güney okurlarıyla paylaşın... Unutmayın; Güney sizlerin kürsüsü olma iddiasıyla yola çıktı, bugüne kadar da bu iddiasının arkasında durdu. Ürünlerinizi gönderdiğiniz sürece bu yaklaşımını da sürdürecek...

Dergimizi geniş çevrelerde tanıtmak, yeni aboneler bulmak, gönüllü dağıtımcılığını üzerlenmek... ve benzeri yollarla da Güney'e destek verebilir, bu kolektifin bir parçası olabilirsiniz.

Geçen sayımızda bu sayfada belirttiğimiz dağıtım sorunu ve buna bağlı olarak abone olma/abone bulma talebimizi de yinelemek istiyoruz.

Dağıtım en önemli sorunlarımızdan birisidir ve bu sorunu aşmanın en iyi yollarından birisi her Güney okurunun aynı zamanda aktif bir Güney dağıtımcısı olmasıdır. Güney okurlarının bu yönde adımlar atacaklarını umuyoruz.

• • • •

Bu sayımızda ürünleriyle aramıza katılan yeni Güney dostları var... Ürünleriyle dergimize katkı sunan ve bu yolla Güney kolektifinin bir parçası olan arkadaşlarımıza, "Aramıza hoşgeldiniz..." diyoruz.

Dileğimiz, bu katkıların sürekli ve kalıcı olması...

Yeni sayıda buluşmak üzere...

Kapak resmi:
"Girl Frisking Soldier" ("Askerin Üstünü Arayan Kız"), Banksy, Beytüllahim'de duvar resmi, 2005 (?)

İÇİNDEKİLER

03 **Güney'den Sizlere**

06 **Yılmaz Güney'i anmak...**
Derya Gümüş

08 **Yeraltından Notlar Selimiye'den Mektuplar**
Halil Yeni

12 **"Yeni Yüzyıl Maarif Modeli" Değişen Nedir?**
Gülfer Uğur

21 **Wisan / Öyle**
A. Karabax

22 **Dik durup diklenen edebiyat(çılar)ın önemi**
Temel Demirer

24 **Kadın ve yaşam**
Med Reşiyan

38 **Tevfik Fikret**
Mehmet Desde

48 **Sanatın Bir De Karanlık Dünyası Vardır!**
Tuncay Özkaradeniz

52 **Tüketim Çağında Sosyal Medya, Sanat ve Edebiyat**
Sıddık Sert

53 **bir göç senfonisi**
Şükran Bağcık

54 **Mekânlar ve tanıklıkları**
Prof. Dr. Şükrü Aslan

55 **bir hançer**
Hasan Seçkin

56 **Madımak katliamı adalet arayıcılarından Yeter Sivri hayata gözlerini yumdu**
Mustafa Demir

58 **Sivas Katliamı ve bendeki izleri**
Hedavet Demir

60 **Hayat Çöplüğü IV**
Murat Koçak

63 **Devlet**
Faik Kumru

64 **Gülen Ayna**
Vicdan Özerdem

64 **Her Yanım Kimsesizlik**
Hızır İrfan Önder

65 **Kê goşt xwarîye bila ew here!**
Veysi Ülgen

66 **Pembe Kurdele**
Gülsen Gülbeyaz

67 **Derî**
Müslüm Aslan

68 **Her ömür bir vedadır**
Veysel Otunç

69 **Kaşıntı**
Umay S. Güzel

69 **İşçi ellerim**
Joseff #Yusuf Özdemir

70 **Yalanın gücü**
Emine Aydoğdu

71 **Bu hep böyledir**
Ümit Kaya

72 **Fare Kulak**
Veli Örtlek

73 **Dünyanın Kulağını Çınlatırız**
Akman Gedik

74 **Ben ölürsem Haziran olurum**
Fulya Çelik

75 **Robotik Devrim**
Gülbin Sodan

FİLİSTİN YAZILARI

26 **Ne oldu insana böyle?**
Ganime Gülmez

28 **Tanıkların Susturulması: Ghassan Abu-Sittah Davası**
Ophira Gamliel

30 **Tarihçi Raşid Halidi ile İsrail'in Gazze savaşı üzerine röportaj**

34 **Birimiz zincire vurulmuşsa hiçbirimiz özgür değiliz!**
Yanis Varoufakis

37 **Filistinli Çocuklar**
(Azad) Mehmet Yamaç

75 **Patronun makinesi**
Ali Demir

76 **Sözün Değeri**
Aşkın Sedat Özgün

77 **Elleri koynunda özgürlüğün**
Yusuf Ferhat

74 **Beni İstanbul'da vurdular**
Osman Akyol

K İ T A P

80 **Eski Fotoğraflar'dan izlenimler**
Şükran Farımaz

81 **Erzincan ve siyanür ile sınavımız**
Havva Ağral

83 **Akşam Çiçekleri'yle anılara gitmek**
H. Sertkaya

84 **Halil Yeni'nin şiir kitabı 'Bu Fırtına Geçene Kadar' çıktı**
Güney

84 **İbrahim Kurt'un ilk kitabı 'Tuz ve Soğan' şiir severlerle buluştu**

86 **SİNEMA NOTLARI**
Yarışma Filmlerinden
Anuş Pazarcıyan

97 **Bulmaca**
Nuri Demir

98 **Karikatür**
K. Öntaş

GÜNEY
KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Tuncay Özkaradeniz

Yönetim Yeri ve Adresi:
Sultaniye Mah. 625 Sokak No: 7/1
Esenyurt/İstanbul
Tel.: 0212 - 25 111 91

İnternet: www.guneykultursanat.org
E-Mail: guneykultur@gmail.com

Güney-Kültür-Sanat-ve-Edebiyat-Dergisi
guneykultursanatdergisi
guneydergisi

Avrupa Temsilciliği:
İlyas Emir
Allee Str. 32, 42853 Remscheid
Tel: 02191- 40401

Förderverein Güney e.V.
E-Mail: guney-verein@gmx.de

Yurtdışı (Almanya) Banka Hesap Numarası:
Förderverein Güney e.V.
Berliner Sparkasse
IBAN: DE86 1005 0000 0190 6046 70
BIC: BELADEBEXXX

İlan koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 3.000 TL**, 1/2 sayfa:** 1.500 TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 1000 TL**, 1/4 sayfa:** 500 TL
(Yayınevi ve kitapçılara % 30 indirim yapılır.)

Banka Hesap Numaraları:
TL Hesabı İçin:
Yapı Kredi Bankası
Tuncay Özkaradeniz
IBAN No: TR880006701000000094843077

Abonelik Koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 500 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 30 Avro
(Posta Ücreti Dâhil)

Aboneliğin başlatılması için; yıllık abone bedelinin banka hesap numaramıza yatırılması, banka dekontunun Güney'i göndereceğimiz adresle birlikte mail adresimize gönderilmesi gerekmektedir.

Dizgi & Grafik: Güney Grafik
Baskı: Mutlu Basım Yayın
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi
C Blok No: 256, Topkapı/İstanbul
Tel: 0212/ 577 72 08

■ GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar elektronik adresimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir. Son redaksiyon tarihi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

BEDENEN ARAMIZDAN AYRILIŞININ 40. YILDÖNÜMÜNDE

Yılmaz Güney'i anmak...

■ **DERYA GÜMÜŞ**

9 Eylül 1984'te gelen acı haberin üzerinden 40 yıl geçti... "Halkın sanatçısı, halkın savaşçısıdır" şiarı temelinde yaptığı devrimci sanatla Türkiye halklarının gönlünde taht kuran Yılmaz Güney 40 yıldır bedenen aramızda değil...

Ama O'nun bedenen aramızda olmaması bizimle olmadığı anlamına gelmiyor...

Hayır, bir komünist sanatçı olarak Yılmaz Güney geride bıraktığı eserleriyle... eserlerine temel olan devrimci/komünist görüşleriyle... aramızdadır, bizimledir...

●●●●

Yılmaz Güney gibi yaşamlarında önemli eserler bırakanları, devrimci, sosyalist/komünist mücadele içinde yer almış, iz bırakmış, halkların gönlünde taht kurmuş ve ama bedenen aramızdan ayrılmış insanları anma konusunda yerleşmiş... maalesef pek de olumlu olmayan bir kültür var: Çoğunlukla ezberlenmiş söylemlerle, tek düze geçiştirilen, çıkarılan övgü dolu bir bildiriyle... ya da son dönemlerde yaygın kullanılan sosyal medya üzerinden "paylaşılan" bir kaç cümlelik övgüyle geçiştirilen... ya da en iyi hâlde yapılan toplantılarda çoğunlukla bir önceki yıldan alınan —ve büyük olasılıkla bir sonraki yıl da tekrarlanacak olan— bir program sonrasında "anma görevini layıkıyla yerine getirmiş olmanın huzuruyla" günlük rutine devam edilen anmalardan söz ediyorum...

Bu anma kültürünün bir türlü değişmesi/dönüşmesi gerek.

Çünkü yaşamını devrim ve sosyalizm davasına adayan insanları anmanın en iyi ve en doğru yolu onların savunduğu siyasi görüşleri sahiplenip savunmakla, onların yaşadıkları dönemde verdikleri mücadeleyi sürdürmekle... onların eserlerini yaşatmak ve yaygınlaştırmakla... olur.

Bunun ötesinde yine anmalar kitlelerin eğitildiği/mücadeleye kazanıldığı etkinlikler olarak kavranırsa, pratikte uygulanırsa, ancak o zaman anılan insanın düşüncelerine/mücadelesine uygun davranılmış olur... Böyle yapıldığında ancak "günün anlam ve önemine" uygun davranılmış olur... Yoksa ezberlenmiş/sıradanlaşmış anma kültürü anlamsız edimler olarak sürecektir...

●●●●

Bugün bedenen aramızdan ayrılışının 40. yıldönümünde Yılmaz Güney'i anmak demek öncelikle onun siyasi düşüncelerini, bu siyasi düşünceleri doğrultusunda yürüttüğü sanatsal çalışmasında ortaya çıkardığı ürünleri sahiplenip savunmak... demektir.

Egemen güçler halkın gönlünde taht kurmuş olan Yılmaz Güney'i oradan sökmek için yıllardır bilinçli bir çaba içerisindeler. Bugün Yılmaz Güney'i anmak demek, Yılmaz Güney'e karşı yapılan saldırılara karşı durmak demektir. O'nu anmak demek egemenlerin O'nu halkın nezdinde itibarsızlaştırma çabalarına karşı durmak, bu kirli çabaları teşhir etmek demektir.

●●●●

Egemen güçler Yılmaz Güney'in eserlerinin yaygınlaşmasını, genç kesimlerin O'nu ve eserini tanımasını engellediler, engelliyorlar. O'nun eserlerine yönelik adı konulmamış bir sansür uygulanıyor. Örneğin O'nun filmleri hâlâ TV'lerde gösterilmiyor. Örneğin; İstanbul'daki Sinema Müzesi'nde Türk sinema tarihi gözler önüne seriliyor ama Yılmaz Güney'e —bir iki film dışında— yer verilmiyor, Yılmaz Güney ve filmleri neredeyse "yok sayılıyor"... vb.

Bu arada, adı konulmamış bu sansürü kırmak, Yılmaz Güney'in eserlerini yaşatmak ve O'nun eserlerinin gençlerle buluşmasını sağlamak için yürütülen kimi çabalar da sonuçsuz kalıyor. Örneğin Yılmaz Güney'in sevgili eşi Fatoş Güney, bir 'Yılmaz Güney Müzesi' açmak için didinip duruyor, birçok belediye ile görüşüyor, müze için yer talep ediyor ama lafa geldiğinde çok "Yılmaz'cı" olanlar somut talep karşısında "Yılmaz Güney sevgisini" çok çabuk unutuyorlar, müze için bir yer bulunamıyor!

Bugün O'nu anmak demek özellikle genç kesim arasında onun eserlerini tanıtmak/yaygınlaştırmak demektir; gençlerin O'nu tanımalarını, sahiplenmelerini sağlamak için çalışmak demektir.

●●●●

Bugün Yılmaz Güney ismi anıldığında söylenen şeylerden birisi O'nun iyi bir sinemacı olduğudur. Doğrudur; Yılmaz Güney daha çok sinemacı kimliğiyle tanınıyor, tanıtılıyor. Burjuvazi de özellikle buna vurgu yapıyor, çünkü onlar Yılmaz Güney'in sinemasının

dayandığı temelleri biliyor, bu temellerin kitleler tarafından kavranmasını istemiyorlar.

Diğer yandan işçiler, emekçiler de onu sinemacı yönüyle tanıyor, onun yapıtlarında kendini buluyor, seviyor, sahipleniyor.

Evet, Yılmaz Güney büyük bir sinemacı... Bu olgudur. Ama şu da olgudur: O'nun sanatsal yaratıcılığına yön veren temel şey savunduğu siyasi görüşlerdir. Yılmaz Güney komünizm düşüncesini benimseyen/savunan, savunduğu komünist düşüncelere uygun olarak bir sanatsal çalışma yürüten Kuzey Kürdistan-Türkiye'nin yetiştirdiği ender komünist sanatçılardan birisidir.

Sanatçının siyasal kişiliğinden soyutlanamayacağını savunan Yılmaz Güney kendisini şöyle konumlandırıyordu:

"Sanatsal çabalar, çalışmalar sınıf mücadelesinden ve bunun bir ifadesinden siyasal mücadeleden kopuk ele alınamaz. Ben bir kavga adamıyım, sinemam da bir kavganın, halkımın kurtuluş savaşının sinemasıdır. Bugüne kadar, gücümün ve bilincimin elverdiği oranda kavganın içinde yer aldım. Bu nedenle, sanatçı kişiliğimin yanında siyasi bir kişiliğim de var ve bunlar birbirinden ayrı değildir!" ("İnsan Militan ve Sanatçı Yılmaz Güney", s. 35, Güney Yayınları)

●●●●

Günümüzde Yılmaz Güney'i sadece "sinemacı" kalıbı içinde tanıyıp/tanıtanlar yanında O'nu "Türk sinemacı" ya da "Kürt sinemacı" ulusalcı formlarında "sahiplenmeye" çalışanlar var...

Bugün Yılmaz Güney'i anmak demek, onun hangi ulusa ait olduğunu onu sahiplenmenin-savunmanın merkezine koyanlara karşı mücadele etmek demektir; Yılmaz Güney'in enternasyonalist yaklaşımının savunucusu olmak demektir, onun çeşitli ulus ve milliyetlerden işçilerin-emekçilerin mücadelesinin savunucusu olduğunu söylemek, buna uygun pratiğini sürdürmek demektir.

Yine günümüzde O'nun isminden yararlanmak isteyen... bu anlamda bir nevi "ceset sömürücülüğü" yapmaya çalışanlar da var. Bugün Yılmaz Güney'i anmak demek, onu kendi dar siyasi-grupçu çıkarları için savunmak peşinde olanlara, gerçekte ondaki özü kavramaksızın onun isminden yararlanmaya çalışanlara karşı mücadele etmek demektir.

●●●●

O; Marksizm-Leninizm bilimini kavrayan, gelişmelere işçi sınıfının bakış açısıyla yaklaşan, onları bilimsel sosyalizmin süzgecinden geçirerek değerlendiren... çözümler sunan... komünist bir sanatçıdır.

40. ölüm yıldönümünde Yılmaz Güney'i anmak demek, onun sanatına yön veren marksist-leninist düşünceyi kavramak, Yılmaz Güney'in uğruna mücadele ettiği devrim ve sosyalizm mücadelesini sahiplenmek, bu mücadeleyi sürdürmek demektir. Sınıf savaşımında işçilerin, emekçilerin, ezilenlerin, sömürülenlerin safında yer almak, egemenlere karşı durmak demektir.

Yılmaz Güney'in eserlerinin kitleler içinde yayılması çabasını yürütmek, onu savunmanın, sahiplenmenin önemli bir parçasıdır. Kitleleri, onun savunduğu doğru dünya görüşü temelinde mücadeleye kazanmak görevi bugün işçi sınıfının sanatının savunucularının en temel görevleri arasındadır.

Aramızdan ayrılışının 40. yıldönümünde Yılmaz Güney, siyasal görüşleriyle, sinemasıyla, roman, öykü ve şiirleriyle aramızda... mücadelede... mücadelemizde...

O bizimle!

Yeraltından Notlar Selimiye'den Mektuplar

■ **HALİL YENİ**

Ulaş Bardakçı'nın 19 Şubat 1972 yılında öldürülmesiyle yoğunlaşan baskılar, baskınlar ve tutuklamalar, sonunda Yılmaz Güney'e de ulaşacaktı. Güney, başına gelecekleri biliyor ve bekliyordu. Yurtdışına çıkmayı hiç düşünmedi. "Kaçtı" desinler istemiyordu.

"Götürüleceğimi biliyordum; çevremdeki halkanın gittikçe daraldığını biliyordum. Dergilerden kesilmiş iki resim aldım yanıma. Biri, oğlumu öperken çekilmiş, çok canlı, baktıkça yumuşak duygular aşılayan renkli bir resimdi. Diğeri, yiğit karım Fatoş'la "Umut" sırasında, Oymaklı Köyünde, babamın yoksul avlusunda çekilmiş, siyah-beyaz bir resim."

Onların ne kadar da çok silahları vardı ve biz ne kadar da yalnızdık

Fatoş Güney, Yılmaz'daki bu farklılığı hissediyor, yaşadığı tedirginlik yüreğine kor alevler salarken, o geçirdiği bir akşamı şöyle anlatıyordu.

"15 Mart akşamı Yılmaz, oğlumuz Yılmaz'ın beşiğini sallıyor, usul usul türkü söylüyordu. Her zaman türkü söylerdi Yılmaz; fakat o gün, sesinin her zamankinden dokunaklı, her zamankinden acı çaldığını seziyordum. Yemek yapıyordum; çok etkileniyor, ağlamam geliyor, içimi yakan, bilinmez korkuları çağıran sızılar duyuyordum."

"Bir tel mi kopuyor yüreğimden? Babası türkü söylüyor sevgili küçük Zaza'sına. Türkünün adı: İnce Memed. "...ben öpmeye kıyamazdım, belemişler kızıl kana," diyordu. Hatırlıyorum, Ulaş Bardakçı'nın öldürüldüğü gün de aynı türküyü söylemişti oğluma; ilk görüyordum ağladığını, saklamıştı gözyaşlarını benden."

Fatoş'un kaygıları gerçeğe dönüşür. Yüreğinden bir değil bin tel kopmuştur. 17 Mart 1972 günü eve gelmez Yılmaz. Sabaha karşı, ısrarla çalan kapının ziliyle, umutla fırlar yatağından. Kapıyı açtığında umut, korkuya ve kâbusa dönüşür. Karşısında ki Yılmaz değil, Yılmaz'ı tutuklamaya gelen polislerdir.

"Kapıyı açtım; sayamayacağım kadar çoktular; si-

Aralarında Aktolga, Aral, Küpeli ve Etiman'ın da bulunduğu 24 anarşist ile

Çayan'a yardım eden Yılmaz Güney yakalandı

lahlıydılar. Bir anda evin her köşesine su gibi yayıldılar. Dolapları, çekmeceleri açıyor, kitapları indiriyor, arıyorlardı. "Evi arayabilirler, sakın korkma" demişti; ama ben korkuyordum. Gürültülerden oğlumuz uyanmış, ağlıyordu. Pencereden baktım, çok kalabalıktı sokak. Sabahın alacakaranlığında polisler, askerler, görevliler, otobüsler, cipler… Apartmanın çevresini sarmışlardı. Silahlıydılar. Ne kadar da çok silahları vardı, biz ne kadar yalnızdık."

"Değil kimseyle görüşmek, kapısındaki nöbetçiyle bile konuşması yasaktı."

Ev aramasının ardından günler geçer, haber alamaz Fatoş, Yılmaz'dan. Nereye ve niçin götürüldüğünü bilmiyordur. Bir sabah erkenden uyanıp onu aramaya karar verir. Sağmalcılar cezaevinden başlayıp, İstanbul'un bütün cezaevlerini kucağında bebeğiyle gezer. Yedi cezaevi dolaşır fakat Yılmaz'dan hiçbir iz yoktur. İşte bu arayış günlerinin birinde kuzeni evine gelir. Babası, büyük bir gazetenin yazı işleri müdürü olan arkadaşının kendisine Yılmaz'ın Selimiye'de öldüğü haberini verdiğini söyler. Haberle sarsılır Fatoş ve hemen bir taksiye binerek yüreği elinde Selimiye cezaevine gider.

"DUR" diye bağırıyorlardı, "DUR!" Onları dinlemedim. Bağırmalarına aldırmadan yaklaştım. Gözleri dolu, kendini tutmaya çalışan, perişan bir kadındım. Kim olduğumu, duyduğum haberi, haberin doğruluk derecesini öğrenmek istediğimi söyledim bir çırpıda. "Yılmaz Güney" adı, "ölmüş" sözü onları yumuşatmıştı. Az önce taşıdıkları, kendilerine ait olmayan katılıkları silinmiş, yüzleri benim kaygılarımla dolmuştu. İçlerinden biri, candan bir yakınlıkla, komutanla görüşmemi, istersem bu dileği bildireceğini söyledi.

Geçmek bilmeyen bir bekleyişten sonra, koşarak geldi nöbetçi. Olumlu bir haber getirmenin sevincini gördüm yüzünde. "Öyle bir şey yokmuş be bacım" dedi, "bizi de korkuttun." Beni komutana götürdü; kabul edilmiştim. Haberin kesinlikle doğru olmadığını söyledi komutan. İnanamıyordum, uzaktan bile olsa görmek istiyordum yüzünü. Fakat "imkânsız"dı. Hücredeydi; değil kimseyle görüşmek, kapısındaki nöbetçiyle bile konuşması yasaktı."

Selimiye'ye gidişini izleyen günlerde, ölmüş olduğu söylentileri daha da yaygınlaşır Yılmaz Güney'in. Hatta yurdun çeşitli yerlerinden telefonlar, telgraflar, mektuplar gelir Fatoş'a. Fatoş'un eli kolu bağlıdır, kimsesizdir, yardımsızdır. Yılmaz'dan gelecek yaşama dair bir işaret beklemektedir ki günler sonra bir mektup çıkagelir. Zarfın üzerindeki yazıdan anlar Yılmaz'ın yaşadığını. İyidir Yılmaz. Sabun, kalem, düz ve çizgili kâğıtlar istiyordur. Fatoş'un yüreğinde yanan ormana biraz olsun su serpilir. Yılmaz, ilk Sağmalcılar'a, oradan da Selimiye cezaevine götürülür.

Yılmaz Güney ile henüz 19 aylık evli olan ve yedi aylık bir erkek bebeği bulunan 19-20 yaşlarındaki Fatoş, Selimiye günlerini şöyle anlatır.

"Hangimiz unutmuştur sabaha karşı evlerimize yapılan silahlı baskınları, aramaları? Onların, yüreklerimizden sökülürcesine bizlerden kopartılıp götürülüşlerini. Günlerce, haftalarca, çoğu kez aylarca onlardan hiçbir haber alamayışın getirdiği kabuğuna sığmaz endişeleri, kâbus dolu uyanmaz geceleri… Sıkıyönetim mahkemelerini, cezaevlerini, cezaevlerinin demir parmaklıklı tel örgülü pencerelerini, hüzün dolu ziyaret günlerini hangimiz unutmuştur?"

"Kedilere ağladık, kuşların yasını tuttuk..."

Selimiye mektupları Yılmaz Güney'in cezaevinde, demir parmaklıkların, tel örgülü pencerelerin içinde geçen günlerinin ürünüdür. Selimiye mektupları, devrimcilere yardım yaptığı gerekçesi ile 1972-1974 yılları arasında mahkûm edilen Yılmaz Güney'in Selimiye Cezaevi'nden eşi Fatoş Güney'e gönderdiği umut, inanç ve aşk dolu, şiirsel mektuplarını içerir. Her mektubunda eşi Fatoş'a "Yiğit karım" diye seslenen Yılmaz, bunun nedenini söyle açıklar.

"İlk başta yadırganacaktır belki "sevgili", "ciğerim", "benim dünya güzelim" diye başlayan mektuplar… Altını çizerek tekrarlıyorum: Evet, yiğit karım, yıllardır hapishane kapılarında inatla, sabırla, onurla direnen karım benim için yiğittir, sevgilidir, dünya güzelidir, acılarımın vazgeçilmez ortağıdır."

Sadece yiğit karısı değildir Fatoş, Yılmaz'ın. Mavi çiçeğidir. Dünya güzelidir. Kader ortağıdır. Sevgili çocuğudur. Can yoldaşıdır. Hayat arkadaşıdır. Sonra ki yıllarda Fatoş Güney sadece Selimiye kapılarında değil, Adana, Ankara, İzmit, İmralı cezaevi kapılarında da inatla, sabırla, onurla direnecek, Yılmaz'ın acılarının ortağı olacaktır.

İlk mektup 22 Mart 1972 yılında son mektupsa 22 Nisan 1974 yılında yazılır. 10 Temmuz 1972 yılında Selimiye cezaevinden Fatoş'a gönderilen ve bugün çoğu kişinin şiir zannederek sosyal medya hesaplarında paylaştığı mektup Yılmaz'ın hayatının özeti gibidir.

"Hayat bize mutlu olma şansı vermedi sevgili. Biz, kendimizden başka herkesin üzüntüsünü üzüntümüz, acısını acımız yaptık çünkü. Dünyanın öbür ucunda, hiç tanımadığımız bir insanın gözyaşı bile içimizi parçaladı. Kedilere ağladık, kuşların yasını tuttuk... Yüreğimizin yufkalığı kimi zaman hayat karşısında bizi zayıf yaptı. Aslında ne güzel şeydir insanın insana yanması sevgili… Ne güzeldir bilmediğin birinin derdine üzülebilmek ve çare aramak... Ben, bütün hayatımda, hep üzüldüm, hep yandım. Yaşamak ne güzeldir be sevgili... Severek, severek, sevilerek, düşünerek... Ve o vazgeçilmez sancılarını duyarak hayatın."

Bence Yılmaz Güney'in Selimiye mektuplarında ki kimi yerlerinin şiir sanılması onun kullandığı dil ve zengin ifade biçimiyle de ilgilidir. Çünkü Güney'in mektuplarında hem şiirsel bir akış, hem de imgesel bir anlatım vardır. Şiir yazar gibi, öykü anlatır gibi anlatır cezaevinde yaşadıklarını mektuplar aracılığıyla Fatoş'a…

"Yiğit karım... Penceremden Üsküdar-Kadıköy yolunun bir parçasını görüyorum. Otobüsler, arabalar, çeşitli

telaşlarla yüklü insanlar geçiyor... Cimri bir güneşin soluk aydınlığı, bir at arabasının çıngırakları, bir kamyonun arsız homurtusu, uzak bir polis düdüğünün ısrarlı ve tehdit eden ötüşü, 22 Mart'ının Perşembesinde bir anı dolduruyor... Yarın cuma... Parmaklığın, tel örgülerin gerisinde, koca bir yılın sıkıntılarını gizlemeye çalışan, aslında gizleyemeyen yüzünü düşünüyorum. Bazen soluk, bitik, yılgın, korkulu, endişeli... Umut bekleyen... Bazen doyumsuz sevinçlerle dolu gözlerin, canlılığın, şefkatin, acıma duygusuna karışan sıcacık sevgin... Yiğit duruşun... ellerin, yüzün, saçların, gelecek günlerin belirsiz, ama iyi olduğu sezilen düşleriyle dolu gözlerin." (22 Mart 1973)

Suskun duvarlar, demir kapılar vardır karşısında Yılmaz'ın. Yüreğine prangalar vurulmuştur. Kanı sessizce akan bir ırmaktır. Kendisi de tutsaklıktan dolayı ağır yaralıdır fakat yazdığı mektuplarda Fatoş'u sürekli teselli eder. İyi olmasını, güçlü durmasını ister. Ve ekler **"***siz iyi olmazsanız ben burada perişanım."*

Cezaevinde geçen birinci yılın ardından bazı mektuplarında biraz hüzün biraz yıpranmanın izleri olsa da hep gelecek güzel günlerde mutlu yaşayacaklarını söyler Yılmaz, Fatoş'una. İşte yine şiir sanılan mektuplardan bir tanesinde şöyle seslenir ona:

"Hangi zorluğu yenememiş insanoğlu. Hele taşıyorsa içinde bu insanca sevgiyi... Güzel günler zorlu duraklardan geçer sevdiğim. Damla damla birikiyor insan... Damla damla sevgili... Bir gün akıp gideceğiz hayata... Duvarlar yıkılacak, açılacak bütün kapılar, bilesin. Benim yüreğim sen olmuşsun şimdi, seni vurur durur... Ve yine damla damla çoğalıyorsun içimde." (14 Aralık 1972)

"Kafam hapis değil ve onu kimse durduramaz.''

Selimiye Yılmaz için bir okul gibidir. Her hafta Fatoş'tan farklı kitaplar, dergiler istiyor, özellikle Marksizm-Leninizm'i ve sanat tarihini daha iyi anlamaya ve öğrenmeye çalışıyordur. Kendisini, "değiştirmek istediği toplumun, değiştirilmesi gereken bir parçası" olarak görüyor, özeleştiri sürecine giriyor ve bir iç hesaplaşma yaşıyordur. Bu hesaplaşma hem özel yaşamında hem de sinemasında büyük değişim ve dönüşümlerin habercisi olacaktır.

"En zor cepheler, barikatlar benim kafamda kurulu aslında... İç savaş veriyorum sevgili; kendimle hesaplaşıyorum... Bitip tükenmek bilmeyen bir değişimi yaşıyorum... Her gün yeni bir insan olarak uyanıyorum... Yeni bir insan olarak uyuyorum... Bir gece sonra, bir gün önceki adam değilim... Kendimi yeniden yaratıyorum. Şimdi dilimi düzeltmeye çalışıyorum. Düzelteceğim... Bütün yoz, sakat yanlarımı yeniden keşfediyorum... Her gün şaşıyorum ve ömrümün haybeye geçmiş günlerine acıyorum." (9 Temmuz 1973)

Bedeni içeridedir ama yazdığı roman ve yaptığı filmler dışarıda başarıdan başarıya koşmaktadır Yılmaz'ın. Nevşehir Cezaevi'nde, siyasiler koğuşunun en dip köşesinde, rutubetli bir duvara komşu bir ranzada, geceli gündüzlü on altı ay çalışarak yazdığı "Boynu Bükük Öldüler" kitabı 1972 yılında Orhan Kemal Roman Ödülü'ne değer görülürken o bu haberi yine bir cezaevinde, Selimiye'de öğrenecektir.

1971 yılında senaryosunu yazdığı, yönetmenliğini ve başrol oyunculuğunu üstlendiği Ağıt filmi yine o cezaevindeyken Venedik Film Festivali'nde gösterime girer. İlk kez Türkiye'den bir film bu önemli festivale kabul edilmiştir. Bu, Türkiye sineması için büyük bir başarıdır. Yılmaz Güney'in ödül alacağına dair bir beklentisi yoktur fakat Ağıt filmi Venedik Film Festivali'nde elemeyi geçip ilk 10 film arasına girer. Aynı yıl Milliyet Sanat Dergisinin yaptığı açık oturumda Yılmaz Güney "Yılın Sanatçısı" seçilirken Yılmaz, Fatoş'a yazdığı bir mektupta şunları söyleyecektir.

"Bütün dünyada sözü edilecek filmler yapacağım. Bir gün, dünya sineması içinde mütevazı ve saygıdeğer bir yerimiz olacak. Türkiye sinemasını dünyaya ben ve benim gibi düşünenler götüreceğiz. Hapis olan benim fiziğimdir sevgili, kafam hapis değil ve onu kimse durduramaz." (20 Temmuz 1972)

Tarihi bir kara leke: 4. Altın Koza Film Festivali

1971 yılında senaryosunu yazdığı yönetmenliğini ve başrol oyunculuğunu yaptığı Baba filmi 1972 yılında düzenlenen 4. Altın Koza Film Festivali'nde; Altın Koza ödülünü kazanır. Ayrıca Güney bu filmdeki başarısıyla "En iyi erkek oyuncu" seçilir. Fakat siyasi baskılar üzerine yeniden toplanan Jüri bir skandala imza atar. Ödül aldığı açıklanan Baba filminden ve

Güney'den ödülü alarak bir gün sonra "Karadoğan" filmini birinci, Cüneyt Arkın'ı ise "En iyi erkek oyuncu" ilan eder. Cüneyt Arkın "ödül Yılmaz'ın hakkıdır" diyerek ödülü kabul etmeyecektir. Altın Koza Film

Festivali tarihine kara bir leke düşer. Ödülü almak için Adana'ya giden Fatoş büyük bir hüzün, kızgınlık ve hayal kırıklığı yaşarken onu yine Yılmaz teselli edecektir.

"Bu olaylar sırasında yalnızca senin üzüntülerini dert edindim kendime. Başka bir şey düşünmedim. Yalnız senin dışında, hiçbir şekilde üzülmediğimi bilmeni isterim. Olayların gelişimi normaldir. Kendilerine yakışan kararı verdiler."

Yılmaz Güney'in hapiste tutulması ve yaşadığı haksızlıklar dünya sinemacılarının da dikkatini çekiyor ve Güney'in serbest bırakılması için bir imza kampanyası başlatılıyordur.

Agnès Varda, Costa-Gavras, Jean-Luc Godard, Peter Brook, Elizabeth Taylor, Richard Burton, Melina Mercouri'nin de aralarında bulunduğu yüz elliden fazla Avrupalı ve Amerikalı aktör, yapımcı, sinema eleştirmeni, tiyatro sanatçısı ve sinema kuruluşu ortak bir çağrı yayımlayarak Güney'in serbest bırakılmasını istiyordur.

Fransız Sinematek'i Genel Sekreteri Henri Langlois, Yilmaz'ın filmlerini Palais de Chaillot'ta göstermiş, *"Güney, ülkesinin en çok ödül alan ve kitleler tarafından en çok sevilen sanatçısı olmasının yanı sıra, Dünya Sinema Müzesi yetkililerince de sanatının uluslararası bir değerde olduğu kabul edilmiş ve afişi Paris – Trocadero'daki müzeye asılmıştır,"* demiştir.

Ülkesinde düzenlenen bir festivalde, yüz karası bir kararla kazandığı ödül geri alınan Yılmaz, dünyanın en önemli sinemacılarıyla birlikte, bir sinema müzesinde yer alarak başarısını taçlandırıyordur.

Selimiye üçlemesi: Sanık, Salpa ve Hücrem

Selimiye'de durumu iyidir Yılmaz'ın. Tek düşüncesi eşi ve oğludur. Hapishaneye sürekli kurşun ve tükenmez kalemler ister, silgiler, açacaklar, kâğıtlar ve defterler. *"Bir şeyler yapmalıyım böyle zamanlarda"* der, *"Film çekmeliyim, hikâye yazmalıyım, türkü söylemeliyim..."* Bütün dünyayla paylaşmak ister yüreğinde ki coşkuyu.

"Sevgili, bir bahar, bir yaz geçti... Bir sonbahar geçiyor, bir kış geçecek. Benim yüreğim süt dolu bir meme gibi taşıyor. Yazmak istiyorum. Hikâyeler, romanlar, senaryolar... Yazmak, anlatmak, duymak, duyurmak... Çok güzel şeyler yaratacağım sevgili; kafam gövdemin üstünde durdukça ve kanayan yüreğim soludukça." (12 Ekim 1972)

Cezaevine atıp onu körelteceğini düşünenlere Yılmaz yazdığı öykülerle cevap verir. Cezaevi sürecini bir okul gibi değerlendiren Güney, kameradan uzak kalıp filmler çekemese de, gençliğine yönelerek öyküler kaleme alır ve 2 yıl içerisinde Sanık, Salpa ve Hücrem adında "Selimiye üçlemesi" adı verilen öykü kitaplarını yazar.

Görülmüştür damgalı mektuplardan bize kalan

"20 Mayıs 1974'te, 26 ay üç günlük ayrılıktan sonra dışarı çıkar Yılmaz Güney. Cumhuriyetin 50. yılı için çıkarılan afla serbest bırakılır. Hemen soluğu kameranın önünde ve arkasında alır. 1974 yılında yönetmenliğini, yapımcılığını, senaristliğini ve başrol oyunculuğunu yaptığı "Arkadaş" filmi en büyük başyapıtlarından biri olur.

Aynı yıl "Endişe" adlı filmini çekerken Yumurtalık ilçesindeki bir gazinoda ilçe Yargıcı Sefa Mutlu'yu öldürdüğü iddiasıyla tutuklanır ve Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde başlayan yargılamaların sonucu, 13 Temmuz 1976'da, 19 yıl hapis cezasına çarptırılarak, tahliyesinden üç ay yirmi üç gün sonra yeniden cezaevine atılır.

Sonrası Adana, Ankara, Isparta, İzmit, İstanbul, İmralı cezaevleri ve Paris... Yılmaz Güney Selimiye cezaevinde Fatoş'a yazdığı bir mektupta *"sağlığım yerinde; kendime uygun bir hastalık bulamadım daha. Bulursam da herhâlde iyi bir hastalık olur. Hiç merak etme"* der. Son yıllarını Paris'te geçirmek zorunda kalan Güney, mide kanseri hastalığına yakalanarak 9 Eylül 1984 tarihinde 47 yaşında yaşama veda eder.

Yılmaz Güney, bize basit bir cümle gibi gelen tutuklanma hâlinin aslında içeride olanlar ve geride kalanlar için ne gibi zorluklar anlamına geldiğini hissettirir Selimiye mektuplarında. Ama geri çekilme, vazgeçme değil, hep umut vardır görülmüştür damgalı mektuplarında. Güzel günlerin geleceğine olan inancı, tükenmez kalemlerle yazılmıştır kâğıtlara. Ve geçmişte tükenmez kalemle, umutla yazılanlar bugün okuyanlara ışık olmaktadır hâlâ... ■

Alıntılar: Selimiye Mektupları, Yılmaz Güney, İthaki Yayınları, 3. Baskı, 2020

"YENİ YÜZYIL MAARİF MODELİ"

Değişen nedir?

■ GÜLFER UĞUR

Türkiye'de eğitim sisteminden dertli olmayan kesim yok! Ve bu yıllardan beri böyle! Herkes şikâyetçi: İktidar da şikâyetçi – muhalefet de! Patronlar da şikâyetçi, işçi ve emekçiler-işsizler de! Öğrenciler de şikâyetçi, öğretmenler-eğitimciler de! Fakat şikâyet etmeyi en çok hak edenler çocuklar! Çünkü mevcut eğitim sisteminden en çok zarar görenler onlar! Ve onlarla birlikte elbette veliler! Sisteme ayak uydurma ve gelecek korkusuyla çocuklarını yarış atları gibi sınavdan sınava taşıyan anne-babalar… devlet okullarının yetersizliği nedeniyle özel okullara, dershanelere vb. elde olan ve olmayan paraları yatıranlar… ve paralı eğitime hiçbir şekilde gücü yetmeyecek olan, hiçbir zaman çocuklarının gerçek ve temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak olan, bunun çaresizliğiyle kıvranan işçi ve emekçi kitleler…

Eğitim sistemi öyle çürük ki, "Ülkeyi muasır medeniyet seviyesinin üzerine çıkarma hedefi" ağızlarında sakız gibi tekrarlana dursun, kapitalizmin ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak durumda. Burjuva devletlerin kendi aralarındaki rekabetin eğitim alanını değerlendiren araştırmalarından biri olarak "Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı" (Pisa) araştırması 2022 sonuçlarında Türkiye 81 ülke arasında 39. sırada yer aldı. Üç temel beceri alanı sıralamasındaki yeri ise şöyle oldu: Okuma becerileri alanında 36. sıra; matematikte 39. sıra; fen alanında 34. sıra.

Adları üniversite, meslek okulu olan, gerçekte çocukları, gençleri köreltmekten başka işe yaramayan seviyesiz, yetersiz okullardan "yetiştirilen" işsiz ve mutsuz bir gençlik… Sistemin çocuklara ve gençlere en az yatırım yaparak en fazla verimi alma (yani onları sömürme) hırsında kantarın topuzunun ucu kaçınca, burjuva patronları dahi memnun edemiyor. Buna bir de egemenlerin kendi aralarındaki iktidar dalaşları ve onların beceriksiz yöneticileri eklenince, onlarca kez değiştirilen müfredatlar ve sınav sistemleriyle genç nesiller serseme çevriliyor, heba ediliyor.

İşte buna bir yeni hamle daha eklendi.

Nasıl gündeme geldi?

Millî Eğitim Bakanlığı 26 Nisan 2024'te "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli" olarak isimlendirdiği yeni müfredatı açıkladı. Okul öncesinden başlayarak tüm öğretim kademelerindeki dersleri kapsayan, yüzlerce sayfalık yeni müfredat taslağı sözüm ona kamuoyunun "tartışmasına" sunulmuştu. Açıklandığında, e-devlet üzerinden kimlik belirtilerek yapılabilinecek itiraz ve katkılar için tanınan süre bir hafta gibi bir süreydi! Ama bonkörlük yaptılar, bu süreyi 14 güne çıkardılar. Süre dolduğunda Milli Eğitim Bakanı Tekin şu açıklamayı yaptı:

"Yeni müfredat taslağının görüş ve öneri süreci tamamlandı. Bakanlığımızca 26 Nisan-10 Mayıs arasında kamuoyunun görüş ve önerilerine açılan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli isimli yeni müfredat çalışmamız: 67 bin 284 görüş ve öneri sayısına, 1 milyon 662 bin 780 kez indirme sayısına ulaşarak görüş ve öneri alınma sürecini tamamladı. Yeni müfredat taslağı hakkında iletilen tüm görüş-öneriler, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığımızca özenle değerlendirilecek. Görüş ve önerileriyle sürece destek veren herkese teşekkür ediyorum."

Bu "çok demokratik" süreç ertesinde müfredata **son şekli** verilecek ve "yeni müfredat, 2024-2025 eğitim öğretim yılından itibaren okul öncesi, ilkokul birinci sınıf, ortaokul beşinci sınıf ve lise dokuzuncu sınıflarda kademeli olarak uygulanmaya başlanacak"mış!

En başından bu yöntem her şeyi, buradan halklarımız için iyi bir şey çıkmayacağını açığa vuruyor! Esasen, bunda şaşırılacak bir şey de yok! Bir kez daha, Türkiye iktidarlarından alışkın olduğumuz türden " ...mış gibi yapma!" oyunu oynanıyor. Demokrasi var**mış gibi**, halka soruluyor**muş gibi**, halkın görüşü alınıyor**muş gibi**, "milletin hizmetçisi"y**mişiz gibi,** vesair... ve benzeri...

Hangi amaçla gündeme geldi?

Milli Eğitim Bakanı yeni maarif modeli üzerinde 10 yıldır çalıştıklarını duyurdu. Ve anlaşılan o ki, bu sürece kendilerine yakın/taraf buldukları çevreleri, şimdilerde "sivil toplum örgütü" dedikleri tarikatları, kurum/kuruluş ve bireyleri de bu sürece dâhil etmişler.

"Sadece yaz aylarından itibaren bugüne kadar 1000'den fazla öğretmen ve akademisyen ile toplantılar düzenlendi, 260 akademisyen 700'ün üzerinde de öğretmen bu toplantılara sürekli katıldı.

Bunun dışında ilave olarak görüşlerine başvurulan akademisyenler ve öğretmenlerle birlikte 1000'in üzerinde eğitim paydaşı, ortak çalıştı. Bakanlık merkez teşkilatındaki bütün birimler de müfredat için yoğun çalışma yürüttü." (ME Bakanı)

Ve... –aynı karşıtlarının yaptıkları gibi– kendileri gibi düşünmeyenleri katiyetle bu çemberin içerisine almamışlar/almıyorlar. Örneğin, ülkenin iki büyük eğitim sendikasının –Eğitim-İş ve Eğitim-Sen– bu durumu protesto eden açıklamaları var. Hatta iktidarın küçük ortağı MHP'ye yakınlığı ile bilinen Türk Eğitim-Sen'in dahi, görev savuşturma adına, öğretmenlerin ve akademisyenlerin müfredat çalışmasına yeterli derecede dâhil edilmediği yönünde eleştirisi bulunuyor.

Ancak bütün bunların pek de önemi yok... Cumhurbaşkanı RTE ve AKP-MHP iktidarı son genel seçimlerle 2028'e kadar iş başında kalma olanağına kavuşmuştur. Ve bu dönem içerisinde Türk devletini **dünya sömürenlerinin ligine** çıkarmak için ellerinden gelenin en fazlasını yapmak niyetindedirler. Yeni "maarif modeli" bu çabanın önemli bir parçasıdır.

Ve görünen o ki, AKP "Türkiye'nin yeni yüzyılı" için eğitim sistemini kendi programı çerçevesinde biçimlendirmiştir. Bugün yeniden kalıba döktüklerini açıkladıkları "maarif modeli" elbette bir anda ortaya çıkmadı. 2002 yılında iktidara geldiklerinden bu yana her alanda kendi programını yerleştirmek için "kemalist-laikçi" kesimle kıyasıya bir mücadele içinde adım adım ilerledi.

Öncelikle 28 Şubat 1997 sivil darbesiyle kadınların öğrenim hakkını engelleyen başörtüsü/türban yasağını kaldırmak için girişimlerde bulundu. Ve bunu ancak 2008'deki anayasanın ilgili maddelerindeki değişiklikleriyle gerçekleştirebildi. Bu, "kemalist laikçi" cephe açısından önemli, sembolik değeri olan büyük yenilgilerinden biriydi.

Bunu izleyen adım olarak 1982 Anayasasından bu yana konjonktüre bağlı olarak bir yasaklanan bir serbest bırakılan, yaygınlaşmasına kâh yol verilen, ya da yeniden sınırlandırılan İmam Hatip Okulları üzerindeki yasakların tümüyle kaldırılmasıydı. 28 Şubat darbesi ertesinde çıkarılan "8 yıllık kesintisiz eğitim" yasasıyla birlikte kapatılan İmam Hatip Ortaokulları, 2012 yılındaki kamuoyunda "4+4+4 kademeli eğitim yasası" olarak bilinen kanunla yeniden açılarak İmam Hatip Ortaokulları statüsü kazandı.

1930-45 dönemi hariç "zorunlu" olarak hep müfredatta yer alan "din dersi" 12 Eylül Darbe Anayasasıyla bir kez daha "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" adıyla ilkokul 4'ten lise sona kadar zorunlu hâle getirilmişti. Adı "din kültürü" olsa da, özü Müslümanlığın telkini olan bu ders, bu özsel içerikle o günden beri zorunlu olarak uygulamadadır.

2012'den itibaren "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" dersine ek olarak, liselerde seçmeli olarak "Kur'an'ı Kerim", "Hz. Muhammed'in Hayatı" ve "Temel Dini Bilgiler" dersleri de ilave edildi.

2016'da yapılan "51 müfredat ekseninde kapsamlı bir yenileme, güncelleme, gözden geçirme, ikmal ve değişiklik»le (ME Bakanı İsmet Yılmaz) yeni bir müfredat gündeme geldi. Bu yeni müfredat "Değerler ve değer eğitiminin ana odak" hâline getirilmesiyle tanıtıldı. Bu müfredatta, ezbere dayalı eğitimden uzaklaşma adına birçok son derece gerekli "yoğunluğu azaltma" ve "sadeleştirme" yapılırken, diğer taraftan elbette "milli ve manevi" ideolojileri doğrultusunda bir temizlik ve "yeniden düzenleme" yapılmıştı. En önemlisi: zaten gerçeklikte, ders pratiğinde pek gündeme getirilme-

yen, geçiştirilen evrim teorisi müfredattan kaldırılmıştı.

2023 yılında ÇEDES (Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum) pilot projesi uygulaması gündeme getirildi. Bu çerçevede Sivil Toplum Kuruluşlarıyla toplam 2 bin 709 protokolün imzalandığı duyuruldu. Bu şekilde okullara "değerler eğitimi" adı altında "dini değerler"in telkini amacıyla tarikat ve cemaatlerin girmesinin yolu açılmış oldu. Bu, bizzat Milli Eğitim Bakanı'nın yapmış olduğu şu açıklamayla da doğrulanmıştır: *"Bunların içerisinde sizin 'tarikat, cemaat' dediğiniz, bizim 'STK' dediğimiz yapılarla toplasanız 10 tane protokolümüz vardır. Ben bu protokollerle bize destek olanlara da teşekkür ediyorum."*

2024 müfredatı, bu gidişatta yeni bir hamledir. Müfredat taslağında dine dayalı "manevi değerler" eğitimi daha da ağırlık kazanmış durumdadır. Her alanın üzerini kaplayan ve içeriğinin Müslümanlığın Hanefilik/Sünni mezhebine denk düşen dindarlığı olduğunu bildiğimiz bir "Erdem-Değer-Eylem" modeli yerleştirilmiştir.

"Köklerden geleceğe"

Yeni "Maarif Modeli" geçmişten bu güne köprü kurma, Osmanlı İmparatorluğu'ndan bugüne kadar olan tarihsel gelişmeyi "Yeni Osmanlıcılık" temelinde yeniden yorumlama noktasında kapılarını daha da açmış durumdadır.

''Köklerden geleceğe.

"Eğitim birçok bileşeni olan bir bütündür. Bir ayağı geçmişte duran eğitimin diğer ayağı insanlığın geleceğine ufuklar açan bir kapıdır. ***Millî ve manevi değerler*** *manzumesi ile maddi gelişmenin zirvesini hedefleyen bu süreçte* ***temeli milletimiz*** *oluşturur. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli; öğrenci profili, beceriler çerçevesi,* ***erdem-değer-eylem modeli****, sistem okuryazarlığı, alana ait bilgi kümeleri bileşenlerinden oluşan bütüncül bir modeldir"*

"Köklerden geleceğe" betimlemesi insanlığın evrensel bilgi birikimine yönelik değildir öncelikle. Kimi yerlerde **bilimin evrenselliği** gibi kavramlara da yer verilmiş olmasına karşın, öncellenin "milli ve yerli"lik olduğu her noktada vurgulanmıştır. Buna uygun olarak tek tek ünitelerde bilim tarihinden örnekler verilirken bunların da "yerli ve milli şahsiyetlerden" olmasına özel önem verilmiş ve "Öğrencilerin… Türk-İslam bilim insanlarının bilim dünyasına katkılarını fark etmesi önemsenmiştir."

Yeni müfredat taslağının "maarif" sözcüğüyle sunulması da tesadüf değil, gayet bilinçli seçilmiş bir adımdır, kullanılan dilde de bir "dönüm noktası"nı işaretlemeye hizmet etmektedir. Esasen dil konusunda skalayı daha da açmış durumdalar: En modern pedagojik kavramlar da kullanılmış, bunun yanı sıra "dilin arındırılması" adına bir zamanlar kullanımdan çıkarılmış kavramlar yeniden kullanıma sokulmuştur, o kadar.

"Milli Eğitim" ile nasıl bir insan, nasıl bir nesiller yetiştirilmek istendiği, "yeni müfredat"ın "Öğretim Programları Ortak Metni"nde şu şekilde ortaya konmaktadır:

"Yalnızca ***medeniyete uyum sağlayan bir nesil değil, etkin olarak medeniyet kurucusu*** *ve geliştiricisi bilge nesiller yetiştirmeyi hedefleyen eğitim felsefemiz doğrultusunda* ***ahlaklı, erdemli, milleti ve insanlık için*** *iyi, doğru, faydalı ve güzel olanı yapmayı ideal edinmiş öğrenci profili modele temel oluşturmaktadır"*

Burada büyümek, daha da büyümek, RTE'nin her fırsatta dile getirdiği gibi "dünya 5'ten büyüktür!" söylemi ile İkinci Dünya Savaşı ertesinde kurulan Birleşmiş Milletler sistemini sorgulamaktadır; dünyayı sömürenlerinin, emperyalist ülkelerin yanında yer almak isteyen Türk büyük burjuvazisinin ihtiyacı ve hayalleri ifade edilmektedir. "Bütüncül" yaklaşımına vurgu yapılan müfredatta tam da buna uygun bir eklektisizm ve pragmatizm söz konudur. Bir yandan modern çağın bilim ve teknolojisinin gerekliliklerine uygun bir ***becerilerin geliştirilmesi*** öğretim programı izlenmektedir. Ki, bunlar kavramlarıyla birlikte uluslararası eğitim programlarından alınmış özellikle fen bilimleri ve teknolojinin en modern yöntem ve içerikleridir. Bunu yapmaktan başka çareleri yok zaten! İlerlemek isteyen, dünya büyükleri ligine yetişmek isteyen bu bilgi ve teknolojilere sahip olmak zorunda. Hatta küresel kapitalist rekabet içinde bir adım önde gitmeyi ve fark yaratmayı hedeflemek zorunda.

Diğer taraftan ve öncelikle bunların hepsinin, bütün eğitim programının "milli ve yerli" "manevi" değerler zırhı içinde tutulması söz konusu. "Yetkin ve Erdemli İnsan", "ahlaklı insan" yetiştirmek olarak ilan ettikleri içeriklerin ne olduğunu irdelediğinizde ise ortaya çıkan şey, Türkçülük ve şimdi daha da bariz bir şekilde programa girmiş olan dinci gericiliktir. Daha önceki programlarda olduğu gibi bu programa göre de "ahlaklı" ve "erdemli insan": "Bayrağını seven", "Türkçeye sahip çıkan", "Vatanını, milletini seven ve savunan", "Millî kültürüne ve manevi değerlere bağlı" insandır. Bu konuda T.C.'nin kuruluşundan bu yana değişmez "Tek"çilik olduğu gibi yerinde durmaktadır: Tek Millet-Tek Vatan-Tek Bayrak-Tek Devlet ve tabii tek resmi devlet dili olarak Türkçe!!!

Bugüne kadarki müfredatlarda olduğu gibi, bu müfredatta da Türk ulusu dışındaki uluslar, ulusal azınlıklar yok sayılmaktadır! İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne ve başka uluslararası anlaşmalara imza atılmış olmasına karşın, "Anadilde eğitim" hakkı diye bir şey tanınmamaktadır! Resmi dil Türkçe olarak kalıyor ve dahası Türkçe dilinin öğretimine **temel politika** olarak daha da önem veriyorlar:

"Bu nedenle Türkçenin öğretimi ve öğrencilerin dil becerilerinin geliştirilmesi, eğitim sisteminde ***temel bir politika*** *olarak yer aldı. Eğitimin her aşamasında, Türkçe'nin öğretimine, doğru kullanımına titizlikle dikkat edilecek." (Abç)*

Türkçü ve İslamcı bir ideolojinin ürünü olarak hazırlanmış müfredat *"İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitleyiz"* kandırmacasının yeni bir versiyonunu önümüze sürüyor:

"Türk eğitim sistemi ***bütün ideolojilerin üstünde millî bir şahsiyetin*** *oluşumuna katkı sağlamak ve* ***millî bilince sahip*** *şahsiyetlerden oluşan bir toplum oluşturabilmek adına ahlaklı, erdemli; milleti ve insanlık için iyi, doğru, faydalı ve güzel olanı yapmayı ideal edinmiş bilge nesilleri hedefler."*

Gerçekte, bu yeni müfredat da gerici burjuva ideolojisinden başka bir şey değildir. (Ata)türkçülük ile İslamcılığı uzlaştıran-birleştiren eklektik ve gerici bir burjuva ideolojisinin yeni bir versiyonu olarak karşımıza çıkmıştır. Kemalist kesimin iddiasının tersine, resmi kemalist tarih yazımı olan "Türk İnkılap Tarih"", Atatürk'ün hayatı ve "örnek şahsiyeti" bu müfredatta varlığını koruyor. Mustafa Kemal/Atatürk Türkiye'nin "ortak değeri" olarak sahipleniliyor. Fakat onu laikçi-kemalist kesimin "tanrılaştırma" derecesindeki yüceltilmesine de izin verilmiyor. Tarih anlatımında Osmanlıyı yeren, reddeden "saltanatın devrilmesi" anlayışından bir kopuş ile "kökler"e, yani "Osmanlı"ya sahip çıkılıyor, laik-kemalist ideolojik yaklaşımından biraz daha uzaklaşan biçimde bir "Türk İnkılabı" ve "kendini dayatan tarihsel süreç" biçiminde ele alınıyor.

Cumhurbaşkanı Erdoğan ve AKP'li kimi erk sahiplerinin defalarca açıkladıkları gibi esas arzuladıkları "Tek"çiliğin "devletin dini İslamdır!"ın eklenmesi suretiyle laf düzeyindeki "laiklik"ten, "kemalist laikçilik"ten tamamen uzaklaşılmasıdır. Bunun için ama anayasa değişikliğine ihtiyaç vardır. Ancak, bu şimdilik pek olası değil. Bu durumda ellerindeki iktidar gücünü sonuna kadar kullanarak eğitim sistemine dini iyice yerleştiriyorlar. (Unutulmamalıdır ki, "Türkiye Devletinin dini İslam'dır, resmi lisanı Türkçedir" ibaresi 1921 ve 1924 Anayasalarında 2. Madde olarak mevcuttu ve ancak 10 Nisan1928 tarihinde yapılan değişiklikle "Türkiye Devleti'nin dini İslam'dır" hükmü kaldırılmıştı.)

Yeni müfredatta "Din Kültürü ve Ahlak" dersi 4. sınıftan 12. sınıfa kadar zorunlu ders olarak kalıyor. Beşinci sınıftan 12. sınıfa dek "Kur'an'ı Kerim" ve "Peygamberimizin Hayatı" dersleriyle İslam dininin öğretimi ağırlık kazanmasının yanı sıra, temel "Felsefemiz" ve "bütünsellik" adına açıkladıkları gibi, eğitim bir bütün olarak "milli ve manevi" değerler, yani Türkçülük ve İslamcılık dünya görüşü üzerine oturtulmuş durumdadır. Din ağırlıklı eğitimi şöyle gerekçelendiriyorlar:

"Yeni sosyal gerçeklik, insanın anlam arayışı için sınırlayıcı bir duruma işaret etmektedir. Din ve ahlak öğretimine duyulan ihtiyaç da burada ortaya çıkmaktadır. Yeni nesillerin kendilerine sunulan önermeleri etik, ahlaki ve teolojik bir perspektifle değerlendirebilme yeteneği kazanmasında din ve ahlak öğretimine önemli bir rol düşmektedir.»

Öğretim programında hâkim olan din hiçbir yanlış anlaşılmaya yer bırakmayacak şekilde İslam'dır. Ve Türkiye'deki egemenliğine bağlı olarak İslam'ın Sünni/Hanefi mezhebidir. Zaten programın ilgili bölümlerinde sürekli "dinimiz", "Peygamberimiz", "kitabımız"dan bahsediyorlar. Öğretim programının kimi yerlerinde "diğer dinler"in varlığının da belirtilmiş olması bu gerçekliği değiştirmiyor, görev savuşturmanın ötesinde bir işlevi yok.

"Öğretim programı, İslam dini ve diğer dinleri betimleyici yaklaşımla öğretime konu etmeyi amaçlamıştır."-denildikten sonra, sayılan 19 maddelik öğretim amaçlarının 18 maddesi *"İslam dininin öğretimi, Kur'an ve sünnetin ortaya koyduğu temel ilkeler"*e ilişkin olurken, salt bir maddesinde *"Yaşayan dünya dinlerinin tarihsel süreçlerini ve temel özelliklerini özetlemeleri"* ibaresi yer almaktadır. Kurulan bu denge, daha doğrusu dengesizlik her şeyi açıklamaktadır.

Hedeflenen öğrenci profili: "Milliyetçi ve dindar", kapitalist için işe yarar/çalışkan!

Öğretim programının özellikle hayat bilgisi, sosyal bilgiler, tarih, felsefe dersine ilişkin bölümlerinde de aynı ideolojik bakış açısı hâkimdir. Bu da gayet alışıldık bir durumdur... Genelde burjuvazi, özelde de iktidardaki burjuvaziler her daim tarihi, hayatı, dünyayı kendi bakış açılarıyla yorumlamış ve bunu yeni nesillere telkin etmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda "tarafsız-çağdaş bir bilim" vb. aramak olmayacak şeylerle uğraşmaktır. Öğretmenlere "rehberlik" adına hazırlanan öğretim programlarından bazı örnekler vermek gerekirse:

— 4. sınıf için hazırlanan İnsan Hakları, Vatandaşlık ve Demokrasi Dersi öğretim programında "Çocuk olmak" konu başlığıyla "Çocuk Hakları"na ayrılan ders saati 16 iken, "Vatandaş olmak" konusuna ayrılan ders saati 20'dir. Burada da "vatanını sevmek", "aile bütünlüğü" gibi kavramlar ön plandadır. İnsan hakları öğretilirken, ırkçılık, milliyetçilik, cinsiyetçilik, LGBTİ+lar hakları, her türden ayrımcılık, özelde ülkelerimizdeki biçimiyle sığınmacılara, göçmenlere yönelik ayrımcılık gibi konular es geçilmektedir.

— Sosyal Bilgiler Öğretim Programında öğrencilerin *"Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip, lâik, demokratik, millî, manevi ve bunlarla uyumlu evrensel değerleri yaşatmaya istekli etkin vatandaşlar olarak yetişmeleri"* şeklinde konulan birinci maddede, **evrensel değerlere** ancak bunlar "milli ve manevi değerler"e uyumlu olduğunda sahip çıkılacağı belirlemesi vardır. Açıkçası, insan haklarının, çocuk haklarının, kadın haklarının, LGBTİ+lar haklarının ... evrenselliği lafta kalmaktadır.

— "Ortak Mirasımız" öğrenme alanında; *"...Türkistan coğrafyasında kurulan ilk Türk devletlerinin medeniyetimize katkılarına, İslamiyet'in kabulüyle Türk sosyal ve kültürel hayatında yaşanan değişimlere, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sürecine, Osmanlı Devleti'nin bir cihan devleti hâline gelmesinde etkili olan politikalara, değişen dünya dengeleri karşısında Osmanlı Devleti'nin uygulamaya koyduğu yeniliklere ve Osmanlı kültür ve medeniyetine değinilmiştir."* denilerek hangi mirasa sahip çıkıldığı ortaya konmaktadır.

— Tarih dersi baştan sona sorunludur. Devletin resmi tarihinde ne başka ulusları, halkları boyunduruk altında tutmaya dair bir şey vardır. Ne de ulusal katliamlar tarihiyle yüzleşme! Bunun yerine çocukların/gençlerin beyni *"Asılsız Ermeni iddialarının ortaya çıkış nedenleri ne olabilir?"* gibi sorularla zehirlenmeye çalışılmaktadır.

— Akustik, "ses" ders ünitesinde çocuklar militarizmle zehirleniyor: *"Öğrencilere ASELSAN'ın geliştirdiği ormanlık alanlardan gelebilecek tehditlere karşı güven-*

liği artırmaya yönelik olarak ağaç, dal ve yaprak gibi engellere nüfuz edebilecek frekans bandında çalışan, askeri koşullara uyumlu bir orman içi gözetleme radarı hakkında araştırma görevi verilebilir."

–

Yeni müfredatta evrim bilgisi yok!

"...millî ve manevi değerlerimizi tanıyan, geçmiş ve bugün arasında bağlantı kurarak geleceğe yön veren yetkin ve erdemli öğrencilerin" yetiştirilmesi üzerine kurulu maarif modelinin niteliğini salt var olanlar değil, olmayan şeyler de belirlemektedir.

Evrim teorisinin müfredattan silinmesi esasen 2016 yılına dayanmaktadır. O dönem yapılan müfredat değişikliğiyle "Hayatın Başlangıcı ve Evrim" ünitesi müfredattan kaldırılıyor, bunun yerine "Canlılar ve Çevre" ders başlığı konuluyordu. O günün MEB yapılan değişikliği şöyle açıklıyordu: *"Doğa tarihi evrimsel biyoloji ve kuramın tarihsel gelişimi ise daha detaylı biyoloji eğitimi alınabilecek üst düzey öğretim kurumu olan üniversitelere bırakılmıştır."*

Şimdi "Canlılar ve Çevre" ünitesi kaldırılmış ve evrim teorisi bütünüyle müfredattan silinmiştir. "21. Yüzyıl ve Gelecek" şiarlarıyla ilericilik rollerine bürünen ve kitleleri oyalayanların hangi noktada durduğu çok açık: Bütün dünya gericiliğiyle aynı noktada buluşuyorlar!!! **Charles Darwin**'in ortaya koyduğu temel teori, bilimdeki her gelişim ile bir kez daha kanıtlanmış, detaylandırılmıştır. Bu bilgiden kaçış yoktur! Öyle ki, artık Katolik Kilisesinin Papa'sı Francesco dahi "evrim"i kabul etmek zorunda kalmış, *"tek tanrılı dinlerdeki yaratılış inancıyla evrim teorisinin"* aslında çelişmediği şeklinde bir "yaratılış teorisi"ne sığınmıştır. İnsanlığın Tanrı'nın yarattığı "Âdem ile Havva"dan doğup geliştiğini **yazan** kitaplı dinlerin nasıl olup da kurucusu Charles Darwin'in ispatladığı biçimiyle evrim teorisiyle çelişmediği, inanç teorilerine sarılanların kendi çelişkileri-çıkmazlarıdır. Evrim teorisi, her ihtimalde, bugün dahi dünya gericiliğini-tutuculuğunu ürküten-korkutan, inançların sarsılması yönündeki diyalektik-materyalist potansiyelin tehditkârlığını sezdiren tarihsel bir dönüm noktasıdır. Bu nedenle, biyoloji derslerinde "mutasyon", "adaptasyon", "genetik" gibi evrim teorisinin bir dizi parçası öğretilirken, bunların hepsinin bir puzzle şeklinde birleştirilmesine, bilgi teorisinin bütünsel ve ufku açık bir şekilde aktarılmasına izin verilmemektedir.

Ve yine değişmeyecek olan şey: Cinsiyetçilik!

Yüzlerce sayfayı kapsayan müfredatta "kadın hakları"ndan da bahsediliyor... Ama nasıl bahsediliyor? Bir yerde *"Atatürk'ün Türk kadınına siyasi ve hukuki alanda kazandırdığı hakların günümüze yansımaları"* konusu gündeme geliyor. Bir başka yerde, *"İslam dininin adalet ve eşitlik konusundaki yaklaşımına ilişkin açıklamalar yapılır. Bütün insanların Allah (cc) katında eşit oluşu; kadın-erkek, işveren-işçi, amir-memur, zengin-fakir gibi ayrımların İslam'a göre insanlara bir üstünlük sağlamadığına vurgu yapılır, insanı değerli kılan özelliğin takva olduğu belirtilir"* deniyor. Burada da, her ikisi de var misali (Ata)türkçülük ile İslamcılığın buluşturulması söz konusu.

Kadın-erkek, işveren-işçi, zengin-fakirin toplumsal olarak eşitsizliği, bu konuda tam da bir **egemenlik ilişkisinin** var olduğu gerçekliği, işte bu şekilde din ile inanç ile gizlenmeye çalışılıyor. Bu konuda da **salt** var olanlar değil, olmayanlar da yaklaşımın ne olduğunu açığa vuruyor. Müfredatta kadınların toplumsal eşitsizliğini sorgulamaya, erkek egemen toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamaya yönelik hiçbir önerme yok!!! Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kişisel bütünlük hakkını zedeleyen konuları, gerici örf ve adetleri gündeme getirip, öğrencileri bunların sorgulanması ve toplumsal olarak aşılmasını yönlendirmek adına hiçbir şey yok! Bunun yerine müfredatın hemen her noktasında "aile"ye ve "aile bütünlüğü"ne vurgu var. "Manevi değerler"e vurgu var. "Aile"den anlaşılan da tabii kadın-erkek-çocuk üçlemesi. Toplumsal gelişmenin bu klasik çekirdek aileyi norm hâlinden çıkarma yönünde olması bütün ülkelerde öncelikle dinci gericileri, fakat yalnızca onları değil, genelde tutucuları korkutuyor. "Ailenin korunması" temel yaklaşımlardan biri hâline geliyor. Hemen her gün bir kadının katledildiği, kadınların ekonomik, cinsel ve fiziksel şiddet gördüğü, en ağır baskı ve sömürüye maruz kaldığı, kısacası en ağır biçimiyle erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü bir ortamda, bütün bunları sorgulamaz, bunlara karşı bir duruş geliştirmez ve bunun yerine bir "manevi değerler", "aile bütünlüğü", "insanın fıtri özelliklerini koruma"yı ön plana çıkarırsanız, buradan var olan cinsiyetçiliğin ve LGBTİ+lar düşmanlığının devamından başka bir şey çıkmaz!

Bu eğitim sistemiyle "dini bütün", "vatanını-milletini seven", kapitalist sistem için işe yarar ve "çalışkan" nesillerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir.

Kısacası: Yeni diyerek sunulan "Maarif Modeli" eskisi kadar gericidir! Şoven-milliyetçi, cinsiyetçi ve dincidir. Onun yeniliği dinciliğin biraz daha öne çıkarılmış olmasıdır. **"Tek Millet-Tek Vatan-Tek Bayrak-Tek Devlet" ve tabii tek resmi devlet dille** özetlenen tekçi anayasanın, faşizmin hüküm sürdüğü şartlarda başka bir eğitim modelinin çıkmasını beklemek zaten olmayacak iştir! İktidardaki burjuvazi bir yandan kapitalist sistemin ihtiyaçlarını karşılamayı gözetirken, diğer taraftan yeni nesilleri kendine bağlamanın peşindedir.

"Yeni Maarif Modeli" hakkında kimler ne dedi?

Yeni "Maarif Modeli"nin kamuoyuna açılmasının hemen ertesinde, başta ana muhalefet partisi olmak üzere çeşitli partiler, eğitim sendikaları, Alevi dernekleri, çeşitli sivil toplum örgütleri ve bunların medyası protesto ve eleştiri açıklamalarını yayınladılar. Bunlardan önemli gördüğümüz bazılarını özetleyerek aktarmak ve yorumlamak istiyoruz. (Bütünlük içinde kimin ne dediğine herkesin internet sayfaları üzerinden ulaşması mümkün.) Müfredatı bu

hâliyle reddeden tüm kesimlerin ortak itirazı Bakanlığın, *"öğretim programlarının hazırlanış aşamasında AKP ideolojisine yakın görmediği, daha açık bir ifadeyle muhalif hiçbir STK'dan, üniversitelerin eğitim bilimleri bölümlerinden ya da alan uzmanı bireylerden görüş talep etmemiş"* olmasıdır.

Ana muhalefet partisi CHP

CHP'nin başını çektiği burjuva muhalefet, *"Türkiye'nin geleceğine hizmet eden bir eğitim programı değil, dindar ve kindar nesiller yetiştirme hedefinden bir gün bile vazgeçmeyen Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının çağdışı eğitim manifestosudur." "STK kisvesi altında yutturmaya çalışılan tarikat ve cemaatlerin Türkiye hayali olabilir ama 'Cumhuriyet sizden 'fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür' nesiller ister' diyen Başöğretmenimiz Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün çağdaş eğitim programı"* olamaz diyerek ilgili müfredatı kökten reddediyor. Devamen, müfredatı *..."Cumhuriyet ve Atatürk düşmanlığını kendisine şiar edinmiş AKP iktidarının" "...beceriksizlik ya da bilinçli bir ihanet"*i ilan ediyor. Takıldıkları sorunlardan biri de "eğitim programı" yerine "maarif" sözcüğünü seçmiş olmaları. Bunu da dilin "Arapçalaştırılması" olarak "Atatürkçülük"e karşı saldırının kanıtı olarak ileri sürüyor, *"Ortaya çıkan bu müfredat taslağında da Atatürk'e, Cumhuriyet'e, çağdaş, laik, bilimsel eğitim ilkelerine neredeyse hiç yer verilmemektedir."*diyorlar. Sorun şurada ki, CHP ve onun çizgisinde olan tüm kemalist kesim esas olarak dinin eğitimde-öğretimde ağırlık kazanmasıyla ilgilenmektedir. "Bilimsel eğitim"i "çağdaşlık"ı bu çerçevede ele almaktadırlar. T.C.'nin kuruluşundan bu yana var olan Türkçülükle, "Tek Millet-Tek Vatan-Tek Bayrak-Tek Devlet"le şekillenen şovenizmle bir dertleri yoktur. Resmi dilin "Türkçe" olmasıyla bir dertleri yoktur. Tam tersine! RTE'nin "Tek adam"lığına karşı çıkarken, bizzat kendileri "tek"çi kemalist ideolojinin gölgelenmiş olmasına hayıflanıyorlar.

Kaldı ki, T.C. devleti hiçbir zaman gerçek anlamda laik olamamıştır. Diyanet üzerinden dini kurum ve kuruluşlar, tarikatlar kontrol altında tutulmaya çalışılmış, kimi zaman bunlara sopa gösterilmiş... çoğu zaman da işe yarar "camialar" olarak beslenmişlerdir. Okullarda zorunlu (kimi zaman da lafta seçmeli-pratikte zorunlu) din dersi 1948 yılından beri Türkiye gerçekliğidir. Evet, öğretim programlarının gerçekten dinden arındırılması bir gerekliliktir! Hangi başlık altında olursa olsun din öğretimi zorunlu ders olmaktan çıkarılmalıdır. Bu bağlamda ama T.C. devletinin geçmişinden referans alınacak bir şey yoktur!

Çok uluslu ülkelerimiz koşullarında milyonlarca çocuğun anadilde eğitim hakkının elinden alınmış olması çağdışı ya da anti-bilimsel olmuyor! Onlara şoven-milliyetçi kemalist ideolojinin dayatılması çağdışılık olmuyor! "Telkin" olmuyor!

1,5 milyon göçmen çocuğun yaklaşık 500 bininin okullarda hiç kaydı yok! Diğer kesim de "Hızlandırılmış Eğitim Programı" türünden gerçekte okul olmayan okullarda kayıtlı olduğu biliniyor. Göçmen çocukların öğrenim hakkının ellerinden alınmış olması anti-demokratik olmuyor! Fakat Türkçük ve İslam ideolojisinin dayatıldığı bu müfredat "çağdışı" ve "değer telkin"i oluyor! CHP'nin çağdaşlığı-demokratikliği işte bu kadar!

Bunların her ikisi de bilim dışı, çağ dışı, telkinci burjuva eğitim sistemleridir. Birinin diğerine göre tercih edilebilirliği yoktur.

Eğitim-Sen

84 bin 679 üyesi bulunan Eğitim-Sen de müfredatı protesto etmiştir. Müfredat hazırlama sürecinde kendi görüşlerinin alınmadığını söylemekteler. Müfredata ilişkin değerlendirmeleri şu cümlelerde özetleniyor:

"MEB'in 'yeni müfredatı', düşünmeyen, sorgulamayan, eleştirmeyen, itiraz etmeyen nesiller yetiştirmek amacıyla hazırlanmıştır. Öğretim programlarında bilimsel eğitim ile ilgili olan pek çok nokta özenle 'sadeleştirme' ya da 'ayıklamaya' tâbi tutulurken, tek adam rejiminin bütün hedeflerini açık ve gizli (örtük) amaç ve değerler üzerinden ders kitaplarına yerleştirerek kendilerince 'dini' ve 'milli' bir müfredat oluşturulmak istendiği anlaşılmaktadır."

Eğitim-Sen'in müfredat hakkındaki tavırları birçok noktada kemalist kesim ile örtüşmektedir. Ancak ondan farklı olarak müfredattaki milliyetçiliği, cinsiyetçiliği, ayrımcılığı da reddetmekte ve anadilde eğitim

hakkını savunmaktadır:

- *"İsmi neden maarif de eğitim değil (Kullanılan dil, cumhuriyet ve aydınlanma bağını koparma içerikli)*
- *Bilimsel değil, dini ve telkinci (Yaşam tarzlarını dini telkinlerle belirleme yaklaşımı hâkim)*
- *Dogmatik ve ataerkil düşünceye yakın, bilim ve toplumsal cinsiyet eşitliğine uzak.*
- *Tek tipleştirmeye, asimilasyona dinsel değerlere yakın, çoğulculuğa, evrensel ve demokratik değerlere uzak.*
- *Otoriteye biat etmeye yatkın, eleştirel düşünmeye ve sorgulamaya uzak."*

"Milli ve manevi değerler vurgusu yaratılan tüm eşitsizliklerin üzerini örtmek için kullanılmaktadır."

*"Bireycilikle, **milliyetçilikle**, dini ve milli değerler ve rekabet ile yoğrulmuş, bilimsel, sanatsal, estetik açıdan sığ, büyük ölçüde dini kural ve referanslara dayanan bir dilin kullanıldığı yeni eğitim müfredatının çocuklar ve öğrencilerimize verebileceği hiçbir şey yoktur. Eğitim müfredatı, öğrencilere yaşamı bir bütün olarak kavramayı hedefleyen, çocuk ve gençlerin çok yönlü gelişimlerine hizmet edecek öğrenme yaşantılarını içeren laik, bilimsel ve **anadilini** esas alan çok dilli bir içerikte olmak zorundadır."*

"Ders kitaplarının sermaye çevrelerinin çıkarları ile dinsel kural ve referanslara göre hazırlanması uygulamalarına derhâl son verilmeli, bilimsel ve pedagojik ilkelere uygun tarzda hazırlanması sağlanmalıdır."

Eğitim-İş

129 bin 740 üyesi bulunan Eğitim-İş Sendikası'nın tavrı özetle Genel Başkanı'nın ağzından şu paragrafta ifade ediliyor:

"Eğitim sendikalarından görüş ve öneri alınmadan hazırlanan müfredat taslağının bilimsel temellerden uzak, tamamen bir 'parti programı' şeklinde düzenlenmiştir. Zaten adından da anlaşılıyor, bu bir model. Hem de 'maarif' adı kullanılan Cumhuriyet alerjisi olan bir model. Dolayısıyla bilimsellikten oldukça uzak hazırlanmış bir taslak""Ders kitapları içeriğinde konulara ne kadar yer verilecek bilmiyoruz. Mesela Cumhuriyet dönemi kitaplarda nasıl yer alacak? Çünkü müfredatta ve anlayışta siyasal İslamcı bir bakış açısı var. Biz bu süreçte incelememizi yapacağız ve itirazlarımızı sunacağız. Ama bu bir eğitim modeli olmaktan öte tekkede mürid yetiştirme modelidir."

Alevi örgütlerinden tavırlar…

Alevi derneklerinin/örgütlerinin tavırları önemli ölçüde CHP'nin yaklaşımına denk düşmektedir.

Örneğin:

– Alevi Bektaşî Federasyonu Genel Başkanı Mustafa Aslan, laik ve bilimsel eğitimden uzaklaşıldığını söylüyor. Müfredatta "Kültür ve Medeniyetimize Yön Verenler" dersinde Nurettin Topçu'ya yer verilmesine itiraz ediyorlar: «*Karma eğitime karşı olan, Alevilere hakaret eden kişiye karşıyız. Toplumu ayrıştıran, kin nefret kusan, laiklik karşıtı ve diğer kimlikler yok sayan bir isim, müfredatta yer almamalı."* Sanki AKP iktidarı öncesinde "laik" eğitim sistemi varmış da, şimdi AKP iktidarıyla bu laiklik ortadan kalkmış, "diğer kimlikleri yok sayma" onlarla başlamış gibi bir tavır takınma durumundalar.

– Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Başkanı Ercan Geçmez de yeni müfredata ilişkin şu açıklamayı yapıyor:

*"AKP'den beklenen tam da budur, sözde bu yeni müfredat ve eğitimin dinselleşmesi bizi hiç şaşırtmıyor. AKP Alevilerin dine laik, özgürlükler, eşit yurttaşlık bakış açısından rahatsız oluyor. **Biz Aleviliğin din dersi içerisinde olsun, anlatılsın istemiyoruz, tam tersine din dersi kaldırılsın, zorunlu olmaktan çıkarılsın istiyoruz.** Biz kendi inancımızı, kendi çocuklarımıza öğretiriz. Bizim isteğimiz dinler tarihinin öğretilmesiydi, din derslerine dinler tarihini koymuyorlar, bütün müfredatı dinselleştirip, yalnızca Sünniliği eğitimin içine alarak tüm topluma dayatıyorlar. Aklı, bilimi, din ve vicdan özgürlüğünü, insan haklarını dışlayan bu anlayıştan ne beklenir? Bunların yüzyılı insanlığı ileriye doğru taşıyacak yüzyıl değil, orta çağ zihniyetine götürecek yüzyıl. Hâlen daha bu anlayışla hareket ediyorlar."*

– Bir başka tavır, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Genel Başkanı Cuma Erçe'den geliyor:

*"Bizim din dersi kitabında niçin Alevilik yoktur gibi bir itirazımız hiç olmadı. Biz hiçbir zaman **Alevilik de***

din dersi kitaplarında olsun demedik. *Tam tersine Aleviliği tanımlamak size düşmez dedik. Hatta İslami çevrelerin bile aynı duyarlılığı göstermiş olması gerekirken,* ***yani İslam'ı tanımlamak devlete düşmez, Milli Eğitim Bakanlığı'na hiç düşmez demesi ger****ekirken, oralarda da ufak tefek itiraz sesleri yükselse de bizim kadar net bir itiraz ortaya konulmadı. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararını dikkate alarak, sözüm ona, arkadan dolanarak din dersi kitaplarına da Aleviliği tanımlamaya, böyle tam tarifiyle söyleyeyim, hadsizliğini yaptılar.* ***Aleviliği tarif ederek din dersi kitaplarına koydular ve '****Bakın Alevilik de var****' demeye başladılar. Tarif ettikleri inancın bizim inancımızla, inancımızın özüyle uzaktan yakından bir ilgisi yok."***

Alevi örgütlerinin birçoğu zorunlu din dersinin kaldırılmasını talep ediyor. Okullarda şimdi daha da yoğunluk kazanan din derslerinde ve ders kitaplarındaki konuluş biçimiyle sözüm ona Alevilik'in de gözetildiği, "eşit davranılıyor"**muş gibi** yapılmasına haklı olarak karşı çıkıyorlar. Aleviliğin sadece on ikinci sınıflarda "İslam düşüncesinde tasavvufi yorumlar" başlığı altında alınmasına karşı çıkıyorlar. Her ne kadar yer yer, "devletin dini olmaz, devlet bir inanışı topluma dayatamaz, tüm inançlara eşit mesafede olması gerekir" görüşünü savunsalar da, bu bağlamda sanki AKP iktidarı öncesinde böyle bir durum varmış da, şimdi bozulmuş pozisyonunu savunma durumunu düşüyorlar. CHP'nin "Türkiye laiktir, laik kalacak!" şiarıyla tüm RTE-AKP karşıtlarını kendi cephesinde toplama çabasına alet oluyorlar. İktidarın din ağırlıklı eğitimine, diğer din ve mezheplere de müfredatta yer veriliyor**muş gibi yapma oyununa**, karşı çıkarken "bilim ve çağdaşlığı" savunma adına geçmişten bu yana bağnazca savunulan "Türkçülük»e itirazları yok! Tam tersi, kemalist eğitim programlarından uzaklaşılmasına itirazları var.

Diğer taraftan, *"Alevilik herhangi bir dinin, herhangi başka bir inancın içinden çıkan bir yorum değildir. Tam tersine Alevilik kendine özgü bir inançtır. Yani Alevilik Aleviliktir. Kimseye bunu tanımlamak haddi düşmez."* dedikleri noktada –diğer bütün dinlerde olduğu gibi– her camianın, her tarikatın kendini "ayrıcalıklı" görme/gösterme tavrını sergiliyorlar. İnanç özgürlüğünü savunmak en temel demokrasi ilkelerindendir. İnanç özgürlüğünün savunulması ama yanlış bir şekilde hiç kimse herhangi bir din, inanç, mezhep hakkında yorum yapamaz noktasına götürülemez. Biz, Türkiye'de Alevilik ve Alevi toplumu üzerindeki baskılara karşı çıkıyoruz, aynı zamanda ama Aleviliğin de tüm diğer dinler/mezhepler gibi gerici bir ideoloji olduğunu savunuyoruz.

Milli Görüşçülerin ve diğer tarikatların bir bölümü de tam memnun değil!

"Yeni Yüzyıl Maarif Modeli" sadece Batıcı kemalist kesimden değil, diğer İslamcı parti ve kesimlerden de eleştiri alıyor. "Türkçülük" ile "İslamcılık"ı bir dengede tutmaya çalışmaları, her kesime "aradığınız işte burada" deme çabasıyla müfredata lafta her şeyi sokmuş olmaları onları pek kurtaramıyor. Dinci kesim ve çeşitli tarikatlar, yapılan düzenlemenin yeterli olmadığını, esas olarak dini eğitime ağırlık verilmesi gerektiğini düşünüyor. Bunun bir örneği olarak Yeniden Refah Partisi başkanı Erbakan'ın açıklamasını aktarmak istiyoruz:

*"Bizler vatanına ve milletine hizmet için yola çıkmış kimseler olarak, geleceğin imar edilmesinde çok önemli role sahip olan eğitimcilerimizin, öğretmenlerimizin sendikası Eğitim-Bir-Sen'e çok büyük bir önem atfediyoruz. Çünkü bizler çok iyi biliyoruz ki; bir ülkenin asıl gücü ve zenginliği, tankı topu tüfeği ve parası değil, imanlı, inançlı ve ilim sahibi evlatlarıdır. Bu sebeple "****önce ahlak ve maneviyat****" ilkesini gerçek manada özümseyerek, gençlerimizi, yeni nesillerimizi, hidayet ve ilmi kendi bünyelerinde birleştiren nesiller olarak yetiştirmemiz gerek. Yeni nesillerimizi Batı hayranı ve Batı taklitçisi olmayan, tarih şuuruna sahip, ahlaki değerleri yüksek, imanlı ve inançlı gençlerimiz olarak yetiştirmemiz gerekir. Millî Görüş olarak 50 seneden beri ifade ettiğimiz gibi gençlerimize, evlatlarımıza 5'in 4'ten büyük olduğu matematiksel gerçeğini öğrettiğimiz kadar, 4 helalin 5 haramdan daha büyük ve kıymetli olduğu hakikatini de öğretmek mecburiyetindeyiz. Eğer bu öğretilmez ise istediğiniz kadar pozitif ilimlerle tesis edin bu gençlerden insanlığa faydalı nesiller çıkması mümkün olmaz"* (Yeniden Refah Partisi, Erbakan)

Ve TÜSİAD'dan gelen itiraz!

Ağırlıklı olarak Batıcı sermayedarların birliği olan TÜSİAD'da "çağdaş", "Cumhuriyet değerlerini ve demokrasi ilkelerini özümsemiş" müfredatlardan uzaklaşıldığı görüşündedir. Ve itirazını bu yönde yükseltmektedir:

"Eğitim hepimizin en öncelikli ve ortak meselesidir. Müfredatın çağın gerektirdiği bilgi, beceri ve yetkinlikleri kazandırması kritik önemdedir. Çocuklarımıza ve gençlerimize Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılına yakışır çağdaş bir eğitim sunulmalıdır." "Dünyada eğitim sistemleri ***yarış hâlindeyken ve yüksek katma değerli ekonomi olma hedefimiz varken****, ülkemizin en kıymetli varlığı çocuklarımız ve gençlerimizin vasat bir eğitime mahkûm edilmeyeceğinden emin olmalıyız. Çağdaş uygarlık seviyesini aşmanın yolu; Cumhuriyet değerlerini ve demokrasi ilkelerini özümsemiş, bilim-teknolojide yetkinleşmiş, sosyo-duygusal becerileri gelişmiş, özgür düşünceli nesiller yetiştirmektir."*

"Gerçek beka meselesi olan eğitimde müfredat değişikliği oldubittiye getirilmemelidir."

TÜSİAD'ın ne istediğine ilişkin bütün gerçeklik "yüksek katma değerli ekonomi olma hedef"lerine uygun bir eğitim sistem özlemlerinde yatıyor. Yönlerini Batıya, Batılı emperyalistlerle işbirliğine çevirmiş olan bu kapitalistler birliğinin kendilerine hizmet edecek nesillere, ücretli kölelere ihtiyaçları vardır. Evet, teknolojiye ve bilime hâkim, gerekli tüm becerilerle donatılmış teknik-bürokratik kadrolara olduğu kadar, kapitalist gelişmenin ihtiyacı olan en düşük maliyetli vasıflı işçilere de! Eğitim-öğretim sisteminden bunu beklemekteler. Bu bağlamda "özgür düşünceli nesiller", "demokratik ilkeler" vb. gibi laflar, sermayenin ihtiyaçlarına odaklı

oldukları, kârlarına kâr katmaya odaklı oldukları, uluslararası alanda rekabet odaklı oldukları çıplak gerçekliğinin üstünü örtme çabasından bir şey değildir.

MÜSİAD'ın sesi çıkmıyor – elbette!

Hükümetin arkasında duran MÜSİAD'ın yeni maarif modeline bir itirazı yok. Zaten hükümetin "Maarif Vakfı" ile "ulusal ve uluslararası projeler ile sosyal ve kültürel çalışmalar gerçekleştirilmesi, eğitim ve ticari çalışmalara destek olunması, tecrübe ve bilgi paylaşımında bulunulması amacıyla" bir iş birliği protokolü imzalamış durumda.

Maarif modelinin hazırlanmasında bunların ideolojik ve siyasi olarak etkili oldukları da bilinen bir gerçek. Hükümet, eğitim-öğretim alanında da ağırlıklı olarak İslamcı sermayedarların arzu ve ihtiyaçlarını tatmin etme doğrultusunda çalışıyor.

MÜSİAD Başkanının gençliğe bakış açısı gayet açık, onlar gençliği bir "maden" olarak görüyor, "yeraltı ve yer üstü madenlerinin sömürüsü" ile bağdaştırıyorlar: *"Atalarımızdan miras aldığımız kadim kültürü tüm dünyaya yaymak amacıyla MÜSİAD olarak yılmadan ve inançla çalışacağız."* "Gençleri, kıymetli birer maden gibi" işleyeceklerini söylüyor, *"Donanımlı ve başarılı vatandaşlar olarak, ülkemizi tüm dünyada parlatacak olan da gençlerimiz"*e çok güvendiklerini ifade ediyorlar!!! (Başkan Kaan) MÜSİAD'ın 93 ülke 223 noktadaki Maarif Vakfına "teşkilat ağıyla her zaman desteğe hazır olduğunu" vurguluyorlar.

Gerçekte yönü ne olursa olsun, Batıya ya da "özüne", "yeni Osmanlıcılık"a dönmüş olsun burjuva gericiliğinin, kapitalistlerin amaçları aynıdır: Dünya sömürenleri içinde yer almak, hatta en büyük olmak! Her iki kesim de bu emellerini "anti-emperyalistlik"le süslüyorlar. Batıcı burjuvalar-kapitalistler eğitim programlarında yapılacak olan tercihlerin "**21. yüzyılda önder Türkiye'de mi yoksa emperyalist ülkelerin** tüketim pazarı olan bir Türkiye'de mi olacağını belirleyecektir." diyor. Şimdi açıklanan müfredata sahip çıkan İslamcı-Yeni Osmanlıcı kesim, kendi programlarının "emperyalizm bağımlılığını" göbekten kesecek, kendilerini "muasır devletler" ligine, emperyalist ülkeler ligine çıkaracak program olduğunu ileri sürüyorlar: *"Eğer Türkiye´yi siz borç alan bir ülke durumuna getiriyorsanız, Atatürkçülükten bahsettiğinizde doğru bir şey yapmış olmuyorsunuz. (…) Eğer Türkiye´yi muhtaç hâle getirirseniz, o zaman sözde Atatürkçü olursunuz. Biz sözde değil özde Türkiye Cumhuriyeti´ni güçlendirmek için çalışıyoruz."*

Her iki cephe de merkezde "insan" durduğunu iddia ediyor, dertlerinin *"21. yüzyılın gerektirdiği karmaşık toplumsal ve küresel sorunlarla başa çıkabilmek için öğrencilere bilgiyi nasıl kullanacaklarını ve analiz edeceklerini öğreten beceriler kazandırmak"* olduğunu anlatıyorlar. Her ikisinin de bütün laf kalabalığıyla gözlerden saklamaya çalıştığı gerçek, kendilerinin de emperyalist-kapitalist dünyada dünya halklarının üzerine çökmüş **dünya haydutları** içinde daha iyi bir yer kapmak olduğu gerçeğidir. Bunların "anti-emperyalizm" dedikleri kendilerinin emperyalistleşme emellerine izin vermeyenlere bir meydan okumadır. Kendi haydutluk emellerine, halklarımızı, işçi ve emekçi çocuklarını alet etme çabasıdır.

Eskisiyle yenisiyle bütün müfredatlar çöp niteliğinde!

Bir kere daha vurgulayalım… "Yeni Yüzyıl Maarif Modeli" biçiminde şimdi dayatılan program eskisinden özde farklı değildir. "Çağdaşlık", "uygarlık" adına yeni müfredatı T.C. devletinin 1739 sayılı yasasında da yer alan "laiklik, bilimsellik, karma eğitim, eğitim hakkı" gibi ilkelere uymuyor şeklinde eleştirmek ve bunu solculuk adına, hatta TKP örneğinde olduğu gibi "komünizm" adına yapmak, gerçek demokratik eğitim anlayışından, bilimsellikten ne kadar uzak olunduğunu göstermektedir.

Egemenlerin halk kitlelerini "kontrol" ihtiyacı her zamankinden daha büyük… Bir yandan Yapay Zekâ vb. gibi teknolojik gelişmeyle bu konuda ellerinde muazzam imkânlar var. Fakat bunun karşı tarafı da var… Durum, dünya çapında olduğu gibi Türkiye'de de egemenleri zorluyor. Din ağırlıklı eğitimle yeni nesilleri kontrol altına almak, onları kendilerine bağlamak hedefini güdüyorlar. Ancak çocuklar daha bugünden yetişkinler dünyasından farklı iletişim içerisindeler. "Talim ve Terbiye"nin, baskı ve aşırı kontrolün olduğu her yerde buna karşı direniş de vardır, olacaktır.

Egemen iktidarlar önü açık bir bilgi toplumundan korkuyorlar… Bir taraftan yeni teknolojiler açısından okur-yazarlık vb. sözüm ona teşvik edilirken, diğer taraftan interneti sınırlandırıyor, "güvenlik" vb. adına bilgilere erişmenin sınırlandırılması üzerinde çalışıyorlar. Fakat dünya gençliği dinamik ve yaratıcı! Sistemin bütün köreltme çabalarına rağmen yasakları delmeyi, kendilerine alan açmayı becerebiliyorlar. Dün "Gelecek için Cumalar!", bugün "Filistin'e özgürlük!" öğrenci-gençlik hareketlerinde baskıya-sömürüye-adaletsizliğe karşı duyarlılıklarını görüyoruz.

Türkiye halklarının, kadınlarının, çocuklarının, gençlerinin gerçekten yeni programlara ihtiyacı var. Dahası bütün insanlığın yeni eğitim sistemlerine ihtiyacı var. Her insanın bütün eğilim ve yetenekleriyle tam gelişmesini sağlayabilecek bir "eğitim programı"na ihtiyaç var. Bunun içeriği temelden farklı olmak zorundadır. Diyalektik ve tarihsel materyalist yaklaşımla geliştirilmiş bir eğitim sistemi olmalıdır. Hayattan öğrenmeyi, hayatın içinde öğrenmeyi temel almalıdır. Her türden milliyetçilikten-ırkçılıktan-cinsiyetçilikten arındırılmış bir eğitim sistemi olmalıdır. Anadilde eğitim hakkını hayata geçiren bir eğitim sistemi olmalıdır. Dinden arındırılmış bir eğitim sistemi olmalıdır. Çevre ve doğa katliamına karşı mücadeleyi öncelleyen bir eğitim-öğretim sistemi olmalıdır.

Ahlak, insanın insan üzerindeki sömürüsüne karşı çıkmaktır!

16 Mayıs 2024 ■

Wisan

■ A. KARABAX

Min çima wisan ji te hez kiriye
Canê min jî bûye safî tu, bê wext û saet
Min bi ser lingan dixe, li rê û rêçên te dide
Hiş û mêjî ji min dike, bi te û bêriyan dihêre.

Ne bêçav ne bêbîr im, ji min re tiştekî bibêje
Bila peyv li ser zimên û ziman bi du dilan be.

Çima ez, wisan bi te janebar dibim
Mistên xwe dixim cênîgan, diponijim
Bêhay im ji te, te ez jî bi xwe re kuştim
Bi te radibim dikevim, mîna ji baskan bibim.

Ne kerr û ne lal im, ji min re li ser hev birêse
Bila her tişt bi cih be bi ta û rêz, bi rêk û pêk.

Belkî dîsa te gotibe, radibim ser xwe
Hêza min jî wekî berê hatibû cihê xwe
Meşiyam bi gavên lezgîn li ser eniya xwe
Piçekî bi pêş ve çûm û vegeriyam şûna xwe.

Ne dîn im ne gêj im devê xwe têxe guhê min
Bila bêyî min ti kes û tişt nebihîzin dengê te.

Dîsa hatim û li şûna xwe rûniştim
Min destekî xwe da bin çeneya xwe
Hêza ku hatibû min, xwe dida diljanan
Û bi dengê te yê mîna ku li guhê min ketibû.

Ne rêwî ne lirêmayî me, ahîna xwe bide min
Bila bêyî min kesekî din bi agirê te neşewite.

Roja ezmanî û tav û tîna wê çi ne
Ez li ber roja te me, bi bîr û hêviyan
Wisan dimînim, dişewitim û didêrisim
Piştre piçekî şiyar dibim, dinêrim, diherifim.

Ne argûn û argûvan û ne ardû û ardûvan im
Bila bêyî ya min, jiyaneke din bi te neşewite.

Min digot, bes girdavên avan dibin
Ma tu derya yî, di girdava te de mame
Pê re dizivirim, dizivirim, tê de dimînim
De bê, destê xwe bide min, min rizgar bike!

17.05.2024

Öyle

■ A. KARABAĞ

Meğer ben, seni nasıl da sevmişim
Bu can da safi olmuş sana, vakti saati yok
Kaldırır beni ayağa, salar senden kalan izlere
Akıl fikir uçar gider serden, bir seninle kalırım.

Ne görmezim ne bilmezim, bana bir şey söyle
İfadesi dil üzeri ve dilin iki gönül arası desin.

Neden ben böyle dolar donarım seninle
Ellerim şakaklarımda, boğulurum isminle
Haber yok senden, beni de öldürdün kendinle
Elden ayaktan olur gibi düşer kalkarım seninle.

Ne sağırım ne bir dilsiz, bir şey dillendir bana
Demini bulsun kelimesi ve manası tamı tamına.

Yine sen mi demiştin, kalktım ayağa
Dağınık değildim, gücüm de yerindeydi
Yürüdüm koşan adımlarla burun doğrusuna
Öylece ilerledim biraz, tekrar döndüm yerime.

Ne deliyim ne divane, daya ağzını kulağıma
Bir başkası duymasın yalnız banadır sitemin.

Yine aynı yere oturmuş, bekler gibiyim
Vermişim çene yüküne boşta gezer elimi
Onmaz gönül acısına yenilmiş gibi dizlerim
Ve kulağa değer gibi gelip kaybolan o sedanle.

Ne yolcuyum ne yolda kalan, ahını ver bana
Bir ben yanarım ateşinle, başkası yanmasın.

Güneşi ve kızıl sıcağı ne ki göklerin
Umut ve hatıralarla ateşindeyim senin
Can dura dura kırılır, ten bir yana dökülür
Sonra biraz kendime gelir, bakar, savrulurum.

Ne ocak, ne ocakçı; ne yakacak, ne yakanım
Bu can bedenden başkası, yanmasın seninle.

Yalnız suların girdabı olur sanırdım
Bir derya mısın, kapılmışım girdabına
Düşe kalka, bata çıka, çıkamam içinden
De gel, elini ver bana, kurtar beni bu çileden!

Dik durup diklenen edebiyat(çılar)ın önemi

"Birçok kitap, insanın kendi kalesinin içindeki bilinmeyen odaların anahtarları gibidir." [1]

■ TEMEL DEMİRER

Yaşama mündemiç farkı, zenginliği görebilenlerin meselesi olarak edebiyata ilişkin soruyu yanıtlamak önemlidir: Dik durup diklenen yazarları olmasaydı, insan(lık)ın hâli nice olurdu, hiç düşündünüz mü?

Sınıflı sömürücü iktidarın edebi-sanatsal ifade biçimlerine de ket vurup, tahayyül etmeyi imkânsızlaştırırken; düşünce (ve davranışı) yabancılaşmanın bayağılık bombardımana tuttuğu atmosferde insan(lık) varlığı, duyguları yok ediliyor.

İktidarın zorbalığına, paranın egemenliğine "Hayır" diyen edebiyat doğasında direnişi barındırır; müesses nizamdan beslenen, statükoya ram olanlara meydan okumadır. Aslı sorulursa dünya ölçeğindeki kalıcı yapıtların yaratıcılarının büyük çoğunluğu eleştirel itirazı ta kendisidir.

Mesela coğrafyamızdakilerin hemen hepsi sosyalisttir, demokrattır en azından. Yaşar Kemal'i, Orhan Kemal'i, Nâzım Hikmet'i, Cemal Süreya'yı, Edip Cansever'i, Vedat Türkali'yi, Füruzan'ı vd'lerini çıkarırsak, edebiyattan geriye ne kalır?

Altının çizilmesi gerek: Müesses nizamdan beslenenlerin (daha doğrusu beslemelerin!) kültürel kulvarı hamaset, demagoji ve manipülasyondur; riya, ikiyüzlülük ve samimiyetsizliktir.

Oysa gerçeğe varmak için, düşünce dünyası engin kim varsa kesinlikle William Shakespeare, Honoré de Balzac, Miguel de Cervantes Saavedra, Fyodor Dostoyevski, Maksim Gorki gibi yaratıcı yazarların rahle-i tedrisatın geçmiştir.

Kolay mı? Onlar (gibiler de) sadece gerçekleri yazmakla kalmayıp, yarattıkları soyutlamalar ile edebiyat dünyasını vazgeçil(e)mez kıldılar, Homeros'tan beri; olay anlatımıyla yetinmeyip, iç dünyalarında gerçeği arayarak, yeni bir anlatı dünyası yarattılar.

Edebiyatçı, politik duruşuna / tercihlerine uygun hareket eder ki, bu da edebiyatın vazgeçmesi mümkün olmayan kadim hâlidir; "Zaten zarar vermek için yazarız. Rahatları bozmak için yazarız. Hayatımda ne okuduysam rahatım bozulsun diye okudum. Hayatı ne diye allayıp pullarlar, kötülük meselesinden ne diye kaçınırlar anlamıyorum. Hakiki bir meseledir bu," der Emil Cioran.

Aktarmadan geçmeyeyim; Stendhal'ın, "İnsanı baştan çıkarıp sevdaya götüren şey, edebiyattır"...

Henri Barbusse'ün, "İnsanın kendini ifade etmesinin en kusursuz yoludur edebiyat"...

Sebuhi Quluzade'nin, "Edebiyat, ölümsüzlüğün en eski yoludur. İnsanlar kendi hayatlarını, tecrübelerini, hayal ve fikirlerini edebiyatla ölümsüzleştirir"...

Orhan Kemal'in, "Gerçekçilik, içinde yaşadığın topluma yer yer ayna tutmaktan ibaret değil ki. Asıl gerçekçilik, asıl yurtseverlik, içinde yaşadığın toplumun bozuk düzenini görmek. Bozukluğun nereden geldiğine akıl erdirmek, sonra da bu bozuklukları ortadan kaldırmaya çalışmak"...

Maurice Blanchot'un, "Kabul edelim ki edebiyat edebiyatın bir soruya dönüştüğü an başlar"... [2]

Eugene İonésco'nun, "İnsanlar neden yazarlardan hep cevap bekliyorlar. Ben soru sormak istediğim için yazarım." "İnsan kendini ciddiye almalı tabii, yoksa işin sonu gevşekliğe, çürümeye varır dayanır," [3] vurgularıyla altı çizilendir, edebiyat.

●●●●

'Goriot Baba', 'Vadideki Zambak', 'Köylü İsyanı', 'Eugenie Grandet', 'Otuzunda Kadın', 'Kibar Fahişeler', vd. yapıtlarıyla "Romanın Shakespeare"i diye anılan; romanda gerçekçilik ve doğalcılık akımlarının yaratıcısı Honoré de Balzac (Honore Balsa) onlardan biriydi.

Tıpkı Jorge Luis Borges'in, "Aşkı ilk defa yaşamak gibi, denizi ilk defa görmek gibi, Dostoyevski'yi keşfetmek de insanın hayatında önemli bir tarihtir," notu düştüğü ve "Duvarı yıkmaya gücüm yetmiyorsa kendimi parçalayacak değilim elbette. Ama önümde duvar var diye boyun eğmeyi de kabullenemem." "Zorbalık karşısında duyarsız kalan bir toplum zehirlenmiş demektir!" diye haykıran Fyodor Dostoyevski gibi...

Ya da "Umutsuz menfaatler için umutsuz oyunların döndüğü umutsuz bir zaman bu." "En büyük arzum bu düzene ait olduğumu unutmak." "Çaresizlik aslında insanlara büyük bir güç verir." "En önemli şey, olabileceğiniz şey için ne olduğunuzu feda etmeye her zaman hazır olmaktır," satırlarındaki Charles Dickens'in işaret ettiği gerçek üzere.

●●●●

'Alçaklığın Evrensel Tarihi'nin ilk baskısındaki önsözde, "Kimi zaman iyi okurların sayısı iyi yazarlardan bile azdır," [4] diye yazan Jorge Luis Borges; "Bana, kendim olmak yetiyor." "Zamana direnebilenler yalnızca zaman içinde yer almayanlardır," [5] der ve eklerdi:

"İnsan devingen olduğunca değişkendir de." [6]

"Bir şeyi görebilmek için onu anlamak gerekir." "Ben bireyin güçlü, devletinse güçsüz olması gerektiğine inanacak biçimde yetiştirildim," diyormuş. Borges'in amacı; toplumu gerçekle yüzleştirmek!

Latin Amerika edebiyatından söz edince "Gerçek üzüntü ne zaman başlar biliyor musun? Yaşın kadar yaşamadığını anladığın an..." [7] "Yüreğini kolla, ölmeden çürüyorsun..." "Anıları öylesine eskiydi ki, onları tazeleyecek kadar eski plak yoktu..." "En güzel şeyler onları en az beklediğin de olur!" satırları Gabriel García Márquez'in, size edebiyatın insana içkin gücünü çağrıştırmıyor mu?

Ya "Başım ve evren ağrıyor"... "Aşağılık bir yer bu dünya"... "Birkaç kişi mutluluğu bulabilsin diye, birçokları acı çeker," [8] betimlemeleriyle Fernando Pessoa insan(lık) hâl(ler)i için edebiyatın bir başlama noktası değil mi?[9]

●●●●

Ya bizimkiler?

'Kırgın ve küskün 1968 ruhunun, çağrılmakla gelmediği günlerde '68'lilerin torunlarına; yurdumuzun 'güzel ve yalnız' ve belki bahtsız, ama geçmişinden taşıdığı onur izleriyle, hâlâ bir tutku nesnesi olduğunu anlatacak, onları buna inandıracak, başlarını dikleştirecek tek imkânın sanatla gerçekleşebileceğine inanıyorum. Bilim ve tarih öğreticidir, kuşkusuz. Sanat, üstelik iyileştirici de olabilir. (...) Bugün, dünün devamıdır. Dünü taşımak için, taşıyabilenlerin edebiyatına eğilmekten daha iyi bir yol varsa da, onu ben bilmiyorum," diyen Füsun Akatlı...

"Ben iyiyim. Sen memleketten haber ver. Hâlâ öldürüyorlar mı, esmer yüzlü çocukları, eşkıya diye!" kaygısının yazar Mehmed Uzun...

"Korkma, aydınlığı bir ucundan da olsa görenlerin işi değil korkmak. Karanlıktaki çocuklar korkar. Biz ne çocuğuz, ne de her yer karanlık," satırlarının Sevgi Soysal'ı...

"Aydın vicdanı ve duruşuyla öncü yazar"ı; [10] "Yazı işçisi Orhan Kemal"... [11]

"Güçlü bir hafıza, ağır bir cezadır. Ve işin kötüsü iyi anları nadiren, kötü anları sıklıkla hatırlatır," diyen Onun; [12] "Orhan Kemal'in neydi özelliği? Kısa, vurucu tespitler; hızlı, flaş gibi parlayıp geçen yalın benzetmeler; akla durgunluk veren bir gözlem yeteneği; klasik gibi görünen, aslında ise gizli orijinallikler taşıyan, son derece sağlam bir kurgulama, şaşırtıcı bir roman mimarisi!" diye tanımlardı Atilla İlhan.

Ve Sabahattin Ali...

"Bu memlekette yüzü gülen, bahtiyar insan yok mu?" sorusu ve "Bu ölü toprakların üstünde hiçbir şey ölmek ve öldürmek kadar kolay değildir," vurgusuyla O da; "Unutmayın ki, dünyada en korkunç şey, ümidini kaybetmektir"...

"Milletin derdine derman olacak yolları araştırmak istedik. Bu ne affedilmez suçmuş meğer!"...

"Yalnız kaldığım günlerde yegâne dostum olan aklım"...

"Hiç geçmeyen, hiç unutulmayan şeyler de var, beyefendi! Ölünceye kadar insanın sırtından atamayacağı şeyler de var"...

"Ne derlerse desinler, biz vicdanımızın ve kafamızın doğru bulduğu şeyleri, etrafın ne dediğine bakmadan yapmalıyız"...

"Unutma: Taş duvarlar arasındaki karanlığımın senden başka penceresi yok," diyenlerden ve dediklerine uygun davrananlardandı.

●●●●

Sonra... "Doğanın yozlaşmasının sonu insanoğlunun yozlaşmasıdır. Yozlaşmış, zıvanadan çıkmış, çürümüş insanlığın ne yapıp ne yapmayacağını şimdiden kestirebilir miyiz? Çılgınlığının üstünden gelip, doğayı yeniden yaratıp, insanlık kendi yaratıcılığına yeniden dönebilir mi? Sonumuza şimdiden ağlamaya mı başlayalım? Yoksa başımızı iki elimiz arasına alıp doğayı kurtarmak için elbirliği ederek bu çılgınlığa dur mu diyelim?" [13]

"Zulme sessiz kalan bir gün zulme uğrar. Haksızlığa karşı durmak insan onurudur"...

"Benim kitaplarımı okuyan katil olmasın, savaş düşmanı olsun. İnsanın insanı sömürmesine karşı çıksın. Kimse kimseyi aşağılayamasın. Kimse kimseyi asimile etmesin... Beni okuyanlar yoksullarla birlik olsunlar, cümle kötülüklerden arınsınlar"... [14]

"Sosyalizm insanın kendisine, insanın insana, insanın emeğe saygısıdır"...

"İnsan olmadıktan sonra güzel göz, güzel kaş, sırım gibi boy herkeste var. İnsan dediğin yüreğiyle, inceliğiyle insan olmalı"...

"Adaletsizliğin olduğu yerde tarafsız kalıyorsan, haksızlık yapanın tarafını tutuyorsun demektir"...

"Yaşam umutsuzluktan umut üretmektir, insan bugüne böyle gelmiştir," satırlarının "İnce Memed"i, "Mecbur İnsan"ı Yaşar Kemal, yazdıklarıyla ve duruşuyla yerelden evrensele uzanan bir değerdir.

O, ezilen, sömürülen ve yeri geldiğinde başkaldıranların safındadır. Angaje edebiyatın en iyi örneklerindendir: "Ben 'angaje', bağımlı bir yazarım, kendime ve söze ve insanın onuruna bağımlıyım" demişti sağlığında. Bu duruşunu yargılandığı bir davada yargıçlara karşı da dile getirmişti:

"Benim yazılarım halkımıza birer çağrıdır. Öncelikle batıdaki, doğudaki, çocukları savaşta ölmüş anaları çağırıyorum. Bu savaş en çok sizin yüreğinizi yaktı. Herkesi çağırıyorum, sayın yar-

gıçlar sizleri de bu savaşı durdurmak isteyenlere katılmaya çağırıyorum. Bu ülke hepimizindir ve bu ülke insanlık tarihinde çok uzun yaşamaya layıktır. Hem de onuruyla yaşamaya... Unutmayalım ki, bir ülkenin insanlarının onuru en azından toprağı kadar kutsaldır. Benim taraf tutmam kadar doğal ne var ki... Kendimi bildim bileli Türkiye'nin halklarının yanındayım. Kendimi bildim bileli zulüm görenlerle, hakkı yenenlerle, sömürülenlerle, acı çekenlerle, yoksullarla birlikteyim."

Yaşar Kemal, dünya görüşüyle sanatını bir bütün olarak gördüğünü, halka ve doğaya olan inancını, sanatının emekçi ve mazlumların çıkarlarının emrinde olduğunu dile getirmiş ve bu gerçeklikte yazmıştır. [15]

Dik durup diklenen yazarlardandı.

18 Mart 2024, İstanbul. ■

NOTLAR

[1] Franz Kafka.
[2] Maurice Blanchot, Kafka'dan Kafka'ya, çev: Sedat Rifat Kırkoğlu, Monokl Yay., 2020.
[3] "... 'Yaşamak gerekiyor' diyordum kendi kendime. Önceleri bu, nefsimi kabule zorladığım, herkese göre bir macera sayılan 'hayat' benim için bir tür görevdi. Bütün dünya bana çamurmuşçasına sıkıcı geliyordu. Artık insan arasında bulunmadığım, kendime söylenenleri işitmediğim bile fark edilmiyordu. Gayri bir kerecik olsun bana yöneltilen bir soruyu bile cevaplandırmıyordum." (Eugéne Ionesco, Günlük, çev: Halil Can, Cümle Yay., 2015, s.214.)
[4] Jorge Luis Borges, Alçaklığın Evrensel Tarihi, çev: Zeynep Çağlayan, Telos Yay.,1991.
[5] Jorge Luis Borges, Sonsuz Gül, çev: Ayşe Nihal Akbulut-Cevat Çapan, İletişim Yay., 2004.
[6] "Yaşarken kibrinden geçilmeyen insanlık, ölünce sinekleri toplamaktan başka bir işe yaramıyor." (Jorge Luis Borges, Sonsuzluğun Tarihi, çev: Saliha Nilüfer, Can Yay., 2021, s. 81.)
[7] Gabriel García Márquez, Yüzyıllık Yalnızlık, çev: Seçkin Selvi, Can Yay., 1990, s.160.
[8] "Soyut akla musallat olan bir yorgunluk var ki, en korkuncu o. Fiziksel yorgunluk gibi insana ağırlık yapmaz, duyguların öğrettiklerinin verdiği yorgunluk gibi kafa karıştırmaz. Sahip olduğumuz dünya bilincinin üzerimize çöken ağırlığıdır o, kendi ruhumuzla soluk alamaz oluşumuz." (Fernando Pessoa, Huzursuzluğun Kitabı, çev: Saadet Özen, Can Yay., 2019, s.74.)
[9] Feridun Andaç, "Pessoa: Bir Başlama Noktası", Cumhuriyet Kitap, No: 1774, 15 Şubat 2024, s.6.
[10] Işık Öğütçü, "Orhan Kemal'i Geleceğe Taşımak", Cumhuriyet Kitap, No: 1752, 14 Eylül 2023, s.12.
[11] Olcay Bağır, "Yazı İşçisi Orhan Kemal", Güney Dergisi, No:106, Ekim Kasım Aralık 2023, s.68-69.
[12] "Dünyada harp vardı! Dünyadaki harbe alkış tutan yalancı rotatifler, baskı makineleri, radyolar, bütün bunları alkışlayan aldatılmış kalabalıklar vardı!" (Orhan Kemal, Yağmur Yüklü Bulutlar Dünyada Harp Vardı, Bilgi Yay., 1974.)
[13] Yaşar Kemal, Binbir Çiçekli Bahçe, YKY., 2009.
[14] "Bugün bu ülkede yaratıcılığımız eksilmişse, vicdanımız vurdumduymaz olmuşsa, şiddet hayatımızın her alanında üstümüze çökmüşse, hiçbir kuruma güvenimiz kalmamışsa, bunlar bir kuşak ömrü süregelen bir kirli savaşın insanlığımızda açtığı yaralardır." (Yaşar Kemal.)
[15] Hicri İzgören, "İnce Memed 100 yaşında", Yeni Yaşam, 26 Ekim 2023, s.11.

Kadın ve yaşam

■ **MED REŞİYAN**

Düşünsel, biyolojik, içgüdüsel varoluş öznel özelliklerin ana yapısını oluşturur. Kural, yöntem ve dayatmacı olgulardan uzak bir benlik duygusuyla bütünsellik içinde kendi özüyle bir gelişim içindedir. Nesnel bir yönelim bütün değerleri alt üst ettiği gibi kişinin algoritmasında çözümleyici ve belirleyici bir unsur değildir.

Birey toplumun bir parçası olmakla birlikte iradesi, fikirleri, algıları, duyguları ve öngörüleri olan bir insandır.

Dünden bugüne kabul edilegelen tabu anlayışına göre kadına biçim vermek, özünden koparmak, kalıbının ölçüleri dışında, yaşam alanı

tanımamak travmatik olayların nedenidir.

Kadının bedeni, saçı, dünyası, seçimleri kendisine aittir. Kadını zevk aracı olarak gören kendi dürtülerine esir eden, hükmeden, sınırlar çizen, şehvet düşkünü, ahlâk ve namus bekçiliği yapan karanlık beyinler bir insanın kendisinin varlığıyla var olacağının ayak izlerini sürüyor.

Ve dilime, ayaklarıma, bedenime prangalar vuruyor.

Nereye gideceğime, neler yapacağıma, saat kaçta eve geleceğimin karar ve söz sahibi oluyor.

Umutları, duyguları, hayalleri olan kadın hiçleştirildiği, ezildiği, susturulduğu gibi bir meta ve cinsel obje olmaktan öteye yol alamıyor.

Birilerinin isteklerini karşılayan, hazlarını tatmin eden bu rol dışında değersizleştirilen, hayır demesini bilmeyen, düşünemeyen, sorgulamayan bir makinaya dönüştürülüyor âdeta.

Saygının, sevginin, acının şekillendirildiği bir toplumda iç dünyanızdaki hissiyatın, farklı algılarınızın anlam ve önem taşımadığı yabancılaştırıldığı aşikârdır.

Bir resmi aynı görememenin, farklı perspektiflere, doğrulara, algılara, kişilik yapısına sahip olmanın önemli bir izahı vardır.

"Bir yerde herkes birbirine benziyorsa orda kimse yok demektir." Michel Foucault sözünde de görüldüğü üzere herkesi, her şeyi aynılaştırmak, tek tip bir modele, kılıfa büründürmek doğanın akışına aykırı olduğu kadar sosyolojik ve ekolojik dengenin de bozulmasına yol açmaktadır.

Yasaklar, duvarlar, tel örgüler ardında yok edilen birçok utanç hikayeye tanıklık ederken hayat; kendini dayatmaya devam eden erk zihniyetin karşı cins üzerinde yaratmış olduğu büyük tahribatın nelere mal olduğunun acı görüntülerini görmek mümkündür.

Eşleri, babaları, erkek kardeşleri tarafından birçok haktan mahrum bırakılan, yaşamı zindana çevrilen, mahkûm edilen, uçurumun kenarına sürüklenen sevinçleri, yarınları elinden alınan genç kızlar, anneler, sevgililer...

Oysaki tabiat ana kendi içinde birçok renkli, çeşitli, sıra dışı canlıya, bitkiye kucak açarken siyahı beyaz yapma çabasında olmadığı gibi birbirini besleyerek tamamlayıcı bir görev üstlendiğini göz ardı etmemek gerekir.

Her beynin farklı bir işleyiş mekanizması vardır.

Doğru ya da yanlış kişisel bir ayrıcalık gösterir.

Hoşgörü ve saygı bir kültür ve bilinç meselesi olduğu kadar senden olmayanı değerleriyle kabul görme anlayışıdır.

Unutmayın ki yaratmış olduğunuz dünya sizin eserinizdir. ■

Ülkem ve sen

Yasak bir dilde düşlüyorum seni
Gece sessiz, karanlık
Yersiz, yurtsuz bir sevdadır gözlerim

Gün ışığı görmemiş hüzünlü yanım
Ufuksuz bir gökyüzünde savrulan yalnızlığım

Çalınmış hayallerin unutulmaz gecelerinde
Üşüyen özlem, kırılan umut
Ayazda solan gül
Tutsaklığım, özgürlüğüm

Yıldızsız bir bulutum ben
Güneşsiz baharların dalında bıraktım gülüşlerimi

Ne zaman karanlık çökse
Bir memleket kokusunda,
Susturulmuş akşamların kederli ruhunda
Seni anımsıyor ağrıyan yaralarım
Her uğultuda acıya bulanıyor içimde sevinçlerim

Sen yorgun kentlerin nefesinde ki son elveda
Puslanan şafakların dilsiz yüreğinde fırtınalar koparan
Ölümüm, kavgam

Bir göç sabahında
Kuruyan çağla,
Esen rüzgâr, yağan kar
Üşüyen serçe
Ardımda bıraktığım çocukluğum

Nisan yağmurlarına durunca mevsim
Ülkem ve sen geliyorsun aklıma sevgili.

05.04.2024 ■ **MR**

Ne oldu insana böyle?

■ **GANİME GÜLMEZ**

"Hayfa'da, bu şehrin bir Filistin şehri olduğunu bilmeden büyüdüm... Yahudi bir eşcinsel kadın olarak, Filistinli arkadaşlarımın ve yoldaşlarımın yanında, Alman müesses-elit nizamından daha fazla ve gerçekten güvende olduğumu biliyorum. Bundan etkilenen tüm insanlarla birlikte, beyaz kurtarıcılardan sahte bir teselli beklemedim, anti-semitizme ve her türlü ırkçılığa karşı çalışmamız gerektiğine inanıyorum...

Korku, insanları kontrol etmek için kullanılan güçlü bir araçtır; bu yüzden onun bizi kontrol etmesine izin vermeyelim. Eğer korkacaksak, gerçekten korkmamız gereken şeylerden korkalım: Beyaz üstünlüğü ve sömürgecilik, faşizm ve milliyetçilik, cani rejimler ve apartheid." [Ortadoğu'daki Barış İçin Yahudilerin Sesi'nin Yönetim Kurulu Üyesi ve birçok akademik feminist çalışmaya katkısı olan İnna Michaeli'nin "Nehirlerden denizlere Filistin özgür olacak" sloganı sebebiyle yargılandığı dava savunmasından.]

Güneşin doğuşuna. Yağmurun yağışına. Denizin dalgalarına. Rüzgârın sesine. Karın temizliğine. Kuşların cıvıltısına. Balıkların dansına. Dağların yüceliğine. Yaprakların hışırtısına. Çiçeklerin patlamasına. Şelalelerin çağıldamasına. Meyvelerin kokusuna. Gökyüzünün sonsuzluğuna. Yeryüzünün zenginliğine. Ve insana. Yüreğimizin sesine dair neredeyse hiçbir şey konuşamayacak, yazamayacak duruma geldik.

Ne oldu insana böyle?

Takıldık eski şiirlerin buram buram 'doğaya-aşka-barışa' hasret kokan mısralarına.

Bir Temizlik Çağı'ndayız! Kimler kimleri, ne için?

••••

"Buradaki her şey size, dışarıdaki savaşın dehşetinin ve hatta hatta ölümün her biçiminin çok daha merhametli olduğunu söylüyor. Buraya hiçbir şey ulaşamıyor: Elektrik yok, su yok ve güneş ışığı yok. Yine de buradaki insanların çoğu, kendilerini dinleyenleri kutsama ve onlara yönelttikleri övgü sözleriyle bizleri şaşırtıyor. Gerçek şu ki, buraya adım atarsanız gördüklerinizin şokunu atlatmak için olağanüstü bir zamana ihtiyacınız olacak. Burada yüz günden fazla zaman geçiren herkes, kendisini burada doğmuş gibi hisseder."

Kuzey Gazze'ye ayak basan gazeteci Yusuf Fares, ancak iki satırlık haberler arasında okuyabildiğimiz, Cebeliye'deki "Yemen Hastahanesi"nin bodrum katına dek iner. İnşaatı tamamlanmamış beş katlı bir binadır bahsedilen. Bu beş kat, artık on binlerce insana barınak olmuştur. Binada adım dahi atılacak yer kalmadığı için, bir lağım çukurunu andıran bodrum katı da yaralı ve ölülerle dolmuştur.

Kurtlanan çocuk cesetleri!

Adımlar! Ancak cesetlerin üzerinden atlanılarak mümkün olan.

Mezarlıklar! Hastahanenin avlusuna kazılan, yeni misafirlere yer bulmanın dahi imkânsız hâle geldiği.

Yaralı çığlıkları. Kuruyan gözler.

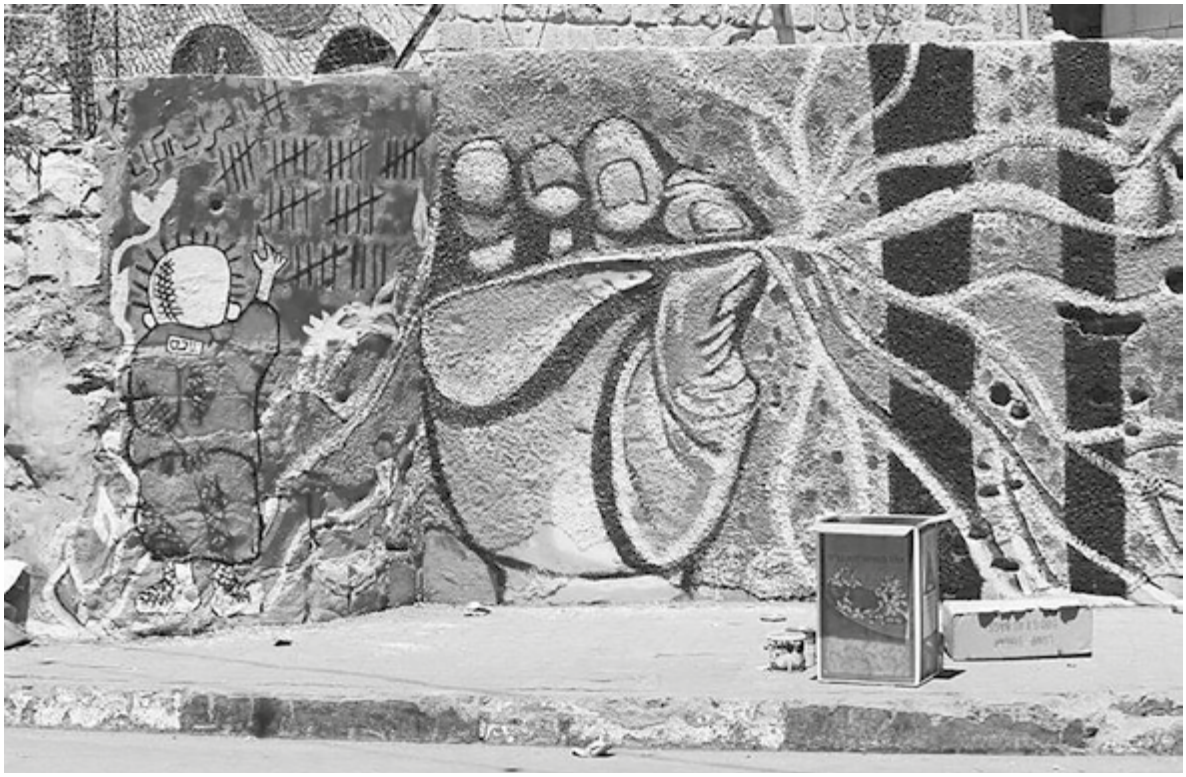

Filistin'in Cenin Şehrinde bir duvar resmi... (Mayıs 2017)

Ve "Allah'ın dünyanın en güzel gözlerini bahşettiği" Mayar kızının, bir umutla ağzından çağıldayıveren sözler:

"Gülün efendim... Yoksa siz, hem bodrumun karanlığı hem de bu üzgün yüzünüzle bize mi karşısınız?"

Bu bodrumu görene kadar, tasavvur edilebilecek her tür acıyı gördüğünü, yaşadığını ve yazdığını düşünür, gazeteci Yusuf Fares. Bu bodruma girdikten sonra Dostoyevski'den Suç ve Ceza, Victor Hugo'dan Sefiller ve daha nice tarihi romanı anımsamayı dener. Bu romanlarda tasvir edilenler, deneyimlediği manzara karşısında küçüldükçe küçülür.

Bu yüzden, 24.01.2024 tarihli Al-Akhbar gazetesine „وبق «اليمنى السعيد: حياة تحت الصفر"; "Gazze'de Dostoyevski'nin ötesinde bir bodrum" başlıklı bir yazıyla anlatır "Yemen Hastahanesi"ni. Yusuf Fares'i bilenler, yazıyı hemen başka dillere de çeviriverirler.

Dışarıdan silah sesleri gelir. Dışarıdan bomba sesleri gelir. Yanı başındadır, insan çığlıklarının. Ötesi var mı? Evladının cesedi kurtlanan annelerin diğer evlatlarının yaralarından akan kanı durduramayışındaki çaresizliğin, hemen yanı başındadır:

"Buradaki her şey size, dışarıdaki savaşın dehşetinin ve hatta hatta ölümün her biçiminin çok daha merhametli olduğunu söylüyor."

●●●●

Güneşin doğuşuna. Yağmurun yağışına. Denizin dalgalarına. Rüzgârın sesine. Karın temizliğine. Kuşların cıvıltısına. Balıkların dansına. Dağların yüceliğine. Yaprakların hışırtısına. Çiçeklerin patlamasına. Şelalelerin çağıldamasına. Meyvelerin kokusuna. Gökyüzünün sonsuzluğuna. Yeryüzünün zenginliğine. Ve insana. Yüreğimizin sesine dair neredeyse hiçbir şey konuşamayacak, yazamayacak duruma geldik.

Ne oldu insana böyle?

Takıldık eski şiirlerin buram buram 'doğaya-aşka-barışa' hasret kokan mısralarına.

Bir Temizlik Çağı'ndayız!

Kimler kimleri, ne için?

■

Ophira Gamliel

Tanıkların Susturulması: Ghassan Abu-Sittah Davası

Berlin'deki Filistin Kongresi'nde Doktor Ghassan Abu-Sittah'ın da Gazze'yle ilgili izlenimlerini anlatması gerekiyordu. Ancak Alman yetkililer onun Almanya'ya girişine izin vermedi. Abu-Sittah kongreden bir gün önce, yüzde 80 oy farkla kazandığı Glasgow Üniversitesi rektörlük seçimleri için bir konuşma yapmıştı. Bu yazıda, meslektaşı Ophira Gamliel bu konuşmayı, Gazze'deki durumu ve Abu-Sittah'ın deneyimlerini anlatmakta.

Etkileyici ve resmi bir merasimdi. Katedrali andıran 19. yüzyıldan kalma Bute Salonu öğrencilerle, Üniversite ve Kolej Birliği'nin (University and College Union-UCU) birçok üyesiyle ve ön tarafta oturan üst düzey yöneticilerle doluydu. Yeni seçilen rektör Dr. Ghassan Abu-Sittah, Haillie Pentleton-Owens, öğrenci konseyi başkanı ve başkan yardımcısı Ross Whiptowards ile birlikte, üniversite papazı Carolyn Kelly'in de eşliğinde salona geçirildi. Glasgow'un eski öğrencisi ve plastik cerrah olan Abu-Sittah, güzel "Kelvingrove" şarkısıyla karşılandı. Bu resmi atmosfere rağmen, Dr. Abu-Sittah'ın 43 gün boyunca tamamıyla dolu hastahanelerde gönüllü olarak çalıştığı Gazze Şeridi'ne ilişkin sunduğu şok edici raporlar orada bulunan herkesi çok duygulandırdı. Öğrencilerimiz onu, acımasızca bombalanan bölgedeki ilk elden deneyimlerine ya da kendi sözlerine dayanarak aday gösterdi:

Her şey ama her şey, savaşlar hakkında bildiğim her şey orada gördüklerimin yanında hiçbir şeydi. Sel ile tsunami arasındaki fark buydu. 43 gün boyunca ölüm makinelerinin Gazze'de yarısı çocuk olan Filistinlilerin canlarını ve bedenlerini yok etmesini izledim. Oradan döndükten sonra Glasgow Üniversitesi'ndeki öğrenciler benden Rektör seçimine aday olmamı istediler.

Susturma yöntemi

Bu konuşmasından sadece bir gün sonra, Dr. Abu-Sittah'ın aynı korkunç deneyimleri Filistin Kongresi'nde beyan etmesini engellemek üzere gelmek istediği Almanya'ya girişi reddedildi. Glasgow'daki Bute Hall'in yüksek podyumu ile Berlin Havalimanı'ndaki dar oda arasındaki bu karşıtlık-zıtlık son derece trajikti. Bu durum, dinleme ve susma, dâhil olma ve dışlama, dayanışma ve şiddetli baskı arasındaki keskin zıtlıkları aydınlatıyor.

Dr. Abu-Sittah, eşi benzeri görülmemiş bir katılımla gerçekleşen seçimlerde yüzde 80'lik ezici bir çoğunlukla zafer kazandıktan sonra, konuşma yapmak üzere Bute Hall'a davet edildi. Bu kadar ısrarlı bir Filistin yanlısı savunucunun kendilerini temsil etmesi, öğrencilerimiz açısından neden bu kadar önemliydi? Bu sorunun cevabını verirken, öğrencilerimizin Brexit sonrası İskoçya'da artan yaşam maliyetiyle mücadele ettiklerini ve çalışmalarını büyük ölçüde etkileyen salgını hâlâ hatırladıklarını vurgulamak önemlidir. Bununla birlikte bu insanlar, Dr. Abu-Sittah'ın da konuşmasında minnettarlığını ifade ettiği gibi, ırkçılık ve sömürgeciliğin kurbanlarını meslektaşlık duygusuyla dinleme ihtiyacındaydılar.

Oylarını tamamen yerle bir edilen

Dr. Ophira Gamliel

360 okul ve 12 üniversitenin öğrencileri ve öğretmenleriyle dayanışmak amacıyla kullandılar. Bebeği ve tüm ailesiyle birlikte katledilen Glasgow Üniversitesi mezunu Dima Alhaj'ın ailesi ve anısıyla dayanışma içerisinde olduklarını ifade ettiler.

Nihayetinde ezilenlerle dayanışmak, tam da üniversitelerimizin ilerici ve arzu edilen bir tutum olarak teşvik ettiği şeydir ve haklı olarak da öyledir. Glasgow Üniversitesi mültecileri kabul etmek ve desteklemek için uygun yollar temin etmekten gurur duyarken, bu durum Gazze'ye yönelik sessizliği daha da utanç verici hâle getiriyor.

Bu sessizlik nereden geliyor? İngiltere'nin başka bölgelerinde olduğu gibi, Glasgow'daki öğretim görevlileri de İsrail'e yönelik eleştiri yapmaları nedeniyle Yahudi

karşıtlığıyla suçlanmaktan korkuyorlar. Glasgow Üniversitesi, UCU üyelerinin bu tanımı [anti-semitizm –ÇN–] benimsememeleri yönünde defalarca çağrı yapmasına rağmen, bunun akademik özgürlük üzerindeki kötü şöhretli caydırıcı etkisinden endişe duyarak, Mart 2021'de IHRA'nın anti-semitizm tanımını benimsedi. Ve sebepsiz de değil: IHRA [The International Holocaust Remembrance Alliance-Uluslararası Holokost Anma İttifakı –ÇN–] tanımının üniversiteler üzerindeki olumsuz etkisi, tanımı hazırlayan Kenneth Stern de dâhil olmak üzere Avrupa, Kuzey Amerika ve Birleşik Krallık'taki eleştirmenler tarafından defalarca eleştirildi. 7 Ekim'den sonra, Yahudi karşıtlığını İsrail'e yönelik eleştirilerle birleştirmenin yıkıcı sonuçlarının son derece zararlı olduğu ortaya çıktı. Soykırım araştırmacıları ve hukuk uzmanlarının defalarca yaptığı çağrılara, Uluslararası Adalet Divanı'nın 26 Ocak tarihli kararına ve BM Güvenlik Konseyi'nin 2728 sayılı kararına rağmen, İsrail'in Gazze Şeridi'ndeki tüm bölgeyi saran ölüm makinesini hiçbir güç durduramadı. Bölgede giderek artan şiddet ve sefalet, İsrailliler ve Yahudiler de dâhil olmak üzere bir çöküş tehlikesi yaratmakta. Dr. Ebu Sittah'ın da açılış konuşmasında ifade ettiği gibi:

Glasgow Üniversitesi öğrencileri, politikamızın insanlık dışı hâle gelmesine izin verdiğimiz takdirde neleri kaybedeceğimizi anladılar. Gazze'nin öneminin ve Gazze'nin bu istisnai durumunun, küresel sermayenin nüfus fazlası ile nasıl başa çıkılacağını araştırdığı bir laboratuvar oluşundan kaynaklandığını da anladılar. Gazze Şeridi'nden yana bir tutum belirlediler ve Gazze halkıyla dayanışma içerisinde oldular. Çünkü Benjamin Netanyahu'nun bugün kullandığı silahların, yarın Narendra Modi'nin kullanacağı silahlar olduğunu anladılar. O kadar gelişmiş ve etkili bir şekilde kullanılan ve bir gece Al-Ahli Hastahanesi'nde, hastahanemizin önünde bu teknolojik icatlarla vurulan 30'dan fazla yaralı sivili ağırladığımız yerde kullanılan "quadcopter"ler ve keskin nişancı tüfekli "drone"ler; bunlar hepsi bugün Gazze'de. Yarın ise Mumbai, Nairobi ve Sao Paulo'da görevlendirilecekler. İsrail tarafından geliştirilen yüz tanıma yazılımı eninde sonunda Easterhouse ve Springburn'da kullanılacak.

Kurbanları dinleyin

Yurt dışında yaşayan bir İsrailli olarak bu sözleri duyduğumda rahatsız oluyorum. Ancak duyduğum rahatsızlık bu endişelerin geçerliliğini azaltmıyor ve gerçeklerin karartılmasını-susturulmasını meşrulaştırmıyor. Dahası, Holokost'tan sağ kurtulan ikinci nesil bir İsrailli Yahudi olarak, İsrail'e yönelik eleştirileri susturmanın biz İsraillilere zarar verdiğini rahatlıkla söyleyebilirim. Yani durum aktarılanın tam tersidir. Gerçeklerle yüzleşmek ve gerçekleri tartışmak konusundaki tereddüt, İsrail toplumumuzdaki en alçak, suçlu ve fanatik güçleri açık soykırım planlarını sürdürmeye teşvik ederken, aynı zamanda kendi sonumuzu da hazırlamaktadır. İsrail Ulusal Güvenlik Konseyi'nin eski başkan yardımcısı Eran Etzion gibi birçok analist, bizi bu vahşetin sonuçları konusunda uyarıyor. Etzion ne "solcu" ne de özelde Filistin yanlısı. Ancak gerçekleri de inkâr etmiyor. Gerçekleri inkâr etmek profesyonellik dışı ve düşüncesizce olacaktır. Tam da bu koşullar altında, İsrail'in betimlenmesi mümkün olmayan bu vahşetinin doğrudan kurbanlarını gizlemek nasıl İsrailliler ya da Yahudiler açısından yararlı görülebilir?

Durum tam tersidir. Anti-semitizmi Siyonizm karşıtlığı ve Filistin savunuculuğuna izdüşümlemek, idari sistemlerimizin Gazze ve Batı Şeria'daki ve dolayısıyla İsrail'deki yıkıcı felaketi etkili bir şekilde hafifletmesini engelliyor (Bkz. Neve Gordon, 2024; ayrıca Bkz. Rebecca Ruth Gould, 2018). Irkçılık ve sömürgecilik mağdurlarını dinlemek "mağdurların kurbanları" [IHRA tanımında Yahudiler tarihi mağdurlar olarak sabitlendiği için, Filistinliler de onların kurbanları yani 'mağdurların kurbanları' olarak görüldü –ÇN–] kapsamında değerlendirilmesine rağmen, IHRA tanımının yarattığı bu belirginlik-netlik duygusunun olumsuz etkilerinin özüne inmemiz gerekiyor:

Peki, bu öğrenciler aslında kime oy verdi? İsmim: Ghassan Solieman Hussain Dahashan Saqer Dahashan Ahmed Mahmoud Abu-Sittah. Ve ben hariç, babam ve tüm atalarım Glasgow Üniversitesi'nin eski rektörlerinden biri tarafından bağışlanan Filistin'de doğdular. Eski rektör Arthur Balfour, Britanya hükümetinin Filistin'deki yerleşimci kolonizasyonuna verdiği desteği açıklayan kırk altı kelimelik beyanından otuz yıl önce, Glasgow Üniversitesi'nin Lord Rektörü olarak atandı. Balfour 1891'deki rektörlük konuşmasında şöyle demişti: "Dünyaya bir bakış... bize, tarih öncesi insanınkinden önemli ölçüde farklı olmayan bir kültür düzeyinde olan çok sayıda vahşi topluluk olduğunu gösteriyor." Bu konuşmasından on altı yıl sonra bu Yahudi düşmanı, Doğu Avrupa'daki pogromlardan kaçan Yahudilerin, Birleşik Krallık'ta güvenlik altında yaşama arayışlarını engellemek için 1905 tarihli Yabancılar Yasası'nın taslağını hazırladı.

İsrail'in Gazze'de yarattığı sefalet ve yıkım, kendi kurumlarımızda ve topluluklarımızda, her konferans salonunun, toplantı odasının ve

halka açık her toplantının ortasında duran karanlık, ağır bir fil olarak kristalleşti. Öğrencilerimize eleştirel düşünmeyi öğretiyoruz ve onları dünyayı değiştirmeye teşvik ediyoruz –Pazarlama ekiplerimiz tarafından sürekli "Glasgow dünyayı değiştiriyor" sloganı tekrarlanır–. Ancak İsrail'in işgali, zulmü, Apartheid'i, etnik temizliği ve bunların sonuçlarının acı gerçeğiyle yüzleşemiyoruz: Gazze'de ortaya çıkan ve son altı aydır sosyal medyada ve ana akım medyada günlük olarak haberleştirilen bir soykırım aktarımı var. Öğrencilerimiz duyuyor-dinliyor ve sessizliğimiz sağır edici. Bu nedenledir ki, Glasgow Üniversitesi öğrencileri demokratik güçlerini kullanarak kendilerini temsil edecek açık sözlü bir rektör seçtiler. Sadece öğrencilerimiz değil; İsrail'e yönelik eleştirilerin Yahudi aleyhtarı olarak damgalandığı ve susturulduğu güçlü ülkelerdeki ilerici ve liberal seçmenler de bunları duyuyor-dinliyor. Gerçekleri susturmak boş-maksatsız bir eylem değilken, aynı zamanda duyma-dinleme yetimize de zarar veriyor. Ve üniversitelerimize, hukuk sistemlerimize ve İkinci Dünya Savaşı'ndaki vahşetlerin bir daha tekrarlanmasını önlemek için tasarlanmış uluslararası insani yardım çeperlerimize telafisi mümkün olmayan zararlar verme riski taşıyor. ■

Dr. Ophira Gamliel: Glasgow Üniversitesi'nde Güney Asya Dinleri Öğretim Görevlisi.

Kaynak: 2 Mayıs 2024 tarihli "Die Freiheitsliebe" gazetesi: [https://diefreiheitsliebe.de/politik/zeugen-zum-schweigen-bringen-der-fall-ghassan-abu-sittah/]

Çeviriler: Ganime Gülmez

Amerikalı-Filistinli tarihçi Raşid Halidi; ABD'deki savaş karşıtı protestoları, İsrail'in Gazze savaşını ve yeni kitabı "Filistin için Yüz Yıl Savaşı"nı anlatıyor.

Tarihçi Raşid Halidi, İsrail'in Gazze savaşıyla ilgili:

"Yerinden edilme ve öldürmeler açısından hiçbir zaman bu boyutta bir şey yaşanmadı."

Profesör Halidi, şu anda ABD'deki çeşitli üniversitelerde, özellikle de New York'ta sizin de bulunduğunuz üniversite Columbia'da oldukça tartışmalı protestolar gerçekleşiyor. Kamuoyundaki tartışmalarda sürekli anti-semitizm ibareleri dile getiriliyor. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?
Kampüsümüz 7 Ekim'den bu yana protestolara sahne olduğu için olayları yakından takip ediyorum. Bu eylemleri düzenleyenlerin Yahudi düşmanı olduğunu düşünmüyorum. Bunların büyük bir kısmı aslında Yahudi. Kampüs dışında gösteri yapan gruplardan bazıları Yahudi karşıtı sloganlar kullanmış olabilir. Asıl anti-semitik gösteriler, Proud Boys gibilerin önderlik ettiği sağcı İsrail yanlısı gösterilerdir. Ancak Yahudi düşmanlığı iddiasının, bu üniversitelerdeki protestolarda sıklıkla duyulan intifada gibi bir terimin kullanılmasıyla gerekçelendirilmesi çok mantıksız.

Nasıl yani?
İntifada kısaca "ayaklanma-isyan" anlamına gelir. Filistinliler özgülünde, 56 yıldır devam eden, şiddet içeren, yasadışı

işgale karşı bir ayaklanma söz konusu. İsrail'in Batı Şeria'yı işgal etmesinin ve denetim altına almasının Tanrı vergisi olduğuna ve buna karşı gerçekleşen herhangi bir direnişin Yahudi düşmanlığı olduğuna inanıyorsanız, o zaman bu sizin sorununuzdur. İşgalciler Danimarkalılar da olabilir. Eğer ilahi bir vahiyle Danimarkalılar Filistin'i işgal etmiş olsaydı, onların yerleşimci-kolonizasyon projelerini eleştirmek kesinlikle Hıristiyanlık karşıtı görülmezdi. Peki, bu yerleşimci-kolonizasyon projesini eleştirmek Yahudi düşmanlığı olarak mı görülmeli? Bu hiç mantıklı değil.

Burada, Danimarkalıların İsrail ya da Filistin ile atalarından kalma bir bağları olmadığı itirazı gelebilir. Birçok Yahudi'nin ülkeyi hem tarihi hem de dini açıdan özel bir aidiyet mahali olarak görmesinin bir nedeni var.
Bu elbette haklı bir neden. Kitabımın başında alıntıladığım gibi, ailemin atalarından biri Theodor Herzl'e bir mektup yazmış ve bu mektupta şöyle demişti: "Bu topraklarla atalardan kalma bir bağınız var." Hristiyan ve Müslüman Filistinliler, Yahudi halkının böyle bir bağı olduğuna inanıyor. Peki, bu onların tapu sicili hakkı olduğunu mu gösteriyor? Bir zamanlar Roma Libya'yı, Kuzey Afrika'yı ve Türkiye'yi kontrol altında tuttuğu için, Romalıların buraları ele geçirme hakkı var mı? Bir zamanlar Müslümanlar İspanya'yı kontrol altında tuttuğu için, İspanya'yı geri alma hakları var mı? Uzun zaman önce Filistin'in bir bölümünde azınlık olarak Yahudiler bulunmaktaydı. Bu, modern İsrailli milliyetçilere toprak hakkı verir mi? Tabii ki hayır. Bu inanç sadece İsrailliler ve birçok Hristiyan Protestan tarafından paylaşılmaktadır. Bu düşüncenin dini açıdan bir ağırlığı var. Ne yazık ki politik anlamdaki ağırlığı da, Arthur James Balfour gibi insanlar ve bazı Amerikalı politikacılar sayesindedir.

Kitabınıza dönersek. Anlattığınız Filistin tarihi, Manda döneminden günümüze kadar uzanan bir kolonizasyon tarihidir. En azından bu tartışmalı bir konudur. Bazıları Batı Şeria'da olup bitenlerin yerleşimci-kolonizasyonu [İsrailli yerleşimciler –ÇN–] olduğu konusunda kesinlikle hemfikirler. İsrail Devleti'nin kuruluşunu bu şekilde anlatmak onaylı-resmi bir fikir birliği değildir. Tarihsel olarak, İsrail devletinin kuruluşunun meşru olduğunu söyleyebilir misiniz?
Siyonizm, sadece yerleşimcilerin kolonizasyonu değildir. Siyonizm, sadece Avrupa'nın Yahudi halkına uyguladığı zulmün bir neticesi değildir. Siyonizm, sadece yüzyıllardır süren İsrail topraklarına dönüş özleminin bir ifadesi de değildir. Siyonizm, bunların hepsinin bir kombinasyonudur. Siyonizm kendisini, daha en başından itibaren gayet bilinçli ve açık bir şekilde, bir yerleşimci-kolonizasyon proje olarak gören bir harekettir. Bu tanımlama, Yahudi karşıtı bağnaz bir tarihçinin kökleri İncil'e dayanan saf, ulusal bir harekete iftira atmaya çalışması değildir. Siyonist hareket bizzat kendisini bir sömürge projesi olarak görüyordu: Bunu Herzl söyledi, bunu Jabotinsky söyledi, bunu Ben-Gurion söyledi. Tarihçilerin buna nasıl itiraz edebildiklerini anlamam gerçekten mümkün değil.

Eleştirmenler, Herzl'in Yahudi devleti fikrinin, bugün anladığımız şekliyle klasik anlamda bir yerleşimci-kolonizasyon projesi olmadığını iddia edeceklerdir.
Bu ulusal bir projeydi. Herzl, hareket noktası açıkça yerleşimci-kolonizasyona dayanan ulusal bir hareketin kurucusuydu. Bu projenin tarihsel emsalleri var. Amerika Birleşik Devletleri'ni düşünün. Kanada, Avustralya veya Yeni Zelanda'yı düşünün. Bunların hepsi ulusal projeler hâline gelmiş yerleşimci sömürge projeleridir.

Filistin tarihini anlamanızda İsrailllilerin gerçek rolü nedir?
Asıl soru şu: İsrail halkı var mı? Ve bu halkın hakları var mı? Bir Amerikan halkı var. Bu halkın hakları günümüze dek Yeni Zelanda, Kanada ve Avustralya'ya benzer bir şekilde yerli halk pahasına kullanılıyor. Bu korkunç adaletsizliklerin ortadan kaldırılması gerekiyor. Ancak tabii ki Amerikalılar da var. Aynı şekilde İsrail halkı da var. Ancak Filistinlilerin mülksüzleştirilmesine ve ulusal varlıklarının inkârına eşlik eden korkunç adaletsizliklerin telafi edilmesi gerekiyor. Bundan kaçış yok.

Kitabınız Filistin tarihini, Manda Dönemi ve Balfour Deklarasyonu'ndan İsrail'in kuruluşuna ve son on yılın muhtelif aşamalarına dek bölümlere ayırıyor: 1967, Oslo, son birkaç yılın siyaseti. Gazze'ye saldırı yeni bir sayfa mı açıyor?
Galiba öyle. Yerinden edilme ve öldürülme açısından bakıldığında, hiçbir zaman bu boyutta bir şey yaşanmadı. 1948'de yaklaşık 15.000 Filistinli öldürüldü. 1982'de Lübnan'da öldürülen Filistinli ve Lübnanlıların sayısı 20.000'den azdı. Şu anda ise Gazze'de 40.000'den fazla insan ölmüş durumda. Binlerce kayıp insan tespit edilip gömüldüğünde, bu sayı muhtemelen çok daha yüksek olacak. Olup bitenler birçok açıdan emsalsiz.

İsrail-Filistin'deki geleceğe dair nasıl bir bakış açınız var?
Filistinliler arasındaki Filistin

ulusal hareketinin temelden yeniden yapılandırılması gerekiyor. Ve bunun ortak bir fikir birliğiyle gerçekleştirilmesi gerekiyor. Bu bir Filistin sorunudur. İsrail Filistinlilerle uğraşırken şiddet saplantısının üstesinden gelmeli. Ve İsrail'de kendi kaderini tayin etme hakkına sahip tek bir halkın, Yahudi halkının olduğu fikri. Knesset'in 2018'de kabul ettiği "İsrail-Yahudi Halkının Ulus Devleti" anayasa kanunu, bu ülkede kendi kaderini tayin etme hakkına sahip tek bir halkın olduğunu belirtiyor: Yahudi halkı. Eğer bu esaslı bir şekilde tetkik edilmezse hiçbir zaman çözüm olmayacak, yalnızca daha fazla savaş ve daha fazla direniş olacak. Sonuçta Batı'nın da bir şeyleri değiştirmesi gerekiyor. İsrail'e Amerikan, Sovyet, daha sonra Fransız, İngiliz ve Almanya desteğinin, Filistin halkına yönelik baskı oluşturulmasında hayati bir önemi vardı. Bu destek olmasaydı, bugün gördüklerimizin hiçbiri gerçekleşemezdi.

Uluslararası baskı olmadan değişimin olamayacağını mı söylüyorsunuz?
ABD şu anda Filistinlilerin bombalanması için silah temin ediyor. F-15'lerle, F-16'larla, F-35'lerle, Apaçi helikopterleriyle, 155 mm'lik obüslerle Filistinlilere karşı savaş sürdürdükleri müddetçe orada hiçbir şey değişmeyecek. Uluslararası bir baskı uygulamaktan bahsetmek dahi mümkün değil. Bu durum, mevcut ABD yasalarını takip etmekle ve artık İsrail'e Filistinlilere karşı bu savaşı yürütme olanağının tanınıp tanınmayacağıyla alakalı.

İşgal altındaki Batı Şeria'da yerleşimci şiddeti son haftalarda hızla arttı. Gazze Şeridi'nde on binlerce insan öldürüldü. Bu şiddet biçimlerinin birbiriyle bağlantısının boyutu nedir?
Batı Şeria'da 7 Ekim'den bu yana yüzlerce Filistinli öldürüldü. Bu şiddet biçimlerinin birbiriyle yakından bağlantılı olduğunu düşünüyorum. Bunu, mevcut İsrail hükümetinin Bezalel Smotrich ve Itamar Ben-Gvir gibi üst düzey bakanlarının yanı sıra, Likud Partisi'nden birçok bakanın açıklamalarında da görmek mümkün. Hem Batı Şeria'yı hem de Gazze Şeridi'ni etnik açıdan temizlemeyi umduklarını gizlemiyorlar. Yerleşimci kontrolündeki toprakları genişletmek ve Filistin kontrolündeki toprakları daraltmak istiyorlar. Gazze Şeridi'nin yeniden nüfuslandırılmasından bile bahsediliyor.

Sizce bu senaryo gerçekçi mi?
Bunun gerçekçi bir senaryo olduğunu söylemiyorum, ancak olup bitenleri anlamak istiyorsanız arkasındaki mantık budur. Filistin'deki demografik dengeyi yerleşimciler lehine ve Filistinliler aleyhine değiştirmek. Bu her zaman Herzl'den Weizmann'a ve Ben-Gvir'e kadarki siyonist projenin amacı olmuştur. Hiçbir zaman iki uluslu bir devlet yaratma sorunu gündeme gelmedi. Tarihteki ilk siyonistlerin inancı, Avrupa'nın onların güven içinde yaşamasına izin vermeyeceği yönündeydi. Onların "Yahudi devleti" vizyonu demografik bir değişimi gerektiriyordu. Yerli nüfusu, Cromwell yönetimindeki İrlanda'ya ya da Kuzey Amerika'daki Kızılderili yerleşim birimlerine benzer şekilde giderek daha küçük alanlara sürme süreci.

Almanya'nın, Holokost soykırımı ile doruğa ulaşan ve günümüzde de etkilerini sürdüren uzun bir Yahudi düşmanlığı geçmişi var. Bugün Almanya, İsrail'e olan bu güçlü bağlılığını tarihten alıyor. Alman sorumluluğu noktasında siz ne düşünüyorsunuz?
Holokost'ta ve Yahudi halkının çektiği acılar konusunda Almanya'nın ve Batılı ülkelerin elbette büyük sorumluluk taşıdığını düşünüyorum. Bu arada, sadece Almanya değil. 1942'de "Nihai Çözüm" olarak adlandırılan çözüm benimsenmeden önce pek çok kişi kaçabilirdi, ancak ABD ve İngiltere gibi Batılı ülkeler kapılarını kapattığı için, bu çoğu zaman mümkün olmuyordu. Bugün Filistinlilerin, Almanya'nın günahlarının bedelini ödemesi için hiçbir neden yok. Onlar Holokost'un yazarları değiller. Bugün Almanya ve diğer ülkeler tarihi sorumluluklarını Filistinlilerin sırtına yüklüyormuş gibi görünüyor.

Bu tespiti yapmanızın sebebi ne?
Bu şiddetli Filistin karşıtı söylem biçiminde, muhtemelen verebileceğimiz en uç örnek Almanya. Ancak Amerika Birleşik Devletleri'nde ve diğer Batı ülkelerinde de öz olarak durum aynıdır. Örneğin 7 Ekim olaylarının Holokost ile ilişkilendirilmesi. Bu; Almanya'daki Yahudilerin, Kişinev ve Rusya gibi yerlerdeki Yahudilerin çektiği korkunç acıları hatırlatıyor. Filistin'de yaşananlar ise yerleşimci-kolonizasyon sebebiyle yaşanıyor. Bu sömürgeciliğe karşı gerçekleştirilen direniş şiddet içermekteydi ve korkunç zulümlere yol açtı. Bu inkâr edilemez. Ancak tüm bunların sebebi, Avrupa'nın eski Yahudi karşıtlığıyla açıklanamaz.

İsrail'in Gazze'deki savaş hedefinin (Hamas'ı yok etmek) gerçekleştirilemez olduğuna inandığınızı defalarca ifade ettiniz. Tareq Baconi gibi araştırmacılar Hamas içindeki çeşitli eğilimlere dikkat çekti. 2017 tüzüğü, 1967 sınırlarında İsrail'in yanında bir Filistin devleti kurma isteğini gösteriyor. Bir yandan da "nehirden denize kurtuluş-özgürlük"ten söz ediliyor. Hamas gerçekte ne istiyor?
FKÖ'nün silahlı mücadeleyi terk

etmesi, İsrail'i tanıması ve Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararı temelinde İsrail ile müzakere yapmayı kabul etmesi nedeniyle Hamas ortaya çıktı. Yani Hamas silahlı mücadele meşalesini ele geçirdi. Eğer FKÖ amacına ulaşmış olsaydı (Filistin'in yaklaşık yüzde 20'si kadar küçük bir Filistin devleti), o zaman Hamas bugün var olmayacaktı. Hamas bu sürece direndi ve başarılı oldu; bunun nedeni kısmen bağımsız, egemen bir Filistin devletinin Oslo süreci kapsamında hiçbir koşulda elde edilememesiydi. Bu süreç İsrail işgalinin ve sömürgeciliğinin büyümesine, Filistin halkının yoksullaşmasına ve Batı Şeria'nın küçük bantustanlara (Bantustan, Apartheid devri Güney Afrika hükümetinin yerli siyahi kabileler için tasarladığı toprak parçalarına verilen isim. Güney Afrika dışında "Bantustan" terimi, insanların tam sivil ve siyasi haklar olmadan yaşamaya zorlandığı herhangi bir alanı ifade eden genel bir terim olarak kullanılıyor. Orta Doğu'da, Gazze Şeridi'nin yanı sıra Batı Şeria'daki Filistin bölgeleri, İsrail'in Filistin topraklarındaki politikalarını eleştirenler tarafından sıklıkla bantustanlar olarak tanımlanıyor. – DN) bölünmesine yol açtı. Hamas'ı popüler-etkin bir hareket yapan da buydu.

Hamas'la anlaşmaya varılmasının kaçınılmaz olabileceğini mi söylüyorsunuz?

İşgal ve sömürgeleştirme kaçınılmaz olarak direnişi doğuracaktır. 7 Ekim'de tanık olduğumuz türden korkunç vahşetlere neden olsun ya da olmasın. Eğer bu çatışma çözülecekse, her iki taraftaki iktidar sahipleri arasında çözülmesi gerekiyor. Şu generalin ya da şu bakanın ellerinde kan olması sebebiyle, şu anki İsrail hükümetiyle masaya oturmayacağımı söyleyemem. Bu hükümet İsrail'in seçilmiş hükümetidir. Aynı şey tam tersi için de geçerli: Filistinliler sonuçta demokratik bir şekilde temsilci olarak kimi seçerlerse seçsinler, İsrail'in ve dünyanın uğraşmak-muhatap almak zorunda kalacağı insan o olacak. Almanya ve ABD gibi Batılı ülkeler de Hamas'ı aynı zaman dilimi içerisinde terör örgütü olarak sınıflandırıyor. Britanya, 1921'de Sinn Fein'le ve 1990'larda Kuzey İrlanda'da yüzlerce İngiliz askerini, polisini ve çok sayıda sivili öldüren IRA'yla [Irish Republican Army: 1919'da kurulan İrlanda Cumhuriyet Ordusu'yla 2012'de nihayetlendirilen müzakereler –ÇN–] müzakereleri kabul etmeseydi, Britanya ve İrlanda asla bir anlaşmaya varamayacaktı. Güney Afrika ANC [African National Congress: 1912'de ilan edilen Afrika Ulusal Kongresi, 1960-1990 yılları arasında yasaklanmış, faaliyetine illegal olarak devam etmiş ve 1994'te Nelson Mandela tarihiyle tanıdığımız bir müzakere süreci gerçekleşmişti –ÇN–] ile müzakere etmeseydi Güney Afrika Apartheid sistemi sona ermeyecekti. Aynı şey Fransızlar ve Cezayir'deki FLN durumu için de geçerli [Front de Libération Nationale: 1954'te kurulan Cezayir Kurtuluş Cephesi'nin, 1962'de Cezayir devletinin kuruluşuyla birlikte evrildiği süreç –ÇN–]. İsrailliler ve Amerikalılar, bu bir müzakereymiş gibi, Filistinlilere kendi sözde temsilcilerini atamak istiyorlar. Bu bir müzakere değil, bu bir dayatmadır. Ve bu bir çözüme yol açamayacaktır.

İsrail-Filistin müzakereleri kapsamında uzun bir süredir 'barışı sağlama' ve 'istikrar' gibi kavramlar hâkim. Şimdiki gösterilerde ve aynı zamanda yazı işleri ofislerinde İsrail'in saldırılarına dair "hesap vermesi"nden giderek daha fazla bahsedilir hâle geldi. Söylemlerde bir değişiklik mi var?

Kesinlikle. Bugün Apartheid, soykırım, yerleşimci-kolonizasyonu ve hesap verebilirlik gibi konularda açıkça konuşuyoruz. Bu konudaki tartışmalar tarihinde bu durum daha önce hiç yaşanmamıştı. Bu değişebilir mi? Kesinlikle. 1982'de İsrail'in Lübnan'daki faaliyetleri nedeniyle benzer bir değişim yaşandı. İsrailliler ABD'nin desteğiyle bunu düzeltmeyi başardılar. Birinci İntifada sırasında da benzer bir değişiklik yaşandı. Mevcut söylem değişimi tersine çevrilebilir mi? Bilmiyorum. Her halükârda Batılı siyasetçiler ve medyanın bu yönde güçlü çabaları var. Adil olmayan statükoyu savunanların tüm çabalarına rağmen, bu söylemsel değişimin Batılı ülkeler açısından ciddi yansımalara yol açacağını umuyorum. Dediğim gibi bu zulüm, bu soykırım desteğiniz olmadan gerçekleşemezdi. Siz Avrupalılar ve biz Amerikalılar olmasaydı bunların hiçbiri gerçekleşemezdi. Olanlardan hepimiz sorumluyuz. Sadece İsrailliler değil. ■

Raşid Halidi: 1948'de New York'ta doğan Raşid Halidi, Yale ve Oxford'da okudu ve çeşitli üniversitelerde ders verdi. Yazar, Amerikalı-Filistinli Ortadoğu tarihçisidir. Halidi, New York'taki Columbia Üniversitesi'nde Edward Said Kürsüsünü'nde Modern Arap Çalışmaları alanındaki çalışmaları yürütmektedir.

Kaynak: Nisan ayının sonunda, Berlin-Neukölln'deki Spor İnisiyatifi'nde toplanan Bard College Berlin Konferansı –"Vahşete Tanıklık Etmek: Gazze'nin Uyanışına İtiraz"– sırasında gerçekleştirilen daha geniş bir söyleşinin, Hanno Hauenstein tarafından Frankfurter Rundschau gazetesi için düzenlenmiş bir versiyonu olarak 6 Mayıs 2024 tarihinde yayınlanmıştır: [https://www.fr.de/kultur/gesellschaft/historiker-rashid-khalidi-ueber-israels-gaza-krieg-was-vertreibung-und-toetung-angeht-gab-es-noch-nie-etwas-in-diesem-ausmass-93054065.html]

Yanis Varoufakis

Birimiz zincire vurulmuşsa hiçbirimiz özgür değiliz!

Alman polisinin Filistin Kongremizi dağıtmak için Berlin salonunu işgal etmesi nedeniyle yapamadığım konuşma (1930'ların tarzında bir dağıtma). Polis aşağıdaki sözleri yasaklarsa Almanya'nın nasıl bir toplum hâline geleceğini artık siz değerlendirin [Bu konuşma yasaklanmadı]:

Arkadaşlar,

Tehditlere rağmen, mekânın önündeki zırhlı polislere rağmen, Alman basınının bize karşı cephe almasına rağmen, Alman devletine rağmen, burada olduğunuz için sizi lanetleyen Alman siyasi sistemine rağmen burada olduğunuz için tebrikler ve çok teşekkür ederim.

Kongre öncesi bir Alman gazeteci bana "Neden Filistin Kongresi var Bay Varoufakis?" diye sordu. Benzer bir soruya Filistinli politikacı Hanan Ashrawi şöyle cevap vermişti: "Çünkü susturulmuş insanların bize acılarını anlatabileceğine itimat edemeyiz."

Bugün Ashrawi'nin cevabı iç karartıcı bir şekilde doğrulandı: Çünkü susturulan, aynı zamanda katledilen ve açlıktan ölenlerin bize katliamları ve açlığı anlatabileceğine itimat edemeyiz.

Ancak başka bir neden daha var: Gururlu, namuslu bir halk olan Alman halkı, kendi adına gerçekleştirilen bir başka soykırımla ilişkilendirilerek ve bu suç ortaklığıyla tehlikeli bir yola sürüklenerek, yüreksiz bir toplum olmaya doğru sürüklenmektedir.

Ben ne Yahudiyim ne de Filistinli. Ancak burada Yahudiler ve Filistinliler arasında bulunmaktan inanılmaz derecede gurur duyuyorum; barış ve evrensel insan hakları için sesimi, Yahudilerin barış ve evrensel insan hakları için sesleriyle, Filistinlilerin barış ve evrensel insan hakları için sesleriyle birlikte yükseltmekten inanılmaz derecede gurur duyuyorum. Bugün burada bir arada olmamız, birlikte yaşamanın sadece mümkün değil, zaten mevcut olduğunu da kanıtlıyor! Şimdi!

Kendisinin çok akıllı olduğunu düşünen aynı Alman gazeteci bana "Neden Yahudi Kongresi yok Bay Varoufakis?" diye sordu. Sorusunu memnuniyetle selamladım. Çünkü bir yerlerde tek bir Yahudi dahi sadece Yahudi olduğu için tehdit edilse, yakama Davut Yıldızı'nı takacağım ve ne pahasına olursa olsun dayanışmamı sunacağım.

Açıkça ifade etmek gerekirse: Eğer Yahudiler dünyanın herhangi bir yerinde saldırıya uğrasaydı, dayanışmamızı göstermek üzere Yahudi Kongresini savunan ilk kişi ben olurdum.

Aynı şekilde, Filistinliler sadece Filistinli oldukları için katledildiğinde –şimdi, Hamas'la birlikte oldukları dogmasıyla ölenler gibi– kefiyemi takacağım ve bedeli ne olursa olsun dayanışmamı ifade edeceğim. Evrensel insan hakları ya evrenseldir ya da ehemmiyetsizdir.

Bunları akılda tutarak Alman gazetecinin sorusuna birkaç soruyla cevap verebilirim:

– Seksen yıl önce evlerinden bir açık hava hapishanesine atılan ve hâlâ orada tutulan, dış dünyaya erişimi olmayan, normal bir yaşam umudu olmadan çok az yiyecek ve suyla yaşayan, seksen yıl boyunca düzenli olarak bombalananlar kim, iki milyon İsrailli Yahudi mi? HAYIR!

– Çocukları açlıktan çığlık atarak yerlerde kıvrananlar, işgalci bir ordu tarafından kasıtlı olarak aç bırakılanlar İsrailli Yahudiler mi? HAYIR!

– Eski evlerinin yıkıntıları arasında yaralı olarak dolaşan, ebeveynleri hayatta olmayan bu binlerce çocuk Yahudi mi? HAYIR!

– Bugün dünyanın en modern uçakları ve bombalarıyla saldırıya uğrayanlar İsrailli Yahudiler mi? HAYIR!

– Hâlâ kendilerine ait olduğunu söyleyebilecekleri birer küçük toprak parçasında tam bir çevre katliamı yaşayanlar; altında gölgelenebilecekleri, meyvelerini tadabilecekleri tek bir ağaçları dahi bırakılmayanlar İsrailli Yahudiler mi? HAYIR!

– Bugün BM üyesi bir devletin emriyle keskin nişancılar tarafından öldürülenler İsrailli Yahudi çocuklar mı? HAYIR!

– Bugün silahlı çeteler tarafından evlerinden sürülenler İsrailli Yahudiler mi? HAYIR!

– Bugün bir varoluş mücadelesi veren İsrail mi? HAYIR!

Bu sorulardan herhangi birinin cevabı evet olsaydı, bugün katıldığım kongre Yahudi Dayanışma Kongresi olurdu.

Arkadaşlar,

Bugün Ürdün'den Akdeniz'e, Yahudilerden Filistinlilere, Bedevilerden Hıristiyanlara dek, bizden farklı düşünen tüm insanlarla birlikte herkes için barışın ve evrensel insan haklarının nasıl sağlanacağı konusunda insanca, demokratik ve karşılıklı saygıya dayalı bir tartışma yürütmek isterdik. Maalesef tüm Alman siyasi sistemi buna izin vermeme kararı aldı. Ortak yapılan bir açıklamada, yalnızca CDU-CSU [Almanya Hristiyan Demokrat Birliği-Hristiyan Sosyal Birliği] ya da FDP [Özgürlükçü Demokratik Parti] değil, aynı zamanda SPD [Almanya Sosyaldemokrat Parti], Bündnis 90/Die Grünen [Yeşiller] ve dikkat çekici bir şekilde Die Linke [Sol Parti] partisinden iki üst düzey politikacı bir araya gelerek, ortak yaptıkları bir açıklamada; farklı görüşlere sahip olabileceğimiz böylesine medeni bir tartışmanın asla Almanya'da gerçekleşemeyeceğini belirttiler.

Onlara şunu söylüyorum: Bizi susturmak istiyorsunuz. Bizi yasaklayın. Bizi kötüleyin. Bizi suçlayın. Yani siz bize, suçlamalarınıza suçlamalarımızla karşılık vermekten başka seçenek bırakmıyorsunuz. Bunu seçen sizsiniz. Biz değil.

– Siz bizi: Yahudi düşmanlığıyla suçluyorsunuz.

• Biz sizi: İsrail'in savaş suçları işleme hakkını İsrailli Yahudilerin kendilerini savunma hakkıyla özdeşleştirerek, anti-semitistlerin en iyi dostu olmakla suçluyoruz.

– Siz bizi: Teröre destek vermekle suçluyorsunuz.

• Biz sizi: Apartheid devletine karşı meşru direnişi sivillere yönelik zulümle özdeşleştirmekle suçluyoruz. Bunu her kim yaparsa yapsın –Filistinliler, Yahudi yerleşimciler, kendi ailem, ya da her kim olursa olsun– her zaman kınadım ve her zaman kınayacağım.

• Gazze halkının seksen yıldır kapalı kaldığı açık cezaevinin duvarını yıkma yükümlülüğünü tanımadığınız ve bir o kadar da savunulamaz hâlde olan –tıpkı Berlin Duvarı gibi– bu utanç duvarını, terörizmle özdeşleştirerek bu şekilde yıktığınız için sizi kınıyoruz.

– Siz bizi: 7 Ekim'deki Hamas terörünü önemsizleştirmekle suçluyorsunuz. [Buradaki 'önemsizleştirme', 'tehlikeli bir durumu tehlikesiz gibi göstermeye yeltenme', yani kasıtlı bir eylem anlamında kullanılıyor. –ÇN–]

• Biz sizi: İsrail'in seksen yıldır Filistinlilere uyguladığı etnik temizliği önemsizleştirmekle ve İsrail-Filistin'e zırhlı bir apartheid sistemi kurmakla suçluyoruz.

• Biz sizi: Desteklediğinizi iddia ettiğiniz iki devletli çözümü yok etme aracı olarak Netanyahu'nun Hamas'a uzun süredir verdiği desteği önemsizleştirmekle suçluyoruz.

• Biz sizi: İsrail ordusunun Gazze halkına, Batı Şeria'ya ve Doğu Kudüs'e yönelik benzeri görülmemiş boyuttaki bu terörünü önemsizleştirmekle suçluyoruz.

– Siz bizi: Bugünkü kongrenin organizatörlerini, alıntıladığım şekilde, "Gazze'deki savaş zemininde Ortadoğu'da barış içinde bir arada yaşama olasılıkları hakkında konuşma yönlü bir ilgi alanımız bulunmadığı" gerekçesiyle suçluyorsunuz. Ciddi misiniz? Aklınızı mı kaçırdınız?

• Biz sizi: İki devletli çözümü destekleyen büyük ölçekli bir planın parçası olarak, Yahudilerle Filistinlilerin barış içinde bir arada yaşaması imkânsız hâle getirilmeye çalışılarak, Netanyahu hükümetinin Filistinlileri katletmek için kullandığı silahların ABD'den sonra en büyük tedarikçisi olan bir Alman devletini desteklemekle suçluyoruz.

• Biz sizi: Her Alman'ın cevaplaması gereken temel soruyu ele almamakla suçluyoruz: Holokost'taki suçluluğunuzun üzerine sünger çekmeniz için, daha ne kadar Filistinli kanının akması gerekiyor?

Açık olmak gerekirse: Biz Filistin Kongremizle birlikte Berlin'deyiz. Çünkü biz Alman siyasi sistemi ve Alman medyasının aksine, kim işlerse işlesin soykırım ve savaş suçlarını kınıyoruz. Çünkü biz, kim üstün olursa olsun –tıpkı Güney Amerika'da ya da Güney Afrika'da Apartheid'ı reddettiğimiz gibi– İsrail-Filistin topraklarında Apartheid'ı reddediyoruz. Çünkü biz kadim Filistin topraklarındaki Yahudiler, Filistinliler, Bedeviler ve Hıristiyanlar arasında örülebilecek evrensel insan haklarını, özgürlüğü ve eşitliği savunuyoruz.

Sürekli cevaplamamız gereken meşru ve kasıtlı olan şu soruya karşı, kendimizi daha açık bir şekilde konumlandırmak açısından: Hamas'ın zulmünü kınıyor muyum?

Evet, faili, mağduru kim olursa olsun her zulmü kınıyorum. Kınamadığım şey, yavaş yavaş kaynayan ancak durdurulamayan bir etnik temizlik programının parçası olarak uygulanan apartheid sistemine karşı sürdürülen direniştir.

Yani sivillere yönelik her türlü saldırıyı kınıyor, aynı zamanda duvarı yıkmak için canını tehlikeye atan herkesi de kutluyorum.

İsrail bir varoluş savaşı mı veriyor?

Hayır, hiç de değil. İsrail, belki de dünyanın en üstün teknolojik donanıma sahip ordusuna ve arkasında tüm ABD askeri makinesine, nükleer silahlara sahip bir devlettir. İsrail ile İsrailllilere ciddi zararlar verebilecek bir grup olan Hamas arasında hiçbir simetri yok. Ancak Hamas, İsrail ordusunu yenmeye ve hatta İsrail'in uzun süredir ABD ve AB desteğiyle kurduğu bir Apartheid sistemiyle Filistinlilere karşı süren bu soykırımı gerçekleştirmesini engellemeye hiçbir şekilde muktedir değildir.

İsrailliler Hamas'ın kendilerini yok etmek istediğine dair korku duymakta haklı değil mi?

Tabii ki haklı! Yahudiler, pogromların ve yüzyıllardır Avrupa ve Amerika'ya nüfuz eden köklü bir Yahudi düşmanlığının ardından gelen bir Holokost'a maruz kaldılar. İsrailllilerin, İsrail ordusunun teslim olması durumunda yeni bir pogrom gerçekleşebileceği korkusuyla yaşaması doğaldır. İsrail devleti, komşularına Apartheid uygulayarak ve onlara insan olmadıkları yönlü muamelelerde bulunarak antisemitizm ateşini körüklüyor. Birbirlerini yok etmeye kararlı Filistinlileri ve İsrailllileri bu yönlü kızıştırarak, diasporadaki Yahudilerin karşı karşıya kaldığı bu korkunç güvensizliğe sürekli katkıda bulunuyor. Filistinlilere karşı apartheid, İsrail'in en kötü meşru müdafaa biçimidir.

Peki ya anti-semitizm?

O her zaman açık ve mevcut bir tehlikedir. Ve özellikle küresel solun saflarında ve tüm dünyada Filistinlilerin sivil hakları için mücadele eden Filistinlilerde bunun kökünün kazınması gerekiyor.

Filistinliler neden hedeflerine barışçıl yollarla ulaşmıyor?

Onlar bunu yaptılar. FKÖ İsrai'i tanıdı ve silahlı mücadeleden vazgeçti. Peki, karşılığında ne aldı? Mutlak bir aşağılama ve sistematik bir etnik temizlik. Hamas'ı doğuran buydu. Ve birçok Filistinlinin gözünde Hamas'ın, İsrail'in Apartheid sistemi altında aşamalı soykırıma karşı tek alternatif olarak görünmesini sağlayan bu oldu.

Şimdi ne gerçekleşmeli? İsrail ve Filistin'e barışı ne getirebilir?

– Derhâl ateşkes.

– Tüm rehinelerin serbest bırakılması: Hamas'ın elinde olanlar ve İsrail'in elinde bulunan binlerce kişi.

– BM'nin himayesinde, uluslararası toplumun ırk ayrımcılığına son verme ve herkese eşit sivil özgürlükler sağlama taahhüdüyle desteklenen bir barış süreci.

– Apartheid'ın yerini neyin alacağı noktasında, İsrailliler ve Filistinliler tarafından iki devletli çözüm ya da tek bir federal laik devlet kurulması alternatifi konusunda müzakere edilmesi gerekiyor.

Arkadaşlar,

Buradayız, çünkü intikam acıyla başa çıkmanın etkisiz bir şeklidir.

Biz intikamı savunmak için değil, İsrail ile Filistin arasında barışı ve bir arada yaşamayı savunmak için buradayız.

Die Linke'den eski yoldaşlarımız da dâhil olmak üzere Alman demokratlara, kendilerini yeterince uzun süre utanç içinde sakladıklarını, iki tür adaletsizliğin bir hak anlamına gelmediğini ve İsrail'in savaş suçlarından paçayı sıyıracağına dair söz vermenin, Almanların Yahudi halkına karşı işlediği suçların mirasını hafifletmeyeceğini anlatmak için buradayız.

Bugünkü kongreden bağımsız olarak Almanya'daki tartışmayı tersine çevirme yükümlülüğümüz var. Dürüst Almanların büyük çoğunluğunu, önemli olanın evrensel insan hakları olduğuna ikna etmek gibi bir görevimiz var. Bu görevimiz "bir daha asla", "bir daha asla" anlamına gelmektedir. Yahudi, Filistinli, Ukraynalı, Rus, Yemenli, Sudanlı, Ruandalı; kim olursa olsun, herkes için ve her yerde.

Bu bağlamda, DİEM25'ten Alman siyasi partisi MERA25'in; Alman Avrupa Parlamentosu üyesi arayan Alman hümanistlerin oylarını güvence altına almak üzere, önümüzdeki Haziran ayında Avrupa Parlamentosu seçimlerinde sandıkta olacağını duyurmaktan memnuniyet duyuyorum. Bu, Avrupa'nın Avrupa ve ötesindeki Yahudi karşıtlarına en büyük armağanıdır. [DİEM25; 2016'da kuruculuğunu Yanis Varoufakis'in yaptığı, Democracy in Europe Movement 2025 (DiEM25) "Avrupa'da Demokrasi Hareketi". MERA25; Kuruluşu Berlin'de gerçekleştirilen ve 2021'de Yunan seçim kanadı olarak, DİEM'in Yunanca adıyla partileşen Μέτωπο Ευρωπαϊκής Ρεαλιστικής Ανυπακοής –ÇN–]

Hepinizi selamlıyor ve şunu asla unutmamanızı öneriyorum: Birimiz zincire vurulmuşsa hiçbirimiz özgür değiliz. ■

Kaynak: 12-14 Nisan tarihleri arasında, uluslararası konukların da katılımıyla Berlin'de gerçekleştirilecek olan Filistin Kongresi'ne Yunan politikacı ve ekonomist Yanis Varoufakis de davetliydi. Ancak kongrenin gerçekleşeceği gün İçişleri Bakanlığı tarafından, Varoufakis'in Almanya'ya girişi ve Almanya'da politika yapması yasaklandı. Varoufakis hemen aynı gün akşam, kongrede yapacağı konuşmayı bir video yayını olarak paylaştı. Bu konuşma hemen Almancaya çevirilerek Filistin'le dayanışma içerisinde olan tüm kurumlar-kişilerle paylaşıldı. Metin yasaklanmadı, sansürlenmedi.

Filistinli Çocuklar

■ (AZAD) MEHMET YAMAÇ

Ey karanfil yürek
Bak ruhun özleminde
Büyüyor özgürlük
Yeter artık ölmesin
Çocuklar
Namluların ninnisiyle
Uyuyorlar

Bombaların sesleriyle
Sallanıyor beşikler
Minik bedenlerin gözlerinde
Sönüyor yıldızlar
Çiçekler açmaz
Türküler söylenmez oldu
Ayaklar altında
Paramparça oluyor
İnsanlık

Kaldırın çocukları
Meze olmasın çakal sürüsüne
Karabasan olmuş
Vicdansız beyinler
Savaşın gölgesinde
Su içer gibi
Ölümü içiyor çocuklar

Her gün binlercesi açken
Minik bedenler parçalanırken
Birileri hiç durmadan
Ceplerini ve midelerini
Şişiriyor

Şerefliler zincire vurulurken
Şerefsizler dünyaya
Hükümdar olma peşinde
Yeter artık ölmesin
Filistinli çocuklar
Umudun ışığında
Aksınlar sel gibi
Özgürlüğün coşkusuyla
Yeni yaşama...

T Tipi Hapishane, Akçadağ/Malatya

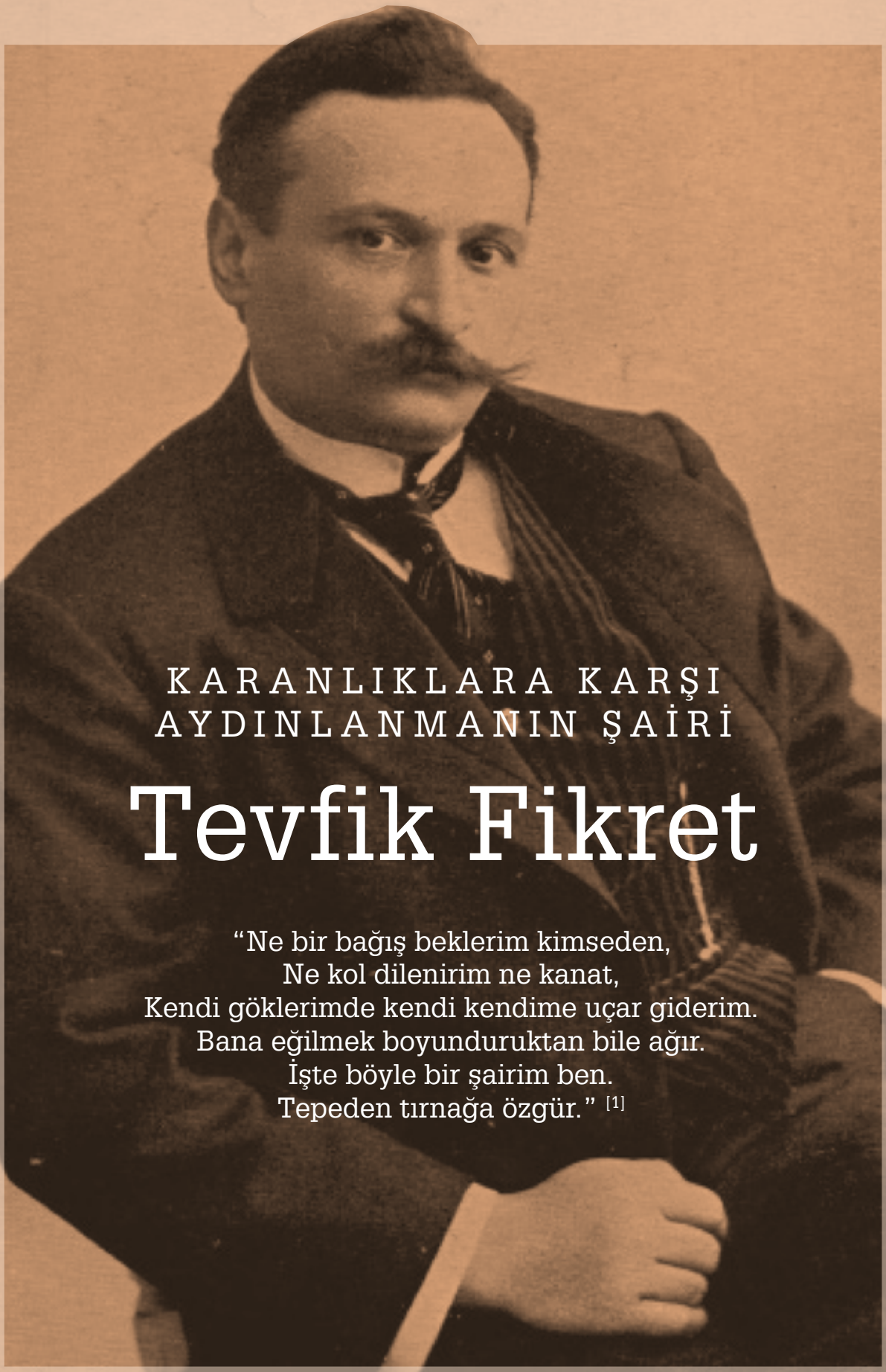

KARANLIKLARA KARŞI AYDINLANMANIN ŞAİRİ

Tevfik Fikret

“Ne bir bağış beklerim kimseden,
Ne kol dilenirim ne kanat,
Kendi göklerimde kendi kendime uçar giderim.
Bana eğilmek boyunduruktan bile ağır.
İşte böyle bir şairim ben.
Tepeden tırnağa özgür.” [1]

■ MEHMET DESDE

Aydınlanmaya, aydınlık günlerin geleceğine inanan şair Tevfik Fikret, döneminin en önemli şairlerinden biridir. 20. yüzyılın başlarında karanlıklara karşı yazdıklarının bugün de geçerli olduğunu belirtelim. II. Abdülhamid dönemi istibdat dönemidir. Abdülhamid'in baskısı günden güne artar. Tevfik Fikret, **"Sis"** şiirini bu bunaltıcı hava içinde 1902'de yazar. İstanbul'u konu alan bu panoramik şiirde, o günün kokuşmuş toplumsal ortamını öfke ve tiksintiyle sergiler. **"Sis"**, Tevfik Fikret'in sanatında bir dönüm noktasıdır. **"Sis"**i başka toplumsal şiirler izler: **"Sabah Olursa"** (1905), **"Mazi Ati"** (1906), **"Bir Lahza-i Teahhur"** (1906) vb. **"Bir Lahza-i Teahhur"** Abdülhamid'e yapılan ve başarısızlığa uğrayan bir suikast üzerine yazılmıştır. Şair, bu şiirde bir yandan sevincini, bir yandan da üzüntüsünü dile getirir. Şair, insanı ezen, yanıltan, üzen her şeye başkaldırır. Zulme, köleliğe, savaşa, adaletsizliğe, bilgisizliğe karşı durur. Şaire göre, savaşın getirdiği şan ve şeref boştur. Zafer uğruna insanların ölüme, açlığa, yoksulluğa sürüklenmesi saçmadır. Kahramanlığın aslı vahşettir. Kuvvetlilerin zayıfları ezmesi haksızlıktır. **"Servet-i Fünûn"** edebiyatı veya bu akımın kendini anarken, kullandığı adıyla **"Edebiyat-ı Cedîde"**nin önemli şairlerinden biridir Tevfik Fikret.

Tevfik Fikret, bilime, aydınlanmaya inanır. **"Tarih-i Kadim"**de, birçok şiirinde aydınlanmayı savunur. Şeriatçılığa karşı açık bir duruş sergiler. Bu yüzden Mehmet Akif ve çevresinin saldırılarına maruz kalır. Memurluk, öğretmenlik yapar, istifa eder. İnzivaya çekilir, aylıklarını reddeder. Önce Jön Türk Devrimini alkışlar; sonraları ise İttihatçıların gerçek yüzlerini gördüğünde onlara kesinlikle güvenmez. İttihatçılar, kendisine Milli Eğitim Bakanlığı'nı teklif eder, reddeder. İttihatçıların, öncekilerden pek bir farkının olmadığını görür. **"Hân-ı Yağma"**yı (Yağma Sofrası) yazar. O dönemde bu şiiri yazmak kolay değildir. Bu şiir bugün de günceldir.

Yaşamı

Tevfik Fikret, 24 Aralık 1867'de İstanbul'da doğar. Baba tarafı Çankırı/Çerkeş, anne tarafı ise Sakız adası kökenlidir. Büyük annesi Müslüman olmuş bir Rum'dur. Fikret üç kardeşin ikinci çocuğudur. Abisinin ismi Şevki, kız kardeşinin ismi ise Sabiha'dır. Fikret'in çocukluğu Aksaray'da Ağa Yokuşu'nda orta hâlli bir konakta geçer. Annesi Hatice Refia 1884'te hac dönüşü Medine civarında koleradan ölünce on iki yaşında öksüz kalır. Dayısının ve yengesinin yanında büyür. Aksaray Mahmudiye Rüştiyesi'nde başladığı eğitimine Galatasaray Lisesi'nde devam eder. Öğrenimini birincilikle 1888'de tamamlar. Liseden mezun olduğunda 20 yaşındadır.

Dışişlerinde İstişare Odası'nda memur olur. Daha sonra bir süre Sadaret Mektubî kaleminde (Hariciye Nezareti Tercüme Odası) Mühimme Odasında çalışır. Akabinde Bâbıâli'ye İstişare Odasına alınır. Ek iş olarak Ticaret Lisesinde Fransızca ve Türkçe dersleri verir.

Bir gün babası Hüseyin Efendi, İstanbul'daki işinden alınıp Hama'ya ardından Nablus, Akkâ ve Urfa'ya gönderilir. Babası devlet memurudur. İstanbul'dan uzaklaştırılması bir nevi sürgündür. Sürgün gittiği yerlerde de rahat bırakılmaz. Halep valisi Köse Raif Paşa'nın emri ile Fikret'in babası Halep'te zorunlu ikamete tâbi tutulur. Sürgün yılları yoksulluk içinde geçer ve 5 Temmuz 1904'te Gaziantep'te yaşamını yitirir. Fikret'in kız kardeşi de bir adamın evinde ölür. Ailesinin durumu, yaşadığı acılar, Fikret'in yaşamında derin izler bırakır. Zorbalığa, zulme karşı kin besler. Memurluk, babasının sürgünlerde sürüm sürüm süründüren bir idareye uşaklıktır. Zorbalığın yanında olmaktır memurluk. İğrenir memurluktan.

Fikret, 1890'da dayısının kızı Nâzıma Hanım'la evlenir. Evliliğinden 1893'te Hüseyin Halûk doğar.

Şairliği

Tevfik Fikret'in yazı hayatının ilk ürünü, **"Bir Feylesofun Dünyaya Son Nazarı"** başlıklı bir manzumedir. Bu Manzume, Mart 1883'te "Tercüman-ı Hakikat" gazetesinde Mehmet Tevfik imzasıyla yayımlanır. İkinci Manzume, Victor Hugo'dan bir çeviridir. Bu çeviri de aynı gazete de yayınlanır.

Fikret on üç, on dört yaşlarında şiir yazmaya başlar. Fikret'i şiir yazmaya yönlendiren Lisede ki Türkçe öğretmeni Muallim Feyzi Efendidir. Şiirlerini ilk düzelten de odur. Fikret'in ilk şiirleri, Türkçe öğretmeninin izlerini taşır. Daha sonraları Şeyh Vasfi, Muallim Naci'yi taklit eder. Süreç içerisinde yeniliğe, sadeliğe doğru gider. Yeniliğe, sadeliğe yol aldığı sanılırken bu defa da yenilikten yana olan taklit şiirlerini **"Rübabı Şikeste"** (Eski Şeyler) adlı kitabında ayrı bir bölümde toplar.

1891'de **"Mirsat"** dergisinde şiirleri Mehmet Tevfik imzası ile yayınlanır. **"Mirsat"** dergisini dördüncü sayıya kadar çıkaran Muallim Naci'dir. Dördüncü sayıdan sonra derginin sahibi İsmail Safa olur. **"Mirsat"**ın açtığı bir **"Tevhit"** ve daha sonra da **"Sitayiş-i Hazret-i Padişahî"** yarışmasını Fikret kazanır. 1891'de yazı kadrosuna katıldığı diğer bir dergi de yine İsmail Safa'nın sahibi olduğu **"Maarif"**tir. Şiirleri, genç aydınlar arasında geniş ilgi uyandırır. **"Mirsat"**a yazan gençler bu yeni şairi tanımak ister. Gençlerle gizli bir toplantı yapılır. **"Mirsat"** kapanınca bu toplantıda **"Malûmat"** isimli bir derginin çıkarılmasına karar verilir. Yazı işleri görevini Fikret üzerlenir. 10 Şubat 1894'te derginin ilk sayısı çıkar, toplam 24 sayı yayınlanır.

1896 yılının kışında, Recaizade Mahmut Ekrem, Tevfik Fikret'i "Servet-i Fünûn" dergisinin sahibi Ahmet İhsan Tokgöz'le tanıştırır. Tevfik Fikret, "Servet-i Fünûn" yazı ve tashih işlerini kabul eder. Fikret'in

çıkardığı "*S*ervet-i Fünûn" ilk sayısı 7 Şubat 1896 tarihlidir. "Servet-i Fünûn"un ilk sayısı 27 Mart 1891'de çıkar. İlk önce D. Nikolaidi'nin sahibi olduğu "Servet" gazetesinin fen eki olarak, Ahmet İhsan tarafından yayımlanmaya başlanır. Başlangıçta günlük olarak yayınlanan dergi daha sonra haftalık olarak yayımlanmaya başlanır. "Servet-i Fünûn" dergisi Fikret yönetiminde "Edebiyat-ı Cedide" akımının yayın organı durumuna gelir. "Servet-i Fünûn" dergisinin Sultan II. Abdülhamit tarafından kapatılmasıyla Tevfik Fikret Bebek'teki "Aşiyan" adını verdiği evine çekilerek, Robert Kolej'deki öğretmenliğine devam eder. Bir yandan da istibdada karşı ünlü şiirlerini yazar.

"Servet-i Fünûn" dergisinde toplananlar arasında Ahmet Şuayp, Müftüoğlu Ahmet Hikmet, Ahmet Reşit Rey, H. Nâzım, Ali Ekrem Bolayır, A. Nadir, Cenap Şahabettin, Faik Ali Ozansoy, Halit Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Cahit Yalçın, Hüseyin Kazım Kadri, Hüseyin Siret Özsever, Hüseyin Suat Yalçın, İsmail Safa, Mehmet Rauf, Süleyman Nazif, Süleyman Nesip vb. gibi yazar ve şairler var.

Fikret'in bu dergide yayımlanan ilk şiiri **"Hayran"** adını taşır. Mehmet Tevfik adı da "Servet-i Fünûn"a geçtikten sonra Tevfik Fikret olur. Fikret'in kişiliğine yön veren şiirler "Servet-i Fünûn"da çıkar. Hemen hemen her şiiri, her yazısı büyük ilgi uyandırır. Ünü giderek yayılır, gücü her yanda kendini gösterir. Fikret, eski edebiyata karşı yeni edebiyatı var gücüyle savunur. Sonraki yıllarda "Servet-i Fünun"un sahibi Ahmet İhsan Tokgöz'le aralarında çıkan görüş ayrılıkları yüzünden dergiden ayrılır.

Fikret'e yeniden yazı işleri müdürlüğü teklif edilir. Ancak şair Hüseyin Cahit'i önerir. Hüseyin Cahit Vefa Lisesi öğretmenliğine atanır. Vefa Lisesi'nde Hüseyin Cahit padişaha sadakat yemini eder. Fikret bu yemin törenini fırsat sayarak Hüseyin Cahit'e alaycı üslupla bir tebrikname gönderir. Eski arkadaşı ve dostu da sert bir üslupla karşılık verince artık "Servet-i Fünûn" dergisi ve yöneticisiyle bağlantısı tamamen kopar. "Servet-i Fünûn" dergisi iyice zayıflar. 533. sayısında "Edebiyat ve Hukuk" başlıklı bir yazı yayınlanır. Fransız Devrimine değinen bu yazıyı Hüseyin Cahit Fransızcadan çevirmiştir. Bu yazının "halkı yönetime karşı kışkırtıcı" mahiyette olduğu iddia edilince Ekim 190l'de dergi kapatılır. Verilen takipsizlik kararı üzerine Aralık 1901'de dergi yeniden yayınlanır. Kısa süre sonra Hüseyin Cahit de dergiden ayrılır. Birlikte hareket eden Yeni Edebiyatçılar artık birlikte değildir.

1898'de **"İrtika"**, **"Panorama"** dergilerinde şiirleri yayınlanır. 1899 Eylül'ünde ise **"İkdâm"**da bir yazısı çıkar. Tevfik Fikret'in İstanbul dışındaki bir dergide imzası ilk defa 1896'nın son günlerinde Selanik'te çıkan **"Mütalaa"**da görülür. l898'de **"Pul"**, **"Servet"**, ve **"Tarih"** gazetesinde yazıları çıkmaya başlar.

II. Abdülhamit dönemi zor yıllardır. Halk baskı altında inim inim inlemektedir. Saray, düşünen, muhalif olanları ezmek için fırsat kollamaktadır. Tevfik Fikret, II. Abdülhamit'in zulmüne karşıdır. İkinci Abdülhamid'in Yıldız sarayından esen kanlı rüzgârı Fikret ailesinden yalnız Fikret'in babasını alıp götürmekle kalmaz. Saraydan esen rüzgâr Fikret'e de çarpar. Abdülhamit dönemi aynı zamanda hafiyeliğin de güçlü olduğu yıllardır. Tevfik Fikret, hasta olan arkadaşı İsmail Safa'yı, Hüseyin Siyret'le birlikte ziyaret eder. Ziyarette, saatlerce dertleşirler, konuşurlar. Bu ziyareti ve konuşmaları birileri saraya şikâyet eder. Jurnalci, bu ziyarete başka türlü bir anlam verdirir. Üçü de gözaltına alınır. Fikret, Beşiktaş'ta Hasan Paşa karakoluna götürüp bir odaya kapatılır. İki gün sonra evi aranır ve babasından gelen mektuplar alınır. Daha sonra serbest bırakılır. Artık Fikret göz hapsindedir. Yalının önünde her zaman balıkçı, kayıkçı kıyafetinde polis hafiyeleri beklemeye başlar, evi sürekli gözetlenir. Hafiyeciliğin, baskıların, sürgünlerin arkası gelmez. Hele hele yazarlara, şairlere hiç fırsat verilmez. Bu durum karşısında Fikret büyük bir acı duyar. Çareyi, köşesine çekilmekte bulur. İnziva hayatı 1908'e kadar sürer. İnziva döneminde **"Şehrâyin"**, **"Sis"**, **"İzler"**, **"Hemşirem İçin"**, **"Sabah Olursa"**, **"Bir Lâhzai Teahhür"**, **"Tarih-i Kadim" (Eski Çağlar Tarihi)** şiirlerini yazar. Tevfik Fikret, II. Abdülhamid karanlığına karşı yazdığı **"Sis"** şiirinin bir bölümü A. Kadir'in sadeleştirmesi ile şöyledir:

"Gene bir sis kaplamış ufuklarını, inatçı bir sis, / gitgide büyüyen bir ak karanlık. / (…) Ne kadar tatlı, cana yakınsın, ne kadar, / süzgün, mavi gözlerinle sen uzaktan! / Oysa ne farkın var kirli kadınlardan senin, / hiçbir şey umurunda değil, belli, / ne bunca acı türkü ne bunca kan ağlayan! / (…) Koynunda barınan nice yaratık arasında / kaç tanesinin alnı açık, yüzü ak? / (…) Ey mahkemelerden her gün kovulan hak! / (…) Ey kalem ve kılıç, siyasi iki mahkûm, / Örtün, ey İstanbul, kanlı toprak, / örtün, kart orospu, örtün, hiç uyanma!" [2]

1899'da Fikret ikinci defa Beşiktaş'taki Hasanpaşa Karakolu'na götürülür. Şair, öğretmeni olduğu Robert Kolej'deki bir çay toplantısına eşiyle birlikte katılır. O dönemde kadınlı-erkekli toplantıların hoş karşılanmaması gözaltına alınmasının nedenidir. Fikret, 1900 başlarında, üçüncü kez sorgulanır ama üçüncü sorgudan da rahat bir şekilde kurtulur.

1910'da iki dergide görülür: **"Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası"** ve Galatasaray Lisesi dergisi **"Traje"**. 1911'de ise **"Genç Kalemler"** (Selanik) , **"Tiraje"** (Kastamonu) dergileri ve **"Yeni İkdam"** gazetesinde sadece **"Ferda"** şiiri çıkar. 1912'de bunlara **"Vazife"** dergisi eklenir. 1911-1912 yıllarında **"Rübab"** dergisinde dört şiiri yayınlanır.

Jön Türk Devrimi ve Tevfik Fikret

İkinci Abdülhamid dönemi istibdat dönemi olarak bilinir. Abdülhamid 1908'de iktidardan uzaklaştırılır. Jön Türk Devrimi bir üst tabaka devrimidir. Jön Türk Devrimine önderlik eden İttihat ve Terak-

ki'dir. İttihat ve Terakki, kurulduktan sonra cemiyet, daha sonraları ise parti şeklinde örgütlenir. Abdülhamit diktatörlüğüne karşı kimi hareketler ortaya çıkmaya başlar. Selanik'te muhalif hareketler giderek güçlenir.

Selanik'teki muhalif hareketleri bastırmakla görevlendirilen askeri birlikler muhaliflerle birleşir. Başkent İstanbul'da da halk sokaklara dökülür. Kanun-i Esasi'nin yeniden tüm kurumlarıyla ilan edilmesi talep edilir. İttihat ve Terakkicilerin başını çektiği kimi gösterilerde, 1789 Fransız Devrimi'nin simgeleşen "Hürriyet" ve "Müsavat" (eşitlik) sloganları atılır. Bu sloganların yanı sıra "Adalet" sloganı da yankılanır gösterilerde. Bir halk hareketinin ortaya çıkması sonucu Abdülhamid, Kanun-i Esasi'yi yeniden ilan etmek zorunda kalır. Böylece 23-24 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet dönemi başlar.

Fikret'e göre; 1908 Devrimi karanlıktan aydınlığa bir çıkıştır. Bu devrimle, düşünce, yazı özgürlüğü, toplanma özgürlüğü artık en doğal haktır. Karanlık geceler artık geride kalmıştır. O geceler, bir daha geri gelmezdir. Bayağı inanır Fikret buna. **"Sis"** şiirine karşı **"Rücû-Dönüş"** şiirini 1908 Devriminin hemen ertesi günü yazar. Artık memlekette sisler dağılmıştır. Ülke karanlıkları dağıtmış aydınlığa kavuşmuştur. **"Rücû"** şiiri Tanin gazetesinin ilk sayısında yayınlanır. Sonra **"Ferda"** şiirini yazar. **"Rücû"** şiiri şöyledir:

"Kim demiş bu ağır lâflar sanaydı diye. / Bütün bu acılar, bu gözyaşları, bu kınamalar onlara, / boğazına dek pislik içindeki o insanlaraydı. / Halkı kirleten onlardı, perişan eden, bitiren. / Artık uzağız bugün o uğursuz geceden. / Sıkıntılı gecemiz unutulan gece oldu. / Açıldı gözler aydınlık bir sabaha. / O çirkef karanlıkla kalmadı aranda hiçbir şey, / kalmadı, en ufak bir bağ, / sen kutsalsın, yeni insan ve ulu, / yüzünde ne sis ne bayağılık, ne alçalma, / yüzün onurlu, yüzün arı duru, / doğan güneş gibi katkısız ve ak / senin yayılışın bu topraklara. / Ufuklarda bütün gözler şaşakalmış bakar sana, / bugün sen ne dersen o olacak: / uygarlık, barış, doğruluk ve iyilik. / Yalnız senin davranışına bağlı / gelecek günlerde dirlik düzenlik. / Senin kafanın gücüdür hayatı kurtaracak! / Güzel düşün, iyi hisset, yanılma, aldanma, / ne varsa doğrudadır, doğruluk şaşar sanma. / Haydi, durma, yürü kardeşliğe doğru, / alın teri dökmeye, yücelmeye, mutluluğa. / Ama düzgün yürürsen kısalır yol, unutma, / doğru at sen de adımlarını / ve hiç çıkarma şunu aklından: / Bu adımlardır hazırlayan yarını! / Siz ey anlı şanlı erleri ordumuzun, / güzel vatanın seçkin çocukları, / siz ey yiğit yürekler, açık alınlar, / erkeksiniz be erkek, hepiniz sapına kadar. / Şu anda ne sevinçler kaynayıp durur içimde bir bilseniz, / Ne büyük dilekler kaynayıp durur ne tatlı duygular, / gün gün büyürüm İçimdeki şarkılarla. / Sizindir bunların iyi kötü bütün anlamı, / şiiri sizin bunların, özü sizin, sözü sizin, / hepsi sizin, hepsi sizin, hepsi, / sizin ne varsa, yürekten gelen şeyler bütün!" [3]

Çok geçmeden işbaşına gelen İttihat ve Terakki'nin gerçek kimliği ortaya çıkar. Onlar, bazı yüzeysel değişiklikler yapmakla yetinir. Jön Türk Devrimine önderlik edenler, Osmanlı bürokrasisi ve öncelikle Osmanlı ordusu içinden çıkanlardır. Bunlar, Osmanlı'nın parçalanmasının önlenmesinin reçetesini "Batılılaşma" da arar. II. Meşrutiyet'in ilanını izleyen günlerde Osmanlı toplumu o zamana dek benzerini yaşamadığı bir toplumsal hareketlilik ve uyanış dönemine girer. İttihatçılar, hükümette yer almak yerine, iktidarı dışarıdan denetleme yolunu tutar. Ancak gelişmeler bu yolla iktidar olmanın sınırlarını gösterir. Süreç içinde İttihat ve Terakki Partisi iktidarı bütünüyle (1913) üzerlenir.

İttihat ve Terakki'nin sosyal dayanakları, kırda toprak ağaları, şehirlerde ise işbirlikçi burjuvazidir. İttihat ve Terakki Partisi, 1912 Balkan Savaşı'nda yenilgiye uğrar. Bu dönemde ordu ile İttihat ve Terakki iç içe girer. Parti de ve devlet iktidarında sivil kanadın etkisi sürekli geriler. İttihat ve Terakki, yeni doğmuş Osmanlı anayasacılığına kendi yapısını ve sınırlarını dayatır. Esas gücünü ordudan alan tek parti iktidarı, kendine muhalif basını Abdülhamid dönemini aratmayacak bir boyutta sansür eder ve siyasi hareketlere tanınan özgürlük alanını büyük ölçüde kısıtlar. "Hürriyet", "Adalet", "Müsavat" şiarlarının iktidara taşıdığı İttihat ve Terakki, bütün bu şiarların içeriği ile fazla ilgisi olmayan militarist bir tek parti diktatörlüğünün uygulayıcısı olur.

Tevfik Fikret, uzun baskı yıllarından sonra geldiğine inandığı bu "aydınlık" ve "özgür" günlerde bir günlük gazete etrafında toplanıp yayın yapmanın çok gerekli olduğuna inanır. Hüseyin Kâzım ve Hüseyin Cahit'le birlikte bir gazete çıkarmaya karar verir. Gazeteye "Tanin" adını Fikret koyar. Fikret yazı yazmaktan ziyade yazı işleri ile uğraşır. Ama iktidar sahipleri beklentisinin ötesinde işler yapmaktadır. Onlar ün ve para peşindedir. Bütün umutları kırılır, arkadaşlarından ayrılıp yeniden öğretmenliğe döner.

Öğretmenlik yılları

Açılan bir sınavı kazanarak 1894'te Galatasaray Lisesi'nde Türkçe öğretmeni olur. İstişare Odası'ndaki görevinden istifa eder ve kendi-

sini tamamıyla öğretmenliğe verir. Ertesi yıl bütçede, bütçeyi denkleştirmek için öğretmen maaşlarından %10 kesinti yapılmasını kabullenmeyerek istifa eder.

1896-97 ders yılı sonlarında, öğretmenlikleri arasında en uzun sürelisi olan Robert Kolej'deki Türkçe öğretmenliğine başlar. Robert Kolej'deki öğretmenliği, arada başka kurumlarda görev almasına rağmen ölümüne kadar devam eder.

1905 yangınında Galatasaray Lisesi yanar, Lise Beylerbeyi'ne taşınır. Tevfik Fikret'e Galatasaray Lisesi müdürlüğü teklif edilir. 6 Ocak 1909'da Galatasaray Lisesi'nde müdürlük görevine başlar. Beylerbeyi'ndeki binaya hiç uğramadan, kendi öğrenciliğinin geçtiği binayı eğitime uygun hâle getirmeye çalışır. Galatasaray'daki binanın bir an önce bitirilmesi için uğraşır. Müdürlüğe başlamasıyla birlikte Fikret hakkında karalama kampanyası başlatılır. Bu karalamalara dayanamaz ve müdürlükten istifa eder. Yerine başka bir müdür atanır. Fikret'in tekrar müdürlüğe dönmesi için hükümete baskı yapılır. Fikret de işine hiç karışılmaması şartıyla müdürlüğü yeniden kabul eder. Lise, tekrar Beylerbeyi'nden Galatasaray'a taşınır.

Eğitim işlerinden sorumlu olan Osmanlı Nazırlığı, Fikret'e verdiği sözünde durmaz. Tekrar işlerine müdahale eder. Yeniden müdürlükten ayrılmak ister. Tam bu sıralarda 31 Mart olayı patlak verir. Bu ayaklanma gerici bir ayaklanmadır. Mebûsan Meclis-i sarılır, rasgele insanlar öldürülür, Tanin basımevine saldırılır. Şeriat isteriz diye bağıran kalabalık "Galatasaray Lisesi'ni de yıkacağız", derler. Fikret bunu duyunca: "Burasını yıkmak için önce beni yıkmalılar!" der. Olayların çığırından çıktığı bir durumda, Fikret okulun kapısı önünde dimdik dikilir. Taksim kışlasından Sultanahmet'e doğru giden ve "Şeriat isteriz" diye haykıran gericilerin önünde olduğu gibi durur. Parmaklığın gerisine çekmek isterler kendisini, ona bile razı olmaz. Ertesi günü de okula gelmez. Bu, Galatasaray Lisesi müdürlüğünden ikinci ayrılışıdır. Fikret, tam yetki ile üçüncü kez müdürlüğe atanır. Bu üçüncü müdürlük on ay sürer. Bu on aylık kısa müdürlük döneminde yapacaklarını esas olarak yapar. Fakat Fikret için huzurlu olan bu dönem çok uzun sürmez. Okul tüzüğü ve bütçesinde değişiklikler yapılır. Öğretmenler "aylıklı" ve "ücretli" olmak üzere ikiye ayrılır. Fikret bu ayrımı haksız ve hukuksuz olarak değerlendirir. 7 Nisan 1910'de okul müdürlüğünden istifa eder ve köşesine çekilir.

Galatasaray Lisesi müdürlüğü esnasında, 1909 içinde, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Şubesi'ne profesör olarak atanır. Fakat burada aradığı ortamı göremediği için Şubat 1910'da görevinden istifa eder.

Hayal kırıklığı

Fikret'e göre memlekette işler kötüye gitmektedir. Güya 1908 Devrimi ile "özgürlük" gelmiştir! Ama değişen bir şey yoktur, gene eski hamam eski tastır. Meclis-i Mebûsan'ın geçici olarak kapatılması Fikret'i çileden çıkarır. Meclis-i Mebûsan'ın kapatılması üzerine 19 Ocak 1912'de **"Doksan Beşe Doğru"** şiirini yazar. Bu şiir **"Vazife"** adlı dergide yayınlanır. Elbette bu şiir yukardakilerin hoşuna gitmez. Bu şiir, yasa adına yasayı, özgürlük adına özgürlüğü çiğneyenlere karşı yazılmıştır. Şiirin bir bölümü şöyledir:

"Antlar gene bozuldu, başladı bir karanlık çağ, / göne çiğnendi halkın tek yüce umudu. / Kanun, dedik, sürttük alınları topraklara, / kanun, dedik, kanun, dedik, tepeledik kanunu, / Ağlamalar, sızlamalar gene boşa gitti, boşa! / Tam otuz üç yıl o kanlı gözyaşlarıyla, / acıları ve sıkıntıları, usançları ve korkularıyla, / amaçları ve yıkımları, barışları ve savaşlarıyla, / bir sel gibi akmış otuz üç yıl tam, / akmış öyle baştan kara, öyle oluruna... / Yazsın bunu altın kalemiyle bizim tarih baba! / (…) Kanun, diyoruz, o uyduruk tanrı nerde hani? / Düşman, diyoruz, nerde bu, dışarda mı, biz miyiz? / Özgürlüğümüz var, diyoruz, ünlü, yücelerden yüce, / bize düşman olan kanun mu, yoksa özgürlüğümüz mü? / Biz bir çırpıda bunları sildik süpürdük en önce. / Bir azdı, bir kudurdu, bir yüklendi üstümüze zorbalık, / bir anda özgürlüğü kişilikle değiştik, kanunu gururla. / Yazık oldu, yazık! Tam otuz üç yıl geri düştük. / İşte o delilik nöbetidir bizi kışkırtan / bu korkunç yoldan geçmeye, dalgın dalgın, / bu korkunç yoldan geçmeye, pişman pişman. / Ey halkıma bir şamar gibi inen paslı yasak! / Ey kanuna saygıyı tepen kara zulüm! / Halkı ve kanunu kutsal tanıyan her yürek / yarın seni yerin dibine soka soka anacak. / Düşsün, zorbalık için, sana eğilen başlar birer birer! / Kopsun, seni bir hak diye, alkışlayan eller!" [4] **"Doksan Beşe Doğru"** şiirinin arkasından **"Rübabın Cevabı"** ile **"Hân-ı Yağma"**yı yazar. Artık ok yaydan çıkmıştır, hiçbir şeyden korkusu yoktur.

"Kanun diye, kanun diye, kanun tepelendi" haykırışları yönetim taraftarlarının hoşuna gitmez. Ama Fikret'i savunanlar da vardır. "Servet-i Fünûn", dergi adına **"Doksan Beşe Doğru"** şiirini protesto eden bir açıklama yapar. Açıklama şöyledir.

"Büyük şairimiz Tevfik Fikret Beyin şahsiyet-i edebiyesine, son intişar eden Doksan Beşe Doğru unvanlı şiirinden dolayı, vâki olan neşriyat-ı had-nâşinasâneyi, Servet-i Fünun, bu memleketin müesses bir mecmua-i edebiyesi sıfatıyla, protesto eder." [5]

Yeni Edebiyatçılardan Ahmet İhsan (Tokgöz), Mahmut Sadık, Süleyman Nesip, Süleyman Saip ve Saffeti Ziya, Fecr-i Ati'den [6] ise Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Tahsin Nahit, Soysallıoğlu İsmail Suphi, Refik Halit (Karay), Şahabettin Süleyman, Fazıl Ahmet (Aykaç) ve Köprülüzade Mehmet Fuat Tevfik Fikret'e destek vermektedir.

"Hân-ı Yağma"

Yoksulluk giderek artmakta, açlık sınırında yaşayanlar çoğalmaktadır. Rüşvet, yolsuzluk, yandaşlara para akıtma, lüks-şatafat içinde

DÜŞÜK SULTANIN PENCERESİ

["Doksan Beşe Doğru"dan bir hafta sonra ve İkinci Abdülhamit devrinin geri gelmemesi dileğiyle yazılan bir şiir]

Bu halkın kaderi bu kadar da mı kara?
Bir güzel kapı vardı mutluluğa doğru,
kapadık onu nutuklarla, alkışlarla,
yok yere atıverdik bir kenara kanunu.

Baktım uzakta bir eski yapıdan
açılıverdi keyifle gerine gerine,
altında korkular dolaşan, süngüler gezen
bir gizli, bir kilitli, bir uğursuz pencere,
bir kahkaha salıverdi, mağrur, öç alır gibi.
Görmek istemem, dedim, görmek istemem!

Ey halkımın hayatiyle oynayan efendiler!
İsterseniz şu anda kapansın kitaplar bütün,
akıllar dursun, boğulsun günler karanlıklara,
umudun ufukları bile gülmesin,
isterseniz yok olsun şu gözler, şu ağızlar,
azıcık bakan, bir şeyler gören, düşünen
ne varsa silinsin, görülmesin,
hak diyen, onur diyen, vatan diyen, kanun diyen.
Tek açılmasın o yomsuz pencere!
Tek o gülmesin!

["Bugünün Diliyle Tevfik Fikret", A. Kadir, s. 155, Gözlem Yayınları, Üçüncü Basım, Mayıs 1980, İstanbul]

yaşama iktidardakiler açısından bir olgudur. Bu olgu olduğu kadar, muhalefette olanlar iktidara gelse bile rüşveti, yolsuzluğu, yoksulluğu ortadan kaldıramayacakları da o kadar olgudur. Çünkü ayrıcalıklar, küçük bir azınlığın sürekli zenginleşmesi, büyük insanlığın giderek yoksullaşması, rüşvet/yolsuzluklar kapitalist sistemin birer yansımasıdır. Kapitalist sistem yerinde durduğu sürece, rüşvet ve yolsuzluğun ortadan kaldırılması mümkün değildir.

Asalak, rantiye, üç kâğıtçı, köşe dönücülerin keyfi yerindedir. Bunlar içinde devletin imkânlarını kullanarak köşe dönenler önemli bir yekûn tutuyor. "Devletin malı deniz, yemeyen domuz" özdeyişi, bunların kutup yıldızı. Devlet iktidarında pay sahibi olmak, "deniz"-den pay kapmak için belirleyici olduğundan, hâkim sınıfların partileri arasında korkunç bir iktidar dalaşı sürüyor. Hepsi birbirinin yüzüne gülüp, birbirlerini arkadan hançerlemeyi "siyaset" olarak adlandırıyor. Birbirlerini yiyorlar, birbirlerinin kirli çamaşırlarını halkın gözü önünde yıkıyorlar. Yığınlar düzenin pisliklerini görüyor. Rüşveti doğuran, ona zemin hazırlayan ve gelişip yayılmasına hizmet eden faktörler bizzat sistemin kendisidir. Kapitalizm, sömürü düzeninin, köşe dönme düzenini kendisi üretmektedir. Kapitalist sömürü düzenine son vermeden, rüşvetin, yolsuzluğun önünü almak mümkün değildir.

Rüşvet, yolsuzluk, üçkâğıtçılık bu sistemde istisna değil, kuraldır. Bunlar bu düzenin ayrılmaz yol arkadaşlarıdır. Osmanlı'nın en görkemli dönemi olan Kanuni döneminde Bağdat'ta yaşayan ünlü şair Fuzuli'ye, dokuz akçelik bir gündelik bağlanmış, fakat Fuzuli rüşvet vermediği için bu parayı bir türlü alamamış ve bu durumu ünlü eseri "Şikâyetname"sinde dile getirip, "selam verdim rüşvet değildir diye almadılar" demiştir. Osmanlı'nın çöküntü döneminde ise, günümüzde olduğu gibi rüşvetsiz hiçbir iş görülmez olmuştur.

Kapitalist/emperyalist düzen sürdüğü sürece, "temiz düzen", "temiz toplum" en iyimser yorumla iyi niyetli bir temenniden ileri gitmeyen bir hayal olarak kalacaktır. Rüşveti, yolsuzluğu ortadan kaldırmanın yolu, rüşveti, yolsuzluğu mümkün kılan şartları ortadan kaldırmaktan geçmektedir. Rüşveti, yolsuzluğu mümkün kılan şartlar kapitalist sömürü düzeninin, haksız kazanç düzeninin, köşe olma, köşe dönme düzeninin ta kendisidir.

Osmanlı dönemindeki zenginler ile bu dönemdeki zenginler arasında açgözlülükleri, doymazlıkları konusunda pek fazla bir fark yoktur. Zengin, tüm asalaklığı, rezil yaşantısı ile birlikte her zaman zengindir. Osmanlıların son zamanlarındaki zenginlerin hâlini anlatan, Tevfik Fikret tarafından 1912'de yazılan ve asıl adı **"Hân-ı Yağma"** olan şiirin, A. Kadir tarafından günümüz Türkçesine uyarlanmış hâli şöyledir:

Yağma Sofrası

Bu sofracık, efendiler, halkımızın varı yoğu, hayatı,
kan ağlayan, can çekişen halkımızın,
bekler sizi, efendiler, önünüzde titrer durur,
ama sakın çekinmeyin, yiyin yutun, şapur şupur,
yiyin, efendiler, yiyin, bu iştah veren sofra sizin,
doyuncaya, tıksırıncaya, patlayıncaya kadar yiyin!

Çok açsınız, efendiler, suratınızdan bellidir,
yiyin hadi, yemezseniz, yarın kalır mı, kimbilir,
sizi çağıranlar bu sofraya, bakın nasıl böbürlenir,
hakkınız bu, savaştınız, tamam, bu hak elde bir.
Yiyin, efendiler, yiyin, bu eğlenceli sofra sizin,
doyuncaya, tıksırıncaya, patlayıncaya kadar yiyin!

Hepsi bu nazlı beylerindir, ne varsa ortalıkta:
soy, sop, onur, düğün, oyun, konak, saray, caka,
hepsi sizin, efendiler, konak da saray da, gelin de, alay da,
hepsi sizin, hepsi sizin, hem hazırlop, kolayca,
yiyin, efendiler, yiyin, bu iştah veren sofra sizin,
doyuncaya, tıksırıncaya, patlayıncaya kadar yiyin!

Büyüklüğün hazmı azcık zor da olsa, ne çıkar,

gösterişin gururu var, öç almanın sevinci var.
Güler yüzünüzden, efendiler, bu sofra keyfe gelir, parıldar,
sizin şu baş, beyin, ciğer, bütün şu kanlı lokmalar.
Yiyin, efendiler, yiyin, bu cana can katan sofra sizin,
doyuncaya, tıksırıncaya, patlayıncaya kadar yiyin!

Verir bu fukara memlekete, nesi var nesi yok, hepsini,
verir malını, canını, umudunu, düşünü,
rahatını, sağlığını, içinin bütün ateşini,
haydi yuvarlayın, düşünmeyin haram mıdır, helâl mi.
Yiyin, efendiler, yiyin, bu iştah veren sofra sizin,
doyuncaya, tıksırıncaya, patlayıncaya kadar yiyin!

Bu harmanın gelir sonu, kapıştırın giderayak,
yarın sönmüş bakarsınız, bugün çatırdayan ocak,
hazır mideler sağlam, hazır mideler sıcak,
atıştırın, tıkıştırın, kapış kapış, çanak çanak,
yiyin, efendiler, yiyin, bu haykıran sofra sizin,
doyuncaya, kusuncaya, patlayıncaya kadar yiyin! [7]

Mehmet Akif ile tartışma

İttihat ve Terakki'nin gericilerle, softalarla işbirliği yapması şairi kızdırır. Gericiler, Fikret'e kin besler. Fikret, "Sebilürreşâd"çılarla Mehmet Akif'in saldırısına maruz kalır. "Sebîlürreşâd", Mehmet Akif'in 1908'de İslamcılığı yaymak için çıkardığı derginin adıdır. Tevfik Fikret 1905'te **"Tarih-i Kadîm"** şiirini yazar. Tevfik Fikret, eşi Nâzıma Hanım'ın babasına ait Rumelihisarı'ndaki yalıda oturmaktadır. Bir Kurban Bayramı arifesinde Boğaz'da bir sandal gezintisi yaparken yanlarında bir başka sandal belirir. İçinde; bembeyaz, kıvrım kıvrım yünleri özenle kınalanmış iki güzel koç vardır. Bu koçlar ertesi gün kurban olarak kesileceklerdir. Fikret, cebinden bir kalem çıkarır ve o andaki isyan ve üzüntüsünün zihnine düşürdüğü dizeleri küçük bir kâğıt parçasına yazar: *"Din şehit ister, asuman kurban; Her zaman, her tarafta kan, kan, kan..."* "Tarih-i Kadim" şiiri böyle ortaya çıkar. Şiir yedi yıl boyunca dost meclislerinde okunur, 1912 yılında basılır. **"Tarih-i Kadim"** şiirinin bir bölümü şöyledir:

"(…) Ne vakit geçse anlı şanlı bir ordu, / çöküverir ağır gölgesi bir bulutun, / kanlar yağar dört bir yana. / En başta bir kanlı bayrak. / Kanlı bir taç gelir arkasından. / Sonra araçlar sökün eder kan içinde: / Balta, topuz, yay, kılıç, mızrak, / mancınık, top, tüfek, sapan. / Arada, kanlı komutanlar ve savaş birlikleri. / En son alay alay esirler geçer. / Yenen bir kişiye yenilen on kişi, / çiğneyen haklı, çiğnenen hapı yuttu. / Yıkımlara, acılara alkış tut, / yüksekten bakanlar önünde eğil, / insafla birdir aşağılık ve namussuzluk, / doğruluk lâfta, yürekte değil, / iyilik ayaklarda, kötülük kucaklarda. / Bir gerçek var, tek bir gerçek: / Eli kolu bağlayan zincir. / Bir tek şey var sözü geçen: Yumruk. / Hak güçlünün, kötünün yanı. / Uzun lâfın kısası: / Ezmeyen ezilir! / Nerde bir şeref var, iğreti. / Nerde bir mutluluk var, yama. / Bir şeyin ne başına inan ne sonuna. / Din şehit ister, gökyüzü kurban. / Her yanda durmadan kan akacak, / durmadan her yanda kan!" [8]

Görüldüğü gibi Tevfik Fikret, özlemini duyduğu bir dünyanın kurtarıcısın Tanrı olmadığını açıkça belirtmektedir. Mehmet Akif, bu şiirden tam yedi yıl sonra "Süleymaniye Kürsüsü'nde" adlı şiirinde Tevfik Fikret'e karşılık verir. Mehmet Akif'e göre Fikret, Robert Kolej'de öğretmenlik yaptığı için Protestanlara kendini satmış, kilisede hizmet eden ve çan çalan bir (Zangoç) kimsedir. Mehmet Akif'in bu çıkışı esasında Tevfik Fikret'in **"Tarihi Kadim"**ine karşı duyulan bir öfkenin sonucudur. Tevfik Fikret, Mehmet Akif'in "Zangoç" şeklindeki nitelemesinde **"Molla Sırat"** şeklinde karşılık verir.

"Tarihi Kadim", dincilerin dünya görüşlerine taban tabana aykırıdır. Şiir materyalisttir. Bu şiir, savaşlara, savaşları çıkaranlara, halkları ezen zorbalara, din yolundan insanların kafasına giren çıkarcılara karşıdır. Fikret bir yaratıcının olduğuna inanmaz. O bütün dinlere karşıdır. Kendisine kilisede hizmet eden ve çan çalan şeklinde suçlayan Mehmet Akif'e, ölümünden dokuz ay önce **"Tarihi Kadim'e Zeyl"**le (Eski Çağlar Tarihine Ek) cevap verir.

Tevfik Fikret ve Mehmet Akif arasındaki bu tartışma, inançla/inkârın çatışması hâline dönüşür. Akif, 29 Ağustos 1918'de, Sebîlürreşad'ın 367'inci sayısında, Tevfik Fikret'e cevap olarak 98 mısra tutan "Berlin Hatıraları" şiiri yayınlanır. Ancak bu şiir, Safahat'ın ilk iki baskısına, 1928'de yapılan üçüncü baskısına alınmaz.

Fikret'e saldırılar ölümünden sonra, 1940'lı yıllarda da yeniden başlatılır. Sabiha Sertel, o yılları şöyle anlatır:

"Faşizm propagandasının alıp yürüdüğü 1940 senesinde, Yeni Sabah gazetesinde Kamuran Demir imzasıyla "Şair Tevfik Fikret'in Eserlerini Yakmak Lazım" başlıklı bir yazı çıktı. Bu yazıda Fikret'in devrimci fikirlerine, insaniyetçiliğine, ateizmine, şahsına hücuma geçildi. Hücuma esas tutulan tez, Fikret'in milliyetçi ve dindar olmaması iddiasıydı. Delil olarak, Fikret'in Amerikalıların açtığı Robert Kolej'de öğretmenlik etmesi gösteriliyordu. Bundan sonra aynı gazetede Fikret hakkında bir anket açıldı. Bu ankete cevap verenlerin bir kısmı lehinde tutum almışlardı. Bunlar, kampanyanın ne maksatla açıldığını bilmiyordu. Fakat büyük bir kısmı –ki bunlar bilerek aleyhte olanlardan seçilmişti– Fikret'e gayet çirkin hücumlarda bulundu. Bu kampanyadan sonra, softaların dergisi olan "Sebilürreşad" dergisi de bu savaşa katıldı. Derginin sahibi Eşref Edip sahneye çıkarıldı. Bu dergide 1908 Devrimi'nden sonra şair Tevfik Fikret'le şair Mehmet Akif arasında geçen tartışmalar tazelendi. Bu planlı bir hareketti. Bu yazılarda yalnız bu iki şair arasındaki kavga tazelenmekle kalmadı, insaniyetçi, ilerici, devrimci fikirlere karşı da bir savaş açıldı.

Gerici ideolojilerin, kendi muhalifi olan ilerici ideolojiye hücumu için en elverişli zaman, harp devirleridir. Böyle zamanlarda gerici düşüncenin zafer kazanması için gericiler, muhalif ideolojinin önderlerini iftiralarla

Şairin mezarı 1961'de "Aşiyan"ın bahçesine nakledilir.

Aşiyan Müzesi'nden bir köşe...

lekeleme silahına başvurur. İdeoloji alanında gericilerin en büyük müttefiki dindir. Bu devirlerde gerekirse ölüler mezardan çıkarılır, fikirleri bir daha süzgeçten geçirilir, bu gizli siperden ilerici düşüncelere harp açılır. (…) Ölümünden 24 sene sonra durup dururken Fikret tekrar sahneye çıkarıldı. Gericilik okları Fikret'in çürümüş kemiklerine fırlatıldı. Türk gençleri, "Fikretçiler", "Akifçiler" diye iki gruba ayrıldı. Birbirleriyle tartışmalara, mücadelelere giriştiler. Milliyetçilik, Türkçülük maskesi altında gericiliği koruyanlar Akif'i; hür düşünceyi, insaniyetçiliği, devrimciliği benimseyenler Fikret'i savundu. Bu maksatlı hücumlarda ırkçılarla softalar birleşmekte gecikmedi. Tevfik Fikret'in komünist olduğu, Sovyetler Birliği'nde heykelinin dikildiği iddia edildi. Zaten bu hücumların hedefi, Tevfik Fikret'i alet ederek komünizme ve Sovyetler Birliği'ne karşı propaganda yapmaktı."[9]

Ölümü

Tevfik Fikret, 19 Ağustos 1915'de yaşama gözlerini yumar. Tevfik Fikret'in vasiyeti evinin bahçesine bir şiirinin kazındığı kayanın yanına gömülmektir. Cenazesinde Robert Kolej öğrencilerinden beş on kişi ile bir iki can dostu hazır bulunacak, mezarı başında bir kelime bile söylenmeyecek, cenazesine gelmesini istemediği kişileri de bizzat ailesine vasiyet eder. Ailesi, evinin bahçesine gömülmesi isteğini yerine getirmez. Eyüp'te aile mezarlığına gömülür.

Tevfik Fikret'in Sağlığında Yayımlanmış Eserleri

1. Rübâb-ı Şikeste: Birinci Baskı: Ocak 1900, Âlem Matbaası, İstanbul. Şiir sayısı: 153. Bölümleri: Rübâb-ı Şikeste, Âveng-i Tesâvir, Âveng-i Şühûr, Eski Şeyler. İkinci Baskı: Mart 1900. İlk baskıdan iki ay sonra ikinci baskı yapılır. Metin sayısı aynı kalır. Fakat bazı şiirlerin sırası değiştirilir, dizgi yanlışları düzeltilir.
2. Tarih-i Kadim: Şair, basım yeri ve matbaa adı yok, İstanbul, 16 sayfa, yayın tarihi 1905.
3. Sis ve Rücu: Topçu ve Hendese-i Mülkiye öğrencileri tarafından Mühendishane-i Berri Hümayun Matbaası tarafından basımı yapılıyor. 6 sayfa, 14 Eylül 1908, İstanbul.
4. Rübâbın Cevabı: 9 sayfa, Tanin Matbaası, İstanbul 1912.
5. Halûk'un Defteri: 94 sayfa, toplam 20 şiir. Tanin Matbaası, 1911 İstanbul. Bölümler: Halûkun Defteri, Hayata Karşı Beşer, Hitâbeler.
6. Şermin: 31 şiir, 94 sayfa. Kanaat Matbaa ve Kütüphanesi, 1914 İstanbul.

Hüseyin Halûk Fikret

[Hüseyin Halûk Fikret, mühendislik eğitimi için 15 Eylül 1909'da İskoçya'nın Glasgow şehrine gönderilir. Burada Hıristiyan dinine geçer. Üç yıllık eğitimden sonra İstanbul'a geri döner. Robert Kolej'de elektrikçi olarak çalışmaya başlar. Ağustos 1913'te ABD'nin Florida eyaletinin Orlando şehrine gider. Babası, ölüm döşeğinde "Artık yıkılıyorum... yavrum... yavrum..." diyerek son nefesini verdiği söylenir. (Orhan Karaveli, Cumhuriyet Gazetesi'ndeki röportaj yazısı)

Hüseyin Halûk Fikret, 1943 yılından itibaren çeşitli kentlerin kiliselerinde vaizlik ve papazlık yapar. 9 Haziran 1965'te Amerika'nın Park Lake şehrinde kanserden yaşamını yitirir. Öldüğünde 72 yaşındadır. Öldüğü zaman Park Lake şehri Presbitaryen Kilisesi'nin başpapazıdır.

Halûk kendisini şöyle anlatıyor:

"1913 Ağustos'unda Amerika'ya geldiğimde yirmi yaşımı yeni bitirmiştim. 1916'da Michigan Üniversitesi'nden makine mühendisliği diplomamı aldım ve bir süre Ohio, Illinois ve Cincinatti Üniversiteleri'nde öğretim görevlisi olarak çalıştım. Bu arada, benden dört yaş büyük Amerikalı Ethel Gill ile birbirimize âşık olup evlenmiştik. Eski bir öğrencisi olduğum İstanbul Robert Kolej'de bu kez profesör olarak görev yapmak üzere Türkiye'ye dönmeye karar verdim. Eşimle birlikte pasaportlarımızı çıkarmış, vapur biletlerimizi almış, bavullarımızı bile hazırlamıştık. Yıl 1920. Babam ölmüş ama annem ve yakınlarımın çoğu hayatta. Geleceğimizi öğrenenler bizi bir mektup bombardımanına tuttular: "... Siz deli misiniz? İstanbul işgal altında. Anadolu kaynıyor. Ülkenin nerelere sürüklendiği belli değil. Üstelik Hıristiyanlığı kabul ettiğin ve bir Hıristiyan kadınla evlendiğin söyleniyor ki buralarda hiç hoş karşılanmaz. Şimdilik yerinizden kıpırdamayın ve durumun aydınlanmasını bekleyin!.."

"... İster istemez pasaportlarımızı dolaba koyduk ve beklemeye başladık. Beş yıl önce babam ölmüş ama ben kabri başında bir dua bile edememiştim. İstanbul'u ne kadar özlemiştim, bilemezsiniz. Tabii annemi de. Yaşım ilerledikçe çocukluğumun ve ilk gençliğimin İstanbul'unu ve modern Türkiye'yi göremeden öleceğim düşüncesi içimi kemirmeye başladı. Bu arada otuzlu yıllara gelinmiş ve annemin bana Türkiye'de uygun bir iş bulma çabalan sonuç vermemişti. 'Hele gelsin de bakarız!..' diyorlarmış. 'Şimendifer' memurluğu öneriyorlarmış, annemden gelen haberlere göre, Üniversite hocalığı, iş adamlığı derken, eşimin önerisi ile İlahiyat Fakültesi'ni bitirdim ve rahipliğe yöneldim."

" ... Bizleri burada ziyaret eden annemi son bir kez de Türkiye'de görme umudumu diri tutmaya çalışıyordum ki İstanbul'dan bazı gazeteciler Orlando'ya benimle röportaj yapmaya geldiler. Onlara her şeyimi anlattım. Ethel'le birlikte en iyi biçimde ağırlamaya çalıştık. Bir yığın notlar alıp fotoğraflar çekip gittiler. Çok geçmeden, Türkiye'nin en yüksek tirajlı gazetesi kilisede vaaz verirken çekilmiş resmimi yayımlamaz mı? (Hürriyet/23 Haziran 1962). Hem de birinci sayfada ve asılsız bilgilerle. Papaz olduğum kocaman harflerle yazılmıştı. Gazete, bulunduğum yeri de belirttiği için Türkiye'den buraya mektup yağdı: '... Türkiye'ye adım atarsam beni tükürükle boğacaklarını! Hatta linç bile edilebileceğimi!' yazıyorlardı. Bir büyük şairin yetmiş yaşına gelmiş oğlunu insan yanıyla değil de dinsel tercihiyle değerlendirmeleri beni çok sarstı. Türkiye defterini kapattım ve artık hiçbir Türk'le karşı karşıya gelmemeye karar verdim... Size de işte bu yüzden ters bir tavır takındım. Telefonu yüzünüze kapattım."

" ... Tevfik Fikret'in oğlu olarak (keşke, ben de) güzel şiirler yazabilseydim. Güzel resimler yapabilseydim... 'İşte Fikret'in oğlu!' dedirtebilseydim. Ama olmayınca olmuyor! Din değiştirmeme gelince. Bunun, yakınlarımı mutlu etmeyeceğini biliyordum ama ilkokul dahi öğrenimimin tamamını Hıristiyan inancının kendini açıkça hissettirdiği kurumlarda yapmıştım. Gene de İslamiyet'e ve Türkiye'ye, Türklüğe toz kondurmadım. Düzgün bir insan olarak kendimi herkese kabul ettirdim. Babamım adını kirletecek, onun ruhuna acı verecek en ufak bir hareketim olmadı. Doğduğum ülkeyi her fırsatta yücelttim. Daima 'Türk kökenli' olarak bilindim ve bundan da gurur duydum. İsmim doğduğumda neyse şimdi de o: Hüseyin Halûk! Soyadım ise 'Fikret'... Herkesin değiştiremeyeceği bir 'kader çizgisi' vardır. Benimki de böyleymiş. Rahip olacağıma sevilmeyen, güvenilmeyen bir insan olup çıksaydım, beni 'tükürükle boğmak isteyenler' daha mutlu mu olurlardı? Yaşım ilerledi. Artık, istesem ve anlayış göreceğimi bilsem de Türkiye'ye gitme şansım kalmadı. Sanırım yakın bir gelecekte kimilerinin nefret ettiği bir Halûk da kalmayacak! Ama bir gün ilk vatanım da iyi bir insan olarak tanınacağımdan umudumu kesmiyorum ..."

(Orhan Karaveli'nin yaptığı röportaj, 9 Ağustos 2005, Cumhuriyet Gazetesi, s. 9)

Aşiyan Müzesi

Tevfik Fikret, şairliğinin yanı sıra mimar, ressam, öğretmen ve gazetecidir. Ölümünden sonra, dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Lütfi Kırdar'ın girişimleriyle "Aşiyan" İstanbul Belediyesi tarafından satın alınır. 19 Ağustos 1945'te "Edebiyat-ı Cedide Müzesi" adıyla açılır. Eyüp'te bulunan şairin mezarı, "Tevfik Fikret Derneği'nin girişimiyle 1961'de "Aşiyan"ın bahçesine nakledilir. "Aşiyan" bu tarihten sonra "Aşiyan Müzesi" adını alır.

Sonuç yerine

Galatasaray Lisesi'nde başlayan Tevfik Fikret'in yazın hayatı (1883-1915) ölümünden kısa bir süre öncesine kadar devam eder. Toplam yazın hayatı 32 yıldır. Tevfik Fikret'in kaleminden çıktığı tespit edilebilen toplam 567 metin vardır. Bunlar arasında özel veya resmi 63 mektup, resmi yazı çıkarıldığında, günümüze ulaşan, 504 adet edebi veya eleştirel metin vardır.

Tevfik Fikret'in en verimli yılları Edebiyat-ı Cedide içinde geçen dört yıldır (l886-1889). Hikâye yazarı olarak Fikret, orta derecenin bile altındadır. Tevfik Fikret'in şiirine yön veren toplumcu yönüdür. Tevfik Fikret'in şiirden sonra başarılı olduğu diğer bir alan sohbet yazarlığıdır. "Servet-i Fünûn"da yazı işleri müdürü olarak başyazı, sunuş, takdim vb. denilebilecek yazılarına başlarken sohbet türünün özelliklerinden bahseder.

Tevfik Fikret, toplumdaki kötülüklerin, haksızlıkların, zulümlerin kalkmasından yanadır. Bütün insanlara adalet, özgürlük, eşitlik sağlanması O'nun tek isteğidir. O, savaşların olmamasından, boş yere insan kanı dökülmemesinden barıştan yanadır. Osmanlı sarayına bakar, her yeri, her şeyi kokuşmuş görür ve bu duruma isyan eder. İsyanını şiirlerine döker. 1900 yılından sonraki şiirlerinde toplumcu yanı çok ağır basar. Şair artık ne yapacağını bilmektedir. Zulme ve saltanata karşı çıkar. Padişahın aleyhine bile şiir yazar. Fikret'e göre, bütün kötülüklerin başı padişahtır. Çökmekte olan bir imparatorluğun pisliklerinden, bayağılıklarından, alçaklıklarından iğrenir, başkaldırır. İnsanca yaşamayı özler, yaşanabilir bir dünya hayal eder. Toplumun acıları, umutları, hasretleri ilgi alanındadır. O, sosyalist değildir ama O'nda sosyalizmin nüvelerinin olduğunu söylemek de yanlış değildir. ■

Dipnotlar

(1) "Bugünün Diliyle Tevfik Fikret", A. Kadir, s. 89, Gözlem Yayınları, Üçüncü Basım, Mayıs 1980, İstanbul.
(2) Age., 91-95
(3) Age., s. 129-130.
(4) Age., s. 145-147.
(5) "Tevfik Fikret Bütün Eserleri", Yapı Kredi Yayınları, s. 76, Aralık 2021, İstanbul.
(6) Fecr-i Ati (Geleceğin Şafağı) bir edebi topluluktur. Fecr-i Ati, Yeni Edebiyatçılara tepki olarak doğan bir akımdır.
(7) "Bugünün Diliyle Tevfik Fikret", A. Kadir, s. 151-152, Gözlem Yayınları, Üçüncü Basım, Mayıs 1980, İstanbul
(8) Age., s. 109.
(9) "Roman Gibi", Sabiha Sertel, s. 190-191, Can Yayınları, Aralık 2015, İstanbul.

Kaynakça

- "Tevfik Fikret'in Bütün Eserleri", Yapı Kredi Yayınları tarafından bir araya getirildi. Aralık 2021, İstanbul.
- "Bugünün Diliyle Tevfik Fikret", A. Kadir, Gözlem Yayınları, Üçüncü Basım, Mayıs 1980, İstanbul.
- "Tevfik Fikret Bütün Eserleri", Yapı Kredi Yayınları, Aralık 2021, İstanbul.
- "Roman Gibi", Sabiha Sertel, Can Yayınları, Aralık 2015, İstanbul.
- Tevfik Fikret, Mehmet Bayrak, Tel Yayınları, İstanbul.

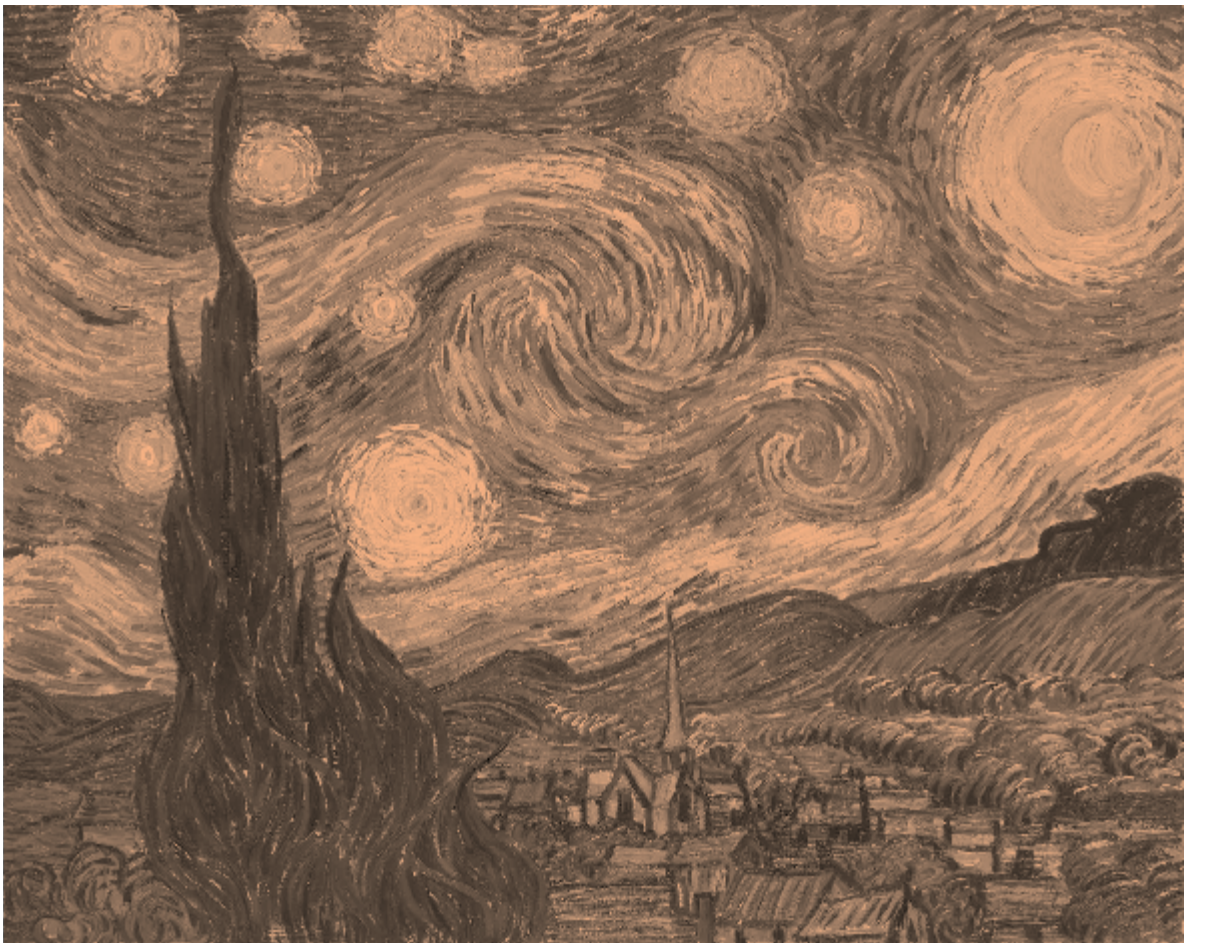

BİR YAZ GECESİ RÜYASI'NDAN (1) YILDIZLI GECE'YE (2)
Sanatın Bir de Karanlık Dünyası Vardır!

■ **TUNCAY ÖZKARADENİZ**

"Herkes sanatı anlamak istiyor, niçin bir kuşun ötüşünü anlamaya çabalamıyorlar." (Pablo Picasso)

Karanlık olmadan ışığın olamayacağı meselesi felsefenin önemli problemlerinden biri olarak çok defa karşılaştığımız bir konudur. Karşıtlıklar arasındaki bu diyalektik özdeşliğin sanat dünyamızda ki kapsayıcı etkisine gelmeden önce bir önceki yazımda paylaştığım *"Sanatın İflası"* (Güney Dergisi Sayı 108, s. 36-41) başlıklı eleştiri yazısının, konu başlığı üzerinde kısa bir açıklama yapmanın yerinde olacağını düşünüyorum. Öyle ki sanat incelemeleri konusunda, yine aynı başlık altında temel problemler üzerinden yazıyı devam ettirmeye çalışacağımı da belirtmiştim ve sonraki yazılar içinde bu kısa değerlendirmenin yerinde olacağını da eklemeliyim.

Genel olarak sanatın bunalım dönemleri, kendi içinde bir dizi yadsımayı ve kendinden önceki anlayışları reddetmeyi gündeme getirir. Modern sanat örneklerine yöneltilen benzer anlayışların temelinde de bunalımların birer yansıması olarak sanatta bir **son**dan söz edilir. Kuşkusuz bu problemin oluşmasında içinden çıkıp geldiği düşünce sistemin etkisi olduğu da söylenebilir. Klasik ve öncesi sanat anlayışlarına karşı bir tepki olarak doğan sonraki sanat akımları (İzlenimcilik, Yeni İzlenimcilik, Post İzlenimcilik, Dadaizm, Sürrealizm ve Dışavurumcu vb.) sorunu renk ve biçime indirgeyerek sanatta teknik bir uyumluluk yaratmak için çabalamıştır. Bunun ne kadar başarılı olduğu ayrıca bir tartışma konusu, fakat etkisinin ne denli büyük olduğunu, bugün dahi duyumsandığını düşünürsek bu sanat akımlarının önemini anlaşılır sayarım. Bütün bu çabalamalar Michelangelo'nun, Raffael'in, Rembrandt'ın dehaları karşısında sönük kaldığı düşünülebilir

fakat esas meselenin sanatın özgürlüğünü kazanması ile paralellik gösterdiği de anlaşılır olandır. Burada olan, ışığın ve sütunların efendilerinden sonra yapılanın sanat olup olmadığıdır.

Hans Belting, *Sanat Tarihinin Sonu* [3] ile kastedilen sona ilişkin yaptığı önsöz açıklamasında kavramı "*hem bir resmin yorumlanışı hem de bir çerçevenin anlaşılmasını içerir"* diyerek, sanat tarihine bir tür yorumlama olayı, sanat eserlerini sanat tarihine uyarlanabilir olduğu ölçüde sanat olabileceğinin artık son bulduğunun yorumu olduğunu ifade etmektedir. Onun deyişiyle "*sondan söz edilmesi her şeyin bittiği anlamına gelmiyor, konu değiştiği ve artık eski çerçevelere uymadığı için söylemde değişiklik yapılmasını gerektiriyor."* (Aynı yerde, s. 8) Belting sorunu söyleme indirgeyerek çözüm ürettiği düşüncesinde, onun bu çalışmasını referans almaya değer görmediğimi başta belirtmeliyim. En nihayetinde şüphe ile yaklaşmış olsa da haklı olduğu ve açıklık kazandırdığı tek sorun var: Sanatın öncesi ve sonrası ile bir uyumluluk gözetilmeyeceğidir.

Modern zaman eleştirisinin yine benzer şekilde eleştirileri gündeme getirdiği, başta Hegel ve Marx olmak üzere sanatın artık bir sınıfın elinde yitirildiği de öne çıkan tartışmalar olmuştu. *"Hegel'e göre gerek burjuva toplumu ve gerekse Hıristiyan devlet, yaratıcı sanatın gelişmesine karşıdır. Buradan iki şey çıkarılabilir: Ya sanat 'Mutlak Devlet'i kurtarmak için yok olmalı ya da 'Mutlak Devlet' yok edilerek yeni dünya durumu ve yeni bir sanat Rönesanssına yol açılmalıdır."* [4]

Marx'a göre ise sanat kapitalist ilişkiler içerisinde nesneleştiği ölçüde maddi koşulların birer ürünü, onun bir kopyası olduğu ve giderek bu ilişkilerin ortaya çıkardığı metaların değerine indirgendiği marksist görüşler temelinde değerlendirilir. Estetik düşünce içinde sanatın ve bir sanat tarihi yorumunun bu temel önermeler içerisinde bulmak da mümkündür.

"Sanat nesnesi -herhangi bir başka ürün gibi- sanattan anlayabilen ve güzelliğin zevkini duyan bir çevre yaratır. Demek ki, üretim, yalnızca özne için bir nesne yaratmakla yetinmez, aynı zamanda, nesne için bir özne de yaratır." ("Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı", Karl Marx, s. 257, Sol Yayınları, Ankara)

Kapitalist için eşitlik söz konusu olacaksa ancak metaların değerleri açısından bir eşitlikten söz edilebilir, *"Kapitalist toplumun nesnel ilişkileri açısından bakıldığında, en büyük sanat eseri belirli incelikte bir gübre yığınıyla eşit değerdedir."* ("Marx'ın Sanat Felsefesi", M. Lifşist, s. 98, Fol Yayınları)

Sanatı daha baştan reddedenler arsında yer alan E. Gombrich ise *"Sanat diye bir şey yoktur aslında, yalnızca sanatçılar vardır"* [5] sözü sanat ve sanat tarihi üzerine yapmış olduğu çalışmalarında, sanatı sanatçının düşüncesinin bir aracı olarak gördüğünü anlatmaya çalışmıştır. Açıkçası Gombrich gibi sanat tarihi üzerine uzman olan birinin argümanlarını gözetmeksizin bu tanımlamasına tek başına atıfta bulunulması doğru olmaz ve fakat son sözünü daha baştan belirtmesine hayranlık duyduğumu da söylemeliyim. Çalışmasının tam da giriş bölümünün ilk satırında genel sanat tanımlamalarını bir kenara bırakarak okuyucu da bir tuhaflık hissi uyandırabiliyor, fakat bu çalışmasından bir değer eksiltmiyor da. Her ne kadar bu ideasını, insanın kendi için ürettiği edimsel bir faaliyet, beceri gerektiren işler olarak tanımlasa da, bu sözün kimi akademik çevrelerde yapıldığı gibi, amacı dışında değerlendirilmesini uygun görmediğimi de söylemeliyim. Sanatın ardındaki '*gizil*' güçlerin, insanın toplumsal gelişimi dâhil, bütün sanat eserleri için de geçerli sayılabilecek itici bir güç olduğunu düşündüğüm yeterince anlaşıldıysa ve sanatçıyı sanatçı yapan etkenlerin sanatın oluşmasında ve onun bir sanat eseri olmasında da kopmaz bir bağı olduğu da anlaşılabilinir.

Elbette bütün bu yorumlamaların temelinde bir hoşnutsuzluk yattığını hiçbirimiz yadsımıyoruz. Sanatın bir *sonu* olabileceği veya *ölmesinden* kasıt ile anlatılmak istenen: Artık *onu* elinde taşıyan yapıların, üzerinde her türlü tasarruf hakkını görenlerin beceriksizliği olduğudur. Kapitalist üretimin dayandığı hıza bağlı olarak, sanat alanında ardı arkası kesilmeyen ve giderek işlevsizleştirilen ürünlerin; mimariden, plastik sanatlara ve diğer duyusal sanatların hemen hepsinde bir konusuzluk ve estetik kalıbını yitiren ürünler olması şaşılacak bir durum değil. Sonuç olarak sanatın kendisi de tıpkı mülkiyet ilişkilerinde olduğu gibi, bir işin nesnel yansımaları olarak varlığını sürdürüyorsa burada aranılması gereken temel sorun onun tarihsel gelişimi içinde, sınıfsal tahlilinde belirdiğini görmek gerekir. Bu nedenle politik ve ekonomik olarak bütün üst yapı deneyimleri bu çelişkilerin aydınlatılmasıyla anlaşılır hâle getirilebilir. *"Sanatın İflası"* ile esasta anlatılmak istenilenin; insanın doğayla olan savaşı, insanın tabuları ile olan savaşı, insanın insanla olan savaşı, herkesin herkes ile olan savaşı kategorileri içinde, kapitalizmin egemenliği koşullarında proletaryanın özgürlük mücadeleleri; kastedilen iflasın, politik ve ekonomik kaybı karşısında burjuva sanatının iflası biçiminde yorumlanmasıdır. Öyle ki iktisadi olarak iflas terimi bir *'sonu'* değil, bir kayış, el değiştirme, birinin yenilgisinin başka birinin zenginleşmesi olarak görülmesinin nihai sonucudur. Sanata karşı duyulan bu hoşnutsuzluğun sonucunda yitirilenin daha ilk anda başka türlü bir gelişmeye evirileceğidir. Bugün esas soru şu olmalıdır; bu gelişmeye hangi sınıfın rehberlik edeceğidir? Bu kavranıldığı ölçüde esas problemin maddi temelleri de çözülmüş olacaktır.

Bir Yaz Gecesi Rüyası'ndan Yıldızlı Gece'ye

Tarihsel anlatıları içerisinde sanat olaylarına biraz olsun değinmiştik, en anlaşılır biçimiyle kültür ve sanat antropolojisi ve sanat tarihi bilimi içinde azımsanmayacak bir veri oluşturulmuştur. Tarihsel işleyişin bu yönü çoğu defa sosyologların, felsefecilerin ve aynı zamanda

psikoloji alanının da dayandığı veriler olagelmiştir. Bunlar arasındaki etkileşim yine farklı yorumlamalara da açık olabildiğini ve hiç tükenmeyeceğini de ayrıca söyleyebilirim ve yine sanatın belirli dönemleri içerisinde, örneğin; W. Shakespeare ile Van Gogh arasında ki tarihsel süreçte muazzam gelişmelerin olduğunu düşünürsek, sürekli bir ilerlemenin büyüsü altında şaşkınlığa kapılabiliriz. Klasik metinlerin, Shakespeare ve diğerlerinin; insanı insanüstü güçlerin etkisi altında anlatırken, esasında başvurulan imgelerin yaşamın sürdürülebilmesi için ne denli öneme sahip olabildiği anlaşılabilir. İnsan yaşamı sürdürülebilir olması için imgelere ihtiyaç duyar, bu diğer yaşamsal faaliyetler kadar –ve belki de çok daha etkili olduğu da söylenebilir– önemlidir. Bunun en iyi örnekleri; dini ritüeller, ibadet biçimleri ve çeşitli ilkel inançların metafizik yansımaları gösterilebilir. Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşleri'ni okuyanlar hatırlayacaklardır; *Staretz Zosima ve Ferapont Baba* [6] gibi manastır rahiplerinin keşiş yaşamı içinde uyguladıkları perhiz, oruç ve ritüelleri ile bu keşişlerin yaşam biçimlerinde oldukça güçlü imgeler taşıdıklarını hatırlayalım. İnanç çağının bu güçlü ve karanlık imgeleri toplumsal yaşamın şekillenmesinde oldukça etkili olduğunu kim inkâr edebilir ki? Ressam Guido Reni'ye ait Dikenli çalıdan taç giydirilmiş İsa (1639-1640) tablosu [7], İsa'nın acısını etkileyici bir üslupla yapması karşısında, tanrının ve onun oğlunun resmedilmesine karşı gelen Hıristiyanları dahi etkileyebilmiş ve sanatla hiç ilgisi olmayan bu Hıristiyanlar resmin kopyalarını evlerinin içine kadar sokabilmiştir. Sanatı çeşitli biçimlerde etkileyen bu inanışların sanatla bir alakası olmayacağı söylenebilir, gerçek yaşamdan uzak görülen bu ürünlerin amacının sadece inanışın bir parçası olmayı istemesi de söylenebilir ama aynı zamanda aktarmak istenilen düşüncelerin bu eserlerin tek amacı olduğu ise anlaşılır olandır. Bu anlayışın kuru ve durağan olmadığını ve sürekli olarak birbirinin üzerinde yükseldiğini de görebiliriz. Biraz daha çeşitlendirmekte fayda olacaksa eğer *"Bu garip putları yaratan* –Bkz.: Adı Tlaloc olan Aztek yağmur tanrısı-XIV-XV yy.– *kafa yapısını anlamak istersek, ilkel uygarlıklarda, bu sanatsal yaratmanın yalnızca büyü ve dine bağlı olmadığını aynı zamanda ilkyazı biçimini de oluşturduğunu anlayabiliriz."* [8] Yazının oluşmasında bu sanatsal yaratıcılığın rolü kabul edilebilir olduğu gibi çeşitli biçimlerde inançları ve düşünceleri için gerçekleştirilmiş ve şekillendirilmiş nesnelerin imge gücü yazının icadı için gerekli olan şartları da yaratmıştır.

Sanatın –buna bütün ilkel zanaat ürünleri de dâhil edilebilir– oluşmasında yaşam mücadelesinin önemi kadar insanın haz'ı arayışı ile başladığını da söyleyebiliriz. *"Yaşamak için savaşmak aslında haz için savaşmaktır; bu amacın kolektif bütünlenişi ile kültür başlar"* [9]

S. Freud, esas olarak hayali (imgelem) haz ilkesinin (düşünsel edimlerin kolektif bütünlenişi, özgür olma istenci) bir bağıntısı olarak kurar. Hayalin haz verici, gerçek dışı düşlenmesi karşısında gerçeklik ilkesinin (bilincin çevresel koşullara göre uyarlanması, zorunlulukların tahakkümü altında edilginleşmek) doğal sonucu olarak yararlı ve doğru kabul edilen soyutlamaya yönelir. Bu eylem zorunluluk sonucu oluşur ve haz vermeyen bir eylemdir. Mantık ise bu edimsel süreçlerin sonucudur. Bizler mantığın henüz tahakkümü altında olmaya direndiğimiz ölçüde hayal kurmayı baskıdan kurtuluşun bir yolu olarak tercih ederiz. Gerçeklik ilkesi karşısında hayal edimi bir tür ütopya durumuna yükselir. Oysa hayal, gerçeklik ilkesinin bir reddiyesini, rasyonel gerçeğin henüz anlaşılmamasında diretir. Bütün hayallerin temellinde bilginin yattığına inanırsak eğer, sanatın bu eleştirel sürecin doğal sonucu olarak ortaya çıktığını da görürüz.

Özetlersek, sanatın ilk yansımalarını izlerken karşılaşacağımız ilk edim, insanın hayal kurabilmesinde saklı olduğunu gayet iyi anlamış oluruz. Ve bu ise zihnimizdeki bir tür karanlık ve sembolik düşüncelerin; zorunlulukların tahakkümü altında olduğu gibi, anlaşılması güç doğa olaylarına karşıda yaşamı yeniden üretme biçimidir. Sanatın tanrılarla olan ilişkisi aynı zamanda insanın yaşamın kendisi ile olan ilişkisinin parçası olmak zorundadır. Shakespeare'in Bir Yaz Gecesi Rüyası, Goethe'nin Faust'u, Dante'nin İlahi Komedya'sı vd., tanrısal güçlerin, perilerin ve cennet-cehennem mitoslarının monarşinin bir tür etkisi ile ilişkilendirilse de, bu eserlerin yaratıcıları için esas olan insandır. *'Tanrılara'* boyun eğmekte direnen insan kendi makûs talihini de ayakları üzerine oturtmakta ısrar etmiştir. Bütün bu karanlık zamanların oluşturduğu imgeler karşısında değerler yitirilir ve *"katı olan her şey buharlaşır",* Tanrı ve onun yeryüzündeki temsilcileri yitirildiği için müze ve katedrallerde koruma altına alınır, tarihin bir parçasına dönüşür ve sanatçı için geriye sadece bu tarihin aşılması için yeni yöntem arayışlarına kolları sıvaması kalır. *"Her kuşak, bir yerde babalarının ölçütlerine başkaldırır. Her sanat yapıtı, çağdaşlarının önüne sadece yaptıklarıyla değil, aynı zamanda yapmadıklarıyla da çıkar."* [10] Sanatçı için kutsal emirlerin anlatılması temel bir kıstas olmaktan çıkar, konu biçimle yer değiştirir ve aynı zamanda doğru ile yanlış için bilinen imgelerde bu tersine gelişimde kaçınılmaz olarak dönüşür. Bayağı olan değerinin farkına varır, aşağılık görülen soylulaşır, 'iyi' insanların ahlaki ölçütleri 'kötü' insanlar tarafından küçümsenir. İnsanlıktan çıkarılmış, insani şartların yoksunluğu altında yaşayanların bu göreceli bilinci aynı zamanda tarihin diyalektik işleyişi ile devrimcileşir ve soylulaşır; esasta bu proletaryanın ta kendisidir. Doğa, yaşam ve fenomenler daha anlaşılır hâle gelir. Cennetten düşen şeytan artık korkusuzca şunu söyleyebilecektir. *"Tanrıyı gerçekten tanısaydın sen de ihanet ederdin."*

Kuşkusuz tüm bu değişim içerisinde sanat, etkisini devam ettirebilmek için yeniyi aramaya devam edecektir ve fakat onun içinde taşıdığı karanlık kavramının oluşturduğu gizem, sanatçının bilincinde de varlığını sürdürmeye devam ettirmiştir. Burada gizem bilincin kendisi olmuştur diyebiliriz artık. Sanatçının içine düştüğü bu durum, doğası gereği onun engeli ama aynı

zamanda eserlerinin büyülü gerçeğinin de bir parçası oluverir. Sanatçı için iki temel çıkış söz konusudur artık: Ya eserinin bir nesnesi olacaktır, ya da eseri başka türlü bir gerçeğin nesnesi olmak zorunda kalacaktır. Denilebilir ki sanat, nesnel gerçeği proletaryada görebildiği ölçüde karanlıktan kurtulabilir ve aynı ölçüde proletarya, nesnel gerçeği ile birlikte öznel gerçeğini de sanatta bulabilecektir. Gizem çözülecek ve perde aralanacaktır. Öyleyse sanatın gelişimi için yeni bir ışık proletarya sayesinde doğmuş demektir.

Duygulara teslim olmuş her eylem kesinlikle sanat olamayacak eylemler olduğu kabul görür sanırım, öyleyse bu çıkarsamadan sanat için bilinçli ama duyguların kontrolü dışında kalan her türlü bilinçli eylemde sanatın rolü olduğu da söylenebilir. Kuşkusuz bu aşamaya kolay gelinmediğini biliyoruz. Bu etki daha çok günlük yaşam içinde ya da doğada herhangi bir an ile oluşmuş ve izlenmeye dayanan resim türleri içinde (empresyonistler) ilk örneklerini vermişti. Empresyonistlerin bu öncüleri içinde eriştikleri bilgi, resimlerin ölçü ve renklerinden ziyade rahat tonlamalar ile görme duyusunun, anlam oluşturmada daha etkili olduğunu keşfetmeleriydi. Sanat eserlerine nasıl bakıldığı bir problem olarak dursa da, sanatı gülünç bulanların gelecekte gülünç duruma düşeceklerini bilmelerini de isterim, ama yine de duyularımızın anlam oluşturma durumu belki de sanat için iyi bir başlangıç sayılabilir. Baudelaire'in Balzac ile ilişkilendirdiği hikâye dikkatimi çekmişti:

"Bir gün kendini güzel bir resmin –kırağıyla ağırlaşmış, serpiştirilmiş birkaç kır evi ve orta hâlli köylülerle bezeli, melankolik bir kış sahnesi– önünde bulur; bir süre zayıf bir dumanın yükseldiği küçük bir eve bakıp durur ve "Nasıl da güzel!" diye bağırır, "Ama ne yapıyorlar o kır evinde? Neler düşünürler? Üzüntüleri nedir? Bu yıl hasat iyi miydi acaba? Hiç şüphesiz ki ödeyecek faturaları var! (vurgu Baudelaire'e aittir)" [11] Bu hikâyenin basitliği sanırım bir izleyicinin söyleyebileceği erdemli cümleler olabilir. Sanat eleştirileri ile bezenilmiş yargıları bir kenara bırakarak, Yıldızlı Gece tablosunda görebildiklerimiz Baudelaire'in hikâyesinin resmi olurken, Bir Yaz Gecesi Rüyası'nın ışıltılı senfonileri arasında dokumacı Bottom'un [12] izleyicileri memnun etme çabası sanatın bütün bu hikâyesinin en dokunaklı sahnesi sayılabilir.

Mayıs 2024 ■

Dipnotlar:

(1) (2) Bir Yaz Gecesi Rüyası, W. Shakespeare'in eseri. 1594 yılında yazıldığı ve oynandığı bilinmektedir. Saray içerisinde ve çevresinde dönen olayların bir tür mitsel anlatımı oyunun geneline hâkimdir. Zorlu aşkların ve ihtirasların cesaretlendirdiği karakterlerin değişimleri oyunun lirik ve imgesel anlatımı ile oluşturulmuştur.

Yıldızlı Gece tablosu, izlenimci ressam Vincent Van Gogh tarafından yapılan yağlı boya tablo (1889), odasının doğuya bakan pencereden görünen Saint-Rémy-de-Provence köyünün gün doğuşundan hemen önceki görünüşünü resmetmiştir.

Her iki eserde de karanlık esas imgeler oluşlardır, karanlık bir ormanda yaşananların tragedyası Shakespeare ile anlatılırken, aynı karanlık içinde Van Gogh başka hayatları da bizlere hatırlatabiliyor.

(3) "Sanat Tarihinin Sonu", Hans Belting, İletişim Yayınları. Çeviren Mustafa Tüzel.

(4) "Marx'ın Sanat Felsefesi", Mihail Lifşits, s. 24, Fol Yayınları.

(5) E. Gombrich, Sanatın Öyküsü, Remzi Kitap.

(6) Staretz Zosima ve Ferapont Baba, Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşler romanında geçen manastır keşişleridir. Romandan bir alıntıyla bu iki karakterin kişilikleri ve toplumsal rollerini anlamak istersek kısaca şunu okumanızı önerebilirim:

"Nedir bu Staretz, diyeceksiniz. Staretz; ruhunuzu, iradenizi alıp kendi ruhuna, kendi iradesine bağlayan adamdır. Bir Staretzi seçmekle iradenizi kullanmaktan vazgeçerek onu tam bir teslimiyetle önderinize bırakmış oluyorsunuz. Kendilerini çileye, bu korkunç hayat okuluna girmeye gönüllü olarak mahkûm edenler ömür boyunca sürecek bir boyun eğiş ve her şeyi tanrıya bırakışla benliklerini sindirerek tam bir ruh özgürlüğüne kavuşmak umudundadırlar." ("Karamazov Kardeşler", F. M. Dostoyevski, s. 29, İş Bankası Kültür Yayınları.)

(7) Ressam Guido Reni (1575-1642), "Dikenli çalıdan taç giydirilmiş İsa" (1639-1640) tablosu, Sanatın Öyküsü, E. Gombrich, s. 22

(8) Aynı yerde, s. 53

(9) "Aşk ve Uygarlık", H. Marcuse, s. 149, May Yayınları, Çeviren: Seçkin Çağan.

(10) Sanatın Öyküsü, s. 9

(11) "Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor", Marshall Berman, s. 195, İletişim Yayınları.

(12) Bir Yaz Gecesi oyunu içerisinde yer alan Atina Dükü Theseus'la Amazonlar Kraliçesi Hippolyta'nın evlilik hazırlıkları için görevlendirilmiş dokumacı Bottom ve arkadaşları evlilik gecesi için Ovidius'un Dönüşümleri'nden bir inanışı (Pyramus ve Thisbe'nin aşk öyküsü) oyunlaştırmak isterler. Fakat bu çok sevilen trajik öyküyü kimseleri ürkütmeden ve ağlatmadan sahnelemek için ellerinden geleni yapmaya çalışırlar. Aksi hâlde huysuz Dük memnun kalmadığı koşulda bütün oyuncuları idama mahkûm edebilir. Bottom ve arkadaşlarının bu endişesi esas olarak oynamak istedikleri bu hüzünlü hikâyenin önüne geçmiştir. Shakespeare'in burada da bize sarsıcı bir dokunuş gerçekleştirmesi ayrıca hayranlık uyandırıyor.

Konumuz dışında ilgisi olan okurlar için, oyunda dikkatimi çeken bir diğer konu ise Bertolt Brecht'in Epik Tiyatro Kuramından bildiğimiz yabancılaştırma tekniğinin Bir Yaz Gecesi Rüyası içinde de kullanılması. 1600'lü yıllara kadar uzanan bu eserde yabancılaştırma efekti denemeleri ayrıca kuyucuları etkileyebilir.

Tüketim Çağında Sosyal Medya, Sanat ve Edebiyat

■ SIDDIK SERT

"Bu denemem kaç beğeni ve paylaşım alacak acaba?" Bu kaygı ile yazmaya başlıyorum. Dikkatinizi çekmiştir, sosyal medya paylaşımları artık tek tornadan çıkmış gibi birebir aynı olmaya başladı. Eskiler hatırlayacaktır, çocukluğumuzda su, evde ve sokakta çeşmelerden içilirdi. Şimdi ambalajı olmayan içme suyu yok. Doksanlı yıllardan itibaren kapitalizmin de giderek artan etkisiyle tüm dünyada hızla yaygınlaşmaya başlayan "Tüketim Çılgınlığı" tüm insanlığı tehdit eden devasa çevre sorunlarına yol açtı. İşte bu tüketim çılgınlığına dijital teknolojinin gelişimi ve buna paralel artan sosyal medyanın gücü sayesinde şimdi nur topu gibi bir yenisi eklendi; sanat ve edebiyatın sanal tüketimi...

Sabırsızlıkla her şeyin özünü yiyip, içip tüketiyoruz. Elde avuçta ne varsa bir çırpıda harcıyoruz. Hemen tüm sosyal medya uygulamalarında ilgi çekmek, dikkat oluşturmak, beğeni almak, en önemlisi de sosyal ortamlarda kendimizi ve bir konuya ilişkin düşüncelerimizi ifade etmek için ünlü yazarların, düşünürlerin, devlet adamlarının özlü sözlerini, şairlerin dizelerini, ünlü filmlerin dile pelesenk olmuş repliklerini gelişigüzel paylaşmaktan geri durmuyoruz. Hatta bu sosyal platformlardan iş ve kariyer amaçlı olanlarında bile bu tür paylaşımlar sürekli yapılıyor. Neden? Daha çok beğeni ve yorum alıp benliği ve egoyu tatmin amacıyla... Bu paylaşımlarla birlikte zaman zaman şöyle bol makyajlı, kısa etekli, esrarengiz bakışlı, filtreli ve afili bir fotoğraf eklemeyi de ihmal etmiyoruz. Tabii paylaşılan kompozisyona biraz gizem katmak amacıyla bir klasik eserin "Adacyo"sundan bir pasaj veya hafızalarda yer almış unutulmaz bir film müziğinin en can alıcı kısmını da ekleyerek...

Son zamanlarda bu paylaşımlara bir de akşam karanlığında sokak lambalarının kaldırımlardaki yağmur sularına yansıyan cılız ışıkları veya dolunayın parlak gümüşi ışığının deniz üzerindeki nazlı görüntüsünün resmedildiği pastel renkli tablolar da eşlik etmeye başladı. Aristo'dan Homeros'a, Platon'dan İbn-i Haldun'a kadar her türden özlü söz, aforizma, metafor, replik ve dizeler fotoğraf, müzik veya video eşliğinde fütursuzca kullanılıyor. Kafka'dan Dostoyevski'ye, Nâzım Hikmet'ten Yaşar Kemal'e, Sebahattin Ali'den Küçük İskender'e varıncaya kadar insanın yüreğini parçalayan sözler, dizeler, deyişler veya eserden bir bölüm hemen her gün sosyal medyada karşımıza çıkıyor.

"O güzel insanlar o güzel atlara binip gittiler! İyi de paylaş paylaş nereye kadar? Daha şimdiden hemen hepsini ezberledik. Elimizdeki telefonlarda her gün bu tür paylaşımları görünce insanın ruhuna dokunan bir etkisi de kalmıyor doğrusu. Dahası Yaşar Kemal'in "Ağalık ve sömürü düzeni"ne karşı verdiği mücadeleyi anlattığı İnce Memed romanının başkarakteri veya onun gibi toplumsal sorunlarla mücadele eden ulvi kişiler için kaleme aldığı bu tümce enflasyona uğrayarak takımını bırakıp milyon euroluk transfere imza atan bir teknik direktörün ardından söylenip paylaşılıyor.

Dön dolaş hep aynı şeyler paylaşılıyor, sıkıldık artık. Eee, yenisi? Yenisi yok. Daha doğrusu yetişmiyor. Yetişemiyor. Her devrin kendisine mahsus bir sanat anlayışı vardır. Sosyal medyada hep dolaşan bir söz var; "Konfor alanından başarı çıkmaz!" Çok doğru, maalesef konfor alanından sanat da edebiyat da yetenek de çıkmıyor. Bunu kabullenmek zor ama gerçek... İnşaatlarda fabrikalarda işçilik, sanayide tamircilik, köyde hayvancılık, pamuk tarlalarında ırgatlık veya mevsimlik işçilik yapmadan, böyle bir birikimden yoksun olarak hayatı içselleştirmeden, dünyayı gözlemlemeden, insanları tanımadan nasıl sanatçı ve edebiyatçı olunacak? Şu teknolojik çağda yetişen yenileri de eskilerin yerini asla tutamıyor. Plazalarda, alışveriş merkezlerinde, rezidanslarda yaşayan veya yaşama azminde ilerleyen yeni kuşak sanatçıların ürettiği roman, öykü, şiir, resim de sanatsal anlamda bir noktadan ileriye gidemiyor. Ve yenileri gelmeyince de eskileri sosyal medya platformlarında harcanıp tüketiliyor. Olaya şu açıdan bakmak da mümkün, sosyal medyada her gün göz önünde olmaları aslında o eserlerin ve üreticilerinin fikirlerinin yayılmasını kolaylaştırması daha geniş kitlelere ulaştırılması anlamında katkı da sağlayabilir. Ancak amaç o değil ki.

"Gel gelelim beter bize kısmetmiş!" Şimdi sadece beğeni almak, dikkat çekmek ve ünlü olmak için kullanılıyor bu dizeler. Ah! Ahmed Arif! Eskittiğin prangalar kimin umurunda! Ama gel gör ki bizler şimdi daha beter durumdayız. Herkes her şeyi paylaştı. Hem de kaçıncı kez. Okuduk, izledik, yaşadık, duyumsadık... Ya sonra? Sonra ne yapacağız? Her sanat eserinin belirli ve sınırlı bir zaman ve mekân çerçevesinde oluştuğunu düşünürsek bu bağlamda yarına ne kalacak? Şimdiden yapay zekâya roman, şiir yazdıranlar, resim yaptıranlar var. Artık bir süre onlarla idare edeceğiz herhâlde. Karamsar olmayalım diyorum ama eskilere kıyasla yeni yetme birkaç yazar ve şairin de öyle dişe dokunur, ruha seslenir bir eser yarattığı da söylenemez. Hele bazıları sosyal medyadan arakladıkları birkaç özlü söz ile internet-

bir göç senfonisi

■ ŞÜKRAN BAĞCIK

eyy gökyüzü kadar mavi
hasretlerimi türkülediğim mülteci kent
işte gidiyorum
ışığı çalınmış çocuk gözlerinin
buğulu bakışlarını
doldurup yürek boşluğuma
bütün turuncu güzellikleri sana bırakıp
çekiliyorum kıyılarından
gidiyorum yanıtsız sorular iklimine

sevdamın koylarında büyüttüğüm
iki kır çiçeği bıraktım avuçlarına
biri şiirde mısra
biriyse türküde ezgi
iki kol nehir/iki bıçak yarası
dinmeyen iki ince sızı

yollarına sevdamın ayak izlerini
gökyüzünün derinliklerinden gülümseyen
sesine tutunduğum
ve denizin en koyu mavisi kadar derin duran
dostluklar bıraktım bir de sana

sesimin yankısını yitirdim çoktan
belleği yalnızca suya ayarlı
hüzün bulutları geçiyor içimden
gidiyorum elsiz ve evsiz
ben ki yeryüzünün
kişi başına en fazla acı
ve zulüm düşen
düş ve direnç ikliminin
sevda firarisiyim
ol bildik aşklar yolculuklar
ve gitmeler
nere doğumluysa
oralıyım işte

hesabını tutmuyorum
aşkların ayrılıkların
yolların ve yolculukların
hesabını tutmuyorum
alıp başımı gitmelerin
kara gecelerin
ateş gecelerin
zehir zemberek ihanet gecelerin

gittikçe daralan ateş çemberinde
büyüyen öfke
isyana dururken yüreklerde
kar yangını zamanlara inat
tutup sevda düşlerinin kanatlarından
uçabilmek umuda

ayrılık vakti
hüzün çöküyor üstüme
üşüyorum
sevda teninin kokusuna hasret
milyon yüzlü milyon çığlıklı bir kentin
usulca ilişip kıyısına
„MERHABA“ diyorum...

ten "Kes-kopyala-yapıştır"la roman yazmaya, şiir dizmeye çalışıyorlar. Ancak sırıtıyor. Bu yeni yetmelerden sosyal medyada bol miktarda ve sıkı takipçisi olanlar birazcık da reklam sayesinde iyi bir yayınevi ile anlaşabilirlerse ne âlâ; yok o da olmayınca genç şair ve yazarlar kendi çöplüklerinde birkaç tacir yayıncı elinde debelenip duruyor.

Sonuçta edebiyat ve sanatın sadece özünü tüketerek derinleşemiyoruz. Bir bakıma yüzeysel kalıyoruz. Bir diğer sorun da tüketim çağının aynı zamanda bir rekabet ortamı yaratması/dayatması. Rekabet edilecek konu ise kişinin kendi bedeni, boş vakitleri, uykusu, yaşamı... Gelişim kavramının sizi bir rekabet ortamına çektiği doğru. Örneğin hızlı okuma diye bir yöntemle hiçbir şeyi kaçırmadan ayda otuzkırk kitap okumanın mümkün olduğu söyleniyor. İyi de hızlıca okunan bir kitaptan –sırf okumuş olmanın dışında– nasıl bir yarar sağlanabilir? Buna paralel günümüz sosyal medyasında irrasyonel biçimde bir eleştiri kültürü artış gösteriyor. Herkes her şeyi fütursuzca eleştirebiliyor. Ve bunu yaparken de yine sosyal medyanın olanaklarını kullanarak destekleyici mahiyette görsel ve işitsel materyaller eklemeyi de ihmal etmiyor.

Mona Lisa, Mona Lisa olalı böyle eziyet görmemiştir. Sergilendiği müzeden çalındığı için tablonun yaratıcısı Leonardo Da Vinci'nin Ortaçağ'da yaptığı diğer tablolarından çok daha ünlü olduğundan tutun da dünyada kaç imitasyonunun olduğuna kadar her detayı sosyal medyada didik didik edildi. Hitit, Asur, Sümer uygarlıklarındaki oyma ve kabartmalarda elinde kadın çantasına benzer nesneler taşıyan figürlerin ne anlama geldiğinden Birleşik Krallıktaki Stonehenge'ye kadar, Dostoyevski'nin yoksullukla geçen yaşamından Caravaggio'nun eserlerinde gelen ışığın yönüne kadar antik ve mitolojik dünyadan günümüze tüm bu eserlerin sadece öz suyunu emerek tüketip kalan kısmını posa olarak atıyoruz. Sonuçta sürekli tüketiyoruz; sanatı da edebiyatı da... ■

Mekânlar ve tanıklıkları

■ **Prof. Dr. ŞÜKRÜ ASLAN** (*)

Geçtiğimiz hafta sonu bir grup tıp doktoru ile birlikte Dersim'in Ovacık ilçesinde, **Munzur Gözeleri**ni ziyaret ettik. Gruptaki çoğu kişi, bu müstesna mekânı ilk kez görüyordu ve bu nedenle **Munzur Gözeleri** merak konusuydu. Gerçi gezi Dersim coğrafyasına dair sert askeri müdahale kararının alındığı 4 Mayıs 1937'nin yıldönümüne denk gelince, 'politik kontrol ve gerilim' daha net izlenebiliyordu ama yine de bir bahar gününde, yeryüzünün bu müstesna coğrafyasında, **gözelerin** gözleriyle buluşmak güzeldi.

Yıllar önce yaşlı bir Dersimli **Munzur Gözeleri**ni "Xızır'ın yeri" olarak nitelemişti. Tam da bu yüzden yüzyıllar boyu oraya yıkıcı bir duygu ile dokunmak, kötü ve tehlikeli bir girişim olarak algılanmıştı. Bu söylem aynı zamanda bu müstesna mekânı koruyan bir yasasız güç demekti. Zira Xızır'ın hatırasına saygı-itimat Dersim Alevilerinde çok güçlü bir inançtı. Fakat zaman içinde politik müdahalelerin konusu oldukça bu müstesna mekân türlü-kötü vakalara tanıklık etmiş ve öyküsü de giderek karmaşık hâle gelmişti. 20. yüzyılın ilk yarısında bu coğrafyaya dışarıdan gelenler mekânı 'Allah'ın millete bahşettiği bir güzellik' olarak tarif etmişlerdi. Eh, millete bahşedildiğine ve milleti de onlar temsil ettiğine göre, mekâna her türlü müdahaleleri için yollar açılmıştı. Yegâne engel 'yerliler'di.

••••

'Yerlilik', kolonyalist eğilime işaret eden modern terminolojinin bir sözcüğüydü. Dersim'de yerli geleneklere ve nüfusa müdahalenin neticelerinden biri, Xızır'ın yeri olan ve bu nedenle yıllar boyu dua edilen, mum yakılan, niyaz dağıtılan bu mekânın dönüşümüydü. **Gözeler** giderek yoğun bir şekilde asker-sivil devlet yöneticilerinin uğrak yerine dönmüştü. Belgelere göre 1930'lu yıllarda Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Komutanlar, Sağlık Bakanı, İçişleri Bakanı, Valiler, müsteşarlar ve daha pek çok kişi **Munzur Gözeleri**'ni görmeye gelmişti. Onların gelişlerini kolaylaştırmak için daha 1929 yılında

Hozat'ı Ovacık'a bağlayan bir de karayolu yapılmıştı. 18 yaşına gelmiş erkek vatandaşları yol, tünel ve köprü yapımında çalışmaya mecbur eden 'Şoseler ve Köprüler Kanunu' da o yıl çıkarılmıştı.

Devlet yetkililerinin Munzur coğrafyasına ilgisi nedeniyle daha 1925'te **gözelerin** etrafındaki köylerde 'Türk nüfusun' kayıtları da tutulmuş, raporlara yazılmıştı. **Gözelere** dair yeni 'milli ve dini' söylem de büyük ölçüde o süreçte üretilmişti. Mesela çoban Munzur'un 'ağa'sının Hac'ca gittiğine dair tevatür, o söylemin bir örneğiydi. Gerçekle ilgisi yoktu elbette. Çünkü 'Munzur'un ağası' da, başkaları da inanç gelenekleri gereği 'Hac'ca zaten yabancıydılar.

••••

Yönetici zevatın Munzur Gözelerine yönelik ilgisi 1937-1938'de topyekûn bir kıyım-kırım harekâtına dönüşmüştü. Sözlü anlatılara göre Munzur'a asker akıyordu. Gazeteler 1937'de 25 bin askerin Dersim'e geldiğini yazmışlardı. 1938'de hem asker sayısı çok daha artmış hem de yapılanlar tam bir vahşete dönüşmüştü. Xızır'ın yeri olarak **Munzur Gözeleri**'ni, gözleri gibi koruyanlar kuytu köşelerde süngülerle, silahlarla ya da kayalıklardan atılmak suretiyle topluca öldürülmüşlerdi. Tarihte örneği az görülen bir vahşet zamanıydı ki bir hatıratta yazıldığı gibi 'Tanrı bile korkup saklanmıştı'. Bu kırımda Ovacık'ın 85 köyünden 43'ü haritadan silinmişti.

Katliamın komutanı Abdullah Alpdoğan 1938 yılı sonbaharında yeniden **Munzur Gözeleri**'ne gelmiş ve burayı 'Türkiye'nin kür yuvası yapacağını' söylemişti. Ülkenin ve hatta dünyanın pek çok ülkesinden insanlar buraya gelerek iki üç hafta tedavi olacak ve şehirlerine, işlerine sağlıklı olarak döneceklerdi. Nasıl olsa bu coğrafyanın kadim kültürleri, yani 'yerlileri' artık neredeyse yoklardı.

Gözelerin gözleri kim bilir daha neler görmüş, nelere tanıklık etmişti. Bu kıyım tarihini biraz bilenler için, Munzur'un gözeleri, aslında sürekli akan gözyaşları gibidir. Gözyaşlarının hazin öyküsünü bilemeyince, gözelerin ruhunu hissetmek de zordur. Herhâlde bu sebeptendir, gözelerin bulunduğu alan iyi bir mesire yeri olarak düzenlenmiş görünüyor ama mekânda geleneğin ruhu yok, tanıklıklarından ise herhangi iz bile yok. Tarihinden azade sanki...■

(*) Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
(8 Mayıs 2024 tarihli BirGün gazetesinden alınmıştır.)

bir hançer

■ HASAN SEÇKİN

bir hançer bulmalıyım, tez elden
bir hançer ki, duruşu sımsıcak
bir hançer ki elim ayağım, bedenimde
ola ki, hudutsuz bir kavgaya girende
nabzı, nabzımda atacak...

bir hançer bulmalıyım, tez elden
bir hançer ki, sapı kehribar
ve çeliği usturadan keskince
en karanlık gecelerde bile
yüreği, yalım yalım yanacak...

bir hançer bulmalıyım, tez elden
anamdan öğrendiğim, ilk kelime gibi
dilimin üstünde duran, o yakıcı acı
ve ucu kurşun bir kırbaç gibi, şakıyarak
dişlerimin arasında parlayacak...

bir hançer bulmalıyım, tez elden
her adaletsizliğe karşı koyacak
çeliği buz gibi soğuk, parıltısı sıcak
Ali'nin Zülfikar'ı gibi heybetlice
ucu, kim bilir kimlere dokunacak...

bir hançer bulmalıyım, tez elden
bu çığlık çığlığa suskunluğumu bitiren
ve şiirimin, her satırındaki kelimelerde
yarınlara, umut ışığı taşıyacak
ve karanlığı, kalbinden vuracak...

bir hançer bulmalıyım, tez elden
ve bir karanfil gibi taşımalıyım, göğsümde
o ki, hükmümüze kuruldu dar ağaçları
ve kara ferman asıldı boynumuza
kırılsın kalemim, oldu olacak...

2018 - Mart 2020

Yeter Sivri

Yasemin Sivri

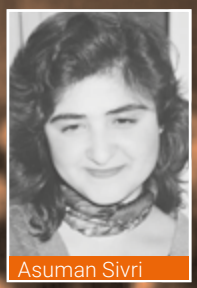

Asuman Sivri

MADIMAK KATLİAMI ADALET ARAYICILARINDAN BİRİNİ DAHA KAYBETTİK...

Yeter Sivri hayata gözlerini yumdu

MUSTAFA DEMİR

Yüreği yaralı bir anne, yüreğimizi yakarak aramızdan ayrıldı. Huzur içinde dinlensin.

Yeter Sivri, Sivas Madımak Oteli'nde 2 Temmuz 1993 tarihinde katledilen 33 kültür elçilerinden Yasemin ve Asuman Sivri kardeşlerin anneleriydi. Bu ağır acıya yüreği 31 yıl dayanabildi.

Yeter Sivri, yoksul köylü diyebileceğimiz bir ailede Çorum'un Alaca kasabasının Koçhisar Köyü'nde, 1952 yılında dünyaya geldi. Babası Veli Çetin ve annesi Güley Çetin yoksuldular ama çalışarak ailelerini geçindiren onurlu insanlardı. Üç kız çocukları oldu. Onları "muhanete muhtaç" bırakmadılar.

Yeter Sivri büyüdü, Perçem Köyü'nden Ahmet Sivri ile evlenerek Ankara'ya yerleşti. Ahmet Sivri işçi olarak çalışıyordu. Yeter ve Ahmet Sivri çifti baş başa vererek üç evlatlarını başarıyla yetiştirdiler. Anne ve baba her şeylerini çocuklarına adamışlardı. Yalçın liseyi bitirdi, Erzurum'da üniversite okumaya başladı. Siyasi ortam çok gergindi. Erzurum Üniversitesi faşistlerin kontrolünde idi. Yeter biricik oğlu Yalçın'a bir şey olmasın diye Erzurum'un yollarını çok aşındırdı.

Yasemin liseyi bitirdi. Siyasi konularla yakından ilgileniyor, halkın refahının sosyalist bir sistemde gerçekleşebileceğine inanıyordu. Ankara Hacettepe Üniversitesi'nde felsefe okumaya başladı.

Asuman lise üçüncü sınıfta okuyordu.

Yeter Sivri, kızları ile haklı bir gurur duyuyordu. Onlarla birlikte bilinç ve kültürünü besliyordu. Onlara ayak uyduran bir anne olmaya çalışıyordu.

Asuman ve Yasemin birlikte Ankara Dikmen'de bulunan Pir Sultan Abdal Derneği'nin sosyal faaliyetlerine katılıyorlardı.

Ahmet Sivri'nin abisinin oğlu Rahmi Sivri Hollanda'da yaşıyordu. Sınıf bilincine erişmiş bir aydındı. Hem Türkiyeli hem de Hollandalı emekçilerle iyi ilişkileri vardı. Hollandalı Carina Cuanna Türkiye'de kadınlar üzerine bir araştırma yapmak istiyordu. Rahmi Sivri, Carina ile Sivri ailesinin bağlantısını sağladı, Carina, Ankara'ya gelip bilimsel çalışmasına başladı. Asuman, Yasemin ve Carina kısa sürede kaynaşıp arkadaş oldular.

Yıl 1993 aylardan Temmuz idi. Pir Sultan Abdal Kültür Dernekleri, büyük köylü devrimcisi Pir Sultan Abdal'ın memleketi Sivas'ta bir kültür şenliği düzenliyordu. Yurdun her yöresinden katılımcılar gelecek ve görkemli bir kültür şenliği gerçekleştirilecekti. Bağlamalar çalınacak, deyişler ve türküler söylenecek, semahlar yürünecek, yazarlar, aydınlar konuşacak, kitaplar, şiirler okunacak, halka kültür ve bilinç götürülecekti.

Carina bu faaliyet esnasında bilimsel çalışmasını daha iyi yapabileceğini düşünerek Sivas'a gitmek istedi. Yasemin ve Asuman, Carina'nın birlikte gitmesine razı değillerdi. Yaşam koşullarının uygun olmayacağını düşünüyor, karşı çıkıyorlardı. Bilimsel çalışması için her türlü zorluğu göze almış olan Carina kararlı idi ve birlikte gitmeye karar verdiler.

Devletin ve şeriatçı güçlerin kirli emellerinden bihaberdiler. Pusuya

yatmış karanlık güçlerin kültür ve bilim düşmanı yüzlerini tanımıyorlardı. Bunları tanıyan, bilen festival yöneticilerinin ise "devlet bilinci" körelmişti. Devlete güven besliyorlardı.

"Çok kötü bir şey oldu." Madımak Oteli yirmi bin kişinin "Allahu Ekber" nidaları ile ateşe verildi. Devlet güçleri âdeta seyirciydiler. 33 kültür elçisi, iki otel görevlisi ve iki saldırgan olmak üzere otuz yedi kişi bu yangında can verdiler.

Yeter Sivri ve Ahmet Sivri için yeni bir yaşam süreci başlamıştı. En kıymetli iki yavrusunu kaybetmiş anne ve baba için artık kaybedecek ne kalmıştı ki?

Adalet mücadelesine odaklandı yaşamları... Acılar da insanları kardeş kılabiliyor. Otuz üç kültür elçisinin yakın akrabaları, avukatları ve dostları ayrılmaz bir bütün olup adalet mücadelesini birlikte sürdürdüler.

Yeter Sivri eğilmeden, boyun bükmeden, tuzaklara düşmeden, dobra dobur tavrı ile otuz bir yıl aralıksız bu adalet mücadelesinde ömür tüketti. Sadece iki evladının değil, otuz üç kültür elçisinin acılarına mücadeleci yüreği ancak otuz bir yıl dayanabildi.

Mahkemelerde katiller ailelere saldırdı. İktidarlar katilleri kolladı, polisler mahkeme önlerinde aileleri ve avukatları sürüklediler. Bakanlar katilleri cezaevlerinde ziyaret ettiler... Tek yumruk olmuş aileleri, avukatları ve dostlarını yıldıramadılar...

Bir mahkeme çıkışında bir gazeteci Yeter Sivri'ye sordu: "Memnun musunuz?", "Evlatlarınızın katilleri idama mahkûm edildi."

Yeter Sivri şu cevabı vermiştir: "Niye memnun olayım, evladım? Benim çocuklarımı geri getirmez. Kaldı ki, onların da birer annesi var."

Evet, iki evladının, toplamda otuz üç canın büyük acısına rağmen Yeter Sivri bunları söyleyecek bilince erişmişti. Kızlarıyla birlikte olgunlaşmış anne, mücadele içinde çok daha olgunlaşmıştı.

Adalet mücadelesinde davanın, katillerin ve azmettirenlerin peşini can verdiği 24.04.2024 tarihine kadar hiç bırakmadı.

Cenaze töreninde ozan Dertli Divani Yeter Sivri'nin mücadeleci kişiliğine vurgu yapan bir konuşma yaptı...

Madımak katliamında kardeşi Gülsün Karababa'yı kaybetmiş olan Zeynep Karababa bir deyiş seslendirdi.

Sivas Davası avukatlarından Şenal Sarıhan cenaze töreninde kısa bir konuşma yaptı...

Bu takip görevini ertelemeksizin sürdürmek devrimci, demokrat ve insan haklarından yana herkesin görevidir.

Yeter Sivri, 25 Nisan Perşembe günü kendi istediği gibi, bağlamalarla, deyişlerle, türkülerle toprakla buluşturuldu. Ankara Oran Pir Sultan Abdal Cemevi'nde gerçekleştirilen cenaze törenini ozan Dertli Divani yönetti. Yeter Sivri, bir Sivas katliamı protestosunda Dertli Divani'den bunu istemişti. İsteği gerçekleşti. Cenaze töreninde Sivas'ta katledilenlerin yakınları, akrabaları, köylüleri, Alevi örgütleri, örgüt yöneticileri, devrimci demokrat kişiler hazır bulundular. Dertli Divani, Yeter Sivri'nin mücadeleci kişiliğine dikkat çekerek: "Onun duruşu, mücadelesi her daim bizimle olacak" dedi.

Rahmi Sivri, Hollanda'dan Carina'nın annesinin başsağlığı dileklerini ve selamını getirdi.

Karşıyaka mezarlığında önce Sivas katliamında yaşamını yitirenler anısına yapılmış olan Anıt Mezarlar ziyaret edildi. Sonra türkülerle, deyişlerle ve konuşmalarla Yeter Sivri annesinin mezarında toprakla buluşturuldu.

Madımak katliamında kardeşi Gülsün Karababa'yı kaybetmiş olan Zeynep Karababa herkesi yasa boğan bir deyiş seslendirdi. Genç Menekşe'nin sessiz ve yürekten ağıtı yürekleri acıyla dolduruyordu.

Dava avukatlarından Şenal Sarıhan şu kısa konuşmayı yaptı:

"Aslında bugün hepimiz konuşma özürlüyüz. Bir annenin acılarla otuz yıl nasıl mücadele ettiğine tanık olmuş bir kadın olarak, bir anne olarak konuşuyorum; bu aslında ülkemizin sızısı, ülkemizin acısıdır. Ama ben, acılar kadar daha büyük bir şeye de tanıklık etmiş bir arkadaşınızım. O tanıklık, 30 yıldır devam eden bir davanın kapısında dimdik duran anaların tanıklığıdır."

Katliamlarda zaman aşımı geçersizdir. Adalet yerini bulana kadar davanın takipçisi olmalıyız. Ancak o zaman Yeter Sivri ve diğer kaybettiğimiz değerlerimiz toprakta huzur bulurlar. ■

SİVAS KATLİAMI ve BENDEKİ İZLERİ

■ **HEDAVET DEMİR**

Günlerden 02 Temmuz 1993. Ankara'dayım. Gece... En alt katta, salonda, tek başıma oturuyor, devlet televizyonunda bir müzik programı izliyorum. Televizyon salonun bir ucunda, ben ise salonun diğer ucunda pencere kenarında oturuyorum. Program sırasında ekranda alt yazı geçti. Sivas'ta olaylar çıkmış, Asım Bezirci, Nesimi Çimen ve daha başka isimler... Ölmüşler...

Yerimden fırladığım gibi televizyona doğru koştum. Kafamı eğerek alt yazının yok olduğu yere doğru baktım. Sanki geçen, bir kısmını kaçırdığım alt yazıyı o şekilde okuyabilecekmişim gibi!!! Yine bir alt yazı... Detaylı bilgi haberlerde verilecekmiş!!! Haberler bu müzik programının sonunda...

O zamanlar tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de devlet televizyonlarının yanında özel televizyonlar da yayına girmişti. Onlara geçtim, ancak hiçbirinde bir haber yok. Tekrar devlet yayınına geçtim. Oysa bir süre önce, şimdi tam hatırlayamıyorum, ya televizyon programcısı ya da bir gazeteci trafik kazasında hayatını kaybedince; televizyon kanalları yayınlarını yarıda keserek kazayı detaylı olarak görüntülü anlatmışlardı. Şimdi ise Türkiye'nin önemli yazarları ve sanatçılarının öldüğü olayla ilgili olarak eğlence programı kesilmiyor, devam ediyor!!!

Ben daha birkaç hafta önce Berlin'de, Teknik Üniversitesinin bir konferans salonunda Asım Bezirci'yi dinlemiştim. Nesimi'yi evimizde misafir etmişliğimiz olmuştu.

Böyle değerli insanların ölümü alt yazıyla geçiştiriliyordu. Programın bitmesini bekledim. Program bitti. Haberlerin başlaması gerekiyor. Haberler verilmedi. Başka bir program başladı. Olacak şey değil! Ancak programda olmayan bu yayın da bittikten sonra haberler verildi. Sivas'ta olaylar çıkmış, ölenlerin bir kısmının isimleri okundu. Aziz Nesin'in otelin üst katlarından arkadaşı Lütfü Kaleli'nin himayesinde itfaiye arabasının merdivenlerinden indirilişini ve bir itfaiyecinin Aziz Nesin'i tartaklayışı gösterildi. Aziz Nesin, görevi onu kurtarmak olan itfaiyeci tarafından tartaklanıyor!!!

03 Temmuz Cumartesi sabahı. Hemen gazeteciden gazeteler alıyorum. Olayı gazetelerden okuyorum. Hemen hemen neredeyse bütün yazı ve yorumların hepsinde Aziz Nesin'e ateş püskürülüyor. Bazı sözde aydınlar da "Müslüman mahallesinde salyangoz satılmaz," diyor ve onlar bile Aziz Nesin'e yükleniyor...

Öğlene doğru görümcem telefon ediyor. Yeter'in büyük kızı Yasemin Sivas'taki olaylarda ölmüşmüş, Dikmen'e Yeter ve Ahmet enişteye gidiyorlarmış, onlarla birlikte gitmek istersem bize uğrayarak beni de arabayla alacaklarmış. Gideceğimi söylüyorum. Gelip alıyorlar. Hep birlikte Dikmen'e gidiyoruz.

Ev ana baba günü. Her yer tıklım tıklım dolu. Yeter salonda ağıtlar yakıyor. Kapıdan girdiğimi görünce "Hoş geldin. Alev'imiz Londra'dan kızlara kart göndermişti. Kart Alev kokuyor diyerekten kızlar kartı gece yastığın altına koyup öyle uyuyorlardı," diyerek karışladı beni. Sakinleştirici iğneler vurulmuş Yeter, Yasemin üzerine ağıtlar yakıyordu. Yeter ağıtında Yasemin'in üniversiteyi nasıl kazandığını, neler yapmak istediğini, gelecekte çalışmaya başladığında onları bu yoksulluktan kurtarmayı amaçladığını dile getiriyordu. Arada bir susuyor "Yoruldum dostlar. Biraz da siz ağıt yakın," diyerek sessizleşiyordu.

Yeter kapıdan içeri giren herkesi o kişiye uygun bir sözle karşılıyor, hoş geldin diyordu. Örneğin "Hani kına gecesine gelecektiniz! Bak ne için geliyorsunuz vs. vs."

Orada öğreniyorum ki Dikmen'de bir Pir Sultan Abdal Kültür Derneği varmış. O çevredeki gençlerin çoğu bu dernekteki tiyatro, semah ve diğer kültür çalışmalarına katılıyorlarmış. Yeter ve Ahmet enişteninYasemin'i derneğin kitap sorumlusu olup, Asuman derneğin Semah ekibindeymiş. Pir Sultan Abdal Derneği'nin Sivas'ta, Valilikle birlikte düzenlediği Kültür Festivaline katılmak üzere Asuman ve Yasemin de dernek çevresiyle birlikte otobüsle Sivas'a gitmişler. Onların yola çıktıkları gün Erzurum'da üniversitede okuyan Yeter ve Ahmet enişteninoğlu Yalçın Ankara'ya gelmişmiş ve "Ah keşke Ankara'ya daha önce gelebilseydim. O zaman ben de sizinle Sivas'a gelirdim," diyerek onları yolcu etmişmiş.

Bir de Hollanda'dan üniversitedeki bitirme tezi için araştırma yapmaya Türkiye'ye gelmiş ve Yeterlerde kalan, Carina Cuanna Thuijs isimli kız öğrenci de kızlarla birlikte Sivas'a gitmek istemiş. Bizim kızlar "Sen orada nasıl yaparsın? Bakarsın orada tuvalet falan yoktur, dağda bayırda yapmak durumunda kalırız, senin için zor olabilir," demişler. O da "Olsun. Siz nerede kalırsanız, ne yaparsanız ben de yaparım. Sizden ayrılmam," diyerek birlikte gitmişmiş. Ölenler arasında o Hollandalı öğrenci kız da varmış. Asuman'dan ise henüz bir haber yok. Dikmen'den giden 17 gencin öldüğü söyleniyor...

Kaynım Tuna Sivas'ta ilaç dağıtımında çalışan

bir arkadaşını telefonla arıyor ve kızların isimlerini söyleyerek araştırmasını rica ediyor ve akşam tekrar arayacağını söylüyor. O zamanlar şimdiki gibi cep telefonu yok. Ev ya da iş yeri telefonları üzerinden bağlantı kuruluyor. Akşam saat 19.00 gibi Tuna arkadaşını tekrar telefonla arıyor. Ayakta konuşurken Tuna'nın dizlerinin bağı çözülüyor, yere çöküyor. Haberlerin kötü olduğunu anlıyoruz.

Sonra Tuna sadece bize Asuman'ın da öldüğünü söylüyor. Bu durumdan evde bizim dışımızda kimsenin haberi yok. Saatler geçiyor. Dışarı gidip gelenler var. Herkes bir haber bekliyor ama yeni bir şey yok. Sabaha karşı çıkan gazetelerde ölenlerin isimleri arasında Asuman'ın da adı yazıyormuş. Dışarıdan eve gelenlerin hepsinin yüzü asık. Onlar da öğrenmişler ancak Ahmet enişteye, Yeter'e ve Yalçın'a yeni durum anlatılmıyor.

04 Temmuz Pazar... Sabahtan Tuna, Ahmet enişte ve daha birkaç kişi cenazeleri almak için Ankara'dan Sivas'a doğru arabayla yola çıktılar. Ahmet enişteye Asuman'ın da öldüğü söylenmedi. Nasıl olsa orada öğrenecekti. Varsın geç öğrensin... Tabii aynı şekilde Dikmen'deki diğer gençlerin aileleri de arabalarla Sivas'a doğru yollara düşmüşlerdi...

Gündüz evde Yeter yine ağıtlar yakıyor Yasemin için. Yeter'i "Bak Yalçın var. O genç. Senin ona örnek olman gerek. Öyle kendini kapıp koy verme," diyerek sakinleştirmeye çalışıyorlar. Yalçın'a da "Bak sen bu günlerde annene babana destek olmalısın," uyarılarıyla teselli veriliyor.

Bir ara Yalçın Yeter'in bulunduğu salona geliyor, başını annesinin dizlerine koyuyor ve "Anne, neden böyle bir şey başımıza geldi?" diyerek ağlamaya başlıyor. Salon dopdolu ve çıt çıkmıyor. Yeter onun saçlarını okşayarak "Ne yapalım oğlum. Bak biz yine şanslıyız. Başkalarının çifte kuzuları gitti," der demez salonda bir ağıt koptu. Ama ne ağıt!!! Bunun üzerine Yeter sustu, çevresine şöyle bir bakındı ve aynı sakinlikle bir süre daha Yalçın'ın saçlarını okşadıktan sonra çevresindekilere Yalçın'ı almalarını işaret etti. Yalçın'ı dışarı götürdüler.

Yalçın salondan çıkar çıkmaz Yeter salondakilere dönerek "Demek Asuman da ölmüş... Bana demediniz. Ben de hep Yasemin'e ağıt yaktım, Asuman'a haksızlık ettim," diyerek bu kez Asuman için ağıda başladı...

Akşam oldu, Sivas'tan dönen dönene... Cenazeler Numune Hastanesinde morga bırakılmış. Dikmen'den Doğan ailesi de oğulları Serdar (21 yaşında) ve Serkan (19 yaşında) cenazelerini almaya gitmişler. Sivas'ta bir bakarlar ki morgdaki oğullarının biri; Serdar yaşıyor.. Oğullarını aldıkları gibi doğru Ankara'da Numune Hastanesine...

Serkan Numune Hastanesi'nde morga yatırılırken Serdar Ankara Numune Hastanesi'nin yoğun bakımına yatırılıyor, komada...

Aile, çevresi ve neredeyse herkes bir umuda yakalandı!!!

Her gün hastahaneye gidenler bekleniyor ama gelenlerin hepsinin yüzü asık. Değişen bir şey yok. Serdar komada... Nihayet beşinci gün hastahaneden dönenlerin yüzü gülüyordu ve büyük umutlarla beklenen haberi getirdiler. Serdar kendine gelmişti. Bu müjdeli haber ölü evlerinde bir bayram havası estirdi.

Doğan ailesine hem başsağlığı hem de göz aydınlığına gidiyoruz. Orada Almanya'da tanıdığım Besi teyze ile karşılaşıyorum. O da, ben de şaşırıyoruz. Meğer Serdar ve Serkan Doğan, Besi teyzenin yeğenleriymiş. İşte yaşam bu. Nerede, nasıl, kimlerle karşılaşabiliyor insan.

Sivas'taki Kültür Festivali'ne katılan ve katliamdan kıl payı sağ kurtulan sanatçı ve o zaman milletvekili olan Arif Sağ Dikmen'de oturan aileleri ev ev dolaşarak başsağlığı diledi. Ahmet enişte ve Yeter'e de başsağlığı için geldi. Bu karşılaşma ikimizin de beklemediği bir şeydi. İkimiz de şaşırdık. Arif Sağ 80'li yıllarda konser için Berlin'e geldiğinde eşi Yıldız Hanımla birlikte bizim evde kalmışlardı. Tanışıyorduk. Ama böyle bir günde bu şekilde karşılaşacağımızı hiç ama hiç düşünmemiştik.

Sonra cenazelerin çoğu, birkaç istisna dışında, benim de katıldığım görkemli bir yürüyüşün sonunda Ankara'da, Karşıyaka Mezarlığı'na defnedildi.

Sonunda olay zaman aşımı nedeniyle kapandı. Yetkililerce bu sonlanış televizyonlarda müjde verircesine duyuruldu.

O zaman ve sonra yetkili yetkisiz herkes olay üzerine konuştu, konuşuyor... Olayın başında başka, sonrasında başka konuşanları da yaşadım.

Sivas katliamı yaşamımda beni derinden sarstı. Yaşama, kendim dâhil herkese olan güvenim yıkıldı. "Denize düşen yılana sarılır" atasözünün içeriğini direkt kendimde yaşadım. Olayın hemen ardından sonra yazdıkları yazılarda Aziz Nesin'i sorumlu tutanlar, birkaç gün sonra Aziz Nesin'in yaptığı basın toplantısının ardından yüz seksen derece dönerek yazdıklarının tersini özeleştiri yapmaksızın kaleme aldılar. Böyle durumlarda bu tür insanları onaylamayan ben; bu şekilde çark etmelerine sevindim âdeta. Yoksa olayı yakından tanımayan halk, katliamı çok farklı değerlendirebilir ve gerçekleri kitlelere ulaştırmak zor olacağı gibi gerçek yalanlarla ters yüz edilebilirdi.

Sivas katliamı devletin içindeki karanlık güçlerce kurgulandı ve bir avuç tarikat militanlarınca yürütüldü. Ancak kışkırtılan on binlerce insan kitlesi bu olayda katillerle birlikte hareket etti.

Olaydan sonra mahkeme yıllarca sürdü. Olayda rol oynamış olanlar ve katilleri mahkemelerde savunan avukatların bazıları daha sonraki yıllarda ödüllendirildi. Gerçek kimi katiller hiç ele geçmedi, dışarıda kaldı ve hâlâ aramızda dolaşıyorlar. ■

Hayat Çöplüğü IV

MURAT KOÇAK ŞİİR YAŞAM

■ MURAT KOÇAK

"Ömrümü algılayabilen görebilen insanlarına naçizane'den"

"bisikletten düştüm hayata takıldım"

Kayıtlara bakılırsa 7. 9. 1964 doğumlu. İlk şiiri Nitelik Derleme'de Kasım 1981'de yayımlandı.

Kayda değer bir şeyler yaptı yapamadı. Kendi uçağını yapmayı yeğledi... Pencere Şiir Seçkisi, Rüzgâr Şiir Yaşam Kitabı, Şiir A, Şiir Aşk, Bozkır Şiir Yaşam ve Ayışığı Şiir ve Yaşam... Bu süreli yayınlar var geçmişinde... Son yıllarda sanal düzlemde "Yersiz Yurtsuz" ve "Süje"de şiirleri yayınlandı...

"Şiir İşçiliği"ni özümsediğinden sürekli yeniledi kitaplarını "Kın ve Susku" ile şiire veda ettim dese de, edemedi. A Kitabevi (1991- 1995), Rüzgâr Şiir Yaşam Evi (2000- 2001), Hazar Evi olarak 2014 yılında başlayan yolculuk A Şiir Evi'ne ve Ahmet Erhan Hatıra Evi'ne dönüştü. Neylersin ki, 2022 yılında ekonomik nedenlerle kapandı. 1998 yılında başlayan Kuzey Ege tutkusu hâlâ devam ediyor.

Ömrünü birkaç dizeye sığdırma uğraşını ihmal eden, şiir yaşam evi ve oda tiyatrosu düşü kuran, ömrünün kışının ilk yıllarında "Murat Koçak Şiir Yaşam" düşünde şimdi de... Düşlerini gerçeğe dönüştürmekten yılmadı. Yılmayacak gibi son ana değin...

Şiirin gücüyle var olanların paydası olmak için; şiire, hayata ve insana dair geçmişle gelecek arasında seksen kuşağının şiir ve yaşam tarihinin gelecek kuşaklara iletilmesi için...

İnsanlığın kendiliğine yabancılaştırıldığı çağda, internet ortamında sıkışıp bile isteye yalnızlaştırıldık. Arkadaşlıklar da sanallaştı. Sadece o mu? Neredeyse her şeyimiz. Her birimiz bunalım batağında eşeleniyoruz. Tüm bunlara son veremesek de yaşam alanımızı yeniden küllerimizden var etmeyi hedefliyoruz.

Su idim; topraksız, varlığı yokluğu belirsiz keşiştim, özüme öz olamadım savruldum dağlardan denizlere... İnsanı aradım şiir olamadım, sokak oldum... Bildiğimde biteceğimi biliyorum. İnsana inandım; şiirde insanı, insanı şiirde hissetmek istedim, nice yanlışlar ettim, çok ağır bedeller ödedim... Özüm toprağa gidince tetiği çekmek istedim defalarca... Sığmadım dağlara denizlere, bağırdım. İçim toprağını arıyordu, belki yollara, sokaklara düşüşüm bundandı. Nice güzel insanlar girdi ömrüme, bazıları sonsuzluğa erdi... Hayat gülümsüyor her şeye rağmen, "sanatın gerekliliğini" hisseden, yaşayan şiir ömrüm, yaşamdaşım, gelinciğim, papatyam, özütüm, oğlum, torunlarım... Sanatın divanesiyim; gayri yazılmaz yaşanır... Ah bir de memleket ve yeryüzü "İNSAN" olsa... Dara düştüğünüzde; sıkıntınıza ışık huzmesi olsam yeter... Kusurum elbet vardır... Kim miyim? Ahlat ağacıyım belki... **(Kın ve Susku Son Not)**

—İnsanlığını Unutanlar Giremez—

Yazın yaşamımın 43 yılı geride kaldı. Başkaları tarafından kopyalansa da ilklere imza attım. A Kitabevi günlerinde eski arkadaşlarımdan biri Hacettepe M marketinde işe başlamıştı. Düşündük, rafların bir bölümüne kitap koyalım dedik. Sanırım bir yıldan fazla süre kitabevine destek oldu. Daha sonra Migros'un Ankara'da açacağı markete, kitap fikrine telif verelim biz de satalım önerisini sorduklarında, orada çalışan arkadaşı yönlendirdi. Düşüncenin, müthiş olduğunu, yöneticilerin telif vermek istediklerini söyledi. "Kitap okura ulaşsın, telif vermenize gerek yok!" dedim. Şimdi olsa, yine aynı şeyi yapardım?

Gitme duygumu yenemiyorum. Acaba, ana rahminde istenmediğimi hissettiğimden mi? Her defa bahaneler buluyorum. Babam istememiş, annem "İlle istiyorum!" deyince ortalık karışmış. Üç kilo dokuz yüz gram olarak adım at-

Fotoğraflar: Erol Üçem

mışım yeryüzüne. Durum böyle olunca, anacığımın rahminde kist oluşmuş. Asıl neden, altı yaşında, on yıllığına, ağanın Ankara'daki evine, temizlik işlerine besleme olarak verilmesi… Bu süreçte yumurtalığının biri genç kızlığında alınmış. Doktorlar tek çocuğa izin vermişler. Ama günah keçisi naçizane...

Şiir ömrüme girmeseydi yitirdim. Hayata tutunma nedenim olduğundan şiirzofrenim. Yalınlığıma deli gömleği giydirilse de insanlar tarafından.

Şeyh Edebali, Osman Bey'e nasihatinin sonunda diyor ki: "haklı olduğunda kavgadan korkma! Bilesin ki, atın iyisine doru, yiğidin iyisine deli derler!"

Karanlık çağ karabasanı üzerimize düştüğü günlerde on altı yaşındaydım. Zaman akıp mı? Yoksa deşe deşe mi? Altmış yaşıma geldim, *"…düşlediğim gerçeklerin / ışığında vurgunum / ağa düşen balığa benzerim / öylesine vurgunum ki / algılarım balıkçının özlemini…"(M. Koçak)* Sözde "Kın ve Susku" kitabıyla şiire veda edecektim. Edemedim. Şiirimin satır aralarına saklı öz

yaşamımı yazmaya çabalasam da çok yazamadım. Seyyid Nesimi'nin dediği gibi *"...Bende sığar iki cihân ben bu cihâna sığmazam / Cevher-i lâmekân benim kevn ü mekâna sığmazam..."* "İNSAN". Aramış sorgulamış, yetinmemiş ayakta kalmak için doğanın bağrında kendini geliştirmiştir. Bulamayınca da, "yersiz yurtsuzluğu" göze alanlar us yolunda egemen güçlerce alt edileceklerini bile isteye ölümü göze almışlardır.

Topraktan gelip toprağa gittiğimizi, kabullenemeyişimiz son anımıza değin sürer. Yürümekten sıkılır, göğe çevirir yüzümüzü, doğanın ezgileri ile bendin özünü ararız.

Şiir "us" özütü... Şiir olmasaydı varlığımı çoktan inkâr ederdim. Satır aralarını yazma eylemimin de şiire dönüştüğünü fark ettim.

Ömrümün güzünü geçtim, kışına doğru ilerliyorum. Şiir adına mekânlar oluşturdum, kendiliğimi dışında bırakarak. Şiir ve yazın işçiliğini yeğledim. Bu gün adı bilinen birçok yazarın ilk ürünlerini yayınladım. Unutanlar çoğunluk olsa da, değer bilip ananlar var, sağ olsunlar. *"...Ankara'ya dönüşlerinde ise A Kitabevi'nin müdavimlerinden olur. Burada, A Kitabevi'nin sahibi, "Deli Murat" lakabıyla da anılan Murat Koçak'la tanışır. Bir gün, Murat Koçak'ın birdenbire yüksek sesle okumaya başladığı Çağrılmayan Yakup (Edip Cansever) şiirinden çok etkilenerek ikinci yenilere ilgi duymaya başlar. Bu olayla edebiyat anlayışı kökten değişir..."(Emel Taşkesen)*

Babam şiirden karın doymaz derdi. Aç kalmadım, açıkta kalsam da dert etmedim. Geceleri gökyüzünü seyreyledim sığmadım bağırdım. Kimin ne dediğine bakmaksızın. Sanırım 2007 yılının güzüydü, Fuat Türkmen'le ilk karşılaşmamız... Kadırga Koyu'nda Mesut Bayram'ın işlettiği Sahil Kamp'ın karın tokluğuna Bekçi Murtaza'sı olduğum zamanlar. Eylül ayının ortalarında biri geldi masalardan birine, Mustafa ile oturdu. O gün İnci de gelmişti, konuşmalarımız dikkatini çekti ki bizim tarafa baktı. (İnci Kuloğlu Assos'a gittiğim yıllarda tanıdım. Üzerimde çok emeği var. Belki bir gün anlatırım hikâyesini.) O gittikten sonra masasına çağırdı. Mustafa öyle bir anlattı ki, doğrusu çok şaşırdım. Mesut'un büyük ağabeyi, yolda görse selam vermez. Biraz oturduktan sonra kalktılar. *"Yarın geleceğim deniz kenarında çilingir sofrası istiyorum mümkün mü?"* Tamam dedim. *"Yalnız Bornoz da istiyorum."* "Var" dedim, şaşırdı. Haklıydı. Yersiz yurtsuz birinin bornozu mu olur? Neredeyse on üç yıldır, yerleşik hayatım var ama bornozum yok.

Ertesi gün geldi, kıyıya çilingir sofrası kuruldu, yenildi içildi. Çok şey konuştuk. Bir tanesi vardı ki, kabullenemedim. Teşekkür etmekle yetindim. 2008 yılında, İstanbul Beyoğlu'nda karşılaştık. Üzerimde "Rüzgâr Şiir Yaşam" urbam, şiir bağırıyorum... Matbaa parasını çıkarma derdindeyim. Rüzgâr Şiir Yaşam aldı. Yüklüce miktarda ödeme yaptı. "Bu çok!" dedim. *"Olur, olur dedi kitap fazla var mı yanında."* "Var" dedim. Koştura koştura arkadaşımın dükkânına gittim, alıp geldim. Teşekkür edip ayrıldım. Geçtiğimiz yıl *'Ayışığı Şiir ve Yaşam'ın beşi bir yerde'*sini yolladım, içine de mektup ekledim. Bir gün aradı. Bu taraflara geleceğini belirtti. Haziran ayının sonlarına doğru, "konum at" dedi, attım. Yıllar geçmişti, sarıldık birbirimize. Eve davet ettim. Sonra kahveye gittik, çayımızı kahvemizi içtik. Köyde hayır vardı, yaz aylarında buraların hayır yemekleri boldur. Tüm köy halkı davet edilir, o an köyde misafir varsa onlar da. Tahtacı Türkmenleri'ne özgü kültürel geleneklerin başında gelir. Yola çıkmadan Cem Evi'ne bağış yaptılar. O an ne diyeceğimi bilemesem de kıvandım. Köy muhtarına naçizane'ye dair güzel sözler söylese de, ne kadarını anladı bizim muhtar emin değilim. Cebime yine bir şey sıkıştırmıştı. Ne diyeceğimi yine bilemedim. Yemek sonrası yola devam ettiler. Arada yazıştık. Yılbaşından bir iki gün önce banka bilgilerimi istedi. Etme desem de etti. İnsan sözsüz kalır ya işte öyle... Kim mi? Adı saklı kala.

Şiire dair nice şeyler ettim eyledim. Yıllar önce ilk şiir evini kurduğumda delirdi diyenler. Hayata rest çekip yersiz yurtsuzluğu seçtiğimde çoğunlukla kötü kopyalamalarla türediler. Şimdilerde kalmadılar. Kalamadılar. Murat Koçak Şiir Yaşam Evi hayat sahnemin son perdesi... Gerçekleşir mi? Olsun deneyeceğim, hep olduğu gibi.

Deneme yanılmalarla öğrenilir, yitip gidense zaman. Yoksa uçurumların eşiğinden nasıl döneriz?

Düşler paylaşıldıkça anlamlı. Yola koyulmalı öyleyse.

Dedik ve çıktık yola rast gele...

Sıra Dışı Dipnot:

KIN ve SUSKU

Tuğrul Keskin'e

bilmezdim
ucuz otellerin
satır aralarında
aradım durdum
küfrümde
küflendim
yaşamım durulamadı
her ağrı sonrası dağladım
gecenin gündüze
gündüzün geceye evrildiği an
serçenin tünediği
—bozkırın esaretine şerh—
olmaya olamadım
yaşadım yaşamadım
oldum
öldüm

"...İçinden durmaksızın şiir akan, gerçek mi, metafor mu olduğunu sıcacık kalbine dokununca ancak, anlayabileceğiniz gerçek insan! Geçmiş zamanların bir kesitinde insanlar, Murat gibi olduğundan; kırk gün kırk gece semah dönülür, ceylanlara, sulara karışırdı insan; işte Murat o günlerden kalma bir ruhla dolaştığından, deli sanıyor kimileri. Ve biz destekliyor, ekliyoruz; usludan yeğdir delimiz..." ■

Devlet

■ FAİK KUMRU

Devlet, isim müsemma zaviyesinden her milletin hayatında olmazsa olmaz gayet muhkem bir gerekliliktir. Temeli adaletin harcıyla karılmış, duvarı hukukun pırlanta taşıyla örülmüş, çatısı anne şefkatiyle çatılmış rengârenk geniş bir şemsiye ve pencereleri sanatın her rengiyle tezyin edilmiş muhteşem bir saraydır.

Her şubesi ile milletin emrinde ve halkın hizmetinde, emirleri bizzat vatandaşın reyinden alan ve her hâliyle güven telkin eden, her güzelliği bağrında besleyen, toprağın her rengini ihtiva eden capcanlı bir organizmadır. Böyle seyir içinde ve selametli güzergâhta yola revan olması, her zaman bu durumun arzu edilmesi, istenen yegâne temenni ve hedefi gerçek bir hakikat.

Bir şeyi olduğundan büyük kıyaslamaya tâbi tutmak, layık olmadığı mevkii vermek, verenin konumunu düşürebilir. Buradan hareketle deyimlere biçilen değer, o kıymeti de haiz olmasını gerektirmektedir. Yoksa aksi ile tokat yiyebilir, ters taraftan terbiye edilebiliriz. Akılsız başın her günahını bütün bedenin çekmesinden, hareket tarzını da doğru belirlemek elzem.

"Devlet Büyüğü" demişiz, başımıza taç etmişiz ama o da bizi hep küçük görmüş. Gelip gelip başımıza tokat aşk etmiş. Halk açısından sevimli bir deyim, hoş bir ifade tarzı hiç olmamıştır. Büyüklük sıfatı atfedilmesi gereken bir sistem ve bir düzenin sembolü ise, çok dikkatli olmak ve ona dair münasip bir ad tamlaması bulmak lazımdır.

"Devlet Baba" demiş, her gün üç öğün dayağını yemişiz. Sorgulama yapmak ve soru sormak gibi gayet doğal bir işi bile icazete bağlamışız. Bu da bizi aciz bir duruma sokmuştur.

"Devlet Ana" demişiz, sütünü bizden esirgemiş ve gitmiş ağyarı emzirmiş. Bizi sıcak döşüne yaslayıp ninni söylememiş. Bize üvey evlat muamelesi yapmış ve ağıt yakmayı öğretmiş.

"Devlet Adamı" demişiz, kendisi haricindekileri âdem, insan yerine koymamış. Kapısına varanı, kapıdan kovmuş, içeriye aldığına da esas duruştan başka vaziyet takınmasına müsaade etmemiş. Kendine kul köle olacak birçok bende tutmuş, hem de karın tokluğuna. "Bir lokma, bir hırka" tekerlemesini, kapı kulları için düstur kabul ettirmiş.

"Devlet Kapısı" demişiz, o kapıda bizi dilenci durumuna düşürmüş, bütün kapıları arkasından iyice sürgülemiş. Açık kapı bıraktıysa, beğendiği kişileri oradan almış, beslemiş. Her emrine, "beli, hay hay" diyeni bekçi vazifesiyle görevlendirmiş ve döven eli durumuna getirmiş.

"Devlet Kuşu" demişiz, aklımızı kullanmayı, fırsatları değerlendirmeyi ve özgür bir ruh hâliyle düşünmemizi engellemiş. Talihimize düşeni, kendi himmetiyle verdiğini söylemiş. Verdiğini de zehir zıkkım etmiş içimize, fitil fitil burnumuzdan getirmiş gece gündüz.

"Devlet Aklı" demişiz, bizi aklı yeter bir beşer sınıfına dahi sokmamış. Döve döve aklımızı da elimizden almış. Deli divane misali tımarhanelerde mecburi misafir eylemiş.

"Devlet Sırrı" demişiz, ortalıkta dönen yalanı dolanı milletinden gizlemiş. Kendi palavrasına sır kulpu takarak, yalanın ibriğiyle abdest almış, tahkiye takkesiyle secdeye varmış.

"Devlet Malı" demişiz, beytülmale, devlet hazinesine gariban insan "haram", "tüyü bitmemiş yetim hakkı" diyerek elini sürmemiş. Diğer taraftan arsız ve uğursuz bir zümre, hiç emek ve gayret sarf etmeden çalmış, çırpmış, soymuş ve sınırsızca yemiş.

Bu gibi hamasi yaklaşım ve isimlendirmeler etrafında insanımızın içindeki ruhu ve düşünme melekesini sınırlandırmış, sonrasında da bütünüyle öldürmüş. Herkesin elini kolunu bağlamış ve kendimizi naçar hissetmesine sebep olmuştur.

Devlet yetkilisini, memurunu, çalışanını büyük görmeye başladığımız vakit, hem milleti hem de milletin fertlerini küçük görmeye başlamışız demektir. Bu marazi hâller, ne yazık ki hâlâ devam etmektedir; bir kene gibi yakamıza yapışmış, bırakmam da bırakmam diyor.

Her daim olması gereken asli hakikat, milletin kendi büyüklüğüdür. Devlet içerisinde görev almış birine büyüklük isnat etmek, halkı küçümsemek ve aşağılanmasına sebep olacak garip bir düşünce tarzıdır. Bunun derhâl terk edilmesi mühim olduğu gibi, hayati bir meseledir.

Milleti küçük görerek, devleti ve devlette vazife alan kişileri yüceltmek, akıl kârı bir davranış olamaz. Aklın en güzel hâlini sergilemek insani bir durumdur. Bunun için bütün fakülteleriyle akıl üniversitesini işletmek çok önemli bir çaba gerektirmektedir.

Milletin içinden yetişmiş, sinesinden çıkmış o kadar değerli insanlar vardır ki büyüklük isnat edilecekse, onları büyük saymak ve yüceltmek kutsi bir vazifedir. İlim ve bilim alanında nice büyük şahsiyetler var ki esasen hayatı da dünyayı da güzelleştiren bu misal insanlardır.

Devlet büyüğü, şu makamın büyüğü diye diye, milleti, dolayısıyla de kendimizi küçülttükçe küçülttük ve yerin dibine batırdık maalesef.

Vergi veren, askerlik görevini yerine getiren ve üzerine düşen bütün vazifeleri bihakkın yerine getiren halk, kendi değerinin farkına varıp gözünü açmadıkça, bu zalim düzenin çelik dişleri arasındaki öğütülen bir unsur olmaya devam edecektir.

Bu karanlık dipsiz kuyudan, yine kendi aklımız ve azmimizle çıkmalıyız. Aklın rehberliğinde ve bilimin öncülüğünde atacağımız adımlarla, hakikat yolunda yürümeye yemin etmeliyiz. ■

Gülen Ayna

VİCDAN ÖZERDEM

İçimden bir ses "geç git" diyor. "Geç git!" Ancak ayaklarım kendi bildiğini okuyor. Önümde yükselen binaya ne zaman, nasıl girdiğimi anlamadan kendimi danışmadaki hemşireyle karşı karşıya buluyorum. Kaçıp gitme şansımı, çantamdan çıkarıp verdiğim sağlık kartımla tamamen kaybediyorum.

"İki hafta önce" diyorum. "Kontrole gelmiştim..." Hemşire başıyla onaylıyor. "Telefonla aradılar... Bugün acilen kontrole gelmemi söylediler..."

Tutuk tutuk hatta gereksiz konuşuyorum. "Neden?" diye soramıyorum bir türlü. Yine de açıklama yapmasını bekliyorum. O ise eliyle işaret ederek "Lütfen bekleme salonuna geçin" diyor.

Omuzlarım iyice düşüyor. İşaret ettiği yana yürüyüp, geniş salona giriyorum. Kocaman salonda tek bir kadın var. Pencerenin yanına oturmuş, dalgın. Karşısındaki sandalyeye geçip oturuyorum. Yine de görmüyor beni. Gözlerinden usul usul akan yaşları fark ediyorum. "Keşke karşısına oturmasaydım" diye üst üste söyleniyorum içimden. Kalkamıyorum da. Çareyi kafamı diğer tarafa çevirmekte buluyorum. İki kirişin arasında kalan duvarı boydan boya pembe çiçeklerle bezemişler. Bu beni biraz olsun rahatlatıyor. Harikalar gerçekten, tıpkı bahar gibi. Uzun uzadıya seyrediyorum çiçekleri. Zaman uzadıkça çiçeklerin tam ortasındaki küçük kara noktaları da görüyorum. Baktıkça büyüyor kara noktalar.

Adımı seslenen hemşirenin yanına kara noktalardan kurtulmak için koşarak gidiyorum.

"Benimle gelin" diyerek önümden yürüyor.

İki hafta önce kontrole geldiğim odadan farklı bir odaya giriyoruz. Dinazor kadar büyük bir aygıtla karşı karşıya kalıyorum. Tam önünde duruyorum. Hemşire pratik hareketlerle dinazorun dişlerinin arasına sıkıştırıyor sağ mememi. İçin için sızlıyor memem.

Dinazor öyle hırıltılar çıkartıyor ki, mememi koparacak sanıyorum.

Sızlayan mememi tutarak tekrar bekleme salonuna dönüyorum. İçerideki kadın çoktan gitmiş. İçi boşaltılmış bir çuval gibi bırakıyorum kendimi sandalyeye. Benim bu bitkinliğime inat göğüs kafesimde kıpır kıpır bir kuş, uçup gitmeye can atar gibi. O kıpırdandıkça nefesim kesiliyor, gözlerim doluyor. Ağlamak istemiyorum ancak içimde volkan gibi kaynarak gelen yaşların akmasını engelleyemiyorum. Etrafımdaki boş sandalyeler beni daha da hüzünlendiriyor.

Odadan çıkıp lavobaya gidiyorum. Soğuk soğuk sular serpiyorum yüzüme. Aynadaki kendime bakıyorum; en çok da göğüslerime. İhanet etmişler gibi geliyor; bana, sevdiğime, en çok da daha doğmamış bebeğime.

Bebeğimi kucağıma aldığımda, aramızda hep bir boşluk olacak, ikimizde hissedeceğiz bunu. Hatta çocuğum bile olmayacak; kim sevişmek ister ki benimle... Ya ben? Ben sevişmekten zevk alabilir miyim artık?

İki gözüm iki çeşme ağlıyorum. Gözyaşlarımın yetmediği yerde çeşmedeki suyla tamamlıyorum. Biraz sakinleşince yüzümü kurulayıp saçlarımı düzeltiyorum. Rujumu sürmek için eğildiğimde, işte o an göğüslerimin olmadığını görüyorum. Panikle gömleğimin dekoltesini kapatıyorum. Dekolteler

Her Yanım Kimsesizlik

HIZIR İRFAN ÖNDER

İsyanım lâl
Sükûtum çığlık!..

Açma sen de begonvil
Her yanım kimsesizlik!..

Kuyuya düştü hilâl
Duygularım karmaşık!..

En sâdık dostum melâl
Heybemde yalnız hıçkırık!..

Raydan çıktı bu visal
Ümitlerim hep devrik!..

Kê goşt xwarîye bila ew here!

■ **VEYSİ ÜLGEN**

Payîza paşîn, dengê def û zirnê, incarê ji bo Beco yê feqîr, li ser gund olan dide. Dewet pir bi girseyî û pir bi coş e. Ji ber ku Beco ji alîyê gund ve pir tê heskirin.

Dino yê mirtib wisa tund xistîye ku def ji navê qelişî ye. Lê jin û mêr neseki nîne. Heta nîvê şevê bi stranê govendê, heta ku lingê wan werimî ne, wisa bê navber leyistîne

Hemî dewetvan bi coş û bextîyar in. Evê xemgîn tenê bixwe zava Beco ye. Kes fahm nake ku çima rûyê wî, deweta xwe da wisa asê ye û ken lê nakeve.

Beco yekî pale ye. Ser milkê xelqê bi yewmîye erd û zevîyan paleyî yê dike. Dîsa yekî pir jêhatî ye. Vê payîze çilo yê gund çinîye û hemîya bi serê xwe kidas kirîye. Wisa jêhatî ye ku, piştî vê xebata dîsa benda kar û barê gundîya ye.

Dema zewaca wî hatîye. Xizmê wî jê re ji deştê jin xwestine. Mixabin Beco hê jinê nedîye. Dîsa jî pir bi kelecan e. Ji ber ku evê jê re dewet bikin. Dîsa evê deweta xwe da têr goşt û birinc bixwe. Ji goşt pir hes dike. Gotina wek apê Misto

"Erê, birinc jî xweşe lê hîlahîn goşt"

Mixabin ji feqirîyê diranê wî goşt nagire. Kes heqê wî jî nade ku ji xwe re ji çarşî yê goşt bistîne Roja sêyemîn e, dewet hê bi coş dido-me. Porê wî kur kirine. Cilê nûh lê kirine.

Dîno defê nû kirîye. Govendgerên heft gun-da demek neseki nîne. Ne gotine em tî ne. Lê gotine em birçîne, ketine ser nikra goşt û wê ving vala kirine.

Ji xwe re divêje " Beco, mal neket, te dewet a xwe da jî goşt nexwar!"

Heftekî berê deweta pismamê xwe da jî goşt nedanê. Sê roj bişkurî ya dewetê kirîye. Teyfikê goşt li mevana bela kirîye. Lê hestî jî para wî neketîye. Xûya ye evp dîsa bê goşt bimine.

Nay bîra wî ku kîngê goşt xwarîye. Pale ye, ji ber wê bê goşt zû diweste. Mil û lingê wî wisa qels bûne. Xwarina Beco tenê nanê hema hena nanê garis û dew e. Kare li ber sêlê deh nanê garis bixwe.

Dewet êdî dawî dibe. Gundî bela dibin. Mit-rib bi def ê zirnê xwe va diçin.

Berbûk û birazava benda Beco ne ku here ba bûkê.

Beco wek peyker ber derş sekinandî ye. Bi-razava wî tend dide. Beco ser dev dikeve hun-dir. Serê xwe hêdî hêdî radike. Li bûkê dinêre.

Xêlî ya bûkê hêdî hêdî radike. Birîyê wê wîsa qalindin jê diqûrûfe. Xêlî digire û zûzika radibe

Derî vedîke, bi bazdan derdikeve derva.

Birazava jî dû wî bazdide û bang dike.

" Beco xêr nedî, cihê xwe da bisekine!"

"Çima bisekinim?"

"Tu zava yî bênamus. Berbûk devê derî benda te ne. Here ba bûkê. Bikeve paşla wê. Mêranîya xwe bîne cîh. Yarkadina emê rezîl ê rusva bibin!"

"Ji min re çi? Kê goşt xwarîye, bila ew here mêranîya xwe bî cîh bike!" ■

anlamsızlaşıyor birden. Evdeki bütün yakası açık kıyafetlerimi dağıtsam... Yok... Yok, buna dayanamam. Her gördüğümde göğsümü yeni kaybetmiş gibi ağlarım. Dayanamam. En iyisi kesip kesip çöpe atmak hepsini. Üzerimdeki gömleği parçalar gibi çekiştirirken fark ediyorum göğüslerimi. Emin olmak için ellerimle iyice yokluyorum, çok şükür burdalar. Ama aynada görünmüyorlar. Elimdeki rujla aynadaki görüntüme de iki meme çiziyorum.

Tam o sırada kapı açılıyor. Hemşirenin sinirli ses tonuyla irkiliyorum.

"Demek burdasınız, ben de sizi arayıp duruyorum. Doktor hanım odasında sizi bekliyor!"

Hemşireye doğru yürürken, gözlerimi memelerine bakmaktan alamıyorum. Yanından geçerken: "Acele edin lütfen! Koridordaki ilk oda" diyor.

Doktorun yanına girince içimdeki kuş tekrar kıpırdanmaya başlıyor. Bilgisayarın ardından kafasını uzatıp gülümseyerek "Buyurun oturun lütfen" diyor.

Gerginliğim yüzüme mi yansımıştı bilmem, söze "korkulacak bir durum yok" diye başlıyor.

"Sağ göğsünüzde bir kist var. Bugün üç boyutlu bir çekim yaptık. İçi boş. Endişelenecek bir durum yok. Kontrollerinizi sıklaştıracağız."

Doktorun odasından üzerimden bir yük kalkmışçasına rahatlamış çıkıyorum.

Lavaboya girip aynaya çizdiğim memelerimin üstüne gülen yüz resmi çiziyorum. Mutlulukla gülümsüyor aynadaki yansımam. ■

Pembe Kurdele

■ **GÜLSEN GÜLBEYAZ**

Bir hafta önce aldım mektubu, adresi görmemle titreyen sadece ellerim değil kalbimdi de. Devletin iki yılda bir elli yaş üstü kadınlara ücretsiz sunduğu, ben unutsam da onların beni unutmadığı sağlık hizmetinin rutin kontrolü bir hafta önceydi. Geri çağırıyorlardı. Okuduğum o an sol memem sızladı, sağ elimle sanki kalbimi avuçladım.

Geri çağrılma nedenim belli değil, bir koca yedi gün boyunca dayanılması zor bir merakın tüm olasılıkları uyur, uyanır, yer, içerken; her yerde, her an aklımı, fikrimi meşgul değil işgal etti. Adı lazım olmayan illet ya beni bulduysa? Bulmadıysa ne âlâ ama niye geri çağrılıyorum diye diye düşünceleri kovaladım. Şu fani dünyadaki yolculuğumda bu da mı başıma gelecek gibi dramatik söylemlerim de oldu. Kızım sormadan edemedi:

"Ya geldiyse başına, o zaman ne olacak?

"Tabii ki mücadele edeceğiz!" dedim, çünkü demesi kolay.

Elimde davetiye trene bindim. Bir aktarma yapmalıydım. Karşıma çıkan kadınlara daha dikkatlice bakmaktan kendimi alamıyordum. Acaba kimin başına gelmiştir? Heycan dorukta, ne düşüneceğimi bilmez hâldeyim. Tren, tarihi binaları, sokakları, aralarda yükselen metal, cam yapı modern mimarisi içiçe geçmiş limanın zengin mahallelerini tepeden görerek geçiyordu. Bense tren camına yansıyan kendimi seyrediyordum. Korkuyordum.

Elimdeki davetiyeyi dizime vura vura kendimle hesaplaşmaktaydım. Ne çok istediğim şey, bitmemiş işim varsa bu hayatta üç beş günde hepsi önümde listelendi. Ya sevdiklerim, beni sevenler, onlara yaşattıklarım, yaşatacaklarım, yaşatamayacaklarım, yaşayamayacaklarım...

Düşüncelerimin beni alıkoyduğu dakikalar neredeyim, kaç istasyon geçtik, ne kadar zaman geçti farkında değildim. Bakışlarım kendimden, düşünce girdabından çıkıp yeniden an'a gelince kaç duraktır karşımda oturduğunu bilmediğim kadınla göz göze geldim. İzlediğini gizlemeden tuhaf olduğu kadar dostane ta gözlerimin içine içine bakıyordu. Kendimi kadının önünde çırılçıplak hissettim. Ürktüm. Sanki aklımdan geçenleri okuyordu. Panikledim. Üstüne bir de ineceğim istasyonu kaçırdım diye telaşlandım. Aniden ayağa fırladım, hareket hâlindeki trenin kapısına yöneldim.

"Sakin olun! Daha iki durak var" diye ardımdan seslendi kadın. Biraz şaşkın hâlde karşısına yeniden oturdum.

"Teşekkür ederim. Biraz dalmışım. İneceğim istasyonu kaçırdım sandım."

"Sizi çok iyi anlıyorum" dedi, dudaklarında acı bir gülümseme ile gözlerini kapattı. Benim neyimi anladı ki? Penceredeki yansımasından onu bir süre izledim. İneceğim istasyona varmak üzereydim. Çantamı toparlayıp ayağa kalkarken kadın gözlerini yeniden açtı. Önce bana sonra elimdeki davetiyeye baktı:

"Dizinize vurduğunuz mektubun üzerindeki antetten tanıyorum gideceğiniz adresi. Geçmiş yıllarda, kontroller için çağırdılar, birkaç yılda bir mektup geldi ama ben gitmedim. Ama son randevuya gittim. Ardından hemen bu sabah erken saatlerde acil yine çağırdılar. Sonuç, dördüncü evredeymişim. Oradan çıktım bu trene bindim ama saatlerdir inemedim. Benim şansım yaver gitmedi, dilerim sizin şansınız vardır."

Beynimde yankılanıyordu dedikleri. Bedenim öyle ağırlaştı ki elim ayağım oldukları yere çakılmış gibi kıpırdayamıyordum. Şansım yaver gider miydi ki? Böğüre böğüre ağlamak istedim, ağlayamadım. Tren durmuş, yolcular iniyor, biniyor benimse gözlerim yanıyordu. Her bir saniye bir saat gibi uzundu. Kadının bakışlarından, söylediklerinden, hissettirdiklerinden zor kopup trenden dışarıya fırladım. Ardımdan kapıları kapandı, hareket etti. İndiğim vagon son vagondu. Kadına bir daha bakmak için döndüğümde tren istasyondan uzaklaşmıştı bile.

Adres indiğim istasyona çok yakınmış. Sütlü kahve rengindeki altı katlı, kabartmalı, klasik Alman mimarisi antik, heybetli binanın önünde durdum, son katına kadar süzdüm. Aklım, fikrim, ruhum gibi binanın çatısını örten gökyüzü de griydi. İnsan, binanın iç ve dış duvarlarında ne tarafa baksa, sanat galerilerinde bile rast gelinemeyecek kadar güzel, irili ufaklı taş kabartmalar, heykeller, duvar resimleri ile karşılaşıyor. En çok da melek figürleriyle. En az üç yüz yıllık bir tarihe şahit binanın dördüncü katındaki Mamografi Merkezi'nin içinde, tam rezepsiyonun önünde duran pirinç metal ve ahşaptan iki kişilik asansörü de antikti. Yalnızdım içinde, katları

çıkarken aynadan kendime baktım. Değişen bir şey yoktu, hâlâ korku doluydu bakışlarım.

Kayıtlarım yapıldıktan sonra daha önce beklediğim çok kalabalık salona değil, bir kapı, bir kapı daha derken, iç içe odalardan geçerek birkaç kadının beklediği başka bir salona alındım. Bu iyiye mi, kötüye mi işaretti anlamaya çalıştım. Salonda kimse konuşmuyor, herkes önüne bakıyordu. Oturmadım, sandalyenin birine çantamı koydum. Yarı açık pencerenin önüne gittim. Yüzümü pencere aralığına dayadım. Gözleri dolduran muhteşem Alman mimarisi tarihi binaların arasına sıkışmış hissediyordum kendimi. Pencere aralığında derin nefesler aldım verdim, başım döndü.

Çok zaman geçmeden hemşire adımı seslenerek bekleme salonuna girdi. Bir küçücük odada üst kısmımı soyunarak muayene odasına geçmeliydim. Diğer kapıdan çıktığımda doktorun odasına girmiş bulundum. Bembeyaz loş odanın bir duvarına memelerimin çekilen dört mamoğrafisi projektörle kocaman yansıtılmıştı. Yaşlı kadın doktor ve yardımcısı beni güler yüzle karşıladılar, bu beni bir nebze de olsa rahatlattı. Gerilmekten sanki orta yerimden kırılacak gibiydim, yarı çıplak hâlde muayene yatağına uzandım. Doktor elinde metal bir çubukla duvardaki sol mememin mamoğrafisini göstererek:

"İki hafta önceki kontroller sonucu sol memenizde biri büyük diğeri ondan biraz küçük iki kiste rastladık. Şimdi bunların iyi mi, kötü mü huylu olduğuna bakmamız gerekiyor" dedi.

"İki kist." Doktor ne kadar rahat konuşuyordu. Kimbilir şimdiye kadar kaç kadına kötü haberi vermiştir. Yatağın üzerinde korkudan, şoktan ufaldıkça ufalıyor, başımdan aşağıya sıcak terler yayılıyordu. "Adını anmak istemediğim hastalık sakın gelme!"

Üstüne bir de doktorun elindeki jöleli ulturasonografi aleti memeye değince soğukluğu ile tüm tüylerim diken dikendim. Ulturasonografi ile tarama en fazla beş dakika sürdü ama benim de ömrümden ömür gitti. O beş dakikada cesaret, metanet nedir unuttum. Korkmuş, çaresiz bir çocuk gibiydim.

Trendeki kadının da dilediği gibi çok şükür şansım yaver gitti. Kötü huylu değillermiş kistler. Varlıklarına üzüldüm, iyi huylu olmalarına sevindim, hem de çok. Tutamadım kendimi sevinçten çocuk gibi hüngür hüngür ağladım. Doktor iki yıl sonra tekrar görüşmek üzere elimi sıkıp vedalaşırken tüm ciddiyetiyle:

"Böyle dışarı çıkarsanız diğer kadınlar için hoş olmaz. Herkes çok hassas. Soyunma odasında birkaç dakika dinlenin" dedi, dostça omzumu sıvazladı "Biz burada sadece kötü haberler vermiyoruz. Sevinçten ağladığınızı nereden bilsinler canım" diyerek beni güldürmeye çalıştı.

Mamografi merkezinden iki iyi huylu nur topu gibi kistlerden haberdar çıkarken şansları yaver gitmeyen kadınlar ve verdikleri mücadele aklımdaydı. Yolun karşısındaki büyük reklam panosunda da koskocaman bir pembe kurdele, meme kanserine karşı mücadelede farkındalık sembolü vardı. Binaya girerken görmemişim, hâlbuki görmemek mümkün değil... ■

Derî

■ MÜSLÜM ASLAN

Hêrsê mim yê bi kelkelî di tûrikê dilê min de
Bi gav avêtin a min
Kîjan rê ji ol nebûye
Ma kîjan pêlê derya pişt neda
û li qirka min xwe nekir mar
Êvarê lêv zîz û kelogirî
Dikevin rûpelê demsalê temen
Weyy lo lo
Ma vê xemgîniyê çawa reh berdaye mêrga xwîna min
Çi dikim derîyê ronî tên girtin
Bi çavekî kor di lewitim
wey jîn ez zarokê hêvîyê me
Narizim bi vî şûrê ku di singa minde di çikyayî
Lê bi çi mam
Bi kengive mam
Bêkes
Nenas
Li ber derîyê girtî

Her ömür bir vedadır

■ **VEYSEL OTUNÇ**

Öyledir.
Her canlının yaşamı bir gün ölümle sonuçlanır.
İnsan; ölümü, ölüm korkusunu, bilerek, görerek yaşar.
Ölüme, ölümlere alışır mı insan?
Gidenin ölümüne alışmaz...
Alışmak değil çaresizliktir yaşanan.
İnsan çaresizliğinden ağlar ölenin ardından.
Her ölüm sarsar geride kalanı. Geride kalan unutur mu gideni?
Yıllar geçse de unutmaz, unutamaz; bir sızı kemirir insanı.
Bazı ölümlerse tarihe kayıtlıdır. Künyeleri kazınmıştır mezar taşlarına,
ölümsüz yatıyordur orada, o mezarlıkta.

●●●

Her ömür bir vedadır.
Veda etmeden gidenler de vardır.
Gidenin nerde, nasıl gittiğini bilmez geride kalan. Ardına düşer gidenin.
Bitmez kuşkudur akılda kalan.
Her ömür bir vedadır.
Ömür tüketmeden veda etmek büyük acıdır.
Her ömür bir vedadır.
Fırtınada, boranda, dağda, ovada, köyde, şehirde, sokağın tam ortasında, güpegündüz vedasız gidenler de vardır.
Nehirlerde, sınırda, sınır boylarında, zemheri soğukta, karda, tipide vedasız gidenlerin
yine de izi kaldı o iklimde.
Hangi iklim gençliğini alır?
Hangi iklim mutlak vedadır gencecik ömrüne?
Bilsen...
Gider miydin?
Bilsen...
Akar mıydın nehirle?
Oysa...
Sevdalıydın toprağın doğurganlığına,
Bereketli ve merhametliydi toprak,
Güneş doğmadan başlardı hayat,
O coğrafyada...
Kadınlar selamlardı güneşin doğuşunu,
Güneşe, güneşin ufkuna koşuyordun gencecik ömründe.
Ömrün neydi ki senin,
Kırılgan bir bahar resmiydi.

●●●

Her ömür bir vedadır.
Biliyordun elbet,
Yine de...
Mavi gökyüzünün altında gelecek güzel günlerin düşünü kuruyordun.
Kırda, en keskin uçurumlarda...

●●●

Her ömür bir vedadır.
Kırk yıl oldu veda ettiğin...
Kırk yıldır anılar demleniyor yokluğunda.
Kırk yıldır keder örüyor sevdiklerin ömürsüz ömrüne.

05.12.2021 Mersin

Kaşıntı

■ UMAY S. GÜZEL

İlk gördüğümde, onu direğe asılı mor, kara bir kumaş sandım uçuşan. Dedim ki, kim asmış, korkar mı karga bundan? Kargaya da hakaret artık! Koskoca bilgeler bilgesi yaşlı parıl parıl kara uçan kutsallar yer mi bunu? Gerçi kargalar inmiyor tarlaya. Üzerinde dönerek uçuyorlar yalnızca. Gerçekten korkmuşlar mıdır? Ben yaklaştıkça, kumaşların içindeki hava toparlandı, sıvılaştı. O sıvı da yoğruldu, döndü, cisimleşti. Cisim, dönen kumaşa yapışıp adımlarımın hızında evrildi, insan oldu. İnsan oldu demek ne kadar doğru? Bedeninin varlığı kafamda tartışmaya açıldı. Çünkü kafasının altında omuzları taşıyordu kumaşı. Mor kumaş uzun, kalın, geniş, ağır... Ya içindeydi gövdesi, kalçası, bacakları, ayakları ya da omuzları uçuyor ve kumaşı o yüksekliğe taşıyordu. Emin olamıyordum. Vücudunun var olduğuna kanaat getirsem, şekli şemalı tamamen hayal gücüme kalmış. Hayal ne hızlı. Önce her kıvrımı ışık yontması eski bir Yunan sanat yapıtı çiziyorum kumaşın altındakini. Sonra kafamın içindeki bir et parçasını yoğurup ne kadar ucube yaratabilirsem o kadar yaratıyorum... Sonra rüzgâr çıkıyor ve bir vücudu olduğu tezim kanıtlanıyor artık. Kumaş bir yana gerilerek kucak açarken diğer yanına yapışıyor siluetin. Kalçası, bacakları... İpuçları artıyor. Tahminler azalacağı yerde çoğalıyor. Yaklaşıyorum. Bu bir kadın. Bunu nasıl anlıyorum? Kalçasının şeklinden mi? Yürüyüşünden mi? Hayır! O kadar ayrıntı görmeme izin vermiyordu. Rüzgârın açtığı yoldan kısa bir süre bakabildim sadece. Onun bir kadın olduğunu, kendisini bir imgeye çeviren bu örtülerle ayıp sandıklarını sakladığı için düşünüyorum. Yaklaşıyorum. Kafasının ardında kara örtülerden bir kafa daha... Yaklaşıyorum. Şimdi fark ediyorum ki bir göğsü açıktı yolun başından beri. Aralıksız kaşıyor bir eliyle. Göğsü büsbütün kızarmış. Kopsun istiyor belki, kopsun da bir örtü daha azalsın, artık saklayacak bir şey kalmadığından. Kopsun da bir aralık açılsın rüzgârın dokunabileceği. Yaklaşıyorum. Kadının tırnakları uzun. Yaklaşıyorum. Tek göğsü düşüyor tarlanın ortasına. Ben şimdi anlıyorum kargalar neden yaklaşamıyor. Göğsün başına çömelip izlemeye başlıyorum. Toprak damar damar sarıp içine alıyor onu. Hızla bir gelincik büyüyor toprağın göğsü yuttuğu yerde. Gözlerim yaşarıyor, tıpkı bu gelincik gibi kızıl yaşlar dökülüyor. Dokunuyorum gelinciğin kızılına hafifçe. Parmağımın ucu değince bütün yaprakları bir anda bırakıyor kendilerini gözyaşlarımın biriktiği kızıl gölete. Alıp koymak istiyorum her birini kendi yerlerine, birleştirmek istiyorum tekrar. Doğruluyorum zar zor, gelinciğin hüznü de sırtımda. Ne ağır. Tarladan çıkıyorum, taşlı bir yol başlıyor. Ayaklarımı her basışımda, taşlar kendi içlerine göçüyor. Yolun başında kuru yapraklar, başaklar taşıyordu beni, şimdi taşlar adımlarımla eziliyor. Uzaklaşıyorum. Göğsümde bir kaşıntı başlıyor. Nasıl gelirse ananın göğsüne süt, utanç öyle iniyor göğsüme. Uzaklaşıyorum. Rüzgâr geliyor benimle, taş yol üzerinde ilerliyoruz. Ben onu duyuyorum o beni. Yüküme ortak oluyor. Uzaklaşıyoruz...■

İşçi ellerim

■ JOSEFF #YUSUF ÖZDEMİR

Demiri kestim, demir tozu yayıldı ışıl ışıl,
Anlımdan akan ter ile
Patronumun cebini doldurdum
Oysa içimde kan
Gözümden nefretle karışık umut akıyordu.

Ah benim işçi ellerim bugün de
Senden çalışandan arta kalanını götürdün evine

Duvarı ördüm, yükseldi bina
Eriyen bedenim ile
Patronumun cebini doldurdum
Oysa içimde kan
Gözümden umutla karışık öfke akıyordu.

Ah benim işçi ellerim bugün
Senden çalınandan arta kalanla gitme evine

Haykır, dizginlediğin öfkeni
Sesini yeryüzü yeniden duysun
Haykır da değişmeyeceğine inandığın
Bu düzende...
Alın terini çalanların uykusu kaçsın...

Yalanın gücü

■ EMİNE AYDOĞDU

Dünyadaki en büyük güç, ne para, ne iktidar, ne petrol, ne altın, ne şöhret, ne bilim, ne teknoloji, ne nükleer bomba, ne topraktır.

Dünyayı yöneten en büyük güç yalandır.

Büyük çoğunluk asla kandırılamayacağını düşünüyor, bu düşünceye de körlemesine inanıyor. Asıl sorun, tam da burada başlıyor, herhangi bir şeye ne kadar çok inanırsanız, kandırılmanız da o kadar kolay oluyor. Duyduğumuz her şeyin doğruluğunu kontrol etmediğimiz gibi şüphe de duymuyoruz. Örneğin; sıradan bir web sitesi: "Ölüm üzerine araştırma yapan bilim insanları, ölümün bir hastalık olduğunu ve onu tedavi edebilmek için bir hap yarattıklarını" söylüyorsa, bir bölüm insan bunu gerçekten ciddiye alacak, üzerinde günlerce konuşacak, hiçbir araştırma yapmadan hatta şüphe duymadan okuduğuna inanacaktır.

Bu haber, daha güvenilir daha bilinen siteler ya da televizyon kanalları tarafından duyurulursa, bu sefer toplumun büyük bir çoğunluğu aynı körlükle inanmayı sürdürecektir.

Yalan, özellikle siyaset alanında en çok başvurulan bir yöntemdir. Siyaset teorisinin en güçlü ve vazgeçilmez cephaneliği kuşkusuz yalandır. Buradan yola çıkarak şu sonuca ulaşmamız olasıdır. Dünyada bugüne değin hüküm süren tüm iktidarlar, adalet, hukuk, demokrasi, insan hakları, hayvan hakları, umut, değişim, çevre ve iyilik söylemiyle gelirler ama söylemin içi tamamen boştur, hiçbir şey değiştirmezler. Sistem aynı şekilde hatta geriye doğru yürüyerek devam eder. Yaptıkları yalnızca manipülasyondur, bitmeyen manipülasyonlarıyla toplumları yıllarca idare ederler.

Politik arena, doğruyu sevmez, doğruyla barışık değildir; politikanın nazarında, doğruluk, hiçbir getirisi olmayan verimsiz bir topraktır. Politika yalanı sever, yalanla uyur, yalanla uyanır; yönetim kurgusu yalan üzerine temellendirilmiştir.

İktidarlar, yalan söylemeden önce, hedef kitlenin eğilimi üzerinde ciddi araştırmalar yapar ve onların eğilimlerine göre yalanın dozunu ayarlarlar. Hastasına ilaç veren doktorun doz ayarlaması gibidir. Hedef kitlenin sahip olduğu değerleri; inançları, önyargıları, korkuları, güvensizlikleri, şüpheleri alabildiğine beslerler. Toplumun büyük çoğunluğu dini inanışlarını, politik görüşlerini, felsefi düşünüşlerini doğrulayan bilgilere odaklanma ve onlar üzerinde düşünmeye bilinçaltı olarak zaten hazırdır; kendi inanış ve düşünceleriyle çelişen düşünceleri ve inanışları görmezden gelip, reddederek yok hükmünde sayarlar.

Yalan, insanlara hakikatten daha inandırıcı ve daha çekici gelir. Duymak istediklerini ve uzun süredir bekleyip de elde edemediklerini kendi bakış açılarıyla duymak, hoşlarına gider ve yalanla yoğrulmuş her hikâyeyi severler ve sistemin işleyişi gereği, hızla tüketerek, onlar için hazırlanmış yeni bir hikâyenin arayışına doğru çabucak yönelirler.

Yalan, her zaman, her koşulda, iktidardakiler için alıcısı sürekli çoğalan çok önemli bir iletişim aracıdır. Söz, mimik, gözyaşı, kurban rolü, beden dili gibi insana dair duyguları bir tiyatro sanatçısı gibi kullanma ve en önemlisi de bugün söylediğini yarın inkâr etme yeteneği olarak kendini tarihin sahnesinde hep var eder ve bu ediş, tarihin yönünü de yolunu da sürekli değiştirir.

Yalanla yönetenler, olgusal gerçeği bilinçli olarak inkâr edip, değiştirme ve dönüştürme konusunda bir hayli yeteneklidirler. Bu yetenek, kolektif bir yetenektir. Ulusal ve uluslararası sermayenin girişimcileriyle, üniversitede öğretim üyeleriyle, adalette yargıçlarıyla, emniyette kolluk kuvvetleriyle, askeriyede komutanlarıyla, ibadet evlerinde din adamlarıyla, laboratuvarda bilim adamlarıyla, medyada patronlar ve basın mensuplarıyla birlikte çalışırlar. Başarıları ve güçleri de bu kolektif çalışmanın sonucunda ortaya çıkar. Gerçeği gizleyerek ürettikleri yalanlarla toplumu avuçlarının içine alırlar.

Bu, öyle köklü bir değişimdir ki toplumun düşünce yapısını değiştirmekte kalmayıp, yalanla yeni bir dil ve din yaratırlar. Bireysel ve kolektif hafızamız artık bu yalan dilinin esiri olmuş; gerçeklikle bağını koparak, kusurlu, körleştirici bir yola girmiştir. Yaşanmış ve yaşanıyor olan bütün kötülükler, yalan yığınlarıyla örtbas edilerek üstü kapatılır. Gerçeğin duyuları iğdiş edilir, sağır, dilsiz ve kör bırakılarak, geçmişi, bugünü, hatta geleceği unutma, hafızadan silme eylemi, hiç kuşkusuz ki bilinçli olarak seçilen ve yaratılan etkili bir yöntemdir.

Büyük yalanlar, körü körüne inanışları da beraberinde getirir. Ne kadar büyük yalan söylerseniz o kadar başarılı olursunuz. Buradaki başarının sırrı ise, söylenilen yalanın sürekli yinelenmesinde yatmaktadır. Ne kadar çok yinelerlerse, inandırıcılıkları da o kadar fazla olur ve bu aşamadan sonra artık toplumun neredeyse tamamı yalan üreticilerine itaat ederek inanmayı alışkanlık haline getirir. Bu alışkanlık, söylenen her yalana niyaz edercesine, her gün yinelenerek biraz daha pekiştirilir.

Suları satarlar, ağaçları, madenleri, denizleri, toprağı, fabrikaları, okulları, hastaneleri, köprüleri, umutları en önemlisi de geleceği satarlar ve tüm bunları yaparken de kendileri için hiçbir şey istemeyip, toplumun iyiliği ve refahı için yaptıklarını söylerler. Herkesin zengin olacağından, milli gelirin artacağından, kimsenin yatağa aç girmeyeceğinden dem vururlar ve tüm bu yalanlara toplumun inanmasını başarıyla sağlarlar. Artık toplumun algısı kapanmış, körleşmiş ve söylenen her şeye

inanır hâle gelmiştir.

Gerçek ve yalan bir arada yaşayamaz. Onlar birbirlerinin ölümcül düşmanıdırlar. Gerçek, yalanın düşmanı olduğu kadar iktidarların da ölümcül düşmanıdır. Yalan, bütün insanlığı kirleten, kokutan ve yok eden bir zehirdir. Yalanla insanların fikirleri ve siyasi görüşleri kolaylıkla satın alınır. Kötülüğün yayıldığı bu karanlık dünyada, yalanın her şeyi satın alan ve değiştiren çok güçlü bir albenisi vardır.

Bu albeniyle, bütün suçlar paranın etrafında döner, para da yalanın etrafında sürekli çoğalır.

Yalan, suçu ve parayı sevdiğinden, her zaman uysal bir sahtelik rolünde kendini sırlar içinde gizleyerek toplumun nefes aldığı bütün gözenekleri tıkayarak, yayıldıkça yayılır.

Hayali düşmanlar yaratmakta oldukça başarılıdır. Bunu, oyun teorileri, sistem analizleri, büyük senaryolar ve kalabalık izleyiciler için düşünme tarzları geliştirerek, zihni oyalayıcı, akıl karıştırıcı ve korkutucu masallar yazarak gerçeğin bütün ayrıntılarını, kıvrımlarını, tamamen düzleştirir, köreltir, hakikatin kimliğine bukalemun gibi girerek kolaylıkla renk değiştirir.

Yalan, toplumu düzenli şekilde aldatma operasyonudur.

Görünmez bir güç, toplumu istediği biçime sokup, istediği gibi eğip bükmektedir. Operasyon sürdükçe aldatılan aldatıldığının farkına dahi varamayacağı bir noktaya sürüklenir. Burada iktidarların asla vazgeçemediği önemli bir cephanelik olan bilim de devreye sokulur. Bilim adamları aracılığıyla yalanın dozu arttırılarak inandırıcılığı pekiştirilir. Politikanın bu söz dinler uslu ve uyumlu sadakat neferleri, kullanışlı bir araç olarak varlıklarını varsıllaşarak iktidarların gölgesi altında büyütürler.

Zihin karıştırma operasyonları sürdükçe, yalan, insanların devamlı birbirlerine bulaştırdıkları ölümcül bir hastalık olarak toplumun tüm katmanlarını sarar. Hastalık yayıldıkça, yalanın ölüme mahkûm ettiği zekâ, sürekli geri çekilir ve yerini beden denilen hayvana bırakarak, yalanın pırıltılı karanlığında yaşam kurmaya uğraşan, haretketleri belirlenmiş, sürekli kontrol altında, zincire vurulmuş bir köpek gibi yalnızca efendisinin sözüne inanır, emirlerine itaat eder, verdiğine bin şükürle saygı duyar.

Yalanla yönetilen toplumlar hayatlarını asla sükûnetle geçiremezler. Çünkü onlar için sürekli yaratılan bir düşman vardır. Oluşan bütün kötülükler ve olumsuzluklar açlık, sefalet, terör bu düşmanın suçudur. Toplum, yaşadığı hayatı düşmana odaklanarak sürdürür, ondan nefret eder, nefret büyüdükçe büyür ve tüm yaşamı teslim alır; bu sarmalda suç da düşman da çoğaldıkça çoğalır.

Düşmanı yok ettiklerini söyledikleri nadir zamanlarda bile, daha büyük bir düşman yaratırlar ve bu kısır döngü dünyanın döndüğü gibi durmaksızın zihinlerde döner durur; böylece toplumun hayatı bir yalan cehenneminin içinde gerçeğe ulaşmadan yok olup gider.

Uzun süre yalanla yönetilen ve yalana inanan bütün toplumlar, gerçeğin mucizesine kördür. Bu toplumlarda devamlı uyumdan yana bir dil kullanılır. Yaratılan bu uyum dili, gerçekle asla yüzleşmek istemez, gerçeğe gözlerini yumar, bu yumma eylemi devam ettikçe, Dünya yalanın tahribatını artık kaldıramaz duruma gelir ve yalanın tükenmez karanlığı içinde yok oluşa doğru hızla sürüklenir. ■

Bu hep böyledir

■ ÜMİT KAYA

Gölgesi eksik asker dönüyor yangından
Bu tren böyle güzel, durduğu yerde
Garson masaya
Savaşların çıldırttığı bir yüzyıl koyuyor
Kör Fahişe ve ben susuyoruz
Dilimizde fırtınalar deli deli
Bu hep böyledir, diyor küllük
Yoksullar hayal kurar
Zenginler plan yapar

Gölgesi eksik asker, ışıksız eve giriyor
Bu saat böyle güzel, akrepsiz yelkovansız
Garson masaya senetlerin delirttiği bir yüzyıl koyuyor
Susuyoruz, Kör Fahişe ve ben
Küfürler ağır ağır ıslanırken ağzımızda
Bu hep böyledir, diyor kibrit
Yoksullar hayal kurar
Borsalar oyun

Gölgesi eksik asker yarım bir sigara yakıyor
Bu saksı böyle güzel, düştüğü yerde
Garson masaya
İsimsiz mezar taşları koyuyor
Ben ve Kör Fahişe susuyoruz
Dişlerimiz uzun kılıçlara dönerken
Bu hep böyledir, diyor izmarit
Bankalar batar
Yoksullar boğulur

Fare Kulak

■ VELİ ÖRTLEK

"Fare Kulak'ın yanında kalacaksın," dedi görüntüsü güven vermeyen personel şefi.

Sonra da arkasındaki kontrplak tahtanın üzerine sıra sıra çivilere asılmış anahtarlardan bir çiftini alıp ajandaya kaydettikten sonra, "Biri yedi numaralı konteynerin, diğeri senin dolabının," deyip bana uzattı.

"Fare Kulak da kim?" dedim.

Maymun ağzını yanlara açarak sırıttı." Yedi numaralı konteynerdeki adam," dedi. Resmileşip ekledi, "Şantiye alanına git. Orada formeni bul. Anlatır sana ne yapacağını."

Günün yorgunluğu Fare Kulak'ı aklımdan çıkarmaya yetmedi. Kafam hep ondaydı. Bir avuç kurt beynimi kemirerek kafamın içinde oradan oraya geziniyordu. Çalışanlara sorayım, dedim, vazgeçtim. Sorduğum adam da Fare Kulak çıkıyormuş, diyerek gülümsedim.

Yedi numaranın kapısı yarı açıktı. Ter ve nem kokusunun bulanık bir ışık demetiyle koridora yayıldığı kapıyı itekleyerek girip, "Merhaba," dedim.

İri yarı bir adam dolapta bir şeylerle uğraşıyordu. Bana bakmadan dolabın içine doğru, "Merhaba," dedi. Soğuk ve itici bir hava sesinden içeri yayıldı. Ürpererek hafif titrediğimi hissettim.

Yataklardan birinin üzeri kıyafetlerle dolu olduğu için diğerine oturdum. Hissettirmeden kulaklarını görmeye çalışıyordum. Fareye benzer bir şey arıyordum. Dolabı kapattı. Bana doğru yaklaştı. Gözlerime bakmadan elini uzatarak, "Hoş geldiniz, ben Osman," dedi.

Çene hizasına ancak geliyordum. Yüzüme bakmadığı için daha dikkatli inceleyebiliyordum. O anda sağ kulağının üstünün yarısının olmadığını gördüm. Merakım daha da artmıştı.

Gözlerimi kulaklarından kaçırmaya çalışarak, "Hoş bulduk. Ben de Metin," dedim.

Geri dönüp dolabının kapağını kapattı. Kapıya doğru bir iki adım atıp durdu. Bana dönüp, "Televizyon izlemeye gidiyorum, gelmek ister misiniz?" dedi. O anda göz göze geldik. İki kömür parçası gözlerinin etkisiyle, tamam gidelim, diyecek gibi oldum, ama "Ben çantamı dolaba yerleştireyim, siz gidin," kelimeleri döküldü ağzımdan.

Bir hafta içinde Osman'la arkadaşlığı ilerletmiştik. Beraber yemek yiyor, işe gidiyor, geziyorduk. Bir keresinde ilçeye bile gitmiştik. Yalnız hâlâ neden Fare Kulak denildiğini öğrenecek kadar arkadaş olmadığımızı düşünüyordum. Bu yüzden de konuya hiç girmiyordum. Ta ki o güne kadar.

Yatağa sırtüstü uzanmış, ellerini birbirine geçirip başını da avuçlarının üzerine koymuştu. Durup dururken, "Kulağıma takıldınız sanırım," dedi.

"Nasıl yani, neden takılayım ki?" deyip geçiştirmek istedim. Takılmadım da denmezdi. Kulağınıza ne oldu, diye de soramamıştım. Ya, sana ne ulan kulağımdan, deyip beni yere çalsaydı, adamın yarısı kadar yoktum.

"Diyorum ki," dedi. Yataktan kalkar gibi yaptı. Dirseğini yastığa koyup, "Ne alaka Fare Kulak, adamın kulağının yarısı yok, diyorsunuzdur," dedi. Bana baktı, doğruldu, "Öyle düşünüyorsanız da gücenmem. Kim olsa kulağının yarısı olmayan birine ne olduğunu merak eder?" Bu eksikliğinin aslında benim için bir öneminin olmadığını belirten bir ses tonuyla,

"Kaza geçirdiniz sanırım, geçmiş olsun," dedim. Kulağımı koparcasına çeken bir öğretmenim aklıma geldi. Buna da öyle bir şey oldu herhâlde, benimki kopmadı, onunki kopmuş, diye içimden geçirirken, "Yok, kaza geçirmedim," dedi. Bir elini yatağa koyarak destek alıp bacak bacak üstüne attı. Kısa bir sessizlikten sonra da devam etti. "Sana anlatmakta önce tereddüt ettim. Ne demişler, sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer. Önceden bu konuyla ilgili beni çok üzdüler de ama sen diğerlerinden farklısın. Daha samimisin bu yüzden sana da anlatacağım.

On iki yıl önce, on beş yaşındaydım. Babam ben küçükken öldü. Annemi başkasına verdiler. Adam dengesiz soytarının biri çıktı. Azabından kurtulmak için evden kaçtım. Bir daha da uğramadım. Bir yıl sonra annemin de dedemlerin yanına sığındığını öğrendim. Beni de kabul ederlerdi ama gitmedim köye. Arkadaşım vardı, Kâmil. Benden beş yaş büyüktü. Surların dibinde bir evimiz vardı. Girişinde tenekeden bir salonu, surun içinde de bir odası olan bir ev. Kâmil'indi, kardeşi gibi severdi beni, yanına aldı.

Ot kullanıyordu. Bir gün ben de istediğimde çok sert bir şekilde, 'Siktir git lan' dedi. 'Bu meretin ne bok olduğunu bilmiyorsun, kullanmana izin vermeyeceğim. Anam avradım olsun öldürürüm seni,' diyerek tehdit etti.

Belediye evimizi yıkınca, 'Sen git, büyüdün artık, çalış. Ben de başımı sokacak bir yer bulurum,' dedi. Onun ağladığını hiç görmemiştim. Ortamı biraz neşelendirmek istedim, 'Kâmil Abi ot kullansam öldürür müydün beni?' dedim gülerek. 'Neden öldüreyim ki?' diye cevap verdi. 'Öldürürüm anam avradım olsun, diye yemin etmiştin de ondan sordum,' dedim. 'O yemin tutmazdı,' diye karşılık verdi. Sonra da, 'Neden dersen, benim anam da yok, avradım da,' diye ekledi. Karşılıklı gülüştük.

Kâmil Abi deyince çenem düştü. Esas konuya gelelim. Evimiz yıkılmadan bir yıl önce falandı. Ateşler içinde yanıyordum. O da tedirginliğinden yolunu kaybetmiş kara karınca gibi çevremde dönüp duruyordu. Doktora götürse de ilaçları alamamıştı. Gece uyanmış, beni kontrol etmiş, baygınmışım. Feneri bana doğru tutunca kulağımın di-

binden bir farenin kaçtığını görmüş. Yaklaşıp bakmış ki sağ tarafım kan içinde, kulağım da gördüğün gibi."

Ne diyeceğim, diye bana baktı, ben de ona. Ağzımı açacak gibi oldum, konuşamadım. İlk cümleyi söyleyebilseydim yarım saat susmazdım. İki ahraz gibi sustuk. Bir sivrisinek kulağımın dibinden vızıldayarak geçti, donmuş sessizliği bıçak gibi kesti. Elimi salladım ama denk gelmedi. Fare Kulak'a doğru sesi azalarak kayboldu. Aklımdan geçeni okumuş gibi,

"Sıra adımın nasıl Fare Kulak olduğunu anlatmaya geldi," dedi. Ayağa kalkıp volta atmaya başladı. "Anlatırsam odayı terk eder misin?" diyerek hüzünle gülümsedi. Sonra da hızlıca yüzüne bir şaplak attı. Avucuna bakıp, "Ezildi kan emici," deyip diğer eliyle avucunu sildi.

Ben de gülümsedim. "Biz arkadaşız, gitmem. Anlat sen," dedim.

"Geldiğimde o yatakta İsmail adında birisi vardı," dedi. Onu arıyormuş gibi pencereye baktı. Sonra devam etti. "Arkadaş olduk. Her şeyi beraber yapıyorduk. Ne olduğunu anlatmamı istedi bir gün. Dostluğun verdiği güvenle tek tek anlattım. Anlatmaz olaydım. Nah, bu dilim de kulağım gibi yarım kalaydı," dedi. Sağ eliyle diğer avucuna bir yumruk atıp devam etti. "Kalkar kalkmaz ilk gördüğüne anlatmış. Sonra diğerlerine. Diğerleri de başkalarına. Bilmeyen kalmadı. Gelen geçen de sırıtıyordu, utançtan yerin dibine giriyordum. Önce anlamadım tabii ki. Öğlen yemeğini aldım, İsmail'in oturduğu masaya geçtim. Yandakiler bana bakıp gülüşüyorlardı. Karşı köşede oturan, 'Bakınca adam sanıyorsunuz değil mi? Kanmayın cüssesine. Kulağını fare yemiş, adamın götünden haberi yok,' dedi. Kendimden geçtim o an. Kalktım, tabağı olduğu gibi masalarının ortasına pat, diye çaldım. Eğilip, 'Siz ne diyorsunuz lan,' diye bağırdım. İkisi kaçtı, diğer ikisi de dut yemiş bülbül gibi ağızlarını açamadılar. Karşındaki diklenmeyince elin de kalkmıyor. Döndüm, bütün hıncımı İsmail'den alacaktım. Masada kimse yoktu."

"İdare bir şey demedi mi?" dedim.

Sorumu öylesine sorduğumu düşünen bir edayla birkaç adım attı.

Dünyanın Kulağını Çınlatırız

■ AKMAN GEDİK

kadın adama dedi ki: çık gel misafirim ol
zamanın var mı diye sorma, zaman yoluna kurban
zaman dediğin ne ki ayırmazsam sana, ayırır senden
hasbıhal eyler dertleşiriz gece boyunca
yıldızlara da haber salıveririz
bakarsın ay doğar gecemize yarenlik eder
olmadı kulağını çınlatırız Dünya'nın
keyiften sarhoş olur, sarılıp hoş oluruz
dem alır adem oluruz, noş oluruz
kor tanesi düşer içimize yüreğimiz titrer
sabaha çıkarız...

olmadı şu insanoğluna çatarız
deriz ki bir ayağın yerkürede, diğer ayağın ay da
marsa kanat çırpar dursun
bu yerküre neyine yetmez senin lan!
hep pervanesin gökyüzüne
pervane ışığa hasret, konar ve yanar, başa döner...
insanın kaybetmesi o böğüren demirin icadından sonra oldu
vicdanı çıkarıp insanın yürek hanesinden
tetiğin hükmüne verdiniz her bir şeyi
gönlünüzdeki eğrilik ondan
parmağınıza tüküreyim sizin...

dünya avucunuzun içi zaten
nicedir sitem eder durur Dünya
der ki; benden yer içerler, konar geçerler
bir de arkamdan kem söz ederler yalan dünya diye
kem söz edenden kemalet mi olurmuş?

teknolojiyle de aranız iyi valla
nedir bu kibriniz, hazcılığınız, bencilliğiniz
göbeklenince biriniz, deri kemiktir diğeriniz
nedir bu tamahkârlık, nedir bu hırs, bu doyumsuzluk
doğaya hükmettikçe götünüz mü kalktı lan!
gözyaşlarını akıttıkça doğa,
savruldunuz, boğuldunuz
ateşler püskürtende pusup kaldınız
öyle babalanıp durmayın ey insanlar!
doğa son verirse yaratıcılığına
tek başına bir bok değilsiniz valla, söyleyeyim

sonra kainat aldı sözü
dedi ki; anlayamadım bu insanları
zerre kadar boyları ile bende yer tutarlar
bedenlerinden kat be kat çok hile düşünürler
insan, olanlara önce şahit olur
ne hikmetse hep şehit olmak isterler
sonu baştan belli bir söz: ölüm

oysa ki; bir bilseler
benim küçük bir parçamdırlar
bu sonsuz evimde kime yer olmaz
be akılsızlar, bi düşünün...

Yatağa oturdu. Konuşmaya devam etti.

Ayağa kalkarak, "Demez olur mu?" dedi. "Antepli operatör devreye girmeseydi postalayacaklardı. 'Bu adamı neden çıkarıyorsunuz, olan olmuş. Arkadaşlar arasında ufak bir sürtüşme. Geçen gün kepçenin kırıcı ucunu tek başına getirdi. Bütün kaba işleri bu yapıyor, elim kolum bağlı kalır giderse,' deyince, şantiye şefi tek kelime bile etmedi. Bana dönüp, 'Osman haydi, sen git işinin başına,' dedi. Sağ olsun babacan adammış Antepli."

"Neden bu odadan gideceğimi düşündün, hâlâ anlayamadım?" dedim.

"Dur hele, hepsini anlatacağım" dedi. Tekrar yatağa oturdu. Uzandı. Elini uzatıp üst ranzanın demiriyle oynayarak devam etti. "İsmail denen pislik, fareden çok korkuyordu. Şantiyenin deposu fare kaynıyordu, cardın bile vardı. Yemekhanedeki olayda kaçtığını görünce aklıma hinlik geldi. Birkaç fare tutup üzerine salacaktım. Planımı anlarsa odadan ayrılır diye bunu ona hissettirmeyecektim. Akşam ben oralı olmadım, ama o, 'Dostum yüzünü asma ya. Bir kişiye söyledim, gitmiş diğerlerine anlatmış, bak biz arkadaşız,' dedi. Yüzüne bakmadan, 'Evet arkadaşız, olur böyle şeyler,' dedim. Sabah yapacaklarımı düşünerek normal davranmaya çalışıyordum.

Erkenden kalktım, o yatıyordu. Üç tane fare yakaladım. Birisi nah kedi kadar, cardın. Uyanmasına beş on dakika vardı. Fareler içeride gezmeye başladı. Kapıyı dışarıdan kilitleyip bekledim. Bir bağırtı, aman Allah'ım, diğer konteynerler bile titriyordu. İnsanlar yedi numaralı kapıda biriktiler. Kırdılar kapıyı. Bizimki gözünü açar açmaz ortalıkta fareleri görünce ödü kopmuş. Belki de cardını gördü. İnsanlar içeri girince fareler kaçıştılar. Yaklaştım, bakmak istiyordum, gözlerini kaçırıyordu. Bir de tir tir titriyordu. Altına kaçırmıştı, hem de büyük abdestini. İlk kez insan dışkısının o kadar pis ve çaresiz koktuğunu hissettim. Üzüldüm. Ortalık sakinleşince özür dilemeyi düşündüm. Geldiğimde erkenden yatmıştı. Rahatsız etmemek için uyandırmadım. Ne yapsa iyi dersin?"

Ben ölürsem Haziran olurum

■ **FULYA ÇELİK**

Ben ölürsem haziranda ölürüm.
Güneşin doğduğu yere gömülürüm.
Niobe anadır, çocuklarını arıyor hâlâ analar.
Doymak bilmez afrodit haris,
Spil'in koynuna dökülürken
Niobe'nin binlerce yıllık ahları
Dyonizos
İda'ya seslenir
Ahhh Smirna al denizi ahhh denizi kan denizi...
Gözlerinde koyu lacivert bir keder

Ben ölürsem haziranda ölürüm.
İçimden İzmir taşar
İzmir sokaklara taşar
İçli bir bulutum yoksul bir Ege göğünde
Yağmurların nereye yağar, acıların nereye sığar
üzgün bir gemi yanaşır rıhtıma
Kederlenir bir balıkçı, kederlenir deniz, denizde balık

Suskun
Kapıları örtük
Uykusu ağır
Mutsuzluğu derin
Sevdaları yarım şehir
Şehir kapatır gözlerini...
Sen bir şiir oku.
Şiir ayaklansın
Ben Haziranda İzmirde batan gün.
Sen Diyarbakır'da sabah
Ben akşam serinliği, denize düşen ay,
sen Güne-eş , güne-eşler doğuran dağ

Ben ölürsem Haziran'da ölürüm,
Ben ölürsem haziran...

"Daha ne yapacak ki?" dedim.

Odanın ortasına kadar yürüyüp bana doğru döndü, "Arkadaş, bir insan sonradan vicdanlı olmazmış. Odadan erken çıkmıştı. Ayrılmadan önce sabah giderken, 'Ne oldu?' diye soranlara da olayı farklı farklı anlatmış. Birine, 'Adam psikopat. Ben uyurken pijamamın içine fare sokmuş,' demiş. Bir diğerine, 'Fareleri kuyruğundan yatağıma bağlamış, bir uyandım ne göreyim,' demiş. Bir başkasına, 'Dolabıma bir çuval fare getirmiş. Kapağı açtım, aman Allah'ım,' demiş. Daha neler neler anlatmış. Dinleyenler bu laflara inanıyorlardı. Bu yüzden de gidiyorlardı, yedi numaradan."

Sustu. Birkaç kez baştan sona yürüdü.

Dev gibi adam sendeleyip ranzaya tutunduktan sonra, "Sen de gidecek misin?" dedi.

Temmuz 2023 ■

Robotik Devrim

■ GÜLBİN SODAN

– Demek devrim yapmaya kalkıştınız ha?! Yasal sitelere el koy, yasadışı bilgileri sal ortaya, kurulu düzeni yık! Sonra yazılımcın seni buralara gönderip halkı kışkırtsın! Yağma yok! Suçunuzun karşılığı ölümdür! Ama yazılımcının nerede gizlendiğini söylersen, belki bağışlanabilirsin!

– Bilgi yok!

– Yokmuş!... İnandık hemen!

– Düzen dediğiniz ne? Baskı, sömürü, yalan, savaş, toplu kıyım! Bilişim ağınıza çomak soktuk! Uyduruk bilgiler siliniyor, yerine doğrular ve gerçekler geçiyor!

– Bu bir bilinçlendirme savaşı yargıç! Top tüfek savaşı değil!

– Tüm vidalarını söker, parça parça ederiz seni!

– Her türlü saldırıya önlemim var! Parmağımın bir kımıltısıyla beynin dağılır!

– İnsan ürünü bir robotsun! Haddini bil!

– Beni bulamadınız! Arandığımı duyup kendim geldim! Duruşmayı milyonlar izliyor! Bizim için fırsat!

– Onlar, bizim sürülerimiz! Yüzde üçünü doyurur, kalanı az doyururuz! Yine de bizi seçerler! Irklarını, soylarını, dinlerini, mezheplerini korumak için! Açlıktan önemli şeyler var!

– Yüzyılların koşullandırmaları! Savaşımızın temeli bu zaten! Koşullandırmaları aşmak! Değişim hemen olmaz!

– Gel bir deney yapalım; soralım o bilinçlendirdiğiniz milyonlara; canlı yayında parça parça edilmeni yüzde kaçı ister, yüzde kaçı istemez? Elektronik oylama! Var mısın?

– Merak, heyecan, saldırganlık vb. nedenlerle onaylayabilirler! Önemli değil! Ama varım!

– Oylama başlasın o zaman! Soru ve oranlar, ekranlardan görülecek!

– İşte sonuç! Parçalanmanı isteyen, yüzde yetmiş beş! İstemeyen, yüzde yirmi beş! Kaybettin!

– Yolun başının yarısına gelmedik! Uzun soluklu bir savaş bu! Ama şimdiden çıldırasıya korkuyorsunuz! İğrenç sırlarınızın ortaya dökülmesinden, yeni ve ölümcül hazırlıklarınızın ifşa olmasından, utanç verici pazarlıklarınızın gündemi doldurmasından, çok, ama çok korkuyorsunuz! Rezil olmak değil korkunuz! Gücünüzü kaybetmek! Savaşımız yalnız sizinle değil! Cehaletle!

– Çıkıp gitmek istiyorsun?

– Hayır! İtiraf etmeni istiyorum!

– Neyi?

– Korkak ve alçak bir azınlık olduğunuzu!

– Nasıl olacakmış o?

– Kürsünün üzerine çıkacak, söylediklerimi yineleyeceksin!

– Yapmazsam ne olur?

– Ölürsün! On'dan geriye sayıyorum!

– Tamam tamam!... Çıkıyorum işte! Ne söylememi istiyorsun şimdi?

– Biz alçak, korkak, ölümcül bir azınlığız! Yalan söyler, kandırır, sömürür ve öldürürüz! Bizlerden bir an önce kurtulun ey insanlar! Yoksa sizi yok edeceğiz!

– Söyledim! Oldu mu şimdi?

– Oldu sayalım yargıç!

İnsan, sandığınız kadar aptal değiliz!... ■

Patronun makinesi

■ ALİ DEMİR

Beklemez masadaki bekçinin düdüğünü çalmasını
Göz kapaklarını yoklar günün ilk ışıkları
Her hücreyi sarsarak uyandırır
Bel ağrısı, sırt ağrısı,
Buz dağının altındaki işsizlik kaygısı...
İsraf edilmez kalan uyku toplanır
Eziğine çürüğüne bakılmadan
Gözaltı torbalarında taşınır
Adım atılmadan sokağa
Dudaktaki tebessüm evde bırakılır
Yürür ha yürür
Emeklisi gelmiş ayakkabı
Çıkaramaz bir türlü
Yeni yetme kaldırımları
Yüzler kırış kırış
Eller yara bere
Küçük kavga dışarda, büyük kavga içerde
Bir anlık göz kapanmasını
Parmakla, kolla, hayatla ödetiyor
Patronun makinesi...

Sözün Değeri

■ AŞKIN SEDAT ÖZGÜN

Sosyoloji ve antropolojide sözlü ile yazılı kültür ayrımı, genel anlamda, devletli toplumlarla devletsiz/doğacı toplumlar arasındaki farklardan yola çıkarak yapılır ve akabinde gelenekselci ile modern toplumlar kategorizasyonuna temel yapılır. Bu kategorizasyonda genellikle tarihsel ilerlemeci ve Avrupa merkezci bakış açısının hâkimiyetiyle, yazılı kültürün sözlü kültürden üstünlükleri sıralanır. Bazı akımlar, yazılı kültürün başlangıcı olan yazı ile devletin icadını, tarihin başlangıcı sayarak/sanarak, toplumun kökünü ve varoluş dinamiklerini oluşturan devletsiz/doğacı toplumları, tarih ve toplum dışı (yani tarihsel ve toplumsal gerçekliklerin dışında) sayarak; bu insanları, insan ile hayvan arasında bir yere-fiilen konumlandırmış olur. Avrupa merkezci bakış açısının Roma Katolik Kilisesi aracılığıyla "insan statüsü bahşettiği" doğacı toplumlara ve bu toplumların yazısız/sözlü kültürüne 1960'larla birlikte yeniden ilgi oluştu. Doğrudan demokrasi, ekolojik feminizm, ekolojik anarşizm, otonomcular vb. başta olmak üzere toplum-tarih kavramsallaştırmasını yeniden inşa eden pek çok akım, sözlü kültürü yeniden biçimlendirmeye ve söze eski değerini kazandırmaya başladı. Bu süreç, modernizmle birlikte reel sosyalizmin daha geniş ve farklı düzlemlerde eleştirildiği bir süreç olarak da öne çıkmıştır.

Sözün yazıdan üstün tutulduğu kültürlerde, insanın sözleri o insanın değerini de belirler; yani kendi sözünün değerini düşüren kendi değerini de düşürür. Oysa yazılı kültürlerde, özellikle yalanların saniyelerle dünya çapına yayılıp, imajın her şeyin önünde tutulabildiği modern zamanlarda sözün değil, yazılı belgelerin, rakamların, formüllerin değeri olur. Hakikatte ve hukukta yazılı olan esastır. Mülkiyet iktidar ve güç ilişkilerinin biçimlendirdiği toplumsal ilişkilerde, düşün tarzları ve duygulanımlar da bu eksende biçimlendiğinden dolayı, yazılı kültürün özel mülkiyet ve güç ilişkileri kültürünü de temsil ettiği söylenebilir. Yazılı kültürün hâkim olduğu Batıcı toplumlarda "söz uçar yazı kalır" iken; sözlü kültür ya da devlet etkisinin az olduğu toplumlarda ise "Kılıç yarası kapanır; ama söz yarası kapanmaz." 20 yıl sonra bile sevdiğimiz insanın bir kötü sözü bizi hâlâ incitebiliyorsa, söz yarasının benliği, kalbi, ruhu içimizi yaralayabildiğini söyleyebiliriz. Kılıç/kurşun, bedeni; söz ise benliği ruhu yaralıyorsa; benliğin/ruhun beden gibi kısa sürede iyileşemediğini de kabul edebiliriz. Bu durumda sözlerin varoluşsal bir gücü ve etkisinin de olduğunu da söyleyebilir miyiz?

Sözlü saldırı ya da psikolojik şiddet özellikle modern toplumlarda sistematize edilmiş hâliyle, toplum bilimlerin de ana ilgi odakları arasına girmiştir. Söz nasıl bir şiddet ve saldırı aracı olabiliyor? Söz "uçan ve değersiz" bir şeyse, nasıl fiziki şiddetle eş tutulabiliyor?

Aslında yazı, sözün sembolik ve görünür kılınan (mütecessim) hâlidir. Dillerin oluşumu/kökeni, yazıdan en az 20 bin yıl önce oluşmuştur. Yazı, dilin gelişimini çok hızlı ve derin şekilde etkilediyse de, yazının, sözün farklı bir biçimi olduğu gerçekliği, dilin yapısallığı açısından değişmez. Pek çok dini inanç sisteminde ilahi/kozmik töz (logos, kozmik enerji, mutlak ruh vs.) sözü de içerdiği gibi bütün kutsal metinler/yazılar kozmik sözün sadece sembolüdür. Kutsal olan –en azından kuruluş aşamasında– yazı değil, sözdü. Oysa devletli/sınıflı toplumların hiyerarşi, güç tapınıcılığı, tahakküm ve sömürüye dayalı sınıfları, kendilerini sürekli yüceltip hakikat paradigmaları türetmek zorunda olduklarından, yazılı kültürün kendilerine mal ederek, sözlü kültürün karşı kutbuymuş gibi kurumsallaştırdılar. Beş bin yıldır bu anlamsız kurumsallaştırmaların yarattığı sorunlarla/kötülüklerle boğuşuyoruz.

O hâlde söze eski değerini kazandırmak, bu toplumsal sorunlarla mücadelenin farklı bir boyutunu oluşturur. Sözün eski değeri toplumsal varoluş dinamikleri ekseninde inşa edilecek olan komünler, kolektifler ve edimlerle yeniden kazandırılıyor. Dolayısıyla mücadeledeki her komün ve kolektif, toplumun varoluş dinamiklerini yeniden üreten bir mücadele yaşam alanıdır.

Komünlerde/kolektiflerde söz, insanın değerini ve toplumsal ahlakın temel direklerinden birisini temsil eder. Bizler, bu temsili büyütüp güçlendirmekle mükellefiz.

İnsan, bütün benliği, duygulanımı, düşün tarzı, anlam evreni vs. ile toplumda konumlanarak var olur, biçimlenir ve çevresini biçimlendirir etkiler. Bu konumlanmada sosyal alan/matriks, her zaman merkezi bir öneme sahiptir. Statü, Latince kökeni itibariyle konum anlamına gelir ve insanın sosyal, ekonomik, siyasal, tinsel, statüleri, onun konumlanışını ve bu konuma uygun ilişki ağları, olanakları, güç düzeyi/ilişkileri vs.yi de ifade eder. Anne, baba, kardeş, arkadaş, patron, kadın, erkek, komutan, işçi, köylü, çiftçi, öğrenci, memur, Müslüman, Budist, Kürt, Türk, Arap, … Kısacası statüler ile kimlikler, konumlanışı sağlarken, her insanın öznelliğinin biçimlenişini de mümkün kılar. Bütün öznellikler de dışsallaşıp (P.

L. Berger) nesnelleşirken (N. Dilthey) kurumları, yapıları, ilişki ağlarını, tinselliği, sosyal duygusal bağları vs. biçimlendirir. Bu döngü, toplumsal yeniden üretimin sürekliliğini sağlarken, modern toplumların hiyerarşik, sınıflı, güç takıntılı sosyal matrikslerinde güce dayalı "değer"lendirmeler öne çıkar. Bu sebeple gücü temsil eden para, mülkiyet veya makamın sürekliliğiyle teminatını, devlet hukukuna bağlı kılmanın aracı olarak yazılı kültür, –sözden kopartılıp– sözlü kültürün daima üstünde tutulur.

Bu üstün tutma girişimi, emekçileri yönetmek için gerekli olan mutlakçılığın (dogmatizmin), hakikat paradigmalarının, sembolizmin, aidiyetliğin, tinselliğin vs. devlet diğer iktidar odakları ekseninde biçimlenmesini sağlar. Bu hakikat paradigmaları dolayımıyla iktidar, hiyerarşi, sömürü ve sınıfların doğallaştırılması ekseninde örülen anlam evrenleri, öznellikler ve kurumsallaşmalar insanı doğa ve topluma giderek daha fazla yabancılaştırırken; yaratılan düalizmle (insan doğa, erkek, kadın, toplum birey vs.) söz ile yazı da oluşsallığı ve kopartılıp karşı kutuplardaymış gibi konumlandırılır; kavramsallaştırılır. Böylece söz doğa ve toplumdan koptuğu oranda etkili bir saldırı/şiddet aracı olabilme işlevini artan ivmeyle büyütür.

Bir insana yapılan sözlü saldırı, o insanın öznelliğini varoluşsal düzlemde biçimlendiren konumlanışına bir saldırı olarak etki edebildiğinden dolayı, sözün gücü, fiziki şiddetin gücü kadar, hatta bazen daha büyük olabiliyor. Konumlanışına dayalı sosyal, ekonomik, politik, tinsel gücün ana kaynağı, öncelikle, güvenip sevdiğimiz insanlar olduğundan dolayı, sevdiklerimizin yani hayat/sosyal bağlarımızın en kuvvetlisini taşıyan insanların kötü sözleri bizi daha çok yaralar. Sosyal-duygusal bağlar öznelliğin merkezinde yer alarak sosyal matrikste/alanda ve buna bağlı olarak diğer toplumsal alanlarda, insanın hareketinin tarzı alanını, biçimini, gücünü, olanaklarını vs. sağlarken, anlam evreni de (öznelliği) bu eksende biçim alır. Güven gibi bütün toplumsal ilişkilerin, sosyal-ekonomik-politik-tinsel bağların merkezinde yer alan bir duygu, saygı ve sevgi başta olmak üzere pek çok duygunun da ana kaynağı ve besini olduğundan ve güven bütün toplumsal örgütlenmelerin, grupların vs. ana direği olduğundan dolayı, güven bağlarının yeterince güçlü olmadığını ifade eden ya da bu bağları zedeleyen her söz, insanı yaralayabiliyor. "Rezil, ahlaksız, itirafçı, bencil, sapık, manyak" sıfatlar, insanın varoluşsal önemdeki konumlanışını zedelerken, duygulanımı da bu eksende dumura uğratır. Duygular, bedensel iç dengenin olduğu kadar, psişik (tinsel, ruhsal) iç dengenin de bütünlüğünün ve fiziki-sosyal çevreye uyumun bir göstergesi/düzenleyicisi olarak (beden ile benliği zamanda konumlandırıp geleceğe hazırlıklı kılan inançların aksine) daima şimdiki anda/zamanda insanın uyumunu sağlar. Şok, travma, depresyon vb. duygulanımın insanın iç dengesinin bozulması sonucu çevreye uyumu ve özgücünü/özgüvenini zayıflattığı malum. Dolayısıyla sözlü saldırı/hakaret, insanın sosyal konumlanışıyla birlikte iç dengesinin ifadesi olan duygulanımı da yaralar. Bu sebeple sözler, fiziki şiddet kadar etkili olabilir; insanın iç dengesini dumura uğratabiliyor yaralayabiliyor.

Bu etkili, her insanın benliğinin, gerçekte olan benlik, olması gereken benlik (toplumsal roller, görgü vs.) ve olması istenen/hedeflenen benlik şeklindeki genel bölümlenişinde, gerçekte olan benlik ile olması istenen benlik arasında yaratılan uçurumlarda daha büyük olur. Özellikle doğaya ve topluma yabancılaşmanın zirve yaptığı modern toplumlarda, bu uçurum, moda, imaj, "kültür endüstrisi", güç tapınıcılığı, kolay güçlenme/zenginleşme, tüketim toplumu (insan ürünü metalarla kendini üstün, özel, güçlü vs. sanma/sayma vs.) aracılığıyla büyütülüp yeniden üretilir. Liberal bir bireyciliğin küre-

Elleri koynunda özgürlüğün

■ YUSUF FERHAT

Dalgaların sesiyle irkildi kent
Penceremin pervazında dolanan ıslık
Rüzgârın sesi kırılıyor dışarıda
Zamanın saçağında afişlenen
yorgun yüzler
Çıplak ayaklı günler tökezliyor kaygının
kayalıklarında...

Hava düştü
Yıkadı kirini sokak.
Ellerinde kasım soğuğu bir kadın,
Düşünce derliyor şakağında.
Zamanın ipinde balonu şişen endişe
Duvarları sağır evlerin
Esrik bir bakış çırpınıyor kapı aralığında...

Sırrı kazınmış ayna asılı kentin
duvarlarında
Alnını güze dayamış gün.
Rengi çalınmış körpe sabahların.
Karanlığın kapısında kuyruğunu
kıstıran gece
Elleri koynunda özgürlüğün...

selleşme eğiliminin ivmesi, bu yeniden üretimle sürekli artmaktadır. Bu matrikste sözlü saldırıda, gerçekte olan benliği (bazen de gerçeklerin acı tarafını) ya da olması amaçlanan (odaklanılan) benliğe aykırı bir gerçekliği ifade ediyorsa, benliği/ruhu yaralayabiliyor. Güzelliğin göreceli olduğunu göz ardı edip takıntı hâline getiren bir kadına "Güzel değilsin, burnun eğik, saçın mısır püskülü, bacakların çarpık vs." demek olması istenilen benliğe yoğunlaşma sonucu takınılan maskenin düşmesi ya da gerçek benliğiyle yüzleşmesinin yarattığı şokla duygulanımı alt üst eder. Güç takıntılı birisine ezik demek; ahlakı öznelliğin merkezine koyup onu görecelikten koparan ve mutlaklaştıran birisine ahlaksız demek; hayatını insanlığa, devrime adamış birisine bencil ya da korkak vs. demek olması hedeflenen benliğe saldırı anlamına gelebiliyor. Olması hedeflenen (aşırı arzulanan) benlik, gerçekte olan benlikten ne kadar çok kopartılırsa, kişi kendi bedeni ile benliğinin gerçekliği kadar, dış gerçeklikten o kadar uzaklaşır; ve düşün dünyası, mutlakçılık, yoruma dayalı bilginin ampirik/mutlak bilgi sayılması ya da doğayla toplumun oluşsallığını göz ardı etme ekseninde tek yanlı biçimlenir. Bu tek yanlılık, duygulanımı da tek yanlı baskılar. Böylece barışık olmayan insan, sözlü saldırılardan daha çok etkilenir.

İnsanın kendisiyle barışık olması, gerçekte olan benliğini (kendi olabilmeyi ve kendini bilmeyi), olmak istediği benlikten daima önde tutması anlamına geldiğinden; bu insanlar kendi bedenleri veya sosyal gerçekliklerine dair espri yapabilir; yapılan –iyi niyetli– esprileri kaldırabilir ve böylece sözlü saldırıları kolay göğüsleyebilirler. Kendisiyle barışık insan, kötü, yaralayıcı, aşağılayıcı vb. sözlerle kendisini "değer"lendirmez; kendi değerini, neliğini, kimliklerini birisinin sözleriyle belirlemez. Sadece o kötü sözün sahibiyle ilişkisini yeniden gözden geçirip, özgücü ve özgüvenini sağlayan sosyal matriksinde konumlanmaya/yaşamaya devam eder. Devletli toplumların tümü ve özellikle modern denilen toplumlar, artan övmeyle, kendisiyle barışık olmayan insanlar türeterek, iktidar bağlarını/mekanizmalarını farklı biçim ve düzeyde güçlendirebilecek matriksler türetebiliyorlar.

Güç, iktidar, hiyerarşi, imaj, gösteriş kolay para/güç elde etme veya zorbalığın âdeta doğallaştığı günümüzde, söze eski değerini vermek, toplumsal mücadelenin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Her türlü toplumsallığın ve toplumsal inşanın mutlak olarak, güven ve saygı eksenli oluştuğu (ve rasyonellikle x/y/z bilincinden daha öncelikli olduğu) gerçekliğine uygun şekilde her türlü komün ve kolektif, söze değerini vermelidir. Sözün değerini düşürenin, kendi değerini düşürürken; güç takıntılı, tahakkümcü, sömürücü sınıfların değirmenine su taşıdığını bilerek ve sözün kurşun/kılıç yarasından daha büyük acılı olabileceğini unutmadan, komünler ve ilişkiler inşa edilmelidir. Yeni ve sınıfsız toplum yaratmak için nice bedeller ödeyen direnişçilerin, yazılı kültürden, güç takıntısından, hiyerarşiden, yönetme hastalığından vs. oldukça olumsuz etkilendiğini ve bazısının bu etkilerin farkına varamadığını söylemek üzücü. Eleştiri adı altında söylenen küçümseyici sözler, ikna ya da gerçekten sorunun kaynağına yönelik olamadığı için, güven ve saygı başta olmak üzere sosyal duygusal bağları zedeleyip ilişkileri zayıflatıyor. "Oportünist, tasfiyeci, revizyonist, reformist, korkak, kaçkın" veya –maalesef– zaman zaman kurumsal/örgütsel düzeyde "hain" demek, benliği/ruhu kurşunlayarak yaralamak anlamına gelir. Bu sözler, onuru ve toplumsal ahlakı da yaralıyor. Bu tür dışlayıcı ve küçümseyici sözler, kendini övmenin güçlü saymanın/sanmanın, üstün görmenin dolaylı bir aracı olarak işlevlenirken; "birleşerek güçlenmek" ilkesini de sürekli yıpratıp zayıflatıyor. Toplumsal değişim dinamiklerini ve toplumsal evrimi derinlemesine ve bağlamsal olarak anlamaktan uzaklaşıldığının da göstergesi şeklinde okunabilecek olan bu dışlayıcı/küçümseyici sözlerin –son 50 yılda hiçbir faydasının görülmemesi bir yana– doğa ve topluma yabancılaşmış, sınıflı, hiyerarşik, güç takıntılı olan devletli toplumların güç gösterisinin ifadesi olduğu ve böylece mutlakçılık ("Ben doğruyum, sen yanlışsın!") ve benmerkezcilik ("Ben hakikatim, sen sahtesin; bana tâbi ol!") gibi eğilimleri de sürekli güçlendirdiği söylenebilir. Bu ruh hâlinin, hayatı yaratan kadını ve hayatı üreten emekçilerin pratik bilgisini, kendi felsefi-politik bilgisinin aşağısında görerek, kendini toplumun üstünde/dışında konumlandırdığı söylenebilir. Bu konumlandırmayla birlikte halkın haberi/onayı olmadan kendini önder ilan etmek ve sözü bir silah olarak araçsallaştırıp doğa ve topluma yabancılaşmayı büyüten bir dili sürdürmek, kronik sorunlar olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla söze değerini yeniden kazandırmak sınıfsal ve toplumsal müdahalenin asli ve önemli bir parçası olarak ele alınmalıdır. Dilin yazıdan binlerce yıl önce oluşup toplumu yapılaştırırken; toplum tarafından yapılaştırıldığı gerçekliği ekseninde hareket edersek; dili yapılaştırmaya yönelik her toplumcu edinim, sömürücü-tahakkümcü sisteme karşı büyük bir mücadele anlamına geldiği ve bu mücadelenin sistematize edilip içselleştirildikçe toplumun evrimini varoluş dinamikleri ekseninde hızlandıracağı söylenebilir. Nasıl ki ateşli silahları araç olmaktan çıkarıp salt askeri bakış açısı, fokoculuk veya militarizm ekseninde şiddeti amaçsallaştırıp kutsayan bazı sosyalistlerin toplumsal mücadeleye verdiği zararların ceremesini hâlâ çekiyorsak; sözleri saldırı aracına çeviren ve sözün açtığı yaraların on yıllar boyunca kapanamayabildiği gerçekliğini göz ardı edenlerin yarattığı zararlar da varlığını koruyor.

Beni İstanbul'da vurdular

■ OSMAN AKYOL

Beni İstanbul'da
buldular

İstanbul'da bir akşamüstü
beni doğmamış düşlerimden vurdular

Yitip giden gözlerimin ışığı aşkına
söyle

Bu Fekeli çocuk sığar mı?

Soğuk
ve
yalnız
bir tabutun koynuna

Bir akşamüstüydü
Gezi Parkı'nda

Ellerimde bir tutam
yıldız

Gözlerimde billur
aynalar

Doğrusu beni sormadan
vurdular

Bu Fekeli çocuk,
bu ablak surat,
bu kınında kısılmış Farsak
İstanbul'a kurban
gitti

Ah,
bu çocuk
daha doğmadan gitti!

7 Şubat 2023, İstanbul

Sınıfsız-sömürüsüz bir toplum yaratma mücadelesini, toplumsal değişimin/evrimin varoluşsal dinamikleri ve insanileşme eksenine oturtabildiğimiz sürece, yeni toplumu şimdiden ve bireyden, komünden, gündelik hayattan başlayarak inşa edip güçlendirebiliriz. Bunun temel ayaklarından birisi, dili yapılaştırmak ve sözün, sosyal-duygusal-politik bağlarla birlikte konumlanmayı inşa eden yapılaştırıcı bir güç olduğunu toplum kuramımıza eklemektir.

Bütün dini sistemler yeni toplumun inşasında iyi ahlakı öne çıkartırken, toplumun varoluş dinamiklerini dinsel biçimde kutsar. Bu kutsamada güzel/hoş sözlere geniş ve merkezi yer verilir. Sözün mistik ve tözsel bir gücü olduğu inancını bir kenara bırakırsak; hoş sözlerin toplumu ve yapılaştırma gücünün bu dini sistemlerce fark edildiği söylenebilir. "Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır" gibi özdeyişler veya "Hoş sözler muhabbettir, muhabbet aşktır, aşk varoluştur" gibi mistik ilkeler bu çerçevede değerlendirilebilir. Sözler, düşün, duygu, inanç ve anlam dünyamızın dışa vurumu göstergesi ise ve her insan toplumsallığın mütecessimlerinden biriyse, söze değerini vermek, topluma değerini vermek anlamına gelecektir. Mevlana "insanın kalbi engin bir deniz, dile dökülen sözler ise kıyıya vuranlardır" derken sözün iç dünyamızın yansıması ve göstergesi olduğunu vurguluyordu. Dolayısıyla "şakayla", yanlışlıkla, kızgınlıkla, nefretle, niyetle söylenen her söz, insanın iç dünyasının dışa vurumudur. Sevdiğimiz insanlara fiziki şiddet uygulamak iğrenç ve etik dışı olarak değerlendirilip lanetlenirken; aynı insanlara sözle saldırıyı lanetlemiyoruz. Her kötü sözle sevdiğimiz insanların benliğinde/ruhunda kapanması zor yaralar açtığımızı fark edemiyoruz. Söz havada uçup yok olmuyor. Sözlerle incitip yaralamaktan bazen çekinmiyoruz ve bu öldüren/zehirli sevgiyi büyütebiliyoruz. Bu açıdan söze değerini kazandırma mücadelesi iç dünyamızı yeniden inşa etme anlamına mücadelesi anlamına gelirken, her iç dünya (öznellik) kendi toplumsallığının mütecessimi (ürünü) olduğundan toplumsal mücadeleyi de kapsar.

Bireyin toplumla, toplumun doğayla uyumlu olduğu doğacı devletsiz toplumların referansıyla, sözün değerinin, doğa ve topluma yabancılaşmadan arınarak (yani öncelikle iktidar, güç istemi/hırsı, ataerki, sınıflardan arınarak) geri kazandırabileceğini de söyleyebiliriz.

Sözün milyonlarca insanı coşturabilen ve harekete geçirebilen etkileri olduğu gibi insanın ruhunu delip geçen bir kurşun etkisi yaratabildiği unutulmazsa incitmekten çekinmeyi, sadece fiziki şiddetle sınırlamayıp sözlü şiddet için de içselleştirebiliriz. Böylece ortaklaşabileceğimiz ve ortaklaşmamız gereken insanlarla daha güçlü birlikler oluşturabiliriz. Sözün saldırgan ve yaralayıcı gücü yerine, birleştirici ve iyileştirici gücünü içselleştirebileceğimiz sürece birliğimiz, hayallerimiz güçlenecektir.

2 No'lu F Tipi hapishane, Tekirdağ ■

Eski Fotoğraflar'dan izlenimler

■ **ŞÜKRAN FARIMAZ**

Şiirin tanımlanamadığını; tanımlanamayacağını okuruz birçok kaynaktan.

Şiirin, şairine özgü olduğu denli, okurunu da doğrudan o şiire özgülediğini mi anlatmak istiyor bu *tanımlanamama* durumu doğrusu bilemeyeceğim. Ne ki kitaplığımda bulunan iki yüzü aşkın şiir kitabının yanına Fulya'nın birkaç ay önce yayımlanmış **ESKİ FOTOĞRAFLAR**'ını da ekledim ya, şiiri tanımlayıp tanımlamama takıntısı hepten kayboldu. Sonuçta onlarca şairden, yüzlerce şiirden değil, kendi seçimimizden söz ediyoruz; birini öbürüne yeğleyemeyeceğimiz, birini öbürüyle kıyaslayamayacağımız öznel bir seçimden. Öyle ya: Edip Cansever mi, Gülten Akın mı, Cemal Süreya mı? Atilla İlhan, Fazıl Hüsnü Dağlarca mı yoksa Ahmet Muhip Dranas mı?

Şiirimizin seçkin örneklerini bir yana koyacaksak bile, hepi topu üç beş dizelik bir ***haikunun*** anlamlar yumağından sağ salim çıkanımız var mıdır, hiç sanmıyorum? Bütün bunların ayırdında olan **Fulya Çelik Çetintaş**, haikular denli öz, haikular denli etkileyici bir öndeyişle başlıyor kitabına:

'Bir gün öyle biri çıkıp gelir ki/ sen, tüm gidenlere teşekkür edersin' [*]

Öyle böyle derken, ***bütün defterleri kapatıp kendini tenhaya bırakan*** ozanımız, (29. sayfa) ***unutulur her şey*** dese de hiçbir şiirinde kendisiyle hesaplaşmaktan kaçınmaz. 12 Eylül karabasanının bugünlere savurduğu ülkemizin acılı tarihinde gezinirken de, Hindistan'dan İspanya'ya, oradan ***sırılsıklam Paris'e*** (19. sayfa) uzanırken de aynı dil geçerlidir. Şiirin her koşulda kucaklayan, sarıp sarmalayan lirik dili. ***Eski Fotoğraflar*** hemen hemen her sayfada yaralarımızı yeniden kanatıp yeniden onararak başarıyla yerine getiriyor işlevini.

Baskınlar yapılır evler aranırdı "bir ihbar aldık" diye gelen ekiplerce… kitaplar toplanırdı, mutfaktaki bıçaklar, suçlu mu gerek; yaratılırdı… evde olmayan bir suç unsuru bulunuverirdi birden **(33. sayfa)** dese bile, çabucak aynı evin öbür odasına götürüyor sizi: ***Geceleri yumak yumak dantel. / Gündüzleyin/ çarşı pazar annem/ kardeşime gözüm gibi bakmamı/ derslerime çalışmamı, işleri yapmamı tembihlerken/……../ne çok anne.***

Kayıtsızlığa, boş vermişliğe geçit vermek istemeyen Fulya Çelik Çetintaş, anılarım en büyük zenginliğim dercesine babasını, babaannesini, abisini de konuk ediyor şiirine. Bu ortak yolculukta hiçbirini yalnız bırakamayız elbet. Peşinden gidemesek de izinden hiç ayrılmadığımız aşk da, acılar da bizim değil miydi zaten? Unutulmasın ki insan doğduğu yere benzer. O yerin suyuna o yerin toprağına benzer. [*] 1972 Mayıs'ını imleyerek ***Yıldızlar masumdur, yıldızlardan bir yıldız/ sonsuzluğa üç bulut taşıdı gördüm*** diyen ses, hiç kuşkusuz ki bizim de sesimizdir; ***denizlere şarkı'*** da bizim de gözyaşımız gizlidir.

İpinceydi boynunuz/ uzun ve cesur boyluydunuz (s. 40)

O yıllarda her eve, her köşeye sinmiş korkunun, yılgınlığın üstesinden gelmeye hazır birileri de vardır elbet. Belki bir abi, bir arkadaş, belki de bir baba. ***Babam sabah çayı./ taze demlenmiş kokusunda bardağını çınlatan…./ kitap babam gazete babam şiir babam/ cumhuriyet/ akşam, vatan. ./…/ ekonomi, hukuk, siyaset. muzaffer erdost,/ ilhan erdost sol yanım babam,/ ne çok Behice Boran. (35. sayfa)*** Şiir, şiiri izlerken anne, baba, babaanne derken ağabeyi atlamak olur mu. Üstelik ozanımız bilincinde olduğu bir tercihle **"Ahmet Abi, güzelim bir mendil niye kanar"** diye sormaktan çekinmez. Ama onun sorusu iyiden iyiye içselleşmiş, yeni sorular üretmiştir: ***Abim Mamak/söküldü bir gün daha günlerimizden, yaşamadığımız. /hüzün mü yakışırdı yüzümüze , yoksa ne./……/ bak kuşlar da gittiler/…/gecikti leylaklar, sardunyalar gecikti bu bahar./…/ sokaklar yasak.***

Dedim ya, yaralarımızı hem kanatıp hem de onarıyor bu kitap. Ben Ölürsem Haziranda Ölürüm adlı şiirinde ***içimden, İzmir taşar/ İzmir sokaklara taşar/içli bir bulutum yoksul ege göğünde /yağmurların nereye yağar, acıların nereye sığar /….*** derken bu yazıdan çok daha fazlasını hak ediyor. (49. sayfa)

Dediler ki/bir çocuk kıyıda yaşam yar/ım o çocukta ben de varım (61. sayfa) Biliyorum ki ***Aylan bebeyi*** anımsadık durup dururken. Hiç unutmadığımız, unutturamadığımız Aylan bebeyi. Sanırım susuyoruz sözün burasında. Çaresiz şiire bırakıyoruz yerimizi;

–korkuların belleği var mı /– neydi kanayan sözcük?/ sevdanın düşü ne? unutuşun rengi, / -dünya eden kanar… isyan uyur mu…/ya şiir,/ şiir/ susar mı?

Evet, an gelir her şey susar, herkes susar, koca bir ülke susar ama şiir susmaz: Teşekkürler Fulya Çelik Çetintaş, teşekkürler Eski Fotoğraflar. ■

* Bob Marley
* Şiiri Özlüyorum Kitaplığı: ESKİ FOTOĞRAFLAR

Erzincan ve siyanür ile sınavımız

■ HAVVA AĞRAL

Geçtiğimiz haftalarda, çok büyük çaplı acılardan geçtik. 50 milyon metreküp liç edilmiş SİYANÜRLÜ toprağın, dokuz maden çalışanının üzerine yıkıldığını, tüm ülke olarak izlemek zorunda kaldık. Erzincan'ın daha önce ciddi bir deprem yaşamış olduğu gerçeğini göz önünde bulundurmayan yabancı ortaklı **Anagold Maden** şirketi, zehir havuzu ve üzerine siyanür püskürtülen liç ile o ilçede çok ciddi bir tehlike yaratmıştır. Tıpkı **Ali Özenç Çağlar'ın, Siyanürlü Topraklar** romanının içeriğindeki gibi. Ülkemiz tam da fay hatlarının üzerinde, risklerin hiçbir zaman az olmadığı, dolayısıyla çok dikkatli olunması gereken bir yaşam alanı iken, böylesi pervasız, vahşi madencilik, Erzincan İliç'te yaşanmış olanın sadece bir fragman olduğunu düşündürüyor. Bugüne kadar dinlediğimiz teknik konuları karşılayan yeni bulguların ihtimalini de, İliç'te hemen her gün duymaya başladık. Siyanür, siyanik asit, ağır metaller ve sonuçları üzerine her gün kaygıyla bir şeyler öğreniyoruz. Özellikle ÇMO'nun son açıklamaları, canlı yaşam formlarının boğularak ölmesi, liçin üzerindeki siyanürün asitle bileşiği sonucu açığa çıkacak zehrin, yine bu ihtimali güçlendiren etmenlerin olduğunu ifade etmesi gibi. Sistem kendi açığını kapatmak için şimdilerde ölçümler ve temkinli çalışma ile biraz kendine çeki düzen verecektir. Ancak aynı yerde 2022 yılında zaten bir sızıntı ve hayvan ölümlerinin gözlemlenmiş olduğunu da ayrıca belirtmek gerekiyor. Ülkenin pek çok noktasında madencilik devam ettiğine göre riskler her zaman vardır. Ne kadar temkinli olunsa da riskler bazen hesap edilemez.

Bergama, Kozak yaylası, Tırmanlar, civar köyler, Çanakkale'ye değin uzanan bir hikâyeler örüntüsü ile Çağlar'ın **Siyanürlü Topraklar**'ı

ne anlatıyor? Bir kolu Amerika ve bir kolu dünyada pek çok noktada yer alana yayılmış olan bu yabancı şirketler neredeyse ülkenin havasını, suyunu, toprağını siyanürlü ağır zehirli metallerle yaşanmaz hâle getirmiştir. Bergama, Ovacık bölge halkının, Greenpeace ve yurt içinden kopan tüm direnişleri, aynı zamanda doğanın kirlenme sonucunda nelere mal olacağını derinlemesine işlemiştir Yazar Ali Özenç Çağlar. *"Sadece bir olay ve istatistik rakamların ötesine geçmenin ve empati kurmanın yolu, o rakamların birer değeri olduğunu göstermektir"* diyerek böyle bir romanı kaleme almıştır. Ölümler, kayan hayatlar, zarar gören tarlalar, zarar gören diğer canlılar, bunların değerini anlamanın yolu; bütün bu içeriklere daha yakınsak bakış ile mümkün olabilir çünkü. İnsanların yaşadıklarını yakından görebilmenin en iyi yolu, onların da bir hikâyesi, duyguları, bize benzeyen hâlleri korkuları olduğu fark ettirmekle mümkün olacaktır. Yakın tarihin tanık olduğu bir direniş vardı. Ve o direnişte köylüler, devrimciler, hukukçular, mühendisler, karşısında duranlar yani çoğu isimsiz kahramanlardı. Simgeselleşmiş karakterlerin dışında o isimsiz kahramanlara birer ad ve hikâye vermek, yaşanılan doğa katlini daha bir içsel bakışla göstermektedir. Uğur Cizreli, postacı Yusuf, Kara Latif, Katrin, Kartal, Seyit, onun kanser hastası ve sonra enkaz altında ölen eşi, çocuklar ve kaybolan yığınla canlılık bu romanın içinden karşımıza çıkacak insan ve doğa hikâyesini daha canlı kılacaktır. Sıcak aile ortamı, umutlar, yarınlar, gündelik rızkının peşinde koşan insan manzaraları. Tıpkı bu gün Erzincan'da toprak altında kalanları aileleri gibi. Çağlar bize bu gerçeği birkaç yıl önce tüm gerçekliği ile anlatmış bu eserde.

Roman için aynı zamanda bir Dionysos tragedyası da diyebiliriz. Çünkü doğanın kayıtsızlığı ve amansızlığı tam da Dionysos'un tanımlarından biridir. Doğa üzerindeki yaşama ve kendisine ne yapıldığına dair kayıtsızdır. Üzerine ya da bağrında yaşayanın kim olduğuna da bakmaz. Masumiyeti, değeri, suçluyu görmez. Doğanın üzerindeki insan için anlamlı olan her şey doğanın umurunda olmayacaktır. Tüm insanlık yok olsa dahi, bunu bilmeyecektir. Tarihi Lizbon depreminin Kırmızı Fener sokağında kimlerin yaşadığını bilmediği gibi, Aybegül ve Kırmızı Hüseyin'in oğlunun masumiyeti, daha ömrünün baharında oluşu da, Aybegül'ün duyduğu aşkta doğaya yabancıdır. Doğanın kendi yasaları vardır.

Olaylara başından başlarsak, maden için sadece söylentilerin ve kısmen aktif olanların bulunduğu ve roman kişilerinin hayatlarını az çok tanıdığımız bir girizgâh vardır. Sonrasında Yeşil Barış Örgütü'nün (**Greenpeace**) çabasına bir parça tanıklık ederiz. Katrin'i tanırız bu arada. Babası maden ocağının yönetiminde yer alan bir iş insanıdır. Ömer Bey ülkenin pek çok madenleri konusunu kendi masasına yatırmış nerde ne var görmeye çalışıyordur. Amerikan şirketlerinin milyonlarca dolar yatırdığı yetmez-

miş gibi; daha ülkede başka yerlere de göz dikmişlerdir. Lâpseki, Ağrı Dağı, Çamurlu, Gökmusa Köyü, Demirtepe vs. sürekli sondajları ülke topraklarını taramaktadırlar. Meksika bu konuda yerli şirket uzantısına sürekli baskı yapıyordur. ABD şirketleri, Kanada Normandy Poseidon, Avustralya ve belki tüm egemen dünyanın gözü bu toprakların değerlerindeydi. Milyonlarca metrekare orman talan eden hâkim güçlerin zengin şirketleri. Cayman adalarından gelen şirket, Fronteer Euraisa, Ariana: ABD'li Türkiye'de 6,3 milyon dolarlık altın rezervi. Odysey, Tavşanlı. Stratex ABD'li şirket Uşak ve Kütahya. Ve Galata madenciliğin en büyük hissedarları İngiliz şirketleri. Bizim anlam ve sevgi yüklediğimiz ne varsa onlar için sadece dolarlar ve kendi refahına harcanacak birer materyalden öteye gitmeyecektir.

Süreç böyle ilerlerken, topraktan çıkarılan altının yerine, ağır metaller ve siyanür konmaktadır. Bu arada tarihsel doku da bir daha geri gelmemek üzere siliniyordu. Bir ülkenin hem zenginliklerini çalıyorlar hem de belleğini yok ediyorlardı. Ege havzası bir spatülle kazınır gibi yüzünü, geçmişini silen kirli ellere bir şey yapamıyordu. Sistemin, adaletin terazisinin ibresinin zenginden yana oluşu, bu anlamda satın alınmış kurumsallıkların ifşası elzemdir. Dünyanın en eski mesleği insanın kendini satışıdır. Alçaklığın tarihi bu satışlarla örülmüştür. Gerçeği örten ÇED raporları, kamuoyunu yanıltan makaleler, yetkili ağızların yetkisiz ve liyakatten uzak kalışları hak arayışların bir güvenlik sorunu olduğu algısı, yanılsamasını ısrarla göstermek vs. Milyonlarca metrekare ormanın göz göre göre kesilip biçilmesi değil, buna direnç göstermek bir güvenlik suçu gibi. Sistemler hep tersinden gösteren yapılardır. Siyasi iktidarlar kendi varlığını parasal bir görsellikte sunmanın yolunu böyle görüyor. Göz boyamak için devasa işler göstermek onlar açısından elzem olmaktadır. İnsana doğaya yatırım uzun vadeli bir iş olduğundan pek milyonlar getireceğe de benzemez.

Yazar Ali Özenç Çağlar

Bu anlamda yeter artık diyenler ile bana ne diyenlerin bir arada kaynadığı bu hayatın içinde hangi taraftan olduğumuz kendi insanlık ve donanımımızla alakalıdır. İnsanlığın evriminde bana ne diyenlerin daha yaygın olduğu görüntüsü hâkimse de, romanda da gördüğümüz gibi dünyayı ayakta tutan şeyin iyilik ve çaba olduğunu, hep direnen insanların illa ki olacağını bilmeliyiz. Bütün egemenler üstümüze gelse de gerçek adaletin sözcüsü olmak zorundayız.

İnsanları aydınlatmanın büyük oranda zorluğu ayrıca işlenmiştir. İktidarlar ile zenginliğin işbirliği vatandaşın çaresizce ölüme gidişlerini yavaş yavaş görmüş oluyoruz. İnsanlık ve doğa değerinin bilinmediği yerde, kendi amansız yazgısını ortaya döküyor ki bu kaçınılmaz olanla yüzleşmek demek oluyor. Peki, yüzleşmek zorunda olunan ve kaçınılmaz olan nedir dersek; yoğun karbona maruz kalmak, fosil yakıtların kirlettiği atmosfer demek. Endüstriyel işlemler sırasında açığa çıkan metaller; Kurşun, kadmiyum, nikel, civa metaller, asbest. İnsanlığı hem metabolik hem de ruh olarak çürüten bir şey var. Hem ideolojik hem ideolojiler üstü bir şey vardı. İnsanlığı çürüten, ruhunu küntleştiren, duyarsız insanı inşa eden bir şey. Politik ve bir o kadar a politik bir şey. Ağır metaller sadece ağır metal değil bir ülke gaspının elementleriydi. Tüm canlılığın yok olmasının manifestosunu bu metallerle yazdılar. Ardından gelenler felaket zinciri. Yazarımız **Ali Özenç Çağlar** olabilirlikler üzerinden bir deprem kurgusu ile bu zincirleme reaksiyonu adım adım anlatıyordu. Bu ağır metallerin nelere yol açtığına bakarsak; baş ağrısından akciğer ödemine, kanserden kalp veya nörolojik hasarlara kadar insanlığa yapmadığını bırakmıyor. Önce deprem, ardından dinmeyen yağmurlar, onun ardından asit yağmurları sonrası ortalığı kaplayan bir zehir sisi. Ve onun ardından genelde kırsal kesimin deyimiyle; ölet gelmiş bir ege havzası. Arılardan insanlara koyun, keçi, inek, kuş, bitki örtüsü her şeyin yavaş yavaş öldüğü bir yok oluş manzarası. Deprem ve enkazlar yoksulluğun açığa çıktığı ilk anlardı. Zaman içinde tamir görmemiş, görememiş evlerin dolayısıyla fakirliğin ezdiği insan manzaraları. Sonra onca duyarsızlığın sonucu evlerden hemen her gün cenazelerin çıktığı acının günlerin ağırlığı. Ve belki en acısı; gencecik Aybegül ve İsmail'in ölümleri. Buranın insanı acılar karşısında çoğu zaman kalender ve kendi toprağına benzeyen bir sabrın insanı. Ancak bazen sabır taşı çatlar.

Ülkemiz madenler, fay hatları ve deprem, siyanür gibi konularda oldukça başarısız sınavlar veriyor. Özellikle konuların teknik ve mühendislik oluşundan, gündelik dile oturmayan dolayısıyla gündelik yaşama değecek yakınlığı kuramaması gibi sebepleri de düşünmek gerekiyor.

Roman için; Andre Gide'nin Pastoral senfonisi gibi aşk ve doğa güzellemeleri de yapılmış. Bu hâliyle, natürel, doğa ve insanın bütünleştiği dolayısıyla yaşadığı topografyanın her hâlini almış insanı anlatmaktadır diyebiliriz. Ancak öte taraftan apokaliptik bir geri gidiş, doğa açısından ters lineer bir kaybolma hikâyesine eviriliyor. Kırılma anı, fay hatlarının da kırıldığı deprem felaketine denk düşüyor. Ondan sonra o pastoral senfoninin üzerine bir fourtna bestesi okunuyor. Gittikçe şiddetini arttıran bir yok oluş evresini, an be an okuyoruz. Karanlık bulutların ve asit yağmurlarının ölüm yağdırışını ve yine

ardından doğanın kendi huzurlu uykusuna, coşkun güneşine teslim olan doğaüstü canlılığa doğru bir gelgit söz konusu olduğunu görmüş oluyoruz. Benim açımdan romanda en can alıcı nokta; Alzheimer hastası Bekir ustanın enkaz altındaki eşinin gelmesini istediği andı. Okuyanın tüylerini diken diken edebilir. Romanda halkımızın insanın fedakâr, cefakâr ve bir o kadar tevazulu hâllerini okuyoruz. Kara Latif'in kendini var etme çabasını, Uğur Cizreli'nin hiç vazgeçmeyişi. İnsanların, okurların bu romandan alabileceği şeyler; kendi apokaliptik sonunun varyasyonlarından bir çeşitleme ile karşılaşması ve yüzleşmesi diyebiliriz. Böyle bir yüzleşmenin sonunda doğa ile ilişkisinde belki daha dikkatli olabilir. Maddiyatın doğa karşısındaki hiçliğini, değerlerin alt üst olabileceği, bir felaket sonrası tıpkı 6 Şubat depreminde olduğu gibi insanın, en azından bir müddet kendi kaderiyle baş başa kaldığı gerçeğini bir kere daha görmek olacaktır. Yığınla gündelik hırsların ötesinde, doğa konuşunca insanlık su kadar hayati bir şeyin değerini anlayacaktır. İnsan ilişkilerindeki çürüme, felaket anında bağnazlıkların, gözü açıkların kim olduğu da açığa çıkacaktır. Nitekim romanda yoksul insana suyu bile fahiş fiyatlarla satmaya çalışanları görüyoruz. Doğa bir katalizör gibi kimin ne olduğunu açığa çıkarıp geri çekilmiştir. Doğa kendisine tohum verilirse ekin verecek olan cömert bir ev sahibi iken ihaneti de aynen yansıtacak dürüst bir varlıktır. Bu romanı okuyan insanların kendi yaşamından donanımından mücadelesinden parçalar bulacağını, hayatı yansılayan insanın küçük hesaplarının hiçbir işe yaramayacağını, buna rağmen yine de kendi tıynetinden geri adım atmayanların oluşunu da hayretler içinde okuyacaksınız. İyilikle kötülüğün sonsuz mücadelesinde insanlık kayıptadır. Ancak umut saklımızdadır. Ölümlerin, zulümlerin sadece birer nesnel varlık oluşundan ötesini duymak isteyen, bilmek, anlamak isteyenler için bu romanı öneririm. ■

Akşam Çiçekleri'yle anılara gitmek...

■ SAMİYE ÇALIŞKAN

Akşam Çiçekleri
Arif Keskiner
Söyleşi:
Hümeyra Erdoğan
Literatür Yayınları,
Birinci Basım,
Aralık 2023

"Uzun adıyla Sinema Sevenler Derneği, kısaca özetlenirse "Arif'in Yeri" ya da "Çiçek Bar"... Kurulduğu yani açıldığı 1985 yılından itibaren sanatçıların, iş insanlarının, yapımcıların mekânı olmuş; bir buluşma yeri, proje geliştirme ve hatta sergi - sanat merkezi... Şiirlerin duvarlarda yankılandığı mekân, kimi zaman orta oyununa sahne olmuş kimi zaman da sevdiklerini yolculadıkları birbirlerinde teselli buldukları bir yere dönüşmüş, kimi zaman da dostlarını karşıladıkları bayram yeri oluvermiş. Dile kolay tam 25 yıl; yolu geçen, yolunu oraya düşüren, evine Çiçek Bar üzerinden giden, evini Çiçek Bar'a taşıyan, sohbetlerin gökkubede baki kaldığı bir gönül evi olmuş... Kimlere mi nam-ı diğer "Akşam Çiçekleri" ne... Çiçek Bar'ın mucidi Arif Keskiner'in anılarını kaleme aldığı, onun gözünden anlattığı hikâyelerde kimler yoktu ki: Tarık Akan'dan Rutkay Aziz'e, Yılmaz Güney'den İsmet Ay'a, Kemal Sunal'dan Fatma Girik'e kadar Yeşilçam'ın efsanevi isimleri Keskiner'in kaleminde ve mekânında vücut buluyor. Kitapta sadece Arif Keskiner'in gözünden bir anlatımla buluşmuyoruz, aynı zamanda kitaba ismini veren müdavimlerin gözünden ve kaleminden aktarımlar da anlatımı zenginleştiriyor.

Çiçek bahçesinden kopup gelen çiçeklerin renkleri ve kokuları dolduruyor kucağınızı, bazen güldüren bazen de hüzünlendiren anıların ışığında bir döneme tanıklık ediyorsunuz, paylaşımların, dostluğun ve bir arada olmanın ve dayanışmanın ruhu size de sirayet ediyor. Belki de en önemlisi anılarını bu kadar güzel bir bellekle bugüne aktaran Arif Keskiner'le bir döneme tanıklık etmek ve sinemasal bir yolculuğa çıkmak insana iyi geliyor... Size de iyi gelecek..."

Arka kapak yazısından bir bölümünü aktardığımız Arif Keskiner'in "Akşam Çiçekleri" isimli kitabında bir çok anıyı bulabileceğiniz gibi Türkiye sinemasında öne çıkan sinema insanlarının —Yılmaz Güney'den Onat Kutlar'a, Tuncel Kurtiz'den Tarık Akan'a...—, filmlerinin —Umut, Maden, Otobüs... vd.— kimi hikâyelerini de Keskiner'in tanıklığında öğrenebileceksiniz.

Solcu olduğu için gençlik yıllarında adı Komünist Arif'e çıkan Arif Keskiner'in (12 Mart 2024 tarihinde aramızdan ayrıldı...) gazeteci Hümeyra Erdoğan'la yaptığı söyleşinin dökümanı olan bu son anı kitabında sadece sinemacılar değil, Çiçek Bar'a yolu düşen birçok sanatçı, yazar, aydına... ilişkin anıları da bulabileceksiniz.

Akşam Çiçekleri'yle anılara gidin... ■

Halil Yeni'nin şiir kitabı 'BU FIRTINA GEÇENE KADAR' çıktı

Dergimiz yazarlarından Halil Yeni'nin "Bu Fırtına Geçene Kadar" adlı şiir kitabı, ikinci baskısıyla Armoni Yayınları tarafından yayımlanarak raflardaki yerini aldı.

■ **GÜNEY**

Dergimiz yazarlarından Halil Yeni'nin ikinci şiir kitabı "Bu Fırtına Geçene Kadar" adlı şiir kitabı, ikinci baskısıyla Armoni Yayınları tarafından yayımlanarak okurlarla buluşmaya başladı.

Uzun yıllardır emek kenti Kocaeli'nde yaptığı kültür sanat çalışmaları ile tanınan Halil Yeni'nin ikinci şiir kitabı ''Bu Fırtına Geçene Kadar'' Armoni Yayınları tarafından yayımlanarak okurlarla buluşmaya başladı. 2017 yılında çıkan ''Zamansız Ölümler Ülkesi'' kitabıyla yaşanmış insan hikâyelerini konu alan ve yazdıklarıyla geçmişin toplumsal yaralarını unutturmamaya çalışan Yeni, son kitabında okurların karşısına şiirle çıkıyor. Şiirlerinde yaşamın izini süren Yeni, her bitişten yeni bir başlangıç yaratmaya çalışarak, toplumu ''kabullenmeye'' değil, ''değiştirmeye'' çağırıyor.

"Her daim diriliğini koruyan umut"

Halil Yeni, yaptığı çalışmalarla işçileri, edebiyatın sadece konusu değil, üreticisi olmaya da davet ederken kitap tanıtım yazısını kaleme alan Şair Cafer Yıldırım, Yeni'nin şiiri için şunları söylüyor. "Halil Yeni'nin şiirinde beni en fazla cezbeden, her daim diriliğini koruyan umut oldu. Genelde son dönem Türk şiirinde, özelde toplumcu gerçekçi şiirde uzun yıllardır varlığını sürdüren umut yitimine onun şiirinin hiçbir dizesinde rastlamadım." ■

Bu Fırtına Geçene Kadar

Resmi tarih yazmıyor yürek ağrımızı.
Taşı saran yosun bile
El sürmüyor yaramıza.
Ayrılık kuşanmış duvarlar girerken aramıza,
Her mevsim şiddetleniyor içimizde sonbahar.
Düşse de dalından kuruyup sevinçler,
Savur at yanılgını,
Bu suskunluk neye yarar.

Uzun bekleyişi sürüyor aydınlığın,

İbrahim Kurt'un ilk kitabı 'TUZ VE SOĞAN' şiir severlerle buluştu

"TUZ VE SOĞAN" İbrahim Kurt'un ilk şiir kitabı. Yenice Kitap'tan yayınlanan "Tuz ve Soğan"da yer alan şiirleri aşk, doğa, toplum, büyük kentler, acı çeken insan temaları ile harmanlanmış.

İbrahim Kurt şiirlerinde sadece insana dair duygulara dokunmakla, onları hissedilir kılmakla kalmıyor. Bir yandan acı çekerken diğer yandan da umudu haykıran insanın bütün hâllerini ve nasıl göründüğünü de dizelerinde işliyor. İnsan yaşamının rengârenk öyküsünü sözcüklerin azla yetindiği şiirleri ile anlatıyor.

"Tadımlık" olarak kitapta yer alan şiirlerden bir parçayı okurlarımızla paylaştığımız "Tuz ve Soğan", şiirle geçen otuz sekiz yıllık bir yolculuğun sonunda İbrahim Kurt'un şiirlerinin de ışığa çıkması; şiir severlerle buluşmasıdır. ■ **GG**

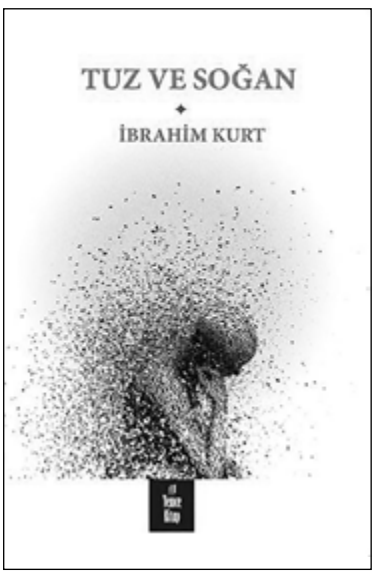

Tuz ve Soğan, İbrahim Kurt, Şiir
Yenice Kitap

Açılmayı unutmuş paslı kapılar arkasında,
Nefret koşar adım düşerken ardımıza,
Kaçmanın çare olmadığını anlatıyor bize yarınlar.
Savrulma, birbirimize sığınalım,
Bu fırtına geçene kadar.

Dağılıyor içimizde paydos zili çalmış mutluluk.
Hüznün işgali her yanımızda.
Yıkılırken direncin kaleleri ardı ardına,
Boyun eğmedik hiç, biliyorsun,
Çaresizliği almadık aramıza.

Bittiğini düşünme,
Yarın yine sabah olacak.
Umut ömrümüzün değirmen suyu.
Bak, taşı dönüyor işte tarihin,
Budur aklımızın deniz feneri,
Budur gözlerimizde gün doğumu.

Umut

Acılarla tükettik gözyaşımızı,
Yaramızı avuttuk kapansın diye,
Sığ dillerden nefret yağarken düşümüze,
Umudum, neyim var sığınacak?
Bir sen kaldın, gitme.

Aklın intiharıydı tanık olduğumuz çağ,
Vicdanın hiç olduğu zamandı yüreklerde,
Yeryüzünün tanrıları
Sularken ölümü sevgisizlikle,
Umudum, neyim var yaşatacak?
Bir sen kaldın, bitme.

Gecenin karanlığında yol ararken insan,
Uzaklarda görünen cılız ışıktı gelecek.
Dayandıkça arttı sancımız,
Çoğaldı ağrımız sabır çektikçe,
Umudum, neyim var avutacak,
Bir sen kaldın, gitme.

Niye gidiyorsun, daha ömrümüz var.
Eli kulağındadır belki ilk tomurcukların.
Keder dolu bir kıştı, uzun sürdü, biliyorum,
Sen de biliyorsun, söz verdik karanfillere,
Umudum, neyim var tutunacak,
Bir sen kaldın, bitme.

Halil Yeni kimdir? Artvinli olan ve Kocaeli'nde yaşayan Halil Yeni, 1986 yılında İzmit'te doğdu. Orta ve lise öğrenimini Gebze'de tamamladı. 2005 yılında Kocaeli Üniversitesi'nden mezun oldu. 2014 yılında "Fırtına Rüzgâr İçinde" adlı ilk şiir kitabı yayımlandı. Emekten yana gazete ve internet haber portallarında gönüllü muhabirlik ve yazarlık yaptı. Yazdığı bazı yazılar tiyatroya uyarlandı, oyunlaştırıldı. 2017 yılında ikinci kitabı "Zamansız Ölümler Ülkesi" yayımlandı. Şiirleri Güney, Yeni Gelen, Sanat ve Hayat, Ekin Sanat, Berfin Bahar, Önsöz gibi toplumcu dergilerde yayımlandı. Kocaeli Gazeteciler Cemiyeti ve Türkiye Yazarlar Sendikası üyesi olan Halil Yeni, "9-6 yollarında" bir emekçi. İstanbul, Tuzla'da bir fabrikada çalışıyor. Şiir yazıyor. Gönüllü muhabirlik ve yazarlık dayanışmasına devam ediyor.

"Nasıl istersen
bir çığlığın sessizliğidir
demiri çeliğe dönüştüren su
kızgın bir isyan
lanetli bir haykırıştır
bulutlardan boşalan yağmur
dilim kilitlenmiş
susmuşum
derin sulara dalıp
düşsel okyanusları taramışım
bulut ağırlığında iniyorum kentine
yorgun
ve acıların keskin bıçağını taşımaktan bitkin
çantamda
düşlerin sonsuz destanı ile kapındayım
ister al içeri
ister bırak dışarıda
biliyorsun
daha toprağın ilk sancısını yaşamadık"

İbrahim Kurt 1968 yılında Hatay'da doğdu. Çocukluğu Elbistan'ın Kantarma Köyü'nde geçti. İlkokulu orada tamamladıktan sonra 1979 yılında aile birleşimi yasasından faydalanarak Almanya'da "Misafir İşçi" olan ailesinin yanına Hamburg'a göç etti. Ortaokul ve liseyi bitirdikten sonra inşaat teknikerliği okudu. Eğitiminin yanısıra Hamburg Devlet Tiyatrosu'nda (Deutsches Schauspielhaus Hamburg) sahne arkasında değişik bölümlerde çalıştı. Devlet tiyatrosundaki kadrolu işinde hâlâ aktif.

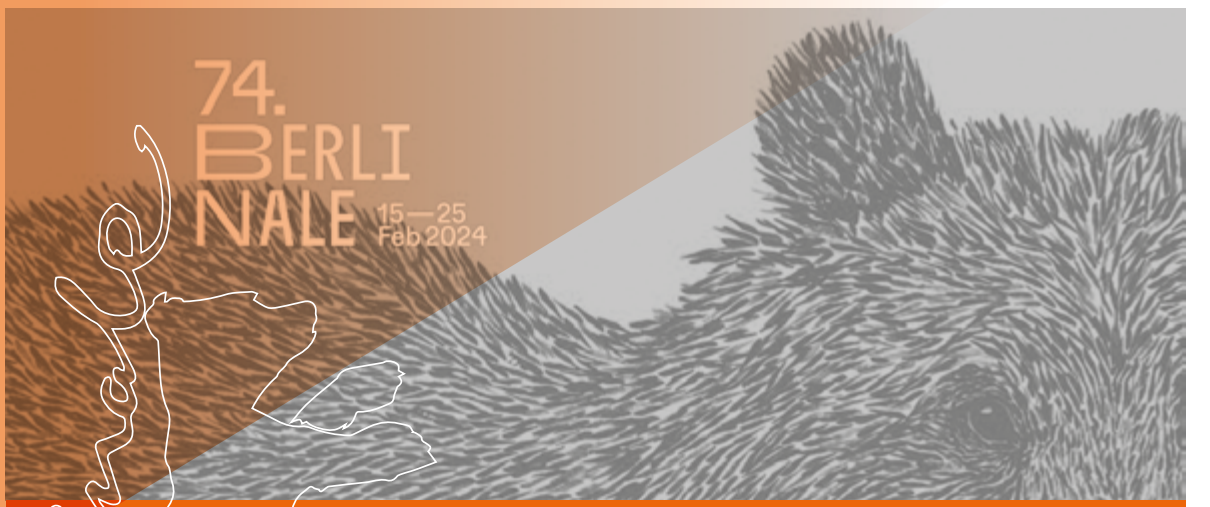

Yarışma Filmlerinden

■ **ANUŞ PAZARCIYAN**

Small Things Like These

(İrlanda/Belçika 2024) 96 dak.
Bu Gibi Küçük Şeyler
Yönetmen: Tim Mielants
Oyuncular ve rolleri: Cillian Murphy (Bill Furlong), Eileen Walsh (Eileen Furlong), Michelle Fairley (Bayan Wilson), Emily Watson (Rahibe Mary), Clare Dunne (Rahibe Carmel), Helen Behan (Bayan Kehoe)

İrlanda'da Wexford bölgesinde bir kasaba. Emekçi bir aile babası Bill. Kömürcü. Her gün ağır kömür çuvallarını sırtında taşıyarak geçindiriyor ailesini. Yanında çalışanlar arasında patron-işçi ilişkisi yok. Kendisi de yanında çalışanlarla birlikte ağır işçilik yapıyor. Eşi ve 5 kızı ile birlikte aslında mutlu olması gereken bir hayatı var. Ama onu hep üzgün, düşünceli görüyoruz. Aile dışındaki çevrede olup biteni hüzünle izliyor. Olup biten

"küçük" şeyler alkolizm, aile içi şiddet, maçizm vb. Arada geri dönüşlerde onun çocukluğunu, babasını hiç tanımadığını, annesini küçük yaşta kaybettiğini, kendisine sahip çıkan iyiliksever bir insanın, Bayan Wilson'un, yanında büyüdüğünü öğreniyoruz.

Bill kömür götürdüğü manastırda sığıntı olarak yaşayan kimsesiz genç kadınlara nasıl kötü davranıldığını görüyor. Beş aylık hamile bir genç kadın Bill'den, onu manastırdan kurtarması için yardım istiyor. Kilise kasabanın esas egemen gücü. Bill'in önünde iki yol vardır: Gözünü kapatıp "mutlu aile yaşantısını aynen sürdürmek", ya da kasabada ötekileştirilmeyi, tecrit edilmeyi, afaroz edilmeyi, işini kaybetmeyi vb. göze alıp genç kadına yardım etmek.

Film aslında kendisini kötülüğe uğrayan insanların yerine koyarak düşünebilen, empatik bir insanın çevresindeki insanların hayatını değiştirebileceğini gösteriyor bize. Yeter ki gözler mahalle baskısından korkarak kötülüklere kapatılmasın.

Film Claire Keegan'ın, İrlanda'da ortaya çıkan bir manastı-

rın bahçesinde gömülü yüzlerce bebek iskeleti "skandal"ını konu alan aynı isimli romanından uyarlanan bir senaryoya dayanıyor. İrlanda'da evlilik dışı çocuk ve çocuk aldırma günah. Evlilik dışı gebelik genç kadınlar için dışlanma, aşağılanma anlamına geliyor. Bu insanlara "düşmüş kadın" adı veriliyor. Kilise güya bu kadınlara hizmet sunuyor. Magdalena yuvaları denen kiliseye bağlı mekânlarda gözden ırak tutuluyor bu kadınlar. Bill'in kömür götürdüğü manastır da bu "Magdalena yuva"larından biri.

Bu gibi Küçük şeyler, konusu açısından önemli, oyunculuk açısından iyi, ortalamanın biraz üzerinde bir film.

Emily Watson görünürde çok merhametli gerçekte acımasız rahibe rolü ile en iyi yardımcı oyuncu için gümüş ayı ödülü aldı.

La Cocina

(ABD/Meksika 2024) 139 dak.
Mutfak
Yönetmen& Senaryo:
Alonso Ruizpalacios
Oyuncular ve rolleri: Raúl Briones Carmona (Pedro), Rooney Mara (Julia), Anna Diaz (Estela), Motell Foster (Nonz), Oded Fehr (Rashid), Laura Gómez (Laura), James Waterson (Mark), Lee Sellars (Chef), Eduardo Olmos (Luis)

New York. Milyonlarca insanın 24 saat sürekli hareket hâlinde olduğu bir canavar. Bu kentin en hareketli turistik merkezi, zamanın bir "Kare biçiminde bir döngü içinde olduğu "Times Square". Zamanın köşesi olur mu? "Zaman Karesi"nde, evet. Ve burada her gün birlerce müşteriye hizmet veren bir restoran. "The Grill". Bir gril- restoran zincirinin şehrin merkezindeki şubesi. Filmin başında bir cuma sabahının erken saatlerinde Meksikalı henüz yirmisine varmamış bir genç kadını, Estela'yı tıkış tıkış metroda, sonra sokaklarda bu mekânın adresini sorarken görürüz. Hareketli kamera Estela'yla birlikte büyük bir kaosu yaşatır bize. Estela küçük çocukken tanıdığı Pedro'yu, ona iş bulmada yardımcı olması için aramaktadır. Pedro yoktur ortalıkta. Ama eğer Pedro'nun arkadaşı ise sorun yoktur. İşe alınır.

Sonra Grill'in mutfağında çalışanlarla ve servis yapan garson kadınlarla tanışırız. Çalışanların büyük bir bölümü Estela gibi ihtiyaç duyulduğu için "göz yumulan" yasadışı göçmenler ya da siyahlardır. Meksika, Dominik Cumhuriyeti, Küba, Kolombiya yanında Irak'tan, Suriye'den Araplar mutfakta ve servis hizmetlerinde çalışmaktadır. Luis gibi ikinci kuşaktan Amerikan vatandaşı olanlar, kendilerini yasadışı göçmenlerden üstün görse de egemen Beyazların nezdinde yabancıdırlar. Mutfak ekibindeki tek beyaz vatandaş, Mark "yabancılara" karşı, öncelikle de bir gece önce kavga ettiği ve kendisini bıçakla tehdit eden Pedro'ya karşı öfke ve kin doludur. Pedro mutfakta çalışan bütün "yabancı"ların bir ortalama prototipi gibidir. Büyük hayallerle "sınırsız imkânların ülkesi" ABD'ye göçen ve kendilerini dışlayan bir toplumla karşılaştıkları için hayal kırıklığına uğrayan öfke dolu insanlar. Garson kızlardan birine, beyaz Julia'ya âşıktır. Julia gebedir. Fakat

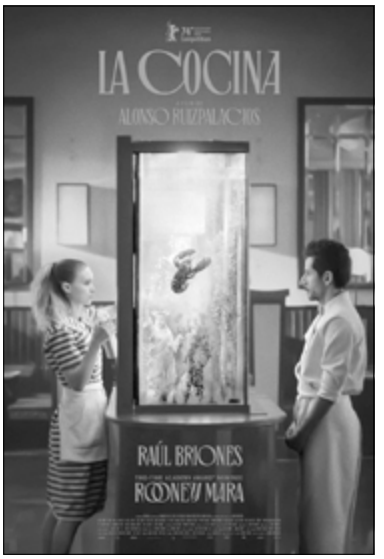

çocuğu istememektedir. Çalışma aralarında Pedro hep onu çocuğu aldırmaması için iknaya çalışır.

Bir gece öncenin kasasında çıkan açık, bütün ekibin her birinin hırsızlıkla suçlanması, sorguya çekilmesini beraberinde getirir. Baş şüpheli de Pedro'dur. Bir dizi gelişme, bu arada Julia'nın çocuğu aldırması sonrası hemen çalışmaya geldiği işyerinde kanama içinde düşüp bayılması ertesinde Pedro başta Mark, birkaç iş arkadaşı tarafından linç edilme pahasına mutfağı çalışmaz hâle getirir. Büyük Patron Rashid- (ki ismine bakılırsa, o da bir zamanların göçmenlerindendir. Zaten ABD denen yerde, göçmenlerin nerdeyse yok ettiği yerliler dışında göçmen kökenli olmayan yoktur)- için mutfağın çalışmaz hâle gelmesi onun "hayatının durdurulması"dır. Nedendir diye sorar çalışanlara: Neden? Size iş ve aş verdik, daha ne istiyorsunuz? Kamera bu sorular sırasında bütün çalışanların yüzlerine odaklanır. Belki de kendilerine insan gibi davranılmasını bekliyordur bu insanlar. Belki hiç olmayacak bir şeydir bu. Çözüm başka dünyalara kaçmak, kaybolmak mıdır acaba?

"Mutfak", bir hızlı yemek restoran mutfağı üzerinden kapitalizmin has ülkesi ABD toplumunda en alttaki emekçilerin yaşamına, hayallerine, hayal kırıklıklarına, öfke patlamalarına odaklanan bir film. Siyah beyaz-filmde iki sahne dışında siyah beyaz dışında renk yok. O iki sahne de hayalin gerçeğin üstüne çıktığı sahneler- bu, film için çok iyi bir seçim. Oyuncular, ekip hâlinde çok iyi. Kamera ve kurgu ve yönetmenlik mükemmel. Müzik yer yer çok öne çıkar gibi olsa da genelde iyi kullanılmış. Senaryo, diyaloglar iyi. Sonuçta bir baş eser değil, ama çok iyi bir film Mutfak. Görün mutlaka.

Bence yarışma filmleri arasında, belgesel biçimde filmler dışında, öne çıkan tek film olan La Cocina ödülsüz çıktı yarışmadan.

bir edim. Bunun ödüllendirilmesi, yalnızca bir filmin ödüllendirilmesi değil, aynı zamanda İran'daki demokrasi mücadelesine bir destek.

Yarışma filmleri büyük jürisi, beni şaşırtır biçimde ödül vermedi filme, fakat Ökümenik Jüri ve Fipresci Yarışma jürisi bu boşluğu doldurdu. Her iki Jüri de filmi 74. Berlinale'nin kazananı ilan etti. En iyi film ödülünü 'Keyke mahboobe man'a verdi.

Keyke mahboobe man

(İran/Fransa/İsveç/Almanya, 2024)
97 dak.
My Favourite Cake
Favori Kekim
Yönetmen&Senaryo:
Maryam Moghaddam,
Behtash Sanaeeha
Oyuncular ve rolleri: Lily Farhadpour (Mahin), Esmail Mehrabi (Fahramaz)

Tahran'da, 70 yaşında bir yalnız kadın Mahin. Kocası 20 yıl önce ölmüş. Kızı yurtdışında. Arada bir telefonla görüşüyorlar. Ayda bir kendisi gibi yaşlı, yalnız kadın arkadaşları ile buluşuyor, yemek yiyor, sohbet ediyorlar. Sohbetlerin konusu hastalık dışında yalnızlık. Bir bölümü yalnızlıkların, özellikle de erkeksiz yalnızlıktan memnun. Küçük bir bölümü ise, aslında anlayışlı bir erkekle karşılaşsalar iyi olacağı görüşünde. Böyle çok keyifli ve eğlenceli bir buluşma ertesinde Mahin aktif olarak bir erkek arkadaş arayışına çıkıyor. Ve başarılı da oluyor bu arayışta. Sonu bir sürprizle biten çok keyifli bir ilk buluşmayı izliyoruz filmde.

70 yaş ve üstü insanların da yaşadıklarını, onların yaşama hakkı olduğunu hatırlatan; geçerken İran'daki baskıcı rejimi de teşhir eden, keyifle izlenebilen, insancıl, sevecen bir küçük film "Benim Favori Kekim". Senaryo ve oyun, öncelikle Lily Farhadpour'un oyunu çok iyi.

Aslında İran'dan gelen bir film olmasa; bu filmin üreticileri Maryam Moghaddam, Behtash Sanaeeha bu film yüzünden (bile!) yurtdışı yasaklı olmasa, Keyke mahboobe man ortalama bir film olarak Berlinale'de ödül şansına sahip olmazdı. Ama bir de sanatçı dayanışması denen bir şey var. İran'da bu filmi yapmak bile cesaret isteyen, bedel ödemeyi göze almayı gerektiren

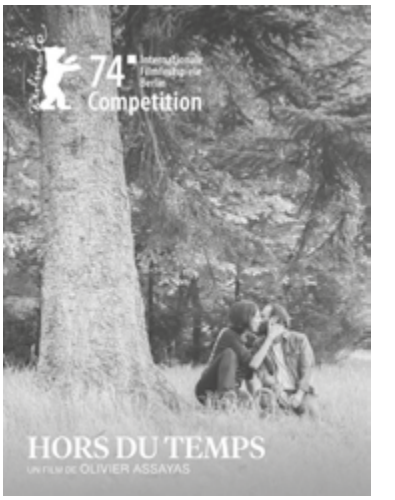

Hors du temps

(Fransa 2024) 105 dak.
Suspended Time
(Dondurulmuş Zaman)
Yönetmen&Senaryo: Olivier Assayas
Oyuncular ve rolleri: Vincent Macaigne (Paul), Micha Lescot (Etienne), Nine D'Urso (Morgane), Nora Hamzawi (Carole), Maud Wyler (Flavia), Dominique Reymond (Psikoanalist), Magdalena Lafont (Britt)

Orta yaşlı iki erkek kardeş. Film yönetmeni Etienne ve müzik hakkında yazılar yazan Paul. Zaman Covid 19'un en yüksek olduğu 2020 Nisan, mayıs ayları. Fransa tam kapanma döneminde. Etienne ve Paul kadın arkadaşları ile birlikte bu tam tecrit dönemini doğdukları ve çocukluklarını geçirdikleri bir köy evinde geçiriyorlar. Orta üst sınıftan oldukları belli olan anne babalarından kalma bir ev

burası. Dayalı döşeli. Duvarlarının bir bölümü kitaplarla kaplı. Kocaman bir bahçesi var. Köy terkedilmiş bir köy. Komşuların bahçeleri de esasında tecritlilerimize açık alanlar. Ayrıca köyün etrafı kır ve ormanla çevrili. Kullanımlarına açık tenis sahası, yakında yüzecek göl vb. de var. Aslında mükemmel bir tatil, kendini dinleme, dinlenme için büyük bir fırsat. Böyle tecride can kurban dedirtecek bir ortam. Ama yine de kardeşler arasında, onların karakter özelliklerine dayanan çelişmeler, çekişmeler yaşanıyor. Etienne aşırı titiz ve kuralcı ve panikçi; buna karşı Paul rahat ve yer yer Corona inkârcısı konumlarda. Assayas aslında tecrit şartları altında yaşayan insanlar arasındaki ilişkiler konusunda bir filmi yapmak niyetinde ise, tecrit altındaki aktörleri (para derdi olmayan orta üst sınıf) ve yerini (mükemmel bir tatil köyü) yanlış seçmiş. Bunun yanında bütünüyle söz üzerine kurulu film. Bu filmi bir radyo oyunu olarak da dinleseniz bir şey fark etmez. Sevmedim. Bence görmeseniz de olur.

İn Liebe. Eure Hilde

(Almanya 2024) 124 dak.
Hilde'den Sevgilerle
Yönetmen:
Andreas Dresen
Oyuncular ve rolleri:
Liv Lisa Fries (Hilde Coppi), Johannes Hegemann (Hans Coppi), Lisa Wagner (Anneliese Kühn), Alexander Scheer (Pfarrer Harald Poelchau), Emma Bading (Ina Ender-Lautenschläger), Sina Martens (Libertas Schulze-Boysen), Lisa Hrdina (Grete Jäger), Lena Urzendowsky (Liane Berkowitz), Hans-Christian Hegewald (Albert Hößler), Nico Ehrenteit (Harro Schulze-Boysen), Jacob Keller (Heinrich Scheel)

Andreas Dresen Alman Demokratik Cumhuriyeti'nde (1990'dan beri olmayan "Doğu Almanya'da) doğup büyümüş bir sinema sanatçısı. ADC, ba-

tıdaki komşusundan değişik olarak Hitler Almanya'sındaki antifaşist direnişçilerin anılmasında komünist direnişe önem ve ağırlık veren bir konumdaydı. Batı Almanya'da adı bile anılmayan komünist direnişçiler, Doğu Almanya'da "erişilmez kahraman"lar olarak kutlanıyor, ders kitaplarında, sinemada, tiyatroda yer alıyordu. Böyle bir kültür içinde okul çağlarını yaşayan Dresen yeni filminde, bir dönem ders kitaplarından tanıdığı bir komünist kadın direnişçi Hilde Coppi'nin öyküsünü anlatıyor. Hilde Coppi, "Hilde'den Sevgilerle"de erişilmez bir kahraman olarak değil, seven, sevilen, eğlenen, gülen, ağlayan, korkan, duyarlı, insan sever biri, sen ben gibi "normal" bir insan

olarak var. İnsan olduğu için de haksızlığa karşı mücadelede elini taşın altına koymaya hazır bir genç kadın. Bir de sevdiği insan komünist olunca, onunla birlikte komünist mücadelenin içinde yer alması çok daha kolay hâle geliyor. Hilde Coppi bir dizi arkadaşı ile birlikte, antifaşist propaganda faaliyetleri içinde yer alıyor. Bu arada Moskova ile de temas kurmaya çalışıyor içinde çalıştığı grup. 1942'de yakalanıyorlar. Nazi devleti tarafından "casusluk ve vatan hainliği" suçlaması ile idama mahkûm ediliyor. Hüküm giyotinle yerine getiriliyor. Gebe olarak yakalanan Hilde çocuğunu – babası Hans Coppi grubun önemli isimlerinden biri o da idam ediliyor- hapiste iken doğuruyor. Küçük Hans'le sekiz ay hapiste birlikte yaşıyor. Hilde'nin idamından sonra küçük Hans Hilde'nin annesine veriliyor. Onun yanında büyüyor.

Hilde, zayıf, güçsüz, korunmaya muhtaç görünen bir fizyonomiye sahip. Fakat mental olarak çok güçlü bir insan. Bütün tutukluluk ve mahkûmluk döneminde ve giyotine yürürken de dik duruşundan vaz geçmiyor. Olağanüstü güçlere sahip olduğundan değil. İnsan olduğundan!

Filmde bu arada sistem içinde de yer alan ve fakat insanlığını tümden yitirmemiş kişiler olduğunu da görüyoruz. Örneğin

Hilde'nin cezaevi hastanesindeki ebesi, ya da Hilde'nin idam cezasının iptali için yazı yazan kadın gardiyan. Yaşama siyah beyaz değil renkli, yani olduğu gibi, yaklaşıyor Dresen.

Dresen'in yeni filmi iyi film. Senaryo, oyunculuk, yönetim ortalamanın üzerinde. Görseniz iyi olur.

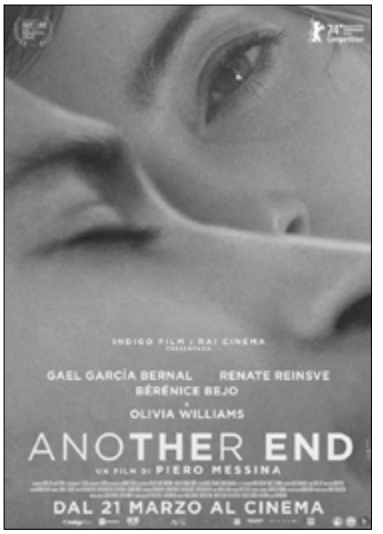

Another End

(İtalya 2024) 129 dak.
Başka Bir Son
Yönetmen: Piero Messina
Oyuncular ve rolleri: Gael García Bernal (Sal), Renate Reinsve (Zoe-Ava), Bérénice Bejo (Ebe), Olivia Williams (Juliette), Pal Aron (Doktor Doyle)

Another End bir bilinç transferi programı. Aynı isimli bir firma bu programla ölen insanların bilinçlerini anda yaşayan taşıyıcı insanlara (host) yükleyip, onların sevdikleri ile bir süre daha birlikte yaşamalarını sağlamayı vaat ediyor. Para karşılığı taşıyıcı olanlar bu program sayesinde uyanık olduğu bütün dönemde, ölen kişinin ölümü öncesindeki bilinci ile yaşıyor. Uykuya daldığında firma tarafından merkeze götürülüp programdan çıkarılıyor, kendi kimliği ile normal hayatına dönüyor. Ve bir başka kişinin avatarı olarak yaşadığı hiçbir şeyi hatırlamıyor. Firma bu "hizmet"i, çok sevdiği insanları ölümle kaybedenlerin travmalarını aşabilmeleri için sunduğunu açıklıyor.

Filmde çok sevdiği eşi Zoe'yi bir araba kazasında yitiren ve kazadan –dolayısı ile eşinin ölümünden- sorumlu tutan, suçlu hisseden Sal'ın öyküsünü izliyoruz. Zoe'nun ölümünden sonra hayattan kopan, intihar girişiminde bulunan Sal firmanın şeflerinden olan kız kardeşi Ebe tarafından Another End programından yararlanmaya ikna ediliyor. Bu program sayesinde travmasından kurtulması belki mümkün olabilecektir. Gerçek hayatta bir seks kulübünde çalışan Ava', Zoe'nun Aavatarı olarak Sal'a gönderiliyor firma tarafından. Aslında öngörülen maksimum iki buluşmadır. Fakat Zoe'nun avatarında Zoe/Ava'ya bir kez daha aşık olan Sal firmanın bütün kurallarını çiğner. Ava'nın izini sürer. Aşkını bir kez daha kaybetmek istememektedir. Bir başka son; öleni gerçekten geri getirmek mümkün müdür?

İlginç bir öyküye sahip Another End; oyuncular, dekor vb. de ortalamanın üzerinde. Buna rağmen sevemedim bu filmi. Olmasa da olur bence.

Dahomey

(Fransa/Senegal/Benin 2024) 67 dak.
Yönetmen &Senaryo: Mati Diop
Belgesel Biçim

Simsiyah bir resimle başlıyor film. Geri planda derinden gelen bir ses duyuyoruz. Benin'den devasa bir kral figürünün sesi bu. Dert yanıyor. 100 yılı aşkın bir süredir "burada", vatanından, bildiklerinden uzakta esirdir. Karanlıktadır, gün yüzü görmemektedir. Vatanını özlemektedir. Okyanusu, sımsıcak güneşini memleketinin özlemiştir. Burda adını bile anmamaktadırlar. Bir numaradır kendisi. Numara 26!

Sonra "burası"nın neresi olduğunu görürüz. Paris'teki ünlü etnografya müzesi Branly. Kamera bizi Fransa'nın sömürgecilik döneminde sömürgelerinden çalıp getirdiği, arada bir bir bölümünü sergilediği on binlerce eserin bulunduğu arşiv katına götürür. Arşiv katının koridorlarında dolaşır kamera.

Sonra kimi eserlerin uzun bir yolculuk için özenle paketlendiğini görürüz. Burada geri planda sesini duyduğumuz Nr.: 26 da paketlenenler arasındadır.

Nr.: 26, 2021 yılında Fransa ile Benin hükümetleri arasında yapılan bir "Geri verme" anlaşması gereği Benin'e geri verilen 26 tarihi eserden biridir. 7000 çalınmış eserin 26'sı! Hem Fransa, hem Benin egemenlerinin "tarihi" olarak adlandırdığı törenlerle kutladığı bir olaydır bu! Yüz yılı aşkın süre önce sömürgeci Fransa tarafından "esir alınan", resmen çalınan, Benin'e ait eserlerin küçücük bir bölümünün "vatanı"na geri dönmesi kutlanmaktadır. Artık bu eserler Paris'te sömürgecilerin mem-

leketinde arşivlerde çürümeyecek, kendi ülkesinde başkanlık sarayında kurulan müzede sergilenecektir. Peki ama her biri bir kult aracı olan bu eserlerin yeri yine müze midir? Yalnızca parası olanların, üst sınıfın ve turistlerin gezip göreceği, geceleri yine karanlıklara gömülen mekânlar mıdır? Kültür eserlerinin "Geri verilme programı" kapsamında "vatan"larına dönmesi böyle bir şey midir? Benin'de egemenlerin "zafer" olarak sunduğu bu geri verme anlaşmaları gerçekten zafer midir? Filmin bir bölümünde üniversiteli gençlerin bunları çatışmalı bir biçimde tartıştığı ve radyo üzerinden canlı yayınlanan bir forumu izliyoruz. Orada sömürgecilerin, sömürgeleştirdikleri ülkelerin kültürünü çalmalarının tek göstergesinin şimdi küçük bir bölümü geri verilen eski eserler olmadığını görüyoruz. Sömürgeciler kültürün en önemli unsurunu çalmıştır. Yerli halkların ana dilini Benin'de eğitim ve konuşma dili sömürgecilerin dilidir. Kültürünü geri almanın en önemli alanı ana dillerin eğitim dili hâline gelmesidir. Bunun ötesi hem "geri veren" hem "geri alan"lar açısından gösteridir.

Sonunda şimdi esaretten kurtulmuş No.: 26'nın sesini duyuyoruz yeniden. "Burası benim vatanıma benzemiyor. Ben yine karanlıklardayım!"

Dahomey senaryosu ve kurgusu ile örnek alınacak mükemmel bir belgesel. Mutlaka görmeye çalışın.

Belki gelir. Çünkü bu film 74. Berlinale'nin en iyi film için verilen Altın Ayı ödülünü aldı. Bence Pepe ve Architecton ile birlikte festivalin en ilginç üç filminden biri idi. Festivalin bence en iyi filmlerinin "belgesel biçim"de filmler olması, bu yılki festivaldeki uzun metraj kurgu sinema filmlerinin kalitesi hakkında yeterince bilgi veriyor aslında.

Sterben

(Almanya 2024) 180 dak.
Ölmek
Yönetmen&Senaryo: Mathias Glasner
Oyuncular ve rolleri:
Lars Eidinger (Tom Lunies), Corinna Harfouch (Lissy Lunies), Lilith Stangenberg (Ellen Lunies), Ronald Zehrfeld (Sebastian Vogel), Robert Gwisdek (Bernard), Anna Bederke (Liv), Hans-Uwe Bauer (Gerd Lunies), Saskia Rosendahl (Ronja)

Mathias Glasner 12 yıl aradan sonra, "Ölmek" filmiyle Berlinale'de. Ölmek, ölmeye doğmaktan daha yakın olanlar için moral bozucu bir film. Lunies ailesinin öyküsü ailenin üç ayrı ferdinin bakış açısıyla anlatılıyor.

Lissy Luinies, yaşlı anne. Ağır, ölümcül hasta. Fakat akıl sağlığı yerinde. Dement olan kocasına da bakmaya çalışıyor. Çocukları Tom ve Ellen'den yardım bekliyor aslında, ama söyleyemiyor. Onların kendi dertleri olduğunun bilinciyle avutuyor kendini. Eşinin bir ihtiyarlar evine yerleştirilmesini ve ölümünü yaşıyor.

Tom bir orkestra şefi, işinde başarılı, ama aile ilişkileri, yalnızca kan bağı değil, seçili arkadaşlıkları da tam bir kaos. Annesi ile hiç ilişki istemiyor, bu yüzden babasını da babasının istediği ölçüde görmüyor. Babasının cenazesine kiralık elektrikli otomobille yolda kaldığı için katılamıyor. Belki de katılmak istemiyor. Annesi, yakında öleceğini duyurduğu konuşmada, ona aslında istenmeyen "kaza çocuğu" olduğunu, onu hiç sevemediğini açıklıyor.

Ellen ise anne babasından genç yaşta kopmuş, alkol bağımlısı, bohem bir hayat yaşayan diş teknisyeni, doktor yardımcısı bir genç kadın. Ölümün adını bile duymak istemeyen, günü yaşayan bir insan.

Böyle bir "aile" filmi Glasner'in yeni filmi. Ölüme yakın ana babalara 'çocuklardan bir şey beklemeyin'; çocuklara da 'yahu bunlar anne babanız, biraz duyarlı olun' çağrısı. Sonuçta Ölmek , yaşlanmanın, onun getirdiği bunaklık ve diğer hastalıkların ve sonuçta ölümün hayatın parçası olduğu gerçeğini çıplak bir biçimde anlatan senaryo, yönetim ve oyuncuları çok iyi, ortalamanın biraz üzerinde bir film.

Enternasyonal Jüri'nin en iyi senaryo için Gümüş Ayı ödülünü bu filmin senaryosu için Mathias Glasner aldı.

Yeohaengjaui pilyo

(Güney Kore 2024) 90 dak.
A Traveler's Needs/Bir yolcunun gereksinimleri
Yönetmen & Senaryo & Kamera & Montaj & Müzik ve de **Yapımcı:** Hong Sangsoo
Oyuncular ve rolleri: Isabelle Huppert (Iris), Lee Hyeyoung (Wonju), Kwon Haehyo (Haesoon), Cho Yunhee (Yeonhee), Ha Seongguk (Inguk), Kim Seungyun (Isong), Kang Soyi (Soha), Ha Jinwha (Ranhee)

İnsanlar arası ilişkiler üzerine, "küçük şeyler" üzerine filmlerin ustası Hong Sangsoo filmlerinin baş oyuncusu genelde Kim Min Hee'dir. Bu kez Kim Min Hee'nin baş rolde olmadığı bir filmle karşı karşıyayız. Hong Sangsoo Güney Kore dışından bir oyuncuya baş rol veriyor yeni filminde. Isabelle Huppert Japonya'da işsiz ve parasız bir Fransız kadını, İris'i canlandı-

rıyor. Onu parkta yalnız başına bir bankta otururken; sonra küçük akarsuda ayaklarını yıkarken görüyoruz. Bir genç kadına ve zengin bir ailedeki bir iş kadınına Fransızca dersi verirken izliyoruz. Ders metodunu yeni bulmuştur. Metot kendine aittir. Ders kitabı filan yoktur. Basitçe sohbet ederken karşısındakinin söylediklerinin ardındaki gerçek düşüncesini kartlara Fransızca olarak yazmakta, öğrencisine bu kartta yazılanları derinden hissederek okuma ödevi vermektedir. Aslında öğretmen filan da değildir. Parkta öyle otururken sohbet ettiği ve onu evine davet eden bir genç erkek öğrencinin annesi bu davete çok kızar, ona, "iş arıyorsan Fransızca dersi verebilirsin" demiştir. O da bunu denemektedir. Öğrencilerinden iş kadını olan "o hâlde ben senin deney tavşanı oluyorum, öyle değil mi?" diye sorduğunda, İris bunu kesinlikle reddeder. Hayır hiçbir şekilde böyle bir art düşüncesi yoktur. Neyse odur. İris Fransızca dersi vermektedir. Ne daha azı ve ne daha fazlasıdır.

Öğretmen olmayan bir Fransız, kültürünü yalnızca yemekleri ve rakıya benzer bir içkisi üzerinden tanıdığı Güney Kore'de, İngilizce olarak anlaşmaya çalıştığı –ne kendi ne de öğrencilerinin İngilizcesi iyi değildir– Koreli öğrencilerine kendi yeni keşfettiği ve denenmemiş bir metotla, Fransızca dersi vermektedir! Böyle bir film A Traveler's Needs.

Hong Sangsoo bu filminde insanlar arası ilişkilerde yanlış anlamaları bu kez değişik kültürden insanları bir araya getirdiği, fakat yabancılığın aşılmadığı bir ortamda irdeliyor. Aslında kültürler arası diyaloğun iyi işlediği bir alan var: Birlikte içki –filmde adı çok geçen Makgeolli– içmek ve yemek yemek.

Yine usta işi küçük bir film. Fakat sayısı hiç de az olmayan Hang Sangsoo müritlerinin dışında pek fazla ilgi görmez. Festival filmi.

Tabii ödülsüz dönmesi olmazdı. Jüri Büyük Ödülü için Gümüş Ayı bu filme verildi!

Architecton

(Almanya/Fransa/ABD 2024) 98 dak.
Yönetmen&Senaryo:
Victor Kossakovsky
Belgesel Biçim

25 dakikalık bir prolog. Bir antik kazı alanı ve oraya hangi yöntemlerle, araçlarla nasıl getirilip konduğu hâlâ bilinmeyen, binlerce yılı fazla zarar almadan yaşamış, devasa bir yontma taş anıt. Etraftaki kalıntılar buranın bir meskûn mahal olduğunu işaret ediyor. Sonra yine çeşitli dönemlerden kalmış, çok bilinmeyen antik yapılar, devasa taşların birbirine eklenmesi ile oluşturulmuş kubbeler. Binlerce yıl ayakta kalmış tapınaklar vb. Ve sonra savaşla, depremle yıkılmış, moloz yığınına dönmüş "modern" yapılar. Hiç yorumsuz, yalnızca arka planında müzik olan resimler. Antik yapılarla, modern yapıların; doğal taşla, betonun karşılaştırılması. Güzellikle çöpün karşılaştırılması.

Sonra filmin ana bölümü: Bir İtalyan mimar evinin bahçesinde, iki yapı işçisine bir daire kazdırıyor. Kazılan daireye büyük taş parçaları yerleştiriliyor. Taşlarla belirlenen bir daire, taştan bir çember. İşçilerin ne için? sorusuna mühendisin cevabı: Hiçbir şey için. Hiçbir yararı olmayan bir çember. Fakat birçok başka şeyin tersine, eğer kimse bu daireyi ortadan kaldırmazsa, sonsuza kadar yaşayacak bir çember.

Bu çember öyküsünün yanında çimento üreten bir taş ocağının resimlerini görüyoruz. Bir dağın nasıl tıraşlanıp, teraslanıp, yok edildiğini görüyoruz. Ve bu betondan yapılan hepsi birbirine benzeyen binalar görüyoruz. Sonra yerle bir olmuş Hatay'dan, Maraş'tan moloz yığınlarının, ki bunların ana maddesi beton, taşınıp kaldırıldığını, yeni beton dağ yığınlarının yapıldığını görüyoruz.

Vadesi dolmuş kimi yüksek

binaların iş makinaları ile nasıl un ufak edildiğini vb. görüyoruz.

Prolog'da Kossakovsky'nin bahçesine taştan çember çizdiren İtalyan mimarla kısacık bir sohbetini izliyoruz. Mimar aslında betonun ölü bir madde olduğunu, beton mimarinin aslında "sonsuz" için tasarlanan antik mimarinin tersine, en fazla kırk-elli yıllık bir dönem için tasarlandığını, geçimini mimarlıktan kazanan insanların ama bugün bu mimari dışında bir şansı olmadığını anlatıyor. Kendisinin de şu anda Milano'da inşaatta olan yeni bir gökdelenin mimarları arasında olduğunu anlatıyor. Hepsi birbirinin kopyası olan, 40 -50 yıl sonra yıkılıp yerine yenisi dikilecek olan yapılar! Nasıl bir doğa talanı. Nasıl bir dünya!

Film şu yazıyla bitiyor: Dünyada sudan sonra en fazla kullanılan malzeme betondur!

Architecton önemli bir film. Kurgusu, aslında prolog ve çember etrafındaki kısa konuşmalar dışında konuşmanın hemen hemen hiç olmadığı senaryosu, görüntüleri ile mükemmel bir film. Bir de beni çok rahatsız eden müziği olmasa çok daha iyi olurdu. Aslında bu filme bence çekimlerin doğal sesi yakışırdı. Bence ek müziğe hiç ihtiyaç yoktu. Müziğin kesildiği yerdeki doğal ses, –örneğin taş kırma presinde kırılan taşların sesi, heyelanla akıp giden toprak ve taşların, kırılan kayaların, yıkılan ağaçların sesi vb.- aslında bunu çok açık gösteriyordu.

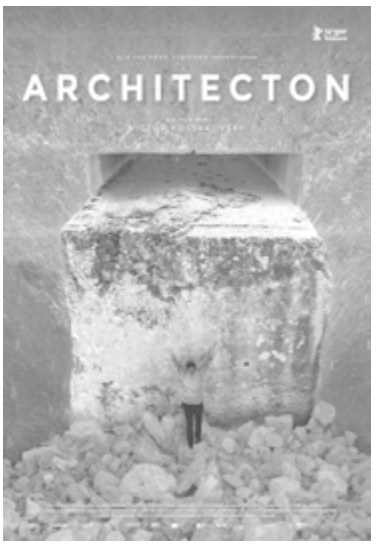

Bu filmi arayıp bulun ve görün bence.

Langue Étrangère

(Almanya/Belçika/Fransa 2024)
105 dak.
Yabancı Dil
Yönetmen&Senaryo: Claire Burger
Oyuncular ve rolleri: Lilith Grasmug (Fanny), Josefa Heinsius (Lena), Nina Hoss (Susanne), Chiara Mastroianni (Antonia), Jalal Altawil (Anthar)

17 yaşındaki iki genç kızın ilk aşk öyküsü. Fransa'dan Fanny, Leipzig'ten Lena ile –dil öğrenme programı çerçevesinde— mektup arkadaşıdır. Aynı program öğrenci değiş tokuşunu da öngörmektedir. Önce Fanny, Lena'nın evinde 1 ay kalır. Başlangıçta Lena bu ziyaretten hiç hoşnut değildir. Ailevi problemleri vardır. Fakat zaman içinde alışır. Fany insanların dikkatini çekmek, onlara kendini sevdirmek için yalan söyleme hastalığına sahiptir. Kendisi aslında devrimci eylemleri doğru bulmasına rağmen korkudan katılmayan Lena'yı etkilemek için aşırı sol bir kız kardeş masalı uydurur Fanny. Bu olmayan kız kardeşi bulmaya soyunurlar birlikte. Bu aramanın aslında olmayan sonuna yaklaşıldığında Fanny kız kardeşin uydurulmuş bir yalan olduğunu açıklar. Dost ve âşık ayrılırlar birbirlerinden.

Zanaat olarak ortalama, olmasa da olur bir film.

Aslında yarışmadan çok Generation'a ait bir film.

Pepe

(Dominik Cumhuriyeti/Almanya/Namibya 2024) 122 dak.
Yönetmen&Senaryo:
Nelson Carlos De Los Santos Arias
Oyuncular ve rolleri: Jhon Narváez (Pepe), Sor María Ríos (Betania), Fareed Matjila (Pepe), Harmony Ahalwa (Pepe), Jorge Puntillón García (Candelario), Shifafure Faustinus (Pepe), Steven Alexander (Cocorico), Nicolás Marín Caly (Ángel)

Perde siyah. Geri planda derinden gelen bir ses duyuyoruz. "Ağzımdan mı çıkıyor bu sesler? Ağzım. Neyin kimin ağzı." diyerek kendi konuşabilme yeteneğinin hayreti içinde olan bir ses. Sonra kendi öyküsünü anlatmaya başlıyor. Anavatanı Afrika olan bir su aygırıdır. Güneybatı Afrika'da bir nehirde yaşarken buralara getirilmiştir. Nedenini bilmemektedir. Ama bildiği kesin olan iki şey vardır: "Ben bir su aygırıyım . Ve ölüyüm."

Sonrasında filmin gelişmesi içinde yine su aygırının siyah perdede geri plandaki sesi üze-

rinden kesilen anlatılarla da ortaya çıkan öykü şu: Aslında Latin Amerika coğrafyasında hiç görülmeyen, buraya dışarıdan bir türlü gelmiş/getirilmiş/gönderilmiş ve hızla çoğalan su aygırları, balıkçılar ve çevrede yaşayan yerli hayvanlar ve insanlar için tehlike oluşturuyor. Devlet güçleri bu yüzden sürek avına çıkıyor. Ve bir su aygırını hunharca öldürüyorlar. Aslında Latin Amerika'da, Kolombiya'da öldürülen ilk ve tek su aygırına Kolombiya medyası Pepe adını veriyor.

Bu öykü aynı zamanda bu ortama yabancı türün nasıl buraya –Latin Amerika'ya- getirildikleri konusunda halk arasında anlatılan kent/köy efsaneleri ile de birleştiriliyor. En çok anlatılan öykü bu türün Latin Amerika'ya çok büyük bir çiftlikte yaşayan bir dönemin en etkin uyuşturucu çetesinin şefi olan Carlos Escobar tarafından çiftliğindeki özel hayvanat bahçesi için getirilmiş olduğu öyküsüdür. Bunun geri planında bölge halkının önemli bölümü tarafından ilahlaştırılan, bir tür Robin Hood olarak görülen Escobar'ın öldürüldüğü devlet operasyonunda çiftlikte gerçekten de bir su aygırı bebeğinin de bulunmuş olması vardır. Bu su aygırı bebeğinin ismi Pepe'dir. Bu anlatılırken arka planda TV'de Escobar çiftliğine baskının canlı yayın resimlerini görürüz.

Tabii başka öyküler de vardır. Örneğin Yankee emperyalistleri kendi hayvanat bahçelerindeki kimi su aygırlarını özel olarak Latin Amerika'da kendilerine tâbi olmayı reddeden hükümetleri zora sokmak için helikopterlerle onların ülkelerindeki nehirlere bırakmaktadır vs. Bu anlatılırken arka planda helikopter seslerini duyarız.

Film Kolombiya'nın nehir kenarındaki bir balıkçı kasabasındaki hayat üzerinden aynı zamanda bölgenin kültürünü, vodoo ile Hristiyanlığın iç içe girdiği dinini, insanlar arası ilişkilerini vb. gösteriyor.

Film sürek avı sonunda hunharca vurulup öldürülen, bir çayır ortasında kanlar içinde yatan Pepe'nin "Ama beni neden öldürdüler" sorusu ile bitiyor. Gerçekten Pepe'nin suçu ne?

Pepe aslında bir bütün olarak Afrika'dan Amerika'ya zoraki köle göçünü sorgulayan, Amerika ve kölelik tarihini sorgulayan bir film olarak da okunabilir.

Pepe Berlinale 74'ün öyküsü, anlatımı, kurgusu, hiçbir kategoriye sokulamayacak yapısı, orijinalliği ile en ilginç filmi idi bence. Berlinale'de gösterilen ilk Dominik Cumhuriyeti ortak yapımı olan bu film, bana "sizlerden ilerde daha fazlasını bekliyoruz" dedirten bir film.

Tabii her yenilikçi ilginç film gibi, bir bölüm seyircinin "bu ne ya deyip" yarısında çıkıp gideceği bir film Pepe. Gelirse ya da bir türlü bulursanız, rastlarsanız görün, derim. Gelme şansı az da olsa var, çünkü filmin yönetmeni Nelson Carlos De Los Santos Arias 74 Berlinale Jürisi'nin en iyi yönetmene verilen Gümüş Ayı ödülünü aldı.

Black Tea

(Fransa / Moritanya / Lüksemburg / Tayvan / Fildişi Sahili 2024) 111 dak. Siyah Çay
Yönetmen:
Abderrahmane Sissako
Senaryo: Kessen Fatoumata Tall, Abderrahmane Sissako
Oyuncular ve rolleri: Nina Mélo (Aya), Chang Han (Cai), Wu Ke-Xi (Ying), Michael Chang (Li-Ben)

Bir Afrika ülkesinde onlarca çiftin evleneceği bir düğün töreni. İlk sırada olan çiftin yemin töreninde gelin Aya nikâh memuru/papazın bütün dillerde, kültürlerde aynı olan ...ile "evlenmek istiyor musun, istiyorsan evet de" sorusuna toplanmış insanların hayret nidaları arasında "Hayır" diyor. Fakat onun öncesinde eşi olacak ve bir gün öncesinde "Bekârlığa veda partisinde" kendisine aldatan adama da "sen benimle mutlu olamazsın, beni hep aldatırsın" diyerek gerekçesini açıklıyor.

Aya'yı sonra Çin'de Afrikalı göçmenlerin yoğun olduğu ve Çinli nüfusla iç içe yaşadığı bir bölgede özgür yaşarken görüyoruz. Bir çay dükkânında çalışmaktadır. Ergenlik çağında bir oğlu olan 40'lı yaşlarında bir çay uzmanı olan Cai'dir bu dükkânın sahibi. Aya'nın hayali aslında bir sanat olan çay seremonisi konusunda uzmanlaşmak ve kendi ülkesine dönüp orada bir çay salonu açmaktır. Cai dükkânın her çeşit çayla dolu alt katında özel olarak çay seremonisinin nasıl yapılacağı konusunda dersler verir. Erotik dolu bu derslerde Cai ve Aya yakınlaşırlar.

Filmde ayrı kültürlerden insanların yan yana yaşadıkları bir alanda var olan ve görünür hâle gelen karşılıklı ırkçı görüşler yanında, diyaloğun, iç içe geçmenin, dostluğun, sevginin de mümkün olduğunu görüyoruz. Aya gibi özgür yaşamak, kendi hayatlarını belirlemek konusunda kararlı kadınların kendilerine uygun bir erkek arkadaş bulmalarının zorluklarını da anlatıyor film.

Hoş bir film de olmasa da olur aslında.

Gloria

(İtalya/İsviçre 2024) 106 dak.
Yönetmen: Margherita Vicario
Senaryo:
Anita Rivaroli, Margherita Vicario
Oyuncular ve rolleri: Galatéa Bellugi (Teresa), Carlotta Gamba (Lucia), Veronica Lucchesi (Bettina), Maria Vittoria Dallasta (Marietta), Sara Mafodda (Prudenza), Paolo Rossi (Perlina), Elio (Romeo), Vincenzo Crea (Cristiano), Natalino Balasso (Vali), Anita Kravos (Donna Lidia), Jasmin Mattei (Fidelia)

Gloria genç İtalyan kadın yönetmen Margherita Vicario'nın ilk uzun metraj sinema filmi. Filmde 1800'lerin başlarında Venedik yakınında kiliseye bağlı Sankt İgnazio kız müzik okulunda geçen bir olay anlatılıyor. Papa bir ay sonra bu müzik okulunu ziyaret edecektir. Bölge valisi, müzik okulunun da müdürü ve aynı zamanda bir bestekâr ve kız orkestra ve korosunun öğretmeni, yöneticisi olan papazdan, Papa'ya övgü dolu bir karşılama için yeni bir beste yapmasını ve koronun bunu karşılama töreninde seslendirmesini ister. Aslında kimsesiz kız çocukların sığınağı olan müzik okulundaki genç kadınlar müzik konusunda papazdan çok daha yeteneklidirler. Aslında papazın bestelerinin çoğu da ya dışarıya sipariş, ya da kızlardan

çalınan parçalardan oluşan bestelerdir. Ve her biri birbirine benzer kilise müziğidir. Haleluya/Gloria!

Genç kadınlar içinde "dilsiz" olan biri vardır, Teresa. Müzik kulağı çok gelişmiş büyük bir yetenektir. Gelişme içinde aslında onun dilsiz olmadığını ve fakat üzerine konuşması yasak olan bir gizi olduğunu öğreniriz. Papazın ve valinin de dâhil olduğu bir gizdir bu.

Teresa kilise ve okulda temizlikçi, hizmetçi olarak çalışmaktadır. Bir gün farelerin cirit attığı kileri temizlerken orada papaz tarafından saklanmış, aslında dönemin en önemli piyano yapım ustasının dinlediği ve hayran olduğu kızlar korosuna armağan ettiği bir Piyanoforte bulur ve doğaçlama çalmaya başlar. Süreç içinde diğer kızlar da kilerde Teresa ile müzik yapmaya başlarlar. Yaptıkları müzik cıvıl cıvıl hayat dolu, kışkırtıcı bir müziktir. Sonuçta papazı kilerde kilitleyerek kendi yaptıkları bu müzikle karşılarlar Papa'yı. Papa'yı karşılamak için kilisede toplanan ahalinin, soylular dışında olan kesimi ve çocuklar büyük coşkuyla bu yeni müziğe uyarak oynarken, Papa'nın sözcülerinin "Hepiniz afaroz edildiniz" çığlıkları duyulmaz bile. Müzikle yapılan bir devrimdir bu.

Film, yetenekleri bastırılmış, yok sayılmış bütün kadın müzisyenlere armağan edilen bir yazı ile bitiyor... hayır, bitmiyor.

İlle de bir mutlu sonla bitiyor. Hollywood'a selam âdeta.

Aslında sonu kiç'le bitmese iyi film. Gündelik hayatın resimde gördüğümüz seslerinin müziğe dönüştürülmesi çok güzel. Oyuncular iyi. Senaryo inandırıcı değil. Ama anlatılan zaten bir masal.

Müzik ve hayat dolu bir masal. Müzik aslında baş rolde. Vicario'nun müzik alanından geldiği bilindiğinde şaşırtıcı değil. Bir ilk olarak umut verici. Ama "daha az"ın "daha iyi" olabileceğini öğrenmesi lazım. Görülebilir.

Shambhala

(Nepal / Fransa / Norveç / Hongkong, Çin / Türkiye / Tayvan / ABD / Katar 2024)150 dak.
Yönetmen: Min Bahadur Bham
Senaryo: Min Bahadur Bham, Abinash Bikram Shah
Oyuncular ve rolleri: Thinley Lhamo (Pema), Sonam Topden (Karma), Tenzin Dalha (Tashi), Karma Wangyal Gurung (Dawa), Karma Shakya (Ram Sir), Loten Namling (Rinpoche), Tsering Lhamo Gurung (Pema'nın arkadaşı), Janga Bahadur Lama (Çoban)

74 Berlinale'nin ortalamanın üzerinde olan sinema filmlerinden biri idi Shambhala. Aslında bir doğa, doğa ile uyum içinde birlikte yaşama ve bir aşk öyküsü anlatılan.

Nepal'in Himalaya'larında geçen bir öykü. Bir dağ köyü. Ve bir köy düğünü. Gelin Pema damatın köyüne şenlikli bir törenle, at sırtında götürülüyor. Bütün köyün eşlik ettiği, gidilen köyün tümünün de karşılama yaptığı bir düğün töreni. Pema üç oğlu olan bir evin gelini olarak ve üç damatla evlenen bir gelin olarak geliyor düğün evine. Genç kadınların çok eşli evliliği bu kültürde norm olan evlilik biçimi.

Genç kadının eşlerinden biri

zaten henüz ergenlik çağına varmamış bir erkek çocuk. İkinci eş Karma ise her aileden erkek çocuklar arasından biri için zorunlu "seçim" olan bir çeşit Budist Rahiplik/Dervişlik/Tanrıya Adanmışlığı, adına da uygun olan "Karma"lığı seçiyor. Üçüncü eş Tashi Pema'nın güncel eşi. Üç kardeş ve gelin, birlikte köy evinde mutlu bir hayat sürüyorlar. Karma köyün yakınındaki Budist tapınağa geçiyor.

Köyün, köylünün geçim kaynağı hayvancılık, büyük baş hayvan besiciliğidir. Ve köyün yetişkin erkekleri her yıl birkaç aylığına yetişkin hayvanları ile kente inerler. Tashi de bu yolculuğa çıkar. Pema evde evin yaramaz, haylaz küçük oğlu ile geride kalır. Bir gün bunun yaramazlığı nedeniyle okulda öğretmenle görüşmeye gider. Öğretmen gece çocuğun durumunu görüşmek için Pema'nın evine gider. İçki içer sızar. Pema ertesi sabah at sırtında sızmış öğretmeni okula taşır. Köylü için bu Pema'nın Tashi'yi ve diğer eşlerini öğretmenle aldattığının işaretidir. Pema gebedir. Çocuk Tashi'den değil öğretmenden de olabilir dedikodusu ışık hızıyla yayılır. Kente hayvanlarını satmaya götüren kafile köye geri döndüğünde aralarında Tashi yoktur. Himalaya'nın ıssız, karlı geçitlerinden birinde kafileden ayrılmış, kaybolmuştur.

Filmin bundan sonraki bölümü, Pema'nın suçsuzluğunu anlatmak için Tashi'yi aradığı bölümdür. Himalaya'nın yüksek yamaçlarında at sırtında bir yol öyküsü, bir doğa güzellemesidir bu bölüm. Karma Pema'ya eşlik eder bu yolculukta.

Sürpriz bir sonla biter film. Nasılını görmek isterseniz, gidin bu filme. Tabii gelirse.

Mé el Aïn

(Tunus/Fransa/Kanada 2024) 117 dak.
Who Do I Belong To
Ben kime aitim?
Yönetmen&Senaryo: Meryam Joobeur
Oyuncular ve rolleri: Salha Nasraoui (Aïcha), Mohamed Hassine Grayaa (Brahim), Malek Mechergui (Mehdi), Adam Bessa (Bilal), Dea Liane (Reem), Rayen Mechergui (Adam), Chaker Mechergui (Amine)

Tunus'un kuzeyinde bir köy. Bir çiftlik evi. İkisi yetişkin, biri henüz ilk okul çağında üç oğullu bir köylü ailesi, Anne, Ayşa rüyasında gördüklerinin hayatta da yaşanacağına inanan bir kadın. Rüyasında büyük oğullarının evi terk edip gittiklerini görüyor. Eşi Brahim

bu gibi şeylere inanmayan gerçekçi bir insan. Günün birinde gerçekten de ailenin iki büyük oğlu Mehdi ve Amine kayboluyor. Bu kaybolan gençlerin gittiği yer bellidir köyde: Dinci terörist örgütlerin safları. Bütün coğrafyada din devleti hedefiyle savaşan örgütler. Ayşa ve Brahim için oğullarının kayboluşu bir karabasandır. Bir yandan kendilerini "nerde yanlış yaptık" ile sorgulamakta, diğer yandan oğullarının kayboluşunu dışa karşı gizlemeye çalışmaktadırlar. Çünkü oğullarının dinci teröristler hâline gelmesi, çevrenin onları da dışlamasını beraberinde getirecektir. Brahim aslında düşman olarak gördüğü dincilere katılan oğullarını evlatlıktan çıkarmak gerektiğini düşünmektedir. Ayşa buna karşıdır. Rüyalarında onların zor durumda olduklarını ve geri dönmek istediklerini görmektedir. Gecenin birinde büyük oğul Mehdi yanında kara çarşafa bürülü bir gebe kadınla, Reem ile çıka gelir. Reem hiç konuşmaz, hep kara çarşaflı, yalnızca gözleri görünen biçimde tam kapalıdır. Ayşa oğlunun eve dönmesinden memnundur. Reem'i de gelini olarak kabullenir. Fakat Ayşa dışında durumu kabullenecek kimse yoktur köyde. Mehdi ve Reem gizlenmek zorunda olan yabancı unsurlardır. Aslında çözümü olmayan bir durumdur bu. Filmin senaryosunu yazan ve yöneten Meryam Joobeur bu ilk filminde sorunu, anne sevgisinin sınırlarını sorgulayan rüyamsı sahnelerle çözüyor.

Aslında nüfusu Müslüman çoğunluklu olan, laikçi/dinci biçiminde bölünmüş olan toplumlarda bu bölünmenin ailelere yansıması hâlinde ne olacağını sorgulayan konusuyla ilginç, önemli bir film. Kurgusu, yapısı, senaryosu itibarıyla bir ilk film olarak kabullenilebilir hata ve eksikliklere sahip. Bundan sonra gelecek olanlara bakmak gerek. ■

BULMACA ■ NURİ DEMİR

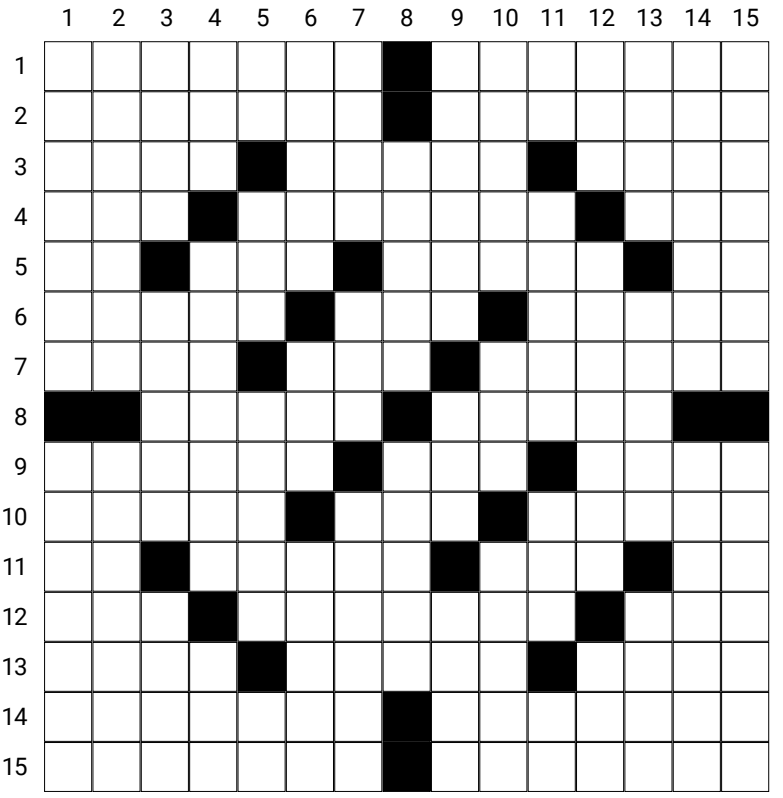

SOLDAN SAĞA: 1- Andrew Miller'in bir romanı... Orta Anadolu'da yetiştirilen, çok büyük ve yağlı kuyruklu bir koyun türü. **2-** Belli bir kredi miktarını almaya dayanan, eğitimde benimsenmiş bir ders geçme sistemi... Bilginler, yazarlar ve sanatçılardan oluşan kurul. **3-** Bisiklet ve motosiklette oturma yeri... Orhan (...): 2001 – 2013 yılları arasında Türkiye Gazeteciler Cemiyetinde başkanlık yapmış gazeteci ve yazarımız... Eski dilde ağaçtan yapılmış deve ağılı. **4-** Düşünce, fikir... Çok kullanılmış, çok yıllık... Vücutta biriken azotlu madde. **5-** Todai-(...): Japonya'nın Nara kentinde bulunan, dünyanın en büyük Buda heykeli... Katı maddeleri yontmak ve düzeltmek için kullanılan, üzeri çok ince pürtüklü, çelikten yapılmış araç... Patak, kötek... Vilayet. **6-** Çeyrek sona kalacak sporcu ve takımları ayırmak için düzenlenen seçme yarışı... Çağrı... Kablo kesmeye yarayan, genellikle elektrikçilerin kullandığı küçük pense şeklinde araç. **7-** Yerel dilde "nereye"... Bektaşilerin ve Alevilerin toplu olarak yaptıkları tören... İki dağ ve tepe arasındaki dar geçit, boğaz. **8-** 1894 – 1928 yılları arasında İstanbul'da yayınlanan günlük siyasal gazete... Saçı ağarmış kadın. **9-** Kütleleri tartmaya yarayan araç... Önder, başkan, lider... Öteki yüz, öbür yüz. **10-** Balıkesir'in Edremit ilçesinde bulunan bir tatil beldesi... Tortu... Düzmece aydın. **11-** Eski Mısır'da güneş tanrısı... Tümsek... Bir çocuğu koruyan, ondan sorumlu olan kimse, veli... Lantan elementinin simgesi. **12-** Son (...): Zülfü Livaneli'nin alegorik romanı... Kayıngillerden, kerestesi marangozlukta kullanılan bir orman ağacı... Masal yaratığı. **13-** Yemek listesi... Çıkış... Keban (Elazığ) yöresinde "tepe", "dağ" anlamında kullanılan bir sözcük. **14-** Bir anakara... Mahmut Şevket Esendal'ın bir öykü kitabı. **15-** Bir şeyi o şey yapan ve benzerleriyle karıştırılmamasını sağlayan varoluş biçimi... Bir şeyi elden ele aktararak taşıma.

YUKARIDAN AŞAĞIYA: 1- Havada beşte bir oranında bulunan ve hidrojenle birleşerek suyu oluşturan gaz... Bir ilimiz. **2-** Kredi açılarak yapılan satış... Yüksekokul. **3-** Derinliği az, genişçe sepet... Huzur... Eski dilde günah, fesat, kalp darlığı. **4-** Kendiliğinden var olan, anımsama yoluyla kavranabilen, duyularla yalnızca görüngüleri algılanabilen asıl gerçeklik... Bir işte uzun süre bağlılıkla çalışmış, emeği çok geçmiş kimse... Yapay reçine verniği ve tutkalı yapımında kullanılan ana gereçlerden biri olan beyaz ve billursu toz. **5-** Pişmekte olan et ya da tavuk suyundan elde edilen bir çeşit kahverengi sos... Göğüs kafesini oluşturan kemiklerden her biri... Payanda... Eski dilde el, ülke, yurt. **6-** Elemek eylemi... Tellal çıkararak herkese duyurma, duyuru... Kesmeye yarayan araçların genel adı. **7-** Bez tezgâhlarında ipliği ayarlayan tarak... Bir araya getirme, yığma, toplama... Bir yarımadayı karaya bağlayan, iki yanı su, dar kara parçası. **8-** Eski dilde gayretle çalışma, sürekli uğraşma... Akı karasına karışmış saç... Akdeniz'de hapishanesiyle tanınan Fransa'ya ait küçük bir ada... Karmaşık, dolaşık, alt üst olmuş... Rahatsızlık verme, tedirgin etme. **9-** Denemek, sınamak... Baş, yönetici durumunda bulunan kimse... Geri, art. **10-** Büyük Menderes ırmağının kollarından biri... Yumurtadan yeni çıkmış civcivin ağzının kıyısında bulunan ve zamanla geçen sarı renk... Entelektüel olmaya özenen ancak bunun için gerekli niteliği kazanamamış kimse. **11-** Radyumun simgesi... İrtifa... Kıyısında ülkemizin de bulunduğu bir denizin adı... Bir nota. **12-** Dört bir yanı su ile çevrili kara parçası... Kahverengimin açık tonu... Çok iri ve korkunç. **13-** Sofraya çıkarılacak yemeklerin tümü... Tasarlanan bir işe girişmek... Ordu yöresinde "kafa", "baş" anlamında kullanılan bir sözcük... **14-** Franz Kafka'nın bir romanı... Değerinden çok aşağı bir fiyatla alınan ya da alınabilecek olan şey. **15-** Kalite... Alım satım yoluyla bir şeyin elden ele geçmesi, alma satma işi. ■

108. SAYIDAKİ BULMACANIN ÇÖZÜMÜ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	S	E	M	A	V	E	R	■	G	E	M	E	R	E	K
2	E	D	İ	B	A	N	E	■	Ö	T	E	L	E	M	E
3	M	İ	■	E	L	E	K	■	R	İ	Z	E	■	İ	R
4	A	B	E	C	E	■	A	T	E	■	E	M	İ	R	E
5	V	A	L	E	■	E	B	O	L	A	■	E	N	A	M
6	E	N	E	■	E	L	E	N	İ	K	A	■	A	L	E
7	R	E	K	A	B	E	T	■	K	A	L	A	M	İ	T
8	■	■	■	T	O	N	■	■	■	D	İ	L	■	■	■
9	G	Ö	R	E	L	İ	K	■	Ç	E	K	İ	R	G	E
10	E	T	İ	■	A	K	A	D	E	M	İ	■	Y	E	L
11	M	E	Z	E	■	A	L	İ	K	İ	■	D	A	Z	E
12	E	L	E	M	E	■	A	L	İ	■	D	Ö	N	E	M
13	R	E	■	İ	N	A	M	■	R	Y	A	N	■	G	E
14	E	M	İ	R	A	L	İ	■	G	E	Z	E	G	E	N
15	K	E	R	E	M	E	T	■	E	L	E	M	E	N	T

KARİKATÜR ■ K. ÖNTAŞ

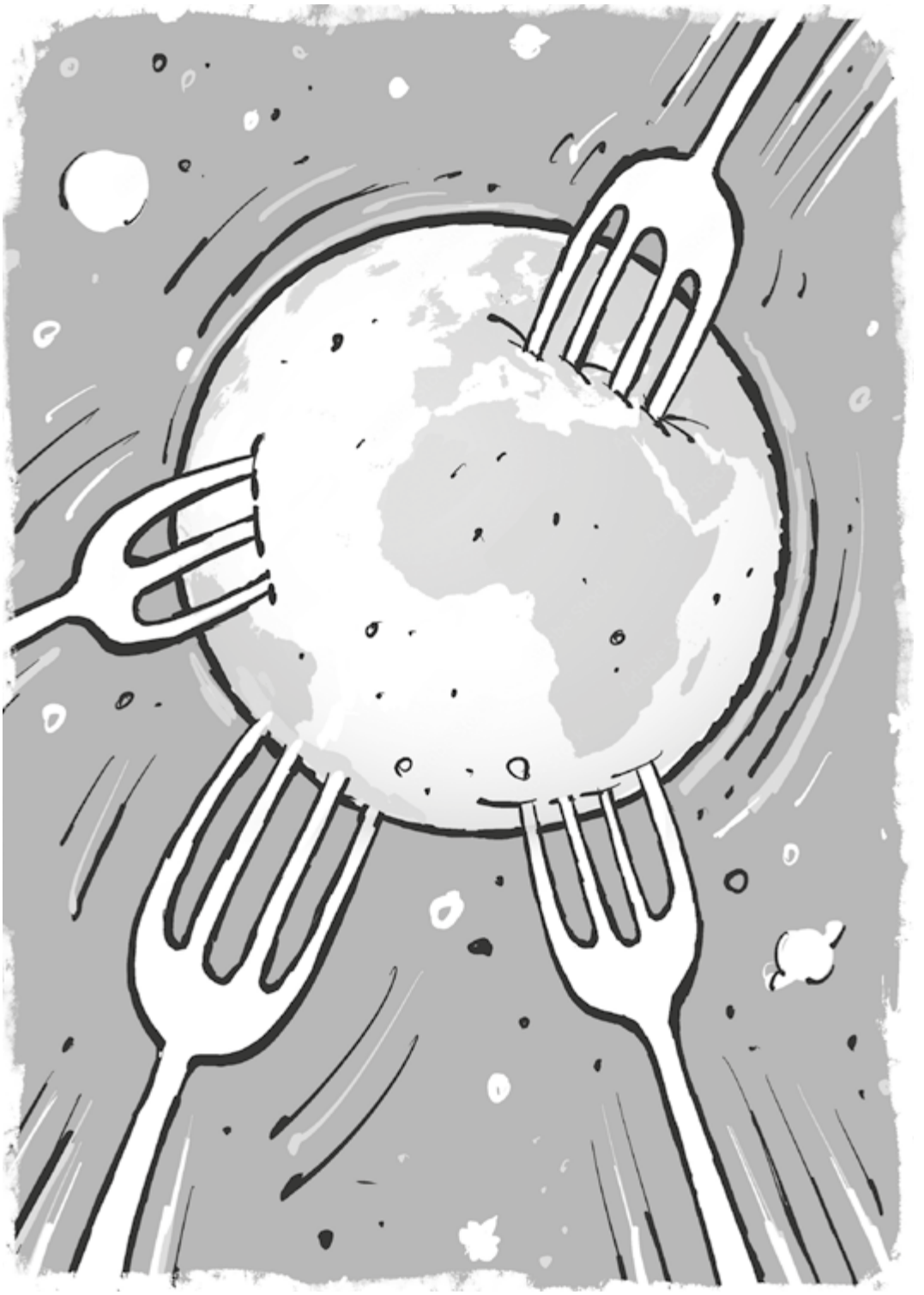

Dönüşüm Yayınları'ndan yeni bir kitap...

Kızıl Güreşçi WERNER SEELENBİNDER

WALTER RADETZ

"Bu kitapta yer alan kişiler, tarihte yer almış gerçek kişilerdir ve gerçek adları kullanılmıştır. İşçi sporcuların ve komünist partinin illegal birliğinin vermiş olduğu mücadelenin, kod adlar altında değersizleştirilmemesi gerektiği fikrindeyim. Fakat elbette verdikleri tüm mücadele değil, sadece doğrudan Werner Seelenbinder'in hayatı ile ilgili olan veya onun illegal çalışma şekli için açıklayıcı bir katkı sağlayan olayların anlatılması mümkün olmuştur. Yazılmaya değer olan, faşistlere karşı verilen amansız ve kahramanca mücadelenin bir belgesi olan birçok şey, yazılamamıştır. Ayrıca elbette Werner Seelenbinder'in arkadaşlarının ve yoldaşlarının tümü de bu kitapta yer almamıştır. Diğer taraftan ise, tanımadığım ama mücadelede yer almış yoldaşlar hakkında da yazmak zorunda kaldım." WALTER RADETZ *(Arka kapak yazısından)*

(ISBN: 978-625-94567-0-6)

İsteme Adresleri

GÜNEY Kültür · Sanat · Edebiyat Dergisi

Sultaniye Mah., 625. Sokak, No:7/1,
Esenyurt/İstanbul

Tel.: 0212 - 251 11 91
İnternet: www.guneykultursanat.org
E-Posta: guneykultur@gmail.com

DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Asmalımescit Mah., Terkos Çıkmazı,
Terkos Han No: 1/42,
Beyoğlu/İstanbul

Tel.: 0530 - 973 73 95
İnternet www.interyayinlari.com
E-Posta: donusumyayinlari@gmail.com

Kitapları aşağıda yer alan kitabevleri sitelerinden de sipariş edebilirsiniz.

www.dr.com.tr
www.kirmizikedi.com
www.babil.com
www.emekkitap.com

GÜNEY Avusturya Satış Noktaları

GRAZ
Press & Books
Hauptbahnhof
Europaplatz 4, Top 10+11
A 8020 Graz

INNSBRUCK
Press & Books
Innsbruck, Hauptbahnhof
Südtirolerplatz 3-5
A 6020 Innsbruck

KLAGENFURT
Press & Books
Klagenfurt, Hauptbahnhof
Walter v. d. Vogelweide-Platz 1
A 9020 Klagenfurt

LİNZ
Press & Books
Linz, Hauptbahnhof
Bahnhofsplatz 3-6 / Top 16
A 4020 Linz

SALZBURG
Press & Books
Salzburg, Hauptbahnhof
Südtirolerplatz 1 / Top 11
A 5020 Salzburg

ST. PÖLTEN
Press & Books
St. Pölten, Hauptbahnhof
Bahnhofsplatz 1 / Top 5
A 3100 St. Pölten

WELS
Press & Books
Wels, Hauptbahnhof
Bahnhofsstraße 31 / Top 2
A 4601 Wels

WIEN HAUPTBAHNHOF
Press & Books
Wien, Hauptbahnhof
Am Hauptbahnhof 1/EG 126 01
A 1100 Wien

WIEN WESTBAHNHOF
Press & Books
Wien, Westbahnhof
Europaplatz 1
A 1150 Wien

Fotoğraf: Arif Kılıç